

**УНИВЕРЗИТЕТ ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА У НОВОМ САДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИВРЕДУ И ПРАВОСУЂЕ
У НОВОМ САДУ**

**АКРЕДИТИВ КАО УСЛУЖНИ БАНКАРСКИ
ПОСАО**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Ментор:

Проф. др Предраг Мирковић

Кандидат:

мсп Игор Прокоповић

Нови Сад, 2022.

**UNIVERSITY BUSINESS ACADEMY IN NOVI SAD
FACULTY OF LAW FOR COMMERCE AND JUDICIARY
IN NOVI SAD**

LETTER OF CREDIT AS A BANKING SERVICE

DOCTORAL DISSERTATION

**Mentor:
PhD Predrag Mirković**

**Candidate:
LL.M. Igor Prokopović**

Novi Sad, 2022.

Прилог 1.

УНИВЕРЗИТЕТ ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА У НОВОМ САДУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИВРЕДУ И ПРАВОСУЂЕ У НОВОМ САДУ

КЉУЧНИ ПОДАЦИ О ЗАВРШНОМ РАДУ

Врста рада:	Докторска дисертација
Име и презиме аутора:	Игор Прокоповић
Ментор (титула, име, презиме, звање, институција)	Проф. др Предраг Мирковић, ванредни професор, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Наслов рада:	Акредитив као услужни банкарски посао
Језик публикације (писмо):	Српски, ћирилица
Физички опис рада:	Унети број: Страница: 268 Поглавља: 8 Референци: 105 Табела: 11 Слика: 11 Графикона: 0 Прилога: 4

Научна област:	Привредноправна ужа научна област
Предметна одредница, кључне речи:	Акредитив, документарни акредитив, банкарско пословање, међународно банкарство, међународни платни промет, Једнообразна правила и обичаји за документарне акредитиве, финансијски инструменти
Извод (апстракт или резиме) на језику завршног рада:	<p>Тема акредитива као услужног банкарског посла је изузетно актуелна, научно и друштвено оправдана, и значајна за унутрашњи и спољнотрговински платни промет. У теорији и пракси банкарског пословања истиче се да је документарни акредитив практично незаменљив услужни банкарски посао, нарочито у међународном платном промету. По својој начелној класификацији спада у групу неутралних банкарских послова, управо због специфичног статуса банке приликом отварања и реализације акредитива. Наиме, у пословима акредитива, банка нема својство ни дужника, ни повериоца, већ за рачун свог клијента обавља одређене радње. Акредитив је регулисан и у домаћем и у међународном праву. Предмет истраживања у дисертацији је акредитив, као један значајан и незаобилазан услужни банкарски посао у области унутрашњег и међународног пословања. Основна намера аутора рада јесте да пружи превасходно научни, а такође и шири, односно друштвени допринос поводом анализе предмета истраживања, са циљем да анализа теме рада допринесе културолошком аспекту познавања материје и адекватне информисаности научне и стручне јавности о акредитиву, његовом нормативном и практичном значају, димензији примене, суштини и референтним оквирима даљег развоја. Општи циљ истраживања и раду јесте сагледавање теоријске и практичне импликације и суштине акредитива, као и његове правне природе, а нарочито документарног акредитива, као најзначајније врсте акредитива у привредноправном пословању, ради пружања научно, практично и културолошки опредељеног приступа у представљању и приближавању материје научној и</p>

	<p>стручној јавности. Докторска дисертација садржи осам главних целина (укључујући увод и закључак) и литературу. Поред уводног дела, у дисертацији су детаљно анализирани појам, начела и основне карактеристике акредитива; извори и историјски развој акредитива; правни односи и функционисање, као и правна природа акредитива; потом врсте акредитива, међународна трговачка правила, као и односи акредитива са другим облицима плаћања и обезбеђења. У истраживачком делу, дисертација обухвата процену димензије примене акредитива на светском нивоу укључујући статистичке показатеље Међународне трговачке коморе, као и елаборацију одређених закључака поводом примене акредитива као услужног банкарског посла у Републици Србији.</p>
<p>Датум одбране: (Попуњава накнадно одговарајућа служба)</p>	
<p>Чланови комисије: (титула, име, презиме, звање, институција)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Проф. др Владимир Козар, редовни професор Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду – <i>председник Комисије</i> 2. Проф др. Предраг Мирковић, ванредни професор Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду – <i>ментор</i> 3. Проф. др Маја Ковачевић, ванредни професор Факултета за економију и инжењерски менаџмент у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду – <i>члан Комисије</i>
<p>Напомена:</p>	<p>Аутор докторске дисертације потписао је следеће изјаве:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Изјаву о ауторству, 2. Изјаву о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и 3. Изјаву о коришћењу. <p>Ове изјаве се чувају на факултету у штампаном и електронском облику.</p>

Прилог 2.

UNIVERZITET PRIVREDNA AKADEMIJA U NOVOM SADU

PRAVNI FAKULTET ZA PRIVREDU I PRAVOSUĐE U NOVOM SADU

KLJUČNI PODACI O ZAVRŠNOM RADU

Vrsta rada:	Doktorska disertacija
Ime i prezime autora:	Igor Prokopović
Mentor (titula, ime, prezime, zvanje, institucija)	Prof. dr Predrag Mirković, vanredni profesor, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
Naslov rada:	Akreditiv kao uslužni bankarski posao
Jezik publikacije (pismo):	Srpski, ćirilica
Fizički opis rada:	Uneti broj: Stranica: 268 Poglavlja: 8 Referenci: 105 Tabela: 11 Slika: 11 Grafikona: 0 Priloga: 4
Naučna oblast:	Privrednopravna uža naučna oblast
Predmetna	Akreditiv, dokumentarni kreditiv, bankarsko poslovanje, međunarodno

odrednica, ključne reči:	bankarstvo, međunarodni platni promet, Jednoobrazna pravila i običaji za dokumentarne akreditive, finansijski instrumenti
Izvod (apstrakt ili rezime) na jeziku završnog rada:	<p>Tema akreditiva kao uslužnog bankarskog posla je izuzetno aktuelna, naučno i društveno opravdana, i značajna za unutrašnji i spoljnotrgovinski platni promet. U teoriji i praksi bankarskog poslovanja ističe se da je dokumentarni akreditiv praktično nezamenljiv uslužni bankarski posao, naročito u međunarodnom platnom prometu. Po svojoj načelnoj klasifikaciji spada u grupu neutralnih bankarskih poslova, upravo zbog specifičnog statusa banke prilikom otvaranja i realizacije akreditiva. Naime, u poslovima akreditiva, banka nema svojstvo ni dužnika, ni poverioca, već za račun svog klijenta obavlja određene radnje. Akreditiv je regulisan i u domaćem i u međunarodnom pravu. Predmet istraživanja u disertaciji je akreditiv, kao jedan značajan i nezaobilazan uslužni bankarski posao u oblasti unutrašnjeg i međunarodnog poslovanja. Osnovna namera autora rada jeste da pruži prevashodno naučni, a takođe i širi, odnosno društveni doprinos povodom analize predmeta istraživanja, sa ciljem da analiza teme rada doprinese kulturološkom aspektu poznavanja materije i adekvatne informisanosti naučne i stručne javnosti o akreditivu, njegovom normativnom i praktičnom značaju, dimenziji primene, suštini i referentnim okvirima daljeg razvoja. Opšti cilj istraživanja i radu jeste sagledavanje teorijske i praktične implikacije i suštine akreditiva, kao i njegove pravne prirode, a naročito dokumentarnog akreditiva, kao najznačajnije vrste akreditiva u privrednopravnom poslovanju, radi pružanja naučno, praktično i kulturološki opredeljenog pristupa u predstavljanju i približavanju materije naučnoj i stručnoj javnosti. Doktorska disertacija sadrži osam glavnih celina (uključujući uvod i zaključak) i literaturu. Pored uvodnog dela, u disertaciji su detaljno analizirani pojam, načela i osnovne karakteristike akreditiva; izvori i istorijski razvoj akreditiva; pravni odnosi i funkcionisanje, kao i pravna priroda akreditiva; potom vrste akreditiva, međunarodna trgovačka pravila, kao i odnosi akreditiva sa drugim oblicima plaćanja i obezbeđenja. U istraživačkom delu, disertacija obuhvata procenu dimenzije primene akreditiva na svetskom nivou uključujući statističke pokazatelje Međunarodne trgovačke komore, kao i elaboraciju određenih zaključaka povodom primene</p>

	akreditiva kao uslužnog bankarskog posla u Republici Srbiji.
Datum odbrane: (Popunjava naknadno odgovarajuća služba)	
Članovi komisije: (titula, ime, prezime, zvanje, institucija)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prof. dr Vladimir Kozar, redovni profesor Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu – <i>predsednik Komisije</i> 2. Prof dr. Predrag Mirković, vanredni profesor Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu – <i>mentor</i> 3. Prof. dr Maja Kovačević, vanredni profesor Fakulteta za ekonomiju i inženjerski menadžment u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu – <i>član Komisije</i>
Napomena:	<p>Autor doktorske disertacije potpisao je sledeće izjave:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Izjavu o autorstvu, 2. Izjavu o istovetnosti štampane i elektronske verzije dokorskog rada i 3. Izjavu o korišćenju. <p>Ove izjave se čuvaju na fakultetu u štampanom i elektronskom obliku.</p>

Прилог 3.

UNIVERSITY BUSINESS ACADEMY IN NOVI SAD

FACULTY OF LAW FOR COMMERCE AND JUDICIARY
IN NOVI SAD

KEY WORD DOCUMENTATION

Document type:	Doctoral dissertation
Author:	Igor Prokopović
Menthor (title, first name, last name, position, institution)	PhD Predrag Mirković, associate professor, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad
Title:	LETTER OF CREDIT AS A BANKING SERVICE
Language of text (script):	Serbian language
Physical description:	Number of: Pages: 268 Chapters: 8 References: 105 Tables: 11 Illustrations: 11 Graphs: 0 Appendices: 4
Scientific field:	Law (Specific field of science: <i>Commercial law</i>)

Subject, Key words:	Letter of credit, Documentary Letter of credit, Banking business, International banking, International payment operations, Uniform rules and customs for Documentary Letters of credit, Financial instruments
Abstract (or resume) in the language of the text:	<p>The topic of letters of credit as a service of banking business is extremely current, scientifically and socially justified, and important for domestic and foreign trade payments. In the theory and practice of banking, it is emphasized that a documentary letter of credit is practically an irreplaceable service banking business, especially in international payment operations. According to its principle classification, it belongs to the group of neutral banking operations, precisely because of the specific status of the bank during the opening and realization of letters of credit. Namely, in the business of letters of credit, the bank does not have the status of a debtor or a creditor, but performs certain actions on behalf of its client. The letter of credit is regulated in both domestic and international law. The subject of research in the dissertation is the letter of credit, as an important and unavoidable service banking business in the field of domestic and international business. The main intention of the author is to provide primarily scientific, but also broader, ie social contribution to the analysis of research subjects, with the aim that the analysis of the topic of the paper contributes to the cultural aspect of knowledge of the subject and adequate information of the scientific and professional public. dimensions of implementation, essence and reference frameworks for further development. The general goal of research and work is to consider the theoretical and practical implications and essence of the letter of credit, as well as its legal nature, and especially documentary letter of credit, as the most important type of letter of credit in business, to provide scientific, practical and cultural approach to professional public. The doctoral dissertation contains eight main segments (including introduction and conclusion) and literature. In addition to the introductory part, the dissertation analyzes in detail the concept, principles and basic characteristics of letters of credit; sources and historical development of letters of credit; legal relations and functioning, as well as the legal nature of the letter of credit; then the types of letters of</p>

	credit, international trade rules, as well as the relations of letters of credit with other forms of payment and security. In the research part, the dissertation includes an assessment of the dimension of the use of letters of credit at the global level, including statistical indicators of the International Chamber of Commerce, as well as elaboration of certain conclusions regarding the use of letters of credit as a service banking business in Serbia.
Defended: (The faculty service fills later.)	
Thesis Defend Board: (title, first name, last name, position, institution)	<ol style="list-style-type: none"> 1. PhD Vladimir Kozar, full professor, Faculty of Commerce and Justice in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad - <i>President of the Commission</i> 2. PhD Predrag Mirković, associate professor, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad – <i>mentor</i> 3. PhD Maja Kovačević, associate professor, Faculty of Economics and Engineering Management in Novi Sad, University of Business Academy in Novi Sad – <i>member of the Commission</i>
Note:	<p>The author of doctoral dissertation has signed the following statements:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Statement on the authority, 2. Statement that the printed and e-version of doctoral dissertation are identical and 3. Statement on copyright licenses. <p>The paper and e-versions of statements are held at the faculty.</p>

САДРЖАЈ:

1. УВОД	14
1.1. Основне уводне напомене.....	14
1.2. Предмет и циљ рада.....	16
1.3. Значај и методе истраживања.....	21
1.4. Структура рада и тематске целине.....	23
1.5. Хипотезе истраживања.....	27
2. ПОЈАМ, НАЧЕЛА И ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ АКРЕДИТИВА	28
2.1. Појам и основне карактеристике правног посла акредитива.....	28
2.2. Улога и значај акредитива.....	34
2.3. Сврха и начела акредитивног пословања.....	38
2.3.1. Начело самосталности (независности) документарног акредитива у односу на основни посао.....	43
2.3.2. Начело самосталности и независности односа између учесника у документарном акредитиву.....	45
2.3.3. Начело пословања документима, а не робом.....	46
2.3.4. Начело „строге саобразности“ са правилима тумачења.....	47
3. ИЗВОРИ И ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ НА РАЗВОЈ АКРЕДИТИВА	50
3.1. Извори права код акредитивног пословања.....	50
3.1.1. Национални извори права.....	50
3.1.2. Међународни извори права.....	63
3.2. Историјски осврт на развој акредитива.....	67
4. ПРАВНИ ОДНОСИ И ФУНКЦИОНИСАЊЕ АКРЕДИТИВА	71
4.1. Субјекти у акредитивном послу.....	71
4.2. Правна природа акредитива.....	77
4.3. Правни односи између субјеката.....	87

4.3.1. Правни однос између налогодавца и акредитивне банке	91
4.3.2. Правни однос између налогодавца и корисника акредитива	93
4.3.3. Правни однос између акредитивне банке и корисника акредитива	95
4.3.4. Правни односи између банака које учествују у акредитивном пословању ..	98
4.3.5. Правни однос између коресподентне банке и корисника акредитива.....	100
4.4. Функционисање акредитива	101
4.4.1. Рокови и начини плаћања у акредитивном послу	101
4.4.2. Ток акредитивног посла	106
4.4.3. Пример и анализа предмета из праксе, налог за отварање акредитива ..	116
4.5. Акредитивна документа	126
4.6. Ризици у акредитивном послу	138
4.7. Одговорност акредитивне банке	146
4.8. Престанак акредитива	153
5. ВРСТЕ АКРЕДИТИВА.....	165
5.1. Обични (неусловљени) акредитив	166
5.1.1. Кредитно писмо	167
5.1.2. Лични акредитив.....	171
5.1.3. Перманентни акредитив.....	172
5.1.4. Буџетски акредитив	173
5.2. Документарни (условљени) акредитив.....	175
5.2.1. Опозиви и неопозиви акредитиви	180
5.2.2. Преносиви и непреносиви акредитиви	184
5.2.3. Потврђени и непотврђени акредитиви	189
5.2.4. Готовински, акцептациони и откупни (негоцијациони) акредитиви / плаћање акредитива по виђењу и одложено плаћање	1944
5.2.5. Покривени и непокривени акредитив	197
5.2.6. Одлазећи (ностро) и долазећи (лоро) акредитиви.....	198
5.2.7. Обичан (једностранни, једнократни) и ротативни (револвинг) акредитив	199
5.2.8. Back-to-back акредитив / подакредитив.....	201

5.2.9. Електронски акредитив	204
5.2.10. Друге врсте акредитива	212
5.2.11. Међународни трговачки термини - <i>INCOTERMS</i> паритети	214
6. ОДНОС АКРЕДИТИВА СА ДРУГИМ ОБЛИЦИМА ПЛАЋАЊА И ОБЕЗБЕЂЕЊА.....	223
6.1. Документарни акредитив и банкарска гаранција	225
6.2. Документарни акредитив и документарни инкасо	231
6.3. Документарни акредитив и банкарска дознака.....	235
7. ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО	239
7.1. Статистички показатељи примене акредитива на светском нивоу.....	239
7.2. Тренд примене акредитива у Републици Србији.....	243
8. ЗАКЉУЧАК.....	247
9. ЛИТЕРАТУРА	258
Књиге и чланци	258
Национални и међународни прописи	265
Интернет извори.....	267

1. УВОД

1.1. Основне уводне напомене

Карактеристичне глобалне тенденције манифестоване кроз процесе глобализације светске, регионалне и локалне економије и пословања, експанзивног развоја информационо – комуникационих технологија, затим континуираног унапређења реализације пословних активности (како у смислу брзине обављања активности, броја учесника укључених у процес обављања активности, тако и у смислу опредељујуће структуре појединих оперативних радњи које треба предузети), у значајној мери утичу на регионалне и националне начине пословања, привредна кретања, економске билансе, као и на конкурентске позиције на светском тржишту знања и капитала.

Такође, утицај економске политике, начелних пословних концепата, токова и тржишних механизма на глобалном и регионалном нивоу, примаран је за националне привреде и економске токове, али и за појединачне пословне субјекте, чији је интерес у основи, испуњавање обавеза преузетих на основу закључења уговора од стране пословних субјеката са којима остварују одређену пословну сарадњу.

Ово је веома значајно питање, па је сходно његовом значају последњих деценија дошло до неминовног и преко потребног унапређења обезбеђења испуњења обавеза преузетих на основу закључених уговора, као и посредовања у реализацији конкретних пословних активности, нарочито у области пословних активности које због извесних околности (послови великих вредности, пословање са иностранством, сложеност у реализацији конкретног посла, као и други послови који са собом носе

одређене ризичне или компликоване конститутивне елементе или параметре), надмашују стандарде у пословању који су део свакодневних активности пословних субјеката.

Имајући у виду уводне поставке, тема акредитива као услужног банкарског посла је изузетно актуелна, научно и друштвено оправдана, и значајна за унутрашњи и спољнотрговински платни промет.

Пре него што се изнесу основне уводне напомене о акредитиву, треба нагласити да су банке као значајне финансијске институције управо кроз процесе глобализације, дерегулације и експанзивног развоја информационо – комуникационих технологија прошле развојни пут од традиционалног пословања (у оквиру ког су имале примарну улогу финансијског посредника) до савременог банкарства као оквира пословања (у оквиру ког су очувале своје конкурентске позиције, али су своје пословање прошириле и на друге, профитабилније активности).

Акредитив је веома значајан у привредноправном пословању. Развој привреде на националном, регионалном и глобалном плану условио је и знатно сложеније правне односе. Унутрашње и међународно пословање једног или већег броја пословних субјеката неминовно доводи до многобројних уговором уређених модалитета сарадње, чија реализација у пракси није ни мало једноставна.

У теорији и пракси банкарског пословања истиче се да је документарни акредитив практично незаменљив услужни банкарски посао, нарочито у међународном платном промету. По својој начелној класификацији спада у групу неутралних банкарских послова, управо због специфичног статуса банке приликом отварања и реализације акредитива. Наиме, у пословима акредитива, банка нема својство ни дужника, ни повериоца, већ за рачун свог клијента обавља одређене радње.

Акредитив је регулисан и у домаћем и у међународном праву.

У домаћем праву, акредитив је уређен одредбама Закона о облигационим односима из 1978. године (чланови 1072-1082)¹ и одредбама Општих узанси за промет робе (чланови 193 и 194).²

У међународном праву, акредитив је уређен Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве Међународне трговачке коморе са седиштем у Паризу. Године 1933., први пут су била усвојена Једнообразна правила и узансе о акредитивима са циљем унификавања и успостављања униформности широко прихваћених уговорних правила у пракси, а у сврху превазилажења различитости у националним прописима и лакшем функционисању међународног пословања. Од тада, до данас, сет мера под садашњим називом Једнообразна правила и обичаји за документарне акредитиве био је ревидиран укупно шест пута, са последњим изменама 2007. године.³ Документ под скраћеним називом УСП 600, а који је усвојен 2007. године од стране Комисије за банкарску технику и праксу, у примени је и данас.

1.2. Предмет и циљ рада

Банкарски послови су, према Царићу, „правни послови који се закључују између банкарских организација у вези са правним прометом новца и обављањем

¹ Закон о облигационим односима, "Службени лист СФРЈ", бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Службени лист СРЈ", бр. 31/93, "Службени лист СЦГ", бр. 1/2003 - Уставна повеља и "Службени гласник РС", бр. 18/2020.

² Опште узансе за промет робе, „Службени лист ФНРЈ", бр. 15/54, „Службени лист СФРЈ“, бр 29/78 - др. закон.

³ Uniform Customs and Practice for Documentary Credits сет одредби ревидиран је као што је речено укупно шест пута и то: 1951. године, 1962. године, 1974. године, 1983. године, 1993. године и 2006. године. У суштини, ставови у теорији и пракси банкарског пословања указали су на тенденције да су ревизије у начелу биле последица развоја информационо – комуникационе технологије, банкарских техника, и изнад свега е пословања.

привредних услуга са новцем“.⁴ Према Мاستиловић, „сви банкарски послови имају одређене специфичности, а то је да се састављају по унапред припремљеним и састављеним типским и стандардним уговорима или по општим правилима пословања банкарске организације, то значи закључивање послова адхезионим путем. Једна од уговорних страна је увек банкарска организација и уговори су валидни само ако су састављени у писменом облику“.⁵

У правној теорији постоји више подела банкарских послова. У начелу, било која од подела има своје предности и недостатке, и у одређеној мери је прихватљива, или није прихватљива. Временом, полазећи од примедби које су се у теорији и пракси наметнуле као опредељујуће у класификацији банкарских послова, издвојила се подела која је у овом тренутку најшире прихваћена, и која обухвата трипартитну поделу банкарских послова. Према овој подели, банкарски послови се могу сврстати у три основне групе:

1. „активни банкарски послови – банкарски послови у којима се банкарска организација појављује у улози повериоца;

2. пасивни банкарски послови – банкарски послови у којима се банка појављује у улози дужника;

3. неутрални банкарски послови - банкарски послови у којима се регулишу поједине специјализоване банкарске услуге, на тај начин да банка у тим пословима није ни у улози повериоца, а није ни у улози дужника у вези новчаних потраживања“.⁶

⁴ Царић, С. (2007). Банкарски послови и хартије од вредности. Шесто издање. Нови Сад: Привредна академија, стр. 15.

⁵ Мاستиловић, Ј. (2019). Документарни акредитив. Култура полиса, 16 (38), 773-783, стр. 773.

⁶ Царић, С. (2007), *op. cit.*, стр. 18.

Акредитив према датој класификацији спада у неутрални банкарски посао, што значи да је „банка само посредник у обављању послова између њених клијената како би им исти олакшала, а она за обављање свог посла има право на провизију“.⁷

Акредитив се са разлогом одређује као најзначајнији облик плаћања у међународном, па и унутрашњем робном и платном промету.

Наиме, пословање привредних субјеката деценијама уназад, одвија се на једном ширем, наднационалном нивоу, где практично привредни субјекти сарађују у разним сегментима пословања са привредним субјектима из других држава. Процес глобализације светског тржишта, експанзиван развој информационо – комуникационих технологија, појава све разноврснијих облика различитих злоупотреба, прикривање, па чак и крађа идентитета физичких и правних лица, све заступљеније могућности, па и потребе дистанционе купопродаје, те реализације других послова, уз висок степен анонимности физичких лица и представника привредних субјеката, условиле су потребу за инструментом плаћања који ће уобличити и фактички и правно уредити на пример, поступак купопродаје робе (дакле, поступак предаје робе, плаћања и начина испоруке робе), а који ће при свему томе подједнако заштитити права и продавца и купца.

Ово је нарочито битно питање у међународном пословању привредних субјеката.

Тако, Миленковић наглашава да се „инструментима међународног платног промета морају у исто време заштитити интереси и продаваца и купаца из различитих земаља. Улога међународног банкарства у међународном платном промету је незаобилазна јер се сви послови одвијају преко овлашћених банака и / или њихових инокоресподентних банака – контокорената код којих банке имају отворене рачуне“.⁸

⁷ Мاستиловић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 774.

⁸ Миленковић, И. (2010). Инструменти међународног платног промета. Економски погледи, 3 (2), 15-35, стр. 15.

Сходно овоме, „за који од инструмената међународног плаћања ће се одлучити купац код уговора о међународној продаји робе, ради измирења једне од својих основних обавеза, или наручилац код уговора о услугама зависи пре свега од воље уговорних страна“.⁹

Водећи се реченим, предмет истраживања у овом раду је акредитив, као један значајан и незаобилазан услужни банкарски посао у области унутрашњег и међународног пословања. Имајући у виду све што је претходно наведено, постоји нарочита потреба за истраживањем ове теме како би се сагледале теоријске и практичне импликације и суштина акредитива, као и његова правна природа, а нарочито документарног акредитива, као најзначајније врсте акредитива у привредноправном пословању, са тенденцијом све веће употребе, како у међународним, тако и у унутрашњим трговинским односима.

Комплексност предмета истраживања опредељена је тиме што је акредитив као услужни неутрални банкарски посао регулисан превасходно Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве Међународне трговачке коморе са седиштем у Паризу, а тек у свега неколико чланова и одредбама Закона о облигационим односима из 1978. године.

Улога и димензија примене акредитива на пољу међународног пословања свакако јесу значајнији, па је сходно томе и разумљиво што постоје општеприхваћена правила, која се ревидирају у складу са токовима на тржишту и потребама привредних субјеката, док је у домену националног регулисања акредитива потребно размотрити колико су и да ли су актуелна законска решења довољна и садржајна на пољу обухвата примене, суштине и прецизности одредби и домета у сфери унутрашњег платног промета.

Основна намера аутора рада јесте да пружи превасходно научни, а такође и шири, односно друштвени допринос поводом анализе предмета истраживања, са

⁹ Цветковић, Л. (2019). Документарни акредитив као инструмент међународних плаћања. Мастер рад. Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу, стр. 1.

циљем да анализа теме рада допринесе културолошком аспекту познавања материје и адекватне информисаности научне и стручне јавности о акредитиву, његовом нормативном и практичном значају, димензији примене, суштини и референтним оквирима даљег развоја.

Циљеви рада, односно циљеви истраживања у раду, одређени су у складу са предметом истраживања, па се сходно томе може одредити општи циљ и неколико посебних циљева.

Општи циљ истраживања и раду јесте сагледавање теоријске и практичне импликације и суштине акредитива, као и његове правне природе, а нарочито документарног акредитива, као најзначајније врсте акредитива у привредноправном пословању, ради пружања научно, практично и културолошки опредељеног приступа у представљању и приближавању материје научној и стручној јавности.

Посебни циљеви истраживања су:

- научно схватање и одређење појма и основних карактеристика акредитива;
- врсте и поделе акредитива и врсте и поделе документарног акредитива;
- утврђивање субјеката и правних односа код акредитива;
- утврђивање свих релевантних извора права који уређују материју акредитива и имају утицај на нормативни и практични модела примене акредитива у унутрашњем и међународном платном промету;
- анализа настанка и развоја акредитива као услужног банкарског посла у унутрашњем и међународном пословању;
- одређивање положаја субјеката (њихових права и обавеза) приликом закључења и реализације послова акредитива – налогодавца за отварање акредитива, акредитивне банке, корисника акредитива и др.;
- анализа општих и посебних обележја акредитива;
- анализа предности и недостатака пословања путем акредитива као услужног неутралног банкарског посла;

- анализа ток међународног (документарног) акредитива;
- одређење и анализа начела акредитива, нарочито међународног документарног акредитива;
- сличности и разлике документарног акредитива са другим неутралним банкарским пословима;
- анализа сличности и разлика између документарног акредитива и банкарске гаранције;
- анализа сличности и разлика између документарног акредитива и банкарске дознаке;
- анализа сличности и разлика између документарног акредитива и документарног инкаса;
- анализа правног оквира и суштина практичне примене електронског акредитива;
- емпиријско истраживање које обухвата анализу примене акредитива на светском нивоу укључујући статистичке показатеље Међународне трговачке коморе, као и елаборацију одређених закључака поводом примене акредитива као услужног банкарског посла у Републици Србији.

1.3. Значај и методе истраживања

Како је већ у претходном поднаслову речено, акредитив је један од најзначајнијих облика плаћања у платном промету уопште, а нарочито у међународном платном промету. Акредитив је услужни, неутрални банкарски посао, који у ери глобализације светског тржишта, експанзивног развоја информационо – комуникационих технологија, појаве све разноврснијих облика различитих злоупотреба, и др, пружа солидне гаранције странама у пословању (налогодавцу за

отварање акредитива и кориснику акредитива) да ће посао који су правно уредили и реализовали путем акредитива, бити успешно реализован, на корист обе стране.

Такав вид гаранције и заштите пословних интереса обе стране у унутрашњем и међународном пословању, је у савременим условима живота и рада практично непроцењив.

Имајући у обзир предмет и циљ истраживања, значај и мотив одабира теме, и друге значајне моменте који су појашњени у претходном тексту, за потребе писања ове докторске дисертације биће коришћене следеће методе:

- нормативни метод - на основу којег ће бити анализирани релевантне одредбе Закона о облигационим односима, као и одредбе документа UCP 600 из 2007. године (Једнообразна правила и обичаји за документарне акредитиве Међународне трговачке коморе);

- историјски метод - на основу ког ће бити сагледани настанак и развој акредитива као услужног банкарског посла у унутрашњем и међународном пословању;

- компаративни метод - на основу ког ће бити сагледане сличности и разлике акредитива са другим неутралним банкарским пословима;

- упоредноправни метод - на основу ког ће бити анализирана нормативна решења о акредитиву земаља у окружењу;

- индуктивни и дедуктивни метод - индуктивни метод подразумева да ће се анализом појединачних чињеница доћи до закључака о општем суду, тј. да ће се од запажања конкретних појединачних случајева доћи до општих закључака, док ће се дедуктивним методом из општих судова извести посебни и појединачни закључци;

- аналитички и синтетички метод – на основу ког ће бити практично рашчлањени елементи предмета истраживања на саставне чиниоце у појединим деловима рада, те успостављено јединство разноврсних чинилаца у другим деловима рада;

- метод конкретизације – у циљу сагледавања и схватања јединства апстрактно – општег у посебном и појединачном и јединства апстрактно – посебног са општим, поводом предмета истраживања;

- хипотетичко – дедуктивни метод – на основу ког ће сазнања о предмету истраживања бити солидна основа за постављање научних хипотеза, које се потом проверавају кроз доктринарно и емпиријско истраживање и у складу са добијеним резултатима потврђују или не потврђују;

- метод анализе садржаја и метод студије случаја – у циљу анализе докумената из судске праксе, за потребе емпиријског дела истраживања.

1.4. Структура рада и тематске целине

Докторска дисертација „Акредитив као услужни банкарски посао“ садржи осам главних целина (укључујући увод и закључак) и литературу, по следећој систематици:

У уводном делу рад се бави елаборацијом основних уводних напомена, предметом и циљем рада (како општим, тако и специфичним циљевима), значајем и методама истраживања, као и хипотезама истраживања.

У другом поглављу, детаљно су анализирани појам, начела и основне карактеристике акредитива. У овом делу дисертација се бави појмом и основним карактеристикама правног посла акредитива, улогом и значајем акредитива, као и сврхом и начелима акредитивног пословања.

Наиме, акредитив (нарочито документарни) у међународном пословању настао је и усавршио своју улогу и облике у приликама које је вишедеценијска пословна пракса савремене међународне привреде наметала. Његова сврха се црпи из његове три најзначајније улоге: улоге средства плаћања, улоге средства обезбеђења потраживања и улоге средства кредитирања.

У овом делу се детаљно анализира и неколико начела акредитивног пословања које је битно поменути и појаснити. Реч је о следећим начелима: начело самосталности (независности) документарног акредитива у односу на основни посао, начело самосталности и независности односа између учесника у документарном акредитиву, начело пословања документима, а не робом и начело „строге саобразности“ са правилима тумачења.

У трећем поглављу више пажње је посвећено изворима и историјском осврту на развој акредитива. У овом делу предмет анализе су извори права код акредитивног пословања, као и историјски развој акредитива.

Наиме, у домаћем праву, акредитив је уређен одредбама Закона о облигационим односима из 1978. године (чланови 1072-1082) и одредбама Општих узанси за промет робом (чланови 193 и 194). У међународном праву, акредитив је уређен Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве Међународне трговачке коморе. Претходно поменуте одредбе националних прописа, као и одредбе Једнообразних правила, анализирани су и представљени у овом делу.

У четвртном поглављу пажња је посвећена правним односима и функционисању акредитива. Овде су на првом месту предмет анализе субјекти у акредитивном послу, јер се у начелу, у акредитивном послу појављује најмање три субјекта. То су: клијент банке који даје налог за отварање акредитива (дужник из основног посла) – налогодавац (eng. Applicant for the Letter of Credit); лице у чију корист је отворен акредитив (поверилац из основног посла) – корисник акредитива (eng. beneficiary); банка којој је упућен налог за отварање акредитива - кредитивна банка (eng. issuing bank).

У овом делу пажња је посвећена и правној природи акредитива, јер је питање правне природе акредитива специфично и веома важно. Наиме, у савременој правној теорији и пракси временом се издвојио приступ према којем су послови акредитива заправо сврстани у услужне (односно посредничке) банкарске послове, при чему су исти класификовани у групу неутралних банакарских послова.

Такође, значајно питање које се анализира у овом поглављу јесу и правни односи између субјеката, имајући у виду да је акредитивно пословање прилично сложен банкарски посао, чија се сложеност огледа између осталог и у броју и врсти правних односа који се формирају међу учесницима. С тим у вези, у овом поглављу биће анализирано неколико значајних правних односа између субјеката у акредитивном пословању: правни однос између налогодавца и акредитивне банке, правни однос између налогодавца и корисника акредитива, правни однос између акредитивне банке и корисника акредитива, правни односи између банака које учествују у акредитивном пословању и правни однос између коресподентне банке и корисника акредитива.

У четвртном поглављу пажња је усмерена и на питање функционисања акредитива, имајући у виду да се акредитивни посао одвија у више фаза и укључује више релевантних питања која се тичу тока посла акредитива, рокова и начина плаћања у акредитивном послу. Такође, пажња је посвећена и питању акредитивних докумената, јер сходно реченом, може се закључити да је акредитивно пословање заправо условљено пословање, зато што се у сваком конкретном послу путем акредитива појављује потреба за одређеним документима, на основу којих је и омогућено конкретно пословање. Који ће конкретно документи бити потребни за одређени посао путем акредитива, ствар је примарних уговорних одредби основног правног посла.

Ништа мање важно питање јесте питање ризика у акредитивном послу, као и одговорности акредитивне банке. Наиме, пословање банака, без обзира о каквој врсти посла је реч, скопчано је са бројним ризицима. Ризици су нарочито изражени уколико је реч о спољнотрговинском промету. Такође, питање одговорности акредитивне банке је изузетно значајно питање, које свакако заслужује да буде детаљно обрађено и представљено у дисертацији.

Престанак акредитива је темат којим се завршава четврто поглавље. Престанак акредитива се везује за моменат исплате акредитивног износа кориснику,

што је негде и логичан след догађаја, и што је у крајњој линији и циљ отварања акредитива од стране налогодавца.

У петом поглављу дисертација се бави врстама и класификацијама акредитива. Наиме, постоји више различитих класификација и врста акредитива у оквиру појединачних категорија које су се временом издвојиле и дефинисале у оквиру пословне праксе у унутрашњем и међународном платном промету. Свака подела акредитива одликује се одређеним специфичностима и особеностима, а све у зависности од тога какви су односи учесника, каква је намена конкретног акредитива, и др. У правној теорији и досадашњој пракси акредитивног пословања као услужног банкарског посла, може се рећи да постоје две основне категорије акредитива: обични (неусловљени) акредитив и документарни (условљени) акредитив. У раду су представљене обе категорије акредитива, као и врсте акредитива у оквиру сваке категорије.

Такође, у овом делу су анализирани и међународни трговачки термини - INCOTERMS паритети, који су значајни и за међународне документарне акредитиве.

Шесто поглавље је посвећено питању односа акредитива са другим облицима плаћања и обезбеђења. Наиме, сегмент међународног банкарстава се последњих деценија експанзивно развио. Свакако се препознаје као веома значајно сагледати улогу и однос акредитива са другим инструментима међународног платног промета, те извести одређене закључке о њиховим сличностима, разликама, као и о значају у сегменту у ком имају практично велику примену. Сходно реченом, у овом делу су сагледане сличности и разлике између: документарног акредитива и банкарске гаранције, документарног акредитива и документарног инкаса и документарног акредитива и банкарске дознаке.

Седмо поглавље дисертације је посвећено истраживању. Процена димензије примене акредитива на светском нивоу укључује статистичке показатеље Међународне трговачке коморе, што је у оквиру првог поднаслова овог поглавља детаљније приказано. Оно што је такође значајно сагледати јесте оквирна елаборативна констатација одређених закључака поводом примене акредитива као

услужног банкарског посла у Републици Србији. Ова тема је у краћим цртама представљена у оквиру другог поднаслова овог поглавља.

Осмо поглавље дисертације садржи закључна разматрања и закључне осврте на релевантна питања која су у току израде дисертација била анализирана.

1.5. Хипотезе истраживања

Имајући у виду претходно дефинисан предмет и циљ истраживања у раду, значај и примењену методологију, може се издвојити основна хипотеза ове докторске дисертације, и три посебне хипотезе.

Основна хипотеза: У савременом робном и платном промету, нарочито међународног карактера, акредитив је најчешће коришћени инструмент слободних девизних плаћања.

Хипотеза 1: У пословној пракси, акредитив је самосталан и независан услужан банкарски посао, у којем учествују најмање три лица: налогодавац за отварање акредитива, акредитивна банка и корисник акредитива.

Хипотеза 2: Документарни акредитив је најзначајнији и најчешћи облик акредитива.

Хипотеза 3: Плаћањем путем документарног акредитива, најбоље се штите интереси обеју уговорних страна, нарочито ако се има у виду међународно пословање.

2. ПОЈАМ, НАЧЕЛА И ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ АКРЕДИТИВА

2.1. Појам и основне карактеристике правног посла акредитива

Према Вукадиновићу, „израз акредитив потиче од латинске речи *accreditivum* и у правном смислу означава пуномоћје једног лица да изврши плаћање неком другом овлашћеном лицу“.¹⁰

Војнић Хајдук примећује да је „акредитив правни посао који настаје закључењем уговора о отварању акредитива, на основу кога се даје саопштење о отварању акредитива“.¹¹ У складу са реченим, аутор истиче да се „уговором о отварању акредитива акредитивна банка обавезује да изврши акредитивно саопштење кориснику акредитива, те да по испуњености услова из уговора (односно, упутстава налогодавца), исплати одређену новчану суму (акредитивна сума) кориснику, док се налогодавац за отварање акредитива обавезује да банци плати накнаду за ову услугу“.¹² Затим, а на основу претходног, „саопштење о отварању акредитива је изјава воље акредитивне банке којим она обавештава корисника акредитива да је у његову корист отворила акредитив, односно да је у његову корист закључила уговор. Ово саопштење (обавештење) производи у пракси одређено правно дејство“.¹³

¹⁰ Вукадиновић, Р. (2012). Међународно пословно право. Крагујевац: Удружење за европско право и Центар за право ЕУ, стр. 791.

¹¹ Војнић Хајдук М. (2019). Основна правна анализа акредитива у праву Републике Србије, Зборник радова Правног факултета у Нишу, 58 (82), 283-304, стр. 284.

¹² Ibid., стр. 285.

¹³ Ibid.

У правној теорији акредитив се у начелу дефинише као „скуп правних односа у којима банка по налогу свог комитента и у складу са његовим инструкцијама, врши плаћање кориснику, без икаквих услова или ако корисник испуни одређене услове“.¹⁴

Сличан став има и Лукић, који под акредитивом подразумева „налог банци дат од стране налогодавца (купца - увозника) да непосредно или посредством своје коресподентске банке дозначи одређеном кориснику (продавцу – извознику) одређени новчани износ (акредитивни износ) или од њега прими трасирану меницу на њу (акцептни кредит) по испуњењу одређених услова коришћења акредитива (подношење робних и осталих докумената код робног акредитива)“.¹⁵

У контексту реченог, ваља поменути и осврт који чини Ћирић, а који под међународним акредитивом подразумева „неутрални банкарски посао код кога акредитивна банка, по налогу свог комитента (налогодавца) ставља на располагање, или издаје налог да се код њене коресподенте банке, трећем лицу (кориснику, ремитенту), стави у одређено време на располагање акредитивним налогом назначена сума новца, под условом да корисник презентира и преда банци уредна робна документа предвиђена као услов наплате акредитивне суме“.¹⁶

Занимљиво је поменути пример који на практичан начин осликава и појам акредитива и његове основне карактеристике које у пракси налазе своју пуну примену. Тако, Ћирић наводи да, „када се као основни правни посао, јавља уговор о међународној продаји робе, продавац предајом теретнице, као хартије од вредности, доказује да је робу предао шпедитеру у циљу њеног превоза на адресу купца или предајом сертификата о контроли количине и квалитета робе, продавац – корисник акредитива, доказује да је испоручио ону врсту и количину робе која је уговорена

¹⁴ Мاستиловић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 775.

¹⁵ Лукић, Р. (2002). *Банкарско рачуноводство*. Београд: Центар за издавачку делатност Економског факултета у Београду, стр. 81.

¹⁶ Ћирић, А. (2018). *Међународно трговинско право, Посебан део*, Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу – Центар за публикације, стр. 473.

основним послом, док презентацијом полисе осигурања потврђује да је робу осигурао, уз винкулацију полисе на купца, односно налогодавца из акредитива“.¹⁷

Истичући значај акредитивног пословања као сложеног посла, Миленковић Керковић и Спиrowић Јовановић наводе да „суштина сложене трансакције акредитива лежи у чињеници да је роба симболички представљена робним документима, а улога докумената, као репрезентата робе је трострука:

- они служе као доказ купцу да је роба отпремљена,
- да је роба саобразна одредбама из уговора, и
- да након исплате од стране банке, преузимањем докумената, купац стиче право својине на роби, без њеног физичког присуства“.¹⁸

Ако се учини осврт на наводе Грегурека и Видаковића, уочава се став да је „акредитив међународни инструмент плаћања којим се тачно прописује у којем облику и под којим условима треба обавити плаћање између међународних пословних субјеката“.¹⁹ Према Ђовануцију, „ово је уобичајен облик плаћања, посебно када уговорне стране нису познате једна другој“.²⁰

Речју, акредитив је један од најзначајнијих облика плаћања у међународном платном промету, мада му се не може порећи значај и у пословању на националном нивоу, који се суштински састоји у томе што дужник не плаћа непосредно повериоцу, него посредно, путем другог лица, односно банке.

Важно је напоменути да спољна трговина, и међународни робни и новчани промет, уопште узев, игра кључну улогу у економском развоју и моћан је фактор

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Миленковић Керковић, Т, Спиrowић Јовановић, Ј. (2013). Облигације и уговори трговинског права, Ниш: Економски факултет Универзитета у Нишу, стр. 363.

¹⁹ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011). Bankarsko poslovanje, Zagreb: RRiF plus d.o.o. za nakladništvo i poslovne usluge, стр. 76.

²⁰ Giovannucci, D. (2002). Basic Trade Finance Tools: Payment Methods in International Trade. In: A Guide to Developing Agricultural Markets and Agro-enterprises (Edited by Daniele Giovannucci), World Bank, 1-14, стр. 3-4. Доступно на: <https://ssrn.com/abstract=996765> (15.11.2021)

привредног раста свих земаља. Како Ермаков и сарадници истичу, „у условима глобалне нестабилности, ублажавање ризика и обезбеђење безбедности међународних обрачуна постају предуслов за успешно затварање сваке спољнотрговинске трансакције“.²¹ Са овим приступом се слаже и Фама, према чијем мишљењу је „акредитив развијен као одговор на потребу за осигураним плаћањем у комерцијалним трансакцијама“.²² Коначно, Алави наглашава да се у савременим условима живота и пословања „акредитивно пословање сматра међу најатрактивнијим не само у пракси, већ и као област истраживања за научнике из области права, међународне трговине и финансија“.²³

Са становишта банкарских послова, „акредитив је прилично сложен банкарски услужни посао. То је посао у којем се једно лице, акредитивна банка, обавезује по налогу другог лица, клијента (дужника новчане обавезе у основном послу), да лично или путем друге банке (сарадничке банке) исплати одређену своту новца трећем лицу, кориснику (повериоцу у основном послу), ако јој је он затражи у остављеном року“.²⁴ По својој правној природи, „акредитив је врста упута (асигнације) облигационог права, чији предмет је исплата новца“.²⁵

Битно је поменути да „иако акредитиву предходи постојање купопродајног уговора и издавање налога за његово отварање од стране банчиног клијента, који је уствари купац у предходном уговору, треба нагласити да је акредитив потпуно самосталан и независан правни посао“.²⁶

²¹ Ermakov, V. A., Burmistrova, E. M., Bodin, N. B., Chursin, A. A., Shevereva, E. A. (2018). A Letter of Credit as an instrument to mitigate risks and improve the efficiency of foreign trade transaction. *Revista Espacios*, 39 (6), page 31, 1-11, стр. 2.

²² Fama, A. (1985). Letters of Credit: The Role of Issuer Discretion in Determining Documentary Compliance. *Fordham Law Review*, 53 (6), 1519 – 1539, стр. 1519.

²³ Alavi, H. (2016). Documentary Letters of Credit, legal nature and sources of law. *Journal of legal studies*, 17 (31), 106-121, стр. 107.

²⁴ Јовановић, Н., Радовић, М., Радовић, В. (2020). *Трговинско право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду, стр. 524-525.

²⁵ *Ibid.*, стр. 525.

²⁶ Мاستиловић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 775.

Плаћање акредитивом у оквиру неког спољнотрговинског пословања, детаљно је уређено акредитивном клаузулом, што у пракси представља посебан члан купопродајног уговора. Тај члан купопродајног уговора „треба да садржи све податке који су потребни за давање потпуног и прецизног налога за отварање акредитива, на основу кога ће онда акредитивна банка отворити акредитив и на основу кога ће бити обављено плаћање. Зато је пословања с акредитивом јасно дефинисано“.²⁷ Такође, „акредитивном клаузулом треба јасно одредити о којој врсти акредитива је реч, треба јасно именовати особе и прецизно одредити њихову улогу у плаћању, јасно одредити све рокове битне за плаћања те на крају прецизно набројати све акредитивне документе без којих се акредитив неће моћи искористити“.²⁸

Према законском одређењу акредитива, чланом 1072 Закона о облигационим односима уређено је да се „прихватањем захтева налогодавца за отварање акредитива, акредитивна банка обавезује да ће кориснику акредитива исплатити одређену новчану своту ако до одређеног времена буду испуњени услови наведени у налогу за отварање акредитива, при чему акредитив мора бити сачињен у писменој форми“.²⁹

Коначно, треба на овом месту поменути и то да у пословима акредитива учествује више лица, тј. субјеката, „између којих се успостављају правни односи који имају своју самосталну правну природу и који су међусобно одвојени, независни и самостални, али ипак међусобно условљени, тако да заједнички чине целину. То су, пре свега, учесници из основног посла поводом којег се отвара акредитив, и то:

- налогодавац (дужник новчане обавезе из основног посла) који са акредитивном банком закључује уговор о отварању акредитива, затим

- корисник акредитива (поверилац новчане обавезе из основног посла), односно лице у чију корист је акредитив отворен, и на крају

²⁷ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011), *op. cit.*, стр. 75-76.

²⁸ *Ibid.*, стр. 76.

²⁹ Закон о облигационим односима, *op. cit.*, члан 1072.

- акредитивна банка која отвара акредитив, чиме се обавезује да кориснику акредитива исплати одређену своту новца када он то затражи³⁰.

Оваква структура односа „има своју основу у асигнацији, у којој купац има улогу асигнанта, продавац асигнатара, док банка фигурира као асигнат“³¹.

Дакле, суштина акредитива је да, без обзира на просторну удаљеност продавца и купца, обезбеди да купац добије робу коју је наручио (и квалитативно и квантитативно, односно количински), а да продавац има сигурне гаранције да ће купац да му плати робу коју је добио. Акредитив дакле штити обе стране – и купца и продавца, а као трећа страна свакако се појављује акредитивна банку.

Надовезујући се на речено, Леон истиче да је „најзначајнија карактеристика акредитива заправо његова поузданост, односно сигурност плаћања. Стога се стране које би иначе оклевале да уђу у трансакцију охрабрују да учествују јер се могу ослонити на сигуран извор кредита и на тај начин тачније проценити могуће ризике у пословању.“³²

Према томе, „дужник отвара акредитив код банке у корист трећег лица које као поверилац користи акредитив под одређеним условима. Акредитивни посао је са аспекта банке неутрални посао, који се евидентира у ванбилансној евиденцији“³³.

Посао се одвија „тако што купац даје налог банци да отвори акредитив у корист страног продавца, односно корисника акредитива. Затим се дефинишу сви услови и рокови за његово коришћење. Продавац може да се наплати тако што када га његова банка обавести да му је отворен акредитив, он креће да испуњава све

³⁰ Бабовић, М. (2021). Правни положај кореспондентне банке у акредитивном послу. Право и привреда, 59 (3), 450-466, стр. 452.

³¹ Ibid.

³² Leon, C. (1986). Letters of Credit: a Primer. Maryland Law Review, 45 (2), 432-464, стр. 432.

³³ Крстић, Б. (2001). Међународно банкарство. Ниш: Економски факултет Универзитета у Нишу, стр. 204.

услове који се од њега траже. Када их испуни – одлази у банку и тражи своју наплату“.³⁴

2.2. Улога и значај акредитива

Имајући у виду да ће се у оквиру ове дисертације размотрити сви релевантни аспекти акредитива као услужног банкарског посла, наглашава се да ће се у оквиру овог поднаслова навести најзначајније одлике акредитивног пословања које указују на значај и потребу да акредитив као услужни неутрални банкарски посао буде заступљен у претежном обиму у пословној пракси домаћих и страних пословних субјеката. Дакле, свако поглавље дисертације, као и поднаслови, истицаће особине акредитива које указују на његов значај. На овом месту ће бити истакнуте карактеристичне особине акредитива које се могу одредити у област и функцију његовог значаја у пословној пракси.

Према Царићу, „у пословној пракси се отварање акредитива најчешће надовезује на дистанциону купопродају код које је корисник акредитива продавац коме отварањем акредитива плаћа куповну цену банчин клијент који је дао налог за отварање акредитива“.³⁵

Сходно чињеници да се са „развојем међународне трговине подударност увоза и извоза све теже може остварити“,³⁶ Тирић и Ђуровић наводе да је „било неопходно креирати инструмент који би отклонио штетне последице преузимања тзв. ризика првог чина: опасности да, на пример, продавац испоручи робу пре плаћања цене, уз ризик да то плаћање изостане, односно да купац плати цену за робу пре испоруке,

³⁴ Мићић, Н. (2015). Инструменти међународног платног промета - банкарске гаранције. *Economics*, 3 (2), 89-108, стр. 97.

³⁵ Царић, С. (2007), *op. cit*, стр. 38.

³⁶ Цветковић, Л. (2019), *op. cit*, стр. 9.

преузимајући ризик да роба не буде испоручена уопште, или да испорука не буде у складу са уговором“.³⁷

Бавећи се питањем значаја акредитива, Касавица у значајне особине и одлике овог услужног банкарског посла убраја:

- „Акредитив је средство за испуњење новчане обавезе дужника из основног посла дефинисано финансијском клаузулом купопродајног уговора (ради се о најсигурнијем инструменту безготовинског начина плаћања у међународној трговини јер подједнако штити интересе и купца и продавца). Само плаћање по акредитиву се врши тек по извршеној усклађеној презентацији која се састоји из докумената која су унапред договорена и прихваћена од свих учесника акредитивног посла. Купац плаћа по добијању адекватне робе, а продавац добија средства од купца или банке по испоруци адекватне робе коју прати адекватна документација;
- Акредитив је уједно и инструмент условног обезбеђења плаћања јер акредитивна банка мора да хонорише усклађену презентацију;
- Акредитив може да буде и средство кредитирања купца са пребацивањем ризика кредитирања са добављача на банку у случају када се акцептира вучена меница;
- Акредитив се базира на уговору, али је и сам за себе обавезујући уговор, тј. чита се самостално и дефинисане обавезе плаћања не зависе од обавеза у основном уговору;
- Банке рукују документима и на бази њих врше плаћање. Не контролише се роба, већ се контролише документ као основ плаћања“.³⁸

³⁷ Ћирић, А., Ђуровић, Р. (2005). Међународно трговинско право, Посебан део, Ниш, Правни факултет Универзитета у Нишу – Центар за публикације, стр. 305

³⁸ Касавица, П. (2016). Процес формирања и управљања портфолиом корпоративних клијената пословне банке. Докторска дисертација, Београд: Универзитет Сингидунум, стр. 327.

Процене о проценту учешћа плаћања путем акредитива (нарочито међународног документарног акредитива), „у укупним слободним девизним плаћањима су различите, зависно од банака које су их давале, као и од времена у коме су процене прављене, али се све процене слажу да ово учешће практично не пада испод 40% – 50%, а у одређеним временским периодима и на одређеним подручјима достиже и до 80% свих плаћања“.³⁹

Начелно посматрано, уколико су међународна плаћања сигурнија, као и прилике на међународном тржишту, „извозници и увозници чешће користе документарни инкасо и обичну банкарску дознаку, будући да на тај начин избегавају формалности поступка и трошкове које носи посао акредитива. Када су међутим, прилике на међународном тржишту несигурније, наплаћивања новчаних потраживања неизвеснија и ризичнија, извозници, у правилу, прибегавају акредитиву (нарочито документарном акредитиву), будући да сигурност наплате тада избија у први план, без обзира на додатни поступак и трошкове“.⁴⁰

Према Антонијевићу и сарадницима, поводом улоге и значаја акредитива у области привреде и пословања, „углавном долазе до изражаја две његове функције које се јављају у основи истовремено: функција средства плаћања и функција средства за обезбеђење потраживања“,⁴¹ сходно природи и механизму деловања акредитива, као и сходно техници коришћења.

Миленковић такође наводи да „плаћање путем акредитива представља најчешћи и најсигурнији начин плаћања у платном промету, с обзиром на могућност присуства односа неповерења између уговорних страна. Често ни једна, ни друга уговорна страна не жели да прихвати да буде прва у испуњавању уговорних обавеза. Зато плаћањем путем акредитива успоставља се неопходна сигурност плаћања и

³⁹ Шогоров, С. (2004). Банкарско право, Нови Сад, Универзитетски уџбеници – Пословни биро СБ, стр. 211.

⁴⁰ Ibid., стр. 212.

⁴¹ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982). Банкарско право, Београд: Савремена администрација, стр. 275.

сигурност извршења закљученог уговора на уговорени начин, пошто се плаћање врши посредством банке, то банке које учествују у акредитивном послу гарантују да ће посао извршити онако како је уговорено“.⁴²

Закључно, поводом улоге и значаја акредитивног пословања, може се рећи следеће.

Акредитив (нарочито документарни) није само „убедљиво највише коришћен банкарски инструмент“⁴³, већ је засигурно и „најквалитетнији инструмент међународних плаћања“⁴⁴. Смисао му је што се „њиме купац осигурава да робу неће исплатити пре него што стекне право располагања над њом, а продавац се обезбеђује да се неће одрећи располагања над робом пре него што је наплати. Тако, иако просторно можда удаљене и преко пола света, две стране у послу, уз помоћ посредника (акредитивне, конфирмирајуће или неке друге банке), врше продају робе и плаћање за њу истовремено, као да је у питању ручна продаја. Дакле, суштина акредитива је да, без обзира на раздаљину обезбеди да купац добије робу коју наручи, у количини и квалитету који је уговорио, а да продавац зна да ће купац да му плати робу коју је добио. Акредитив дакле, штити и једну и другу страну, која укључује и банку, као треће лице“.⁴⁵

Поводом овог питања се свакако може надовезати и став Касавице, који истиче да „са становишта банке, акредитив може да послужи и као веома квалитетан инструмент обезбеђења по неким другим банкарским производима. Банци као средство обезбеђења може бити понуђена асигнација акредитива, односно уступање потраживања обезбеђеног акредитивном. Акредитив се може наплатити након презентације и провере докумената. Изузетно је битно код акредитива сагледати рејтинг банке издаваоца акредитива или потврђујуће банке, стручност особа у

⁴² Миленковић, Д. (2011). Пословно право, Правни факултет Универзитета у Нишу – Центар за публикације, стр. 464 – 465.

⁴³ Мићић, Н. (2015), *op. cit.*, стр. 96.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ *Ibid.*

банкама инволвираним у процесу реализације акредитивног посла (обзиром да се трансакција у акредитивном пословању базира на документима), рок и износ издатог акредитива, чија се асигнација нуди као средство обезбеђења за кредит“.⁴⁶

2.3. Сврха и начела акредитивног пословања

Акредитив (нарочито документарни) у међународном пословању настао је и усавршио своју улогу и облике у приликама које је вишедеценијска пословна пракса савремене међународне привреде наметала.

Још средином прошлог века Прица је истакао чињеницу да „кад завладају прилике несигурности и неповерења који су завладали у свету у току два светска рата и непосредно после њих, тј. кад купац избегава да унапред плати робу а продавац да је унапред испоручи, локална трговина се помаже извршавањем купопродајних уговора из руке у руку. Међутим, то је немогуће при дистанционој купопродаји“.⁴⁷ Прица је такође нагласио да „из свих тих разлога трговина тражи у несигурним временима један начин плаћања који ће омогућити продавцу да робу не шаље, и чак да је не почне ни израђивати, односно набављати од подлифераната, док не буде сигуран да ће наплатити своју фактуру чим робу отпреми, а да притом купац не мора унапред исплатити робу продавцу и тако рискирати да до испоруке уопште не дође“.⁴⁸

Институт акредитива постепено је „прихваћен и обликован према интересима како клијената, тако и пословне банке“,⁴⁹ што је заправо кључни разлог прихватања и

⁴⁶ Касавица, П. (2016)., *op. cit.*, стр. 327.

⁴⁷ Прица, Б. (1954). Документарни акредитив. *Анали Правног факултета у Београду*, 2 (2), 155-181, стр. 156.

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ Пушара, М. (2012). *Међународно банкарство*. Бања Лука: Универзитет за пословни инжењеринг и менаџмент, стр. 215.

практиковања коришћења овог услужног банкарског посла од стране „готово целокупне међународне привреде“.⁵⁰

Аналогно претходној анализи значаја акредитива у сфери пословања субјеката, сврха акредитива се црпи из његове три најзначајније улоге:

- улоге средства плаћања,
- улоге средства обезбеђења потраживања,
- улоге средства кредитирања.

Према Јовановићу и сарадницима, „основна сврха акредитива је да служи дужницима у уговорима у привреди као средство плаћања новчаних обавеза. Логично је да дужници врше плаћања путем банака, јер код њих држе новац на рачунима“.⁵¹

Антонијевић и сарадници истичу да је „један од честих начина плаћања (посебно у унутрашњем промету) несумњиво тзв. плаћање на отворен рачун (*Clean payment*), при чему продавац испоручује робу купцу без неког посебног ограничења или услова, а купац стиче обавезу плаћања куповне цене тек када прими испоруку“.⁵² Из овако организованог начина испоруке и плаћања види се да практично продавац послује са извесним ризиком, јер постоји опасност да купац не испуни приспелу новчану обавезу на начин или у обиму како је то договорено. Управо овакав ризик, довео је у пракси до примене тзв. „плаћања на основу документа“,⁵³ приликом ког је ситуација заправо постала обрнута – купац у овако организованој купопродаји заправо кредитира на извештан начин продавца, јер „код овог начина плаћања купац има обавезу да унапред искупи одређене документе (нпр. транспортне документе,

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Јовановић, Н., Радовић, М., Радовић, В. (2020), *op. cit.*, стр. 529.

⁵² Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 276.

⁵³ Ibid.

фактуре, полисе осигурања, и др.), па тек после тога може да преузме робу у месту њеног опредељења и да њоме располаже“.⁵⁴

Свакако да се функција плаћања не исказује само кроз напред поменуте улоге акредитива. Из ове функције, акредитив (овде се пре свега мисли на документарни акредитив) остварује своју улогу и кроз функцију размене новца⁵⁵, као и кроз функцију трговачког клиринга⁵⁶.

Имајући у виду да је акредитив ипак скупља банкарска услуга него што је нпр. услуга безготовинског преноса новца, оправдано се може уочити дилема оправданости, или целисходности коришћења баш овог банчиног услужног посла од стране уговорних страна основног посла.

Према Јовановићу и сарадницима, „разлог је тај што он може да им послужи као средство обезбеђења њихових потраживања, и то на два начина. Најпре, њиме се обезбеђује новчано потраживање повериоца, јер му се акредитивом банка обавезује, као нов дужник уз дужника из основног посла (нпр. купца, наручиоца). Оно му се обезбеђује, јер су банке поуздане платише, те је његово намирење сигурније, него кад га има само према дужнику у основном послу. Тиме поверилац избегава ризик ненаплате потраживања из разлога, рецимо, инсолвентности дужника, његове невољности да плати (нпр. нашао је другог продавца с јефтинијом робом), државних мера ограничења девизног промета, ограничења спољне трговине или рата“.⁵⁷

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ова функција долази до изражаја у међународном платном промету, имајући у виду да се износ на који гласи акредитив ипак исказује у одређеној валути. Тако, „акредитив се у крајњој линији исплаћује у валути земље у којој је акредитив отворен, односно у валути земље корисника акредитива, и то по курсу који важи на дан плаћања, те се самим тим врши и одређена размена валута“. Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 276-277.

⁵⁶ Полазећи од тога да постоји могућност преношења акредитива (у првом реду се мисли на документарни акредитив), под одређеним условима, „постоји могућност да тај акредитив „кружи“ између више привредних субјеката, те да они на тај начин обављају своја међусобна плаћања, односно да врше међусобна пребијања потраживања“. Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 277.

⁵⁷ Јовановић, Н., Радовић, М., Радовић, В. (2020), *op. cit.*, стр. 529.

Исти аутори истичу да се акредитивом може обезбедити и „клијент, као поверилац у основном послу, и то од ризика неиспуњења обавезе корисника, јер је овај уједно њему дужник за неновчану обавезу (нпр. продавчева испорука робе), пошто је основни посао обично двострано обавезујући. То се постиже условним (документарним) акредитивом. У њему акредитивна банка, по налогу свог клијента, као неновчаног повериоца у основном послу (нпр. купца, наручиоца), при исплати акредитивне своте кориснику, као неновчаном дужнику (нпр. продавцу, грађевинару), захтева да докаже да је испунио своју обавезу (нпр. предао робу, обавио радове), јер иначе не сме да му плати акредитивну своту. Ако му је плати упркос неиспуњењу постављеног услова, нема право да своту исплаћену кориснику накнади од клијента, чиме трпи губитак“.⁵⁸

Улога средства кредитирања огледа се донекле и у самом називу овог услужног неутралног банкарског посла.⁵⁹ Речју, „од тренутка отварања, до гашења акредитива, купац (налогодавац) кредитира корисника акредитива. Са друге стране, продавац испоручује робу купцу, али не може да користи средства акредитива док не поднесе банци одређена робна документа“.⁶⁰ Дакле, кроз институт документарног акредитива може доћи и до могућности обостраног кредитирања налогодавца и корисника акредитива. При овоме, Јовановић и сарадници наводе да „ако је банка отворила акредитив акцептирањем менице коју је продавац издао и вукао на њу, као трасата, могуће је да банка и њега кредитира. Пошто је реч о меници трасираној по сопственој наредби, продавац је њен ималац, те је може продати на тржишту (есконтovati) и тиме наплатити цену из основног посла пре доспелости менице. Такође, још један начин кредитирања се састоји у томе што акредитивна банка може

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ И приликом овог појашњења мисли се превасходно на документарни акредитив, као врсту акредитивног пословања која се у пракси најчешће примењује, а у теорији најчешће анализира и истражује. Уколико се учини осврт на етимолошке карактеристике назива „документарни акредитив“, уочава се да у већини страних превода, назив овог института садржи израз – кредит. На пример: на француском назив гласи: *Credit documentaire*; на енглеском: *Letter of credit*; на немачком: *Dokumenten Accreditiv*; на италијанском: *Credito documentario*).

⁶⁰ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 277.

да одобри кредит свом клијенту, кад овај нема довољно покриће (тј. новца код банке) да о доспелости исплати акредитивну своту“.⁶¹

Поред наведених улога акредитива, нарочито документарног акредитива, Марић Шћепановић истиче и то да акредитив служи „и као средство за појачање дисциплине у извршењу уговорних обавеза, сходно доктрини строге саобразности. Доктрина строге саобразности омогућује нормално и ефикасно функционисање акредитива и обезбеђује правну сигурност свим учесницима. Она се подједнако примењује не само у односима између банке и корисника акредитива као продавца робе, већ и у односу између банака, као и у односу између издавачке банке и налогодавца акредитива“.⁶²

Сходно наведеном, доктрина строге саобразности се односи на следеће захтеве „који треба да су задовољени приликом презентације докумената:

1. подношење акредитивних докумената у тачно дефинисаном року,
2. подношење свих докумената који су назначени у акредитиву,
3. саобразност презентованих акредитивних докумената са одредбама акредитива у погледу износа и количине робе,
4. саобразност презентованих акредитивних докумената са одредбама акредитива у погледу описа робе“.⁶³

⁶¹ Јовановић, Н., Радовић, М., Радовић, В. (2020), *op. cit.*, стр. 530.

⁶² Марић Шћепановић, А. (2011). Улога и привредне функције документарног акредитива у савременим условима међународног пословања. *Анали Економског факултета у Суботици*, 47 (25), 107-116, стр. 114.

⁶³ У овом делу, у теорији и пракси примене акредитива, може се рећи да „функција документарног акредитива као средства за појачање дисциплине у извршењу уговорних обавеза долази до изражаја и код тзв. укрштених акредитива (енгл. *crossed letters of credit*), који се користе код међународних трансакција контратрговине. У овим пословима примена укрштених акредитива има велики значај како због функције обезбеђења плаћања по сваком од уговора, који сачињавају контратрговински посао, тако и због чињенице да овај механизам представља и додатно обезбеђење да ће основна обавеза из контратрговинског посла бити испуњена. Сам механизам коришћења укрштених акредитива функционише на сл. начин - увозник доставља својој банци налог за отварање акредитива у корист извозника (тзв. извозни акредитив), који покрива исплату по извозном послу и служи као

Анализа Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве (UCP 600) са последњом ревизијом из 2007. године, издваја неколико начела акредитивног пословања које је битно поменути и појаснити.

Реч је о следећим начелима:

- Начело самосталности (независности) документарног акредитива у односу на основни посао;

- Начело самосталности и независности односа између учесника у документарном акредитиву,

- Начело пословања документима, а не робом;

- Начело „строге саобразности“ са правилима тумачења.

Имајући у виду овако постављена начела, Грегурек и Видаковић акредитив називају и „занимљивом банкарском услугом јер пружа банци увид у оперативно пословање предузећа“.⁶⁴

2.3.1. Начело самосталности (независности) документарног акредитива у односу на основни посао

Основни уговор (основни посао) између продавца и купца и акредитивно пословање су правно одвојени и независни.

један од услова за отварање акредитива по другом, контраизвозном послу (тзв. контраизвозни акредитив). У налогу увозник мора да дефинише документа потребна за исплату по акредитиву, која ће укључити и неопозив налог извозника да се средства из извозног акредитива блокирају све до презентације уговорених докумената по контраизвозном акредитиву. С друге стране контраувозник (првобитни продавац) доставља својој банци налог за отварање акредитива у корист контраувозника, у којем се дефинише да је исплата могућа само по презентацији докумената, којим се доказује да су средства из првог, извозног акредитива употребљена да би се покрило плаћање по другом контраизвозном акредитиву“. Извор: Марић Шћепановић, А. (2011)., *op. cit.*, стр. 114-115

⁶⁴ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011), *op. cit.*, стр. 78.

Према члану 1074 Закона о облигационим односима, „акредитив је независан од уговора о продаји или другог правног посла поводом кога је акредитив отворен“.

Сходно члану 4а Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве „акредитив се по својој природи третира као одвојена трансакција од продајног или другог уговора на којима могу бити засновани, под чиме се подразумева да се банака ни у ком смислу не тичу такви уговори, нити их исти обавезују“.⁶⁵

Може се уочити за Закон о облигационим односима и УСР 600 суштински уређују и заступају исти принцип, иако термилошки користе два израза: „независни посао“ и „одвојена трансакција“, који уопште узем међусобно ипак нису искључиви, већ подударни.

Према Петровић, практична сврха овог начела и примена документарног акредитива у пословању је „стварање самосталне и апстрактне обавезе акредитивне банке. Сходно томе, услови под којима је она дужна да исплати акредитивну своту, откупи или акцептира меницу, одређени су искључиво у самом акредитиву и неиспуњење обавезе испоруке робе од стране продавца не даје право купцу да, истичући приговор *non adimpleti contractus*, опозове документарни акредитив.“⁶⁶ Исто тако, спор који евентуално може настати између продавца и купца из основног посла нема утицаја на односе поводом документарног акредитива“.⁶⁷

Дакле, „уговор који је сачињен између налогодавца и корисника акредитива, не обавезује банку за испуњење обавеза које стоје у уговору о акредитиву. Сматра се да између уговора о акредитиву и уговора о купопродаји или пружању услуга,

⁶⁵ Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 20-21.

⁶⁶ Сходно овом наводу, „Тиме се наравно не дира у права купца као повериоца испоруке робе. Наиме, отварање документарног акредитива нема утицаја на односе између уговорних страна из основног посла који се уређују према правилима која се, иначе, примењују за тај посао и која би, према томе, важила и да није отворен акредитив. Ово зато што отварање документарног акредитива не значи новацију основног уговора“. Петровић, Н. (2006). Међународни документарни акредитив и место карго осигурања у њему. *Право и привреда*, 43 (5-8), 807-822, стр. 811.

⁶⁷ Петровић, Н. (2006), *op. cit.*, стр. 811.

постоји само узрочна веза, уколико у основном уговору постоји посебна одредба која ће предвидети плаћање путем акредитива“.⁶⁸

Међутим, овим начелом може се руководити страна у пословању која поступа пре свега савесно и поштено. Начело савесности и поштења као „темељно обележје правног поретка поставља границе аутономије документарног акредитива и у основи је овлашћење банке да одбије искуп преварних докумената, као и откуп докумената у случају преварних радњи у основном послу“.⁶⁹

2.3.2. Начело самосталности и независности односа између учесника у документарном акредитиву

Ово начело промовише став да је сваки учесник акредитивног пословања самосталан и нема утицаја на другог учесника у истом акредитивном послу. У складу са тим се може рећи да је „према члану 6 Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве утврђено да корисник не може ни у ком случају користити за себе уговорне односе који постоје између банака или између налогодавца и акредитивне банке. Сваки однос између учесника је засебан и комплексан правни однос, без утицаја на њега“.⁷⁰

Према Цветковићу, „акредитивни посао се састоји од минимално два одвојена правна односа, а то су однос између налогодавца и банке, те однос између корисника и банке. Корисник акредитива не може користити било какве правне односе између налогодавца и акредитивне банке, нити правне односе који су успостављени између самих банака учесника у целокупном акредитивном послу“.⁷¹

⁶⁸ Мاستиловић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 777.

⁶⁹ Петровић, Н. (2006), *op. cit.*, стр. 811.

⁷⁰ Мاستиловић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 777.

⁷¹ Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 22.

Ово начело се може објаснити и на начин да је обавеза акредитивне банке према кориснику акредитива потпуно самостална, без обзира што је по налогу свог клијента банка отворила акредитив. Како Петровић у овом делу наводи, а што је веома битно да се истакне, „при извршавању обавеза према кориснику акредитива банка не иступа као пуномоћник налогодавца“.⁷² Из овог разлога „однос између банке и корисника акредитива настаје једностраном изјавом банке упућене кориснику и његова садржина одређена је искључиво садржином те изјаве“.⁷³

2.3.3. Начело пословања документима, а не робом

У оквиру акредитивног пословања, улога акредитивне банке је суштински и једино везана за документацију, а не за одговорност у вези са стањем, количином и другим квалитативним и квантитативним параметрима робе која је предмет купопродајног уговора између продавца и купца.

Другим речима, „банка захтева да се сва потребна документација достави у прописаном року како би могла детаљно да изврши анализу и контролу исте, и само на основу тога врши даље пословање. Сви детаљи у вези робе као што је квалитет, квантитет, врста робе или услуга, банка није у обавези да проверава“.⁷⁴

Ово начело се, према Вукадиновићу, „може тумачити и тако да сви учесници у послу документарног акредитива извршење својих обавеза доказују само документима. На основу ових докумената, уколико су саобразни условима из акредитива, акредитивни износ добијају корисници од акредитивне банке, затим номиноване банке од акредитивне, као што и акредитивна банка добија акредитивни износ од налогодавца, предајом докумената“.⁷⁵

⁷² Петровић, Н. (2006), *op. cit.*, стр. 812.

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ Мاستиловић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 777.

⁷⁵ Вукадиновић, Р. (2012), *op. cit.*, стр. 801.

Како се у страној судској пракси истиче, „брзина одвијања трансакција чијој сигурности служи документарни акредитив изискује овлашћење банке да поднете документе хонорише на основу њиховог спољног изгледа. Уколико би банка имала обавезу да проверава тачност података садржаних у документима или стање робе, реализација такве обавезе знатно би успорила међународни промет“.⁷⁶

Следећи ово начело, а у складу са међународним правилима из области акредитива, „банка је дужна да са пажњом доброг стручњака испита поднете документе, али само у погледу њиховог спољног изгледа. Ако се после таквог прегледа који најдуже може трајати седам радних дана документи *prima facie* учине саобразним, акредитивна и остале банке имају право и дужност да изврше плаћање“.⁷⁷

2.3.4. Начело „строге саобразности“ са правилима тумачења

Ово начело се огледа у ставу да се документи које корисник подноси банци на проверу морају у свему одговарати условима закљученог акредитива.

У складу са овим приступом, „да би остварио своје право на исплату акредитивне суме, корисник је дужан најпре да изврши своју обавезу из акредитивног посла. Потребно је да у року важности акредитива акредитивној, или другој надлежној банци поднесе документе ради исплате акредитивне суме. Поднета робна документа према начелу строге саобразности, као и према правилима акредитивног пословања, морају у свему одговарати условима из акредитива. Када прими ове документе, акредитивна банка (или конфирмирајућа, у зависности да ли је ангажована још једна банка) је дужна да испита њихову веродостојност, да ли у свему одговарају условима из акредитива. Банка проверава њихову истинитост у погледу спољнег изгледа докумената условима, не упуштајући се у проверу

⁷⁶ Петровић, Н. (2006), *op. cit.*, стр. 813.

⁷⁷ *Ibid.*

истинитости садржаја истих. Одлуку о хонорисању докумената банка доноси након испитивања. Ако поднета документа у свему одговарају условима утврђеним уговором о акредитиву, акредитивна, односно конфирмирајућа банка ће донети одлуку о исплати. У супротном ће одбити хонорисање“.⁷⁸

У делу у ком се детаљније помињу и анализирају начела акредитивног пословања, не може да се не помене још једна група начела, која се у својој основи тиче испитивања докумената од стране банке, јер је ипак реч о једној од најзначајнијих и веома осетљивих радњи код документарног акредитива.

Сходно реченом, „према Јединственим правилима и обичајима за документарне акредитиве, све банке које учествују у плаћању акредитивом (а то значи акредитивна, потврђујућа и све друге именоване банке које делују у њихово име) имају на располагању разуман рок (који не сме бити дужи од седам “банковних” дана) да их испитају са разумном пажњом и утврде одговарају ли уговореним документима. Другим речима, у том их року морају прихватити или одбити те о својој одлуци обавестити особу од које су примиле документе“.⁷⁹

Приликом испитивања докумената банке нужно морају узети у обзир и своје одлуке засновати на следећим начелима:

- начело сагласности,
- начело непротивречности,
- начело неслагања.

Према начелу сагласности, опис робе у фактури мора бити сагласан са описом робе из акредитива. Други документи не морају бити у стриктној сагласности са описом робе из акредитива, али је битно да не садрже опис који је противан опису робе садржаном у акредитиву.

⁷⁸ Цветковић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 24.

⁷⁹ Gregurek, М., Vidaković, N. (2011), *op. cit.*, стр. 86.

Према начелу непротивречности свака банка је дужна да међусобно упореди документе који су јој поднети на проверу, а прихватиће само поднете документе под условом да њихов садржај није противречан било ком другом поднетом документу (ово под условом да самим акредитивом није другачије одређено).

Начело неслагања „разликује прихватљиве, неприхватљиве и граничне случајеве неслагања:

- Прихватљива су она неслагања која су допуштена Јединственим правилима и обичајима за документарне акредитиве, и она која су предвиђена у акредитиву. Ако је акредитивни износ одређен изразима “око”, “отприлике“ или сличним, толеранција је 10% изнад или испод наведене своте (чл. 39/а): толеранција за количину робе је 5% навише или наниже, под условом да се не премаши свота акредитива. Толеранције нема ако је договорена количина у комадима робе;

- Неприхватљива су она неслагања која су изричито забрањена па у случају таквих неслагања банке морају одбити исплату. Тако банка мора одбити да прими фактуру која није издата од корисника акредитива или није насловљена на налогодавца.

- Гранични случајеви неслагања постоје онда када банке заузму један став, а судови други или кад саме банке нису сигурне како поступати. Такви се случајеви не могу унапред предвидети нити одредити“.⁸⁰

⁸⁰ Ibid, стр. 86.

3. ИЗВОРИ И ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ НА РАЗВОЈ АКРЕДИТИВА

3.1. Извори права код акредитивног пословања

Како је у уводном делу већ речено, акредитив је регулисан и у домаћем и у међународном праву.

У домаћем праву, акредитив је уређен одредбама Закона о облигационим односима из 1978. године (чланови 1072-1082) и одредбама Општих узанси за промет робом (чланови 193 и 194).

У међународном праву, акредитив је уређен Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве Међународне трговачке коморе са седиштем у Паризу. Године 1933., први пут су била усвојена Једнообразна правила и узансе о акредитивима са циљем унификавања и успостављања униформности широко прихваћених уговорних правила у пракси, а у сврху превазилажења различитости у националним прописима и лакшем функционисању међународног пословања. Од тада, до данас, сет мера под садашњим називом Једнообразна правила и обичаји за документарне акредитиве био је ревидиран укупно шест пута, са последњим изменама 2007. године (скраћени назив UCP 600).

3.1.1. Национални извори права

Значај материје акредитивног пословања у унутрашњем платном промету свакако имплицира постојање домаћег легислативног одговора у области регулисања релевантних питања из предметне области.

У домаћем праву није усвојен *lex specialis* који би свеобухватно и на једном месту уредио сва релевантна питања у области акредитива.

Најзначајније одредбе које се имају применити у Републици Србији, а поводом материје акредитивног пословања су одредбе укупно једанаест чланова Закона о облигационим односима (1072-1082).

У члану 1072 који носи назив „Обавеза акредитивне банке и форма акредитива“, уређено је да се „прихватањем захтева налогодавца за отварање акредитива, акредитивна банка обавезује да ће кориснику акредитива исплатити одређену новчану своту ако до одређеног времена буду испуњени услови наведени у налогу за отварање акредитива“. У истом члану је на императиван начин опредељено да „акредитив мора бити сачињен у писменој форми“.

Ова одредба је у складу и са одредбом члана 7 (Правила уговарања) Закона о заштити корисника финансијских услуга⁸¹, која гласи “ уговор о финансијској услузи сачињава се у писменој форми или на другом трајном носачу података“ (став 1).

У члану 1073 Закона о облигационим односима који носи назив „Када настаје обавеза према кориснику“, уређено је да је „банка обавезна према кориснику од дана када му је отварање акредитива саопштено“ (став 1), као и то да је „налогодавац везан издатим налогом од тренутка кад је налог приспео банци“ (став 2).

Поводом одредбе из става 1 оправдано се може поставити питање форме у којој се саопштење издаје, јер се тумачењем одредби Закона о облигационим односима види да овај законски текст није прописао садржину саопштења, нити његову форму, нити начин на који би се саопштење презентовало.

Према ставовима из теорије и праксе „у банкарској пракси уобичајило се да се ово саопштење даје у писаној форми. Уколико се уговор о отварању акредитива одреди као уговор у корист трећег лица, а саопштење као специфична форма којом се мења или допуњује дејство уговора, на основу члана 67, став 2 Закона о

⁸¹ Закон о заштити корисника финансијских услуга, "Службени гласник РС", бр. 36/2011 и 139/2014.

облигационим односима⁸², обавезна би била писана форма за ово саопштење. Због могућих спорова око овог питања, најбоље је уговорити писану форму саопштења. Саопштење се може извршити предајом кориснику примерка уговора о отварању акредитива или на други уобичајен начин“.⁸³

На овом месту Вукадиновић наводи да је према „члану 76 Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве акредитивна банка у неопозивој обавези да хонорише документе од момента када изда акредитив. Под моментом издавања акредитива би требало, у складу са већ установљеном праксом, сматрати моментат доспећа писаног саопштења о отвореном акредитиву у руке корисника, односно у његове пословне просторије. Такво саопштење се назива и оперативним акредитивом или оперативним инструментом“.⁸⁴

Војнић Хајдук део око акредитивног саопштења поентира са ставом да заправо „садржина акредитивног саопштења, у погледу поменутих питања, мора одговарати садржини уговора“.⁸⁵ Такође, „како Закон о облигационим односима не прописује изричито обавезну садржину саопштења, довољно би било у њему навести податке на основу којих се може идентификовати конкретан уговор о отварању акредитива, уз право корисника да се упозна са његовом садржином. Као професионална организација, банка је дужна да даје кориснику потребне информације и објашњења“.⁸⁶

Поводом одредбе из става 2 члана 1073 која гласи: „налогодавац везан издатим налогом од тренутка кад је налог приспео банци“, такође може да се истакне следеће.

⁸² Члан 6, став 2: „Захтев закона да уговор буде закључен у одређеној форми важи и за све доцније измене или допуне уговора“.

⁸³ Војнић Хајдук М. (2019), *op. cit.*, стр. 288.

⁸⁴ Вукадиновић, Р. (2012), *op. cit.*, стр 797-798.

⁸⁵ Војнић Хајдук М. (2019), *op. cit.*, стр. 288.

⁸⁶ *Ibid.*

Тумачећи законске одредбе и суштину акредитива као услужног банкарског посла, очито је да је налог „понуда за закључење уговора“.⁸⁷

Тумачећи одредбе Закона о облигационим односима које се могу применити на ситуације пословања путем налога, могу се нарочито истаћи одредбе члана 42 (Ћутање понуђеног), став 4 и став 5, који гласе: „лице које се понудило другом да извршава његове налоге за обављање одређених послова, као и лице у чију пословну делатност спада вршење таквих налога, дужно је да изврши добијени налог ако га није одмах одбило“, а „ако у случају из претходног става понуда, односно налог није одбијен, сматра се да је уговор закључен у тренутку кад је понуда, односно налог стигао понуђеном“.

Према Војнић Хајдук, „налог за отварање акредитива, као посебан банкарски образац, најчешће садржи следеће елементе:

1. податке о налогодавцу, податке о акредитивној банци и о кориснику акредитива;
2. место, датум и број акредитива – по правилу место и датум ће бити карактеристике закљученог уговора о отварању акредитива;
3. врсту акредитива;
4. рок важења акредитива;
5. учешће других банака;
6. износ обавезе плаћања, тзв. акредитивну суму;
7. начин исплате акредитивне суме (нпр., плаћање по виђењу односно у готовом, са одложеним плаћањем, уз акцепт или негоцирањем);
8. обичне и документарне услове за исплату;
9. норму да акредитив подлеже Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве;

⁸⁷ Ibid, стр. 286.

10. одредбу о томе ко сноси акредитивну провизију и трошкове, да ли налогодавац или корисник⁸⁸. Корисник акредитива никада не може бити обавезан да обезбеди покриће акредитивне суме, јер се то противи природи посла;

11. друге елементе према околностима посла“.⁸⁹

Исти аутор такође истиче да „уколико банка није одмах одбила налог за отварање акредитива, он ћутањем банке постаје уговор о отварању акредитива. Могуће је да ова банкарска форма садржи печат и потпис банке у којој ситуацији се уговор о отварању акредитива закључује изричитим банчиним прихватам понуде налогодавца“.⁹⁰

У члану 1074 Закона о облигационим односима који носи назив „Независност акредитива од другог правног посла“, императивно је одређено да је „акредитив независан од уговора о продаји или другог правног посла поводом кога је акредитив отворен“.

Поводом овог питања Шогоров наводи да је „уговор о отварању (документарног) акредитива правно независан, како од основног посла, тако и од других правних односа у акредитиву. Његово дејство се искључиво ограничава на налогодавца и акредитивну банку. Уговором се налогодавац обавезује да за извршену услугу банци плати провизију и накнади јој трошкове, а банка се обавезује да ће, сагласно добијеном налогу, или преко коресподентне банке, корисника акредитива обавестити о отварању акредитива и платити му акредитивну суму, по пријему докумената и њиховог испитивања у складу са налогом. Питање обезбеђење покрића је посебно питање, и оно се регулише, по правилу, претходним споразумом налогодавца и банке. Банка може прихватити налог за отварање акредитива и када

⁸⁸ Сходно члану 27 Закона о заштити корисника финансијских услуга, „уговори о датим авалима, односно гаранцијама, уговор о сефу и **уговори о другим банкарским услугама** садрже врсту и висину свих накнада и других трошкова који падају на терет корисника“.

⁸⁹ Војнић Хајдук М. (2019), *op. cit.*, стр. 286 – 287.

⁹⁰ *Ibid*, стр. 287.

налогодавац нема покрића, прихватајући да га кредитира до исплате акредитивне суме, или и дуже“.⁹¹

Према Војнић Хајдук, уговори о продаји или други правни послови „су основни правни послови, који садрже тзв. акредитивну клаузулу. Акредитивном клаузулом обавезао се дужник из основног посла (налогодавац за отварање акредитива, нпр. купац робе) према повериоцу из основног посла (кориснику акредитива, нпр. продавац робе), да ће за рачун повериоца, на уговорен начин, закључити уговор о отварању акредитива са акредитивном банком. Учеснике у послу акредитива обавезује садржина уговора о отварању акредитива, без обзира на садржај и пуноважност уговора из основног посла“.⁹²

У члану 1075 Закона о облигационим односима који носи назив „Документарни акредитив“, уређено је да „документарни акредитив постоји када је банка обавезна да исплати кориснику акредитива одређену новчану своту под условом да јој буду поднети документи према условима утврђеним у акредитиву“.

Како у овој области Царић наводи, „документарни акредитиви су најзначајнији и најчешћи облици акредитива. Називају се још и робним акредитивима. Код ове врсте акредитива је битно да корисник акредитива пре отварања истог преда банци робна документа са којима се располаже робом. У ствари, на овај начин продавац се лишава могућности да даље располаже са продатом робом јер продајну цену наплаћује отварањем акредитива“.⁹³

У члану 1076 Закона о облигационим односима који носи назив „Дужност акредитивне банке“, уређено је да је „банка која отвара документарни акредитив дужна да изврши клаузуле плаћања под условима предвиђеним у акредитиву“, што је у потпуности сагласно са свим до сада реченим.

⁹¹ Шогоров, С. (2004), *op. cit.*, стр. 213-214.

⁹² Војнић Хајдук М. (2019), *op. cit.*, стр. 289.

⁹³ Царић, С. (2007), *op. cit.*, стр. 38.

У члану 1077 Закона о облигационим односима који носи назив „Врсте документарног акредитива“ уређује се да „документарни акредитив може бити опозив или неопозив“, као и то да „уколико није изричито друкчије уговорено акредитив је увек опозив, чак и када је отворен за одређени период времена“.

Према Царићу, „опозиви документарни акредитив је онај код кога налогодавац за отварање акредитива може да захтева накнадно гашење акредитива, тј. затварање акредитива, док је неопозиви документарни акредитив онај код кога се налог за отварање акредитива не може опозвати пре истека рока за реализацију акредитива ако се са тим сагласи корисник акредитива“.⁹⁴

Исти аутор наводи и то да у циљу заштите интереса налогодавца „опозиви документарни акредитив може да мења и банка по сопственој иницијативи, и на захтева налогодавца“.⁹⁵

Управо у вези са претходно реченим су и чланови 1078 и 1079 Закона о облигационим односима који носе називе „Опозиви акредитив“ и „Неопозиви акредитив“, а који гласе:

- Члан 1078: „опозиви документарни акредитив не везује банку према кориснику, те га у сваком тренутку може изменити или опозвати на захтев налогодавца или по сопственој иницијативи, ако је то у интересу налогодавца“.
- Члан 1079: „неопозиви документарни акредитив садржи самосталну и непосредну обавезу банке према кориснику. Ова обавеза може бити укинута или измењена само споразумом свих заинтересованих страна. Неопозиви документарни акредитив може бити потврђен од неке друге банке, која тиме, поред акредитивне банке преузима самосталну и непосредну обавезу према кориснику. Нотификација акредитива корисника од стране неке друге банке није сама по себи потврђивање овог акредитива“.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid, стр. 39.

Према Цветковићу, а имајући у виду основне карактеристике опозивог акредитива, он се „у пракси ретко користи, осим уколико постоји међусобно поверење учесника у акредитивном послу“.⁹⁶

Исти аутор наводи и то да се као закључак може навести да „код неопозивих акредитива банка преузима чврсту обавезу, да у време важења акредитива хонорише кориснику уредно поднете документе. Ова обавеза се не може опозвати нити изменити осим у случају сагласности корисника акредитива. Уколико налогодавац жели промену услова акредитива, са том променом мора да се сагласи корисник. То даље значи да већ уговорени акредитив и услови из њега остају на снази док се за промену не сагласи корисник, и о томе обавести акредитивну или авизирајућу банку, уколико га је она обавестила о отварању акредитива. Уколико корисник пропусти да достави обавештење о прихватању измена, па чак и ако се обавештењем не прихвата промена услова, сматраће се као обавештење о прихватању такве измене од стране корисника. Уз то, уколико корисник у свом обавештењу наведе да се неких услова прихвата, а неких не, сматраће се да се противи предложеним изменама“.⁹⁷

У члану 1080 Закона о облигационим односима који носи назив „Дужност банке у погледу докумената“ уређено је да је „банка дужна да испита да ли су документи у свему саобразни захтевима налогодавца“, те да „када добије документе, банка мора у најкраћем року о томе обавестити налогодавца и указати му на утврђене неправилности и недостатке“.

Ова законска одредба је проистекла из начела „строге саобразности“ о ком је већ било речи, а чија је суштина у томе да документи које корисник подноси банци на проверу морају у свему одговарати условима закљученог акредитива. Другим речима, када прими документе, акредитивна банка (или коресподентна) је дужна да испита да ли у свему одговарају условима из акредитива.

⁹⁶ Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 26.

⁹⁷ *Ibid.*, стр. 26-27.

У члану 1081 Закона о облигационим односима који носи назив „Границе одговорности банке“, уређено је да „банка не преузима никакву одговорност ако су поднети документи на изглед саобразни са упутствима налогодавца“, те да „она не преузима никакву обавезу у погледу робе која је предмет отвореног акредитива“.

Ова законска одредба је фактички проистекла из начела пословања документима, а не робом, о ком је већ било детаљније речи, а чија је суштина то да у оквиру акредитивног пословања, улога акредитивне банке јесте везана за документацију, а не за одговорност у вези са стањем, количином и другим квалитативним и квантитативним параметрима робе која је предмет купопродајног уговора између продавца и купца.

Поводом претходна два законска члана Царић наводи да „поднета робна документа банка проверава једино у томе погледу да ли су саобразна са упутствима налогодавца и ако јесу отвара акредитив, а ако нису и ако је утврдила одговарајуће неправилности и недостатке, банка је дужна да о томе одмах обавести налогодавца. Банка не преузима никакву одговорност нити обавезу у погледу робе и услуга о којима се у робним и пословним документима ради“.⁹⁸

Коначно, у члану 1082 Закона о облигационим односима који носи назив „Преносивост и дељивост акредитива“, уређено је да је „документарни акредитив преносив или дељив само ако је банка која отвара акредитив у корист корисника кога је означио налогодавац овлашћена у упутствима првог корисника да плати у целини или делимично једном или већем броју трећих лица“, као и то да „акредитив може пренети, на бази изричитих упутстава, само банка која га отвара и то само једанпут, уколико није супротно уговорено“.

Иако није чест случај, Царић истиче да се у пословној пракси „појављују и дељиви акредитиви“.⁹⁹

⁹⁸ Царић, С. (2007), *op. cit.*, стр. 39.

⁹⁹ *Ibid.*

Одредбе Закона о облигационим односима које се тичу акредитива биће предмет веома детаљне анализе у оквиру сваког института, правила или ситуације из области акредитивног пословања који ће се у наредним поглављима анализирати. На овом месту учињен је само сумарни преглед актуелних законских решења, која се, у недостатку *lex specialis* примењују у материји акредитива у Републици Србији.

Поред одредби Закона о облигационим односима, поједина питања у вези акредитива уређена су и Општим узансама за промет робом, у члановима 193 и 194.

Пре него што се представе одредбе наведених чланова, ваља нешто више рећи о томе шта су узансе и какав је њихов однос са одредбама Закона о облигационим односима.

Етимолошки, узансе термилошко своје порекло воде од латинске речи: *usus* - употреба, обичај, навика; и француске речи: *usage* - обичај који је у трговини усвојен као закон¹⁰⁰, тј. оно што је уобичајено у трговачком пословању¹⁰¹.

Према члану 21 Закона о облигационим односима који носи назив „Примена добрих пословних обичаја“, уређено је да су „стране у облигационим односима дужне да у правном промету поступају у складу са добрим пословним обичајима“, те да се „на облигационе односе примењују узансе ако су стране у облигационим односима уговориле њихову примену или ако из околности произилази да су њихову примену хтеле“.

Према својој правној природи, узанса или трговачки обичај јесте „пословни обичај који је прерастао у правило које се примењује у трговинским трансакцијама, а које је кодификовало (објавило, сакупило и систематизовало) неко овлашћено тело. Отварање узанси теоријски значи констатовање постојећи обичајних норми и њихово објављивање ради лакше примене. Узансе су по правилу диспозитивног карактера и

¹⁰⁰ Вујаклија, М. (1954). Лексикон страних речи и израза, Београд: Просвета, стр. 982.

¹⁰¹ Klaić, В. (1962). Rječnik stranih reči, Zagreb: Zora, стр. 1547.

оне се примењују под условом да су стране уговорнице пристале на њихову примену“.¹⁰²

Код нас постоје, опште и посебне узансе, при чему „опште важе за све привредне гране, а посебне или специјалне узансе се односе на специјалну грану или на промет неких артикала или регулишу неку посебну област“.¹⁰³

Међутим, „са применом Закона о облигационим односима, важност узанси код нас је прилично умањена. Ово због разлога, што је чланом 1107 Закона о облигационим односима предвиђено да се одредбе општих или посебних узанси, којима се утврђује претпоставка да су уговорне стране пристале на примену узанси уколико их нису уговором искључиле, неће примењивати после ступања на снагу Закона о облигационим односима. Даље се истом нормом Закона о облигационим односима предвиђа, да ће се Опште узансе за промет робом, примењивати и после ступања на снагу Закона о облигационим односима, у питањима која нису овим Законом регулисана. То значи, да ће се моћи и даље примењивати Опште узансе за промет робом када уговорне стране у уговору наведу неке термине и одредбе из узанси, а које нису као термини и одредбе регулисани у Закону о облигационим односима, као на пример, клаузула “промптна испорука”, клаузула “предати на крцање”, “виђено – одобрено”, “таква – каква”, “franco – вагон”, “franco државна граница”, “од прилике”, “средином месеца”, “крајем месеца”, “оцарињено”, “са кеја” и др“.¹⁰⁴

Важно питање у овој материји је питање примене и важења узанси уколико су оне супротне диспозитивним одредбама Закона о облигационим односима. И ту је ситуација следећа.

¹⁰² Правни портал (2015). Примена узанси и њихов однос са Законом о облигационим односима. Доступно на: <https://www.pravniportal.com/primena-uzansi-i-njihov-odnos-sa-zakonom-o-obligacionim-odnosima/> (17.11.2021)

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Ibid.

Када су Опште или посебне узансе или други трговински пословни обичаји супротни диспозитивним нормама Закона о облигационим односима, „у том случају примењиваће се одредбе Закона о облигационим односима, сем када су стране уговорнице изричито уговориле примену узанси, односно других трговинских пословних обичаја. Према томе, на основу оваквог законског услова¹⁰⁵, произилази да се Опште или посебне узансе могу примењивати иако су супротне диспозитивним нормама Закона о облигационим односима, ако су стране уговорнице изричито уговоре примену узанси“.¹⁰⁶

Након што су појашњене неке појединости везане за узансе уопште, Опште узансе за промет робом и однос трговинских пословних обичаја са одредбама Закона о облигационим односима, могу се ближе представити решења Општих узанси за промет робом (члан 193 и члан 194) у делу који се тиче акредитивног пословања.

Према члану 193 Општих узанси за промет робом који носи назив „Акредитив“, уређено је следеће:

„Ако је уговорено да се исплата испоручене робе има извршити путем акредитива, важе следећа правила:

- купац има прибавити о свом трошку неопозив акредитив платив продавцу код одређене банке;

¹⁰⁵ Члан 1107 Закона о облигационим односима под називом „Примена обичаја“ гласи:

„(1) Одредба општих или посебних узанси којом се утврђује претпоставка да су уговорне стране пристале на примену узанси, уколико их нису уговором искључиле, неће се примењивати после ступања на снагу овог закона.

(2) Опште узансе за промет робом ("Службени лист ФНРЈ", број 15/54) неће се примењивати после ступања на снагу овог закона у питањима која су њиме регулисана.

(3) Ако су опште или посебне узансе или други трговински пословни обичаји супротни диспозитивним нормама овог закона, примењиваће се одредбе овог закона, осим ако су стране изричито уговориле примену узанси, односно других трговинских пословних обичаја“.

¹⁰⁶ Правни портал (2015), *op. cit.*

- акредитив мора бити отворен најкасније петнаест дана пре уговореног рока испоруке, а ако је време од закључења уговора до рока испоруке краће од петнаест дана, онда без одлагања;
- акредитив мора покривати цену за највећу количину робе коју продавац према уговору може да испоручи, као и износ трошкова које плаћа продавац, а падају на терет купца;
- акредитив мора важити најмање петнаест дана рачунајући од последњег дана одређеног уговором за извршење испоруке.
- Купац може условити исплату акредитива презентацијом робних докумената“.

Према члану 194 Општих узанси за промет робом који носи назив „Продужење акредитива“ уређено је следеће:

- „Ако се по споразуму странака или услед случаја одложи извршење испоруке, купац мора продужити важење акредитива за онолико времена за колико је продужен рок за извршење испоруке.
- Ако је споразумом странака одложено извршење испоруке, свака странка сноси по једну половину трошкова око продужења важења акредитива, а ако је извршење испоруке одложено услед случаја, трошкове око продужења важења акредитива сноси она странка која је у испуњењу своје обавезе била случајем спречена“.

Пре него што се пређе на анализу међународних извора акредитивног пословања, намеће се питање преваленције између консултовања националних и међународних извора акредитивног пословања, од стране стручне јавности, имајући у виду чињеницу да се акредитиви претежно користе у спољнотрговинском промету, односно значајно ређе у унутрашњем пословању.

Суштина различитих приступа, према Цветковићу, јесте да се, „приликом решавања неког спорног питања у акредитивном пословању, углавном посеже за применом норми из домаћег закона, иако су ове норме веома штуре, недоречене и не дају одговоре на велики број питања. Разлог томе је што домаћи правници имају

често проблема са препознавањем релевантних извора на међународном нивоу као и проблема са тумачењем истих, те је увек лакше применити норму из домаћег законодавства¹⁰⁷.

Став научне јавности се по овом питању битно разликује, имајући у виду да су одредбе Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве уткане у научне опсервације темата у вези са акредитивима, паралелно са анализом актуелне легислативе у домаћем праву.

3.1.2. Међународни извори права

У међународном праву, акредитив је превасходно и по садржини и значају примарно уређен Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве. Међународне трговачке коморе са седиштем у Паризу. Године 1933., први пут су била усвојена Једнообразна правила и узансе о акредитивима са циљем унификавања и успостављања униформности широко прихваћених уговорних правила у пракси, а у сврху превазилажења различитости у националним прописима и лакшем функционисању међународног пословања. Од тада, до данас, сет мера под садашњим називом Једнообразна правила и обичаји за документарне акредитиве био је ревидиран укупно шест пута, са последњим изменама 2007. године¹⁰⁸ (скраћени назив UC P600).

Уз Једнообразна правила и обичаје за документарне акредитиве „важи и њихова допуна – Додатак једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве за електронску презентацију“¹⁰⁹.¹¹⁰ Овај додатак се примењује код

¹⁰⁷ Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 9.

¹⁰⁸ Тачније, Једнообразна правила и обичаји за документарне акредитиве су последњи пут ревидирана 2006. године, а ступила су на снагу 2007. године.

¹⁰⁹ International Chamber of Commerce (2019). *Uniform Customs and Practice for Documentary Credits for Electronic Presentations (eUCP) Version 2.0.* Доступно на:

електронских акредитива, као посебне врсте акредитива, која је уведена у систем акредитивног пословања у циљу усаглашавања електронских и штампаних акредитивних записа и прилагођавања презентација дигиталној форми. Правила еUCP, верзија 1.0 и верзија 2.0. примењују се у складу са UCP 600.

Поред наведеног, „Међународна трговачка комора донела је и друга правила којима је регулисана ова област, при чему треба издвојити Међународне стандарде банкарске праксе за испитивање докумената по Једнообразним правилима и Једнообразна правила о рамбурсирању банке банци у материји документарних акредитива¹¹¹„¹¹².

Сходно томе да правила UCP 600 имају општи карактер, „било је потребно детаљније дефинисати „међународне стандарде банкарске праксе“, који се први пут помињу у UCP 500 у члану 13а. У том смислу је 2007. године усвојен допунски извор права уз Једнообразна правила, под називом Међународна стандардна банкарска пракса за испитивање докумената по документарним акредитивима уз примену UCP 600¹¹³ са последњом ревизијом из 2013. године“.¹¹⁴

Према својој структури и садржини, „ISBP садржи конкретан преглед правила, која се примењују у непосредном раду са документарним акредитивима. Овај извор се примењује уз UCP 600, и од посебног је значаја за проверу докумената у поступку реализације акредитивних налога. Такође је од значаја и при тумачењу употребљених термина и израза код документарних акредитива, попуњава одређене

<https://cdn.iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2019/06/icc-uniform-customs-practice-credits-v2-0.pdf> (01.11.2021.)

¹¹⁰ Бабовић, М. (2021), *op. cit.*, стр. 452.

¹¹¹ International Chamber of Commerce (2008). Uniform Rules for Bank-to-Bank Reimbursements under Documentary Credits, ICC Publication No. 725. Доступно на: <https://iccwbo.org/media-wall/news-speeches/icc-updates-bank-to-bank-reimbursement-rules/> (01.11.2021.)

¹¹² Бабовић, М. (2021), *op. cit.*, стр. 452.

¹¹³ International Chamber of Commerce (2013). International Standard Banking Practice for Examination of Documents under UCP 600 – ISBP, Publication 681. Доступно на: <https://iccwbo.org/media-wall/news-speeches/banking-commission-approves-document-on-international-standard-banking-practice/> (01.11.2021.)

¹¹⁴ Цветковић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 7.

правне празнине у Једноозраним правилима UCP 600 и од непосредне је користи у свакодневној пракси у раду са документарним акредитивима“.¹¹⁵

Једнообразна правила и обичаји за документарне акредитиве су ревидирана следећом динамиком: 1951. године, 1962. године, 1974. године, 1983. године, 1993. године и 2006. године. У табели која следи укратко је приказана суштина - значај и разлози сваке ревизије.

Табела 1. Ревизије и развој Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве

Једнообразна правила и узансе о акредитивима, Међународна трговачка комора, Париз, 1933. године – иницијални документ		
Ревизија	Брошура	Разлози и значај
Прва ревизија	Брошура МТК бр. 151	„Покренута је на иницијативу америчких банака 1951. године на 13 Конгресу МТК у Лисабону. Када је затражено да се банке заштите у случајвима када су купци доносили непотпуну документацију“.
Друга ревизија	Брошура МТК бр. 222	„1962. године је веома значајна, јер је окупила велики број земаља из различитих континената 178 земаља, и с правом се може назвати „глобалном“. Овом ревизијом постигнута је универзална примена свих обавеза и дужности купаца. Битно је напоменути у ревизији учествовале банке из Енглеске и других богатих земаља, које су прихватиле њихову примену“.
Трећа ревизија	Брошура МТК бр. 290	„Извршена је 1974. године када је објављен службени текст учествовале су земље Источне Европе и важан корак је прихватање промена у транспорту робе од

¹¹⁵ Ibid, стр. 8.

		стандардних калузула <i>FOB</i> и <i>CIF</i> , увођење правила и докуменат за међународни транспорт“.
Четврта ревизија	Брошура МТК бр. 400	„Извршена је 1983. године због неусклађености, и појаве великог броја случајева одбијања исплата, што је изазвало прву кризу у акредитивном пословању. Поједностаљене су неке ствари тако да је број одбијања исплате из акредитива смањен. Због развоја технологије транспорта и употребе нових транспортних документа усвојене су и нове врсте акредитива са одложеним плаћањем и <i>stand-by</i> акредитиви“.
Пета ревизија	Брошура МТК бр. 500	„Извршена је 1993. године, а правила су ступила на снагу 1. јануара 1994. године. Ревизија је била потребна због велике неусаглашености докумената, и повећања неповерења коришћење акредитивног начина плаћања, смањена је строгост у презентацији докумената и измењене су формулације у вези плаћања акредитивних и Потврђујућих банака које нису биле јасне у UCP 400. Додатак за електронско пословање израђен је услед пораста коришћења електронског пословања, и у делу акредитивног пословања 2002. године, али није примењиван у пракси. У UCP 600 извршено је само усклађивање с новом терминологијом“.
Шеста ревизија	Брошура МТК бр. 600	„Извршена је 2006. године у Паризу када су усвојена нова правила UCP 600, а ступила су на снагу 1. јануара 2007. године. Сви чланови су одређену промену прихватили, тако да је читав текст добио форму <i>user friendly</i> “.

Извори: Делимеђац, М. (2014). Документарни акредитив и електронско банкарство, Економски изазови, 3 (5), 66-78, стр. 68; Vukmir, В. (2007). *Pravo međunarodnih plaćanja*. Zagreb: RriF-plus, стр. 18.

Према Цветковићу, „иако садрже само делимичну кодификацију акредитива, и поред тога што не поседују снагу официјелног међународног инструмента (као што су нпр. конвенције), Једнообразна правила и обичаји за документарне акредитиве данас представљају најприхваћенију кодификацију обичајног права, која се, захваљујући свом квалитету, примењују у преко 140 земаља, и имају велики ауторитет“.¹¹⁶

3.2. Историјски осврт на развој акредитива

Историјски контекст развоја било ког правног института је веома значајан елемент опсежније теоријске елаборације. Генеа одређене појаве, установе или института у значајној мери може да одреди ток разумевања суштине и значаја конкретне тематике, али и да појасни евентуалне недоумице које се могу везати за одређена актуелна решења.

Историјски контекст развоја акредитива је база која предочава које су то прилике водиле процес настајања, тока развоја и коначног уобличавања правила по којима савремено акредитивно пословање данас функционише. У том смислу, бројни аутори дотакли су одређена питања у вези са историјом развоја акредитива. У оквиру овог поднаслова, учињен је покушај обједињавања развоја појединачних историјских етапа у области акредитивног пословања, са циљем спознаје како је и на који начин овај услужни банкарски посао нашао свој пут и примену у привредном пословању.

Бавећи се развојем акредитива, Јовановић и сарадници наводе да има мишљења о томе „да се први послови слични акредитиву могу наћи већ у старом

¹¹⁶ Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 6-7.

веку, тачније у Вавилону и Египту пре 3.000 година“.¹¹⁷ Има доказа о коришћењу акредитива „од стране банкара, не само у ренесансној Европи, већ га налазимо и у империјалном Риму, древној Грчкој, код Феничана (град Тир, на територији данашње Сирије) па чак и у раном Египту“.¹¹⁸

У средњем веку се „нарочито развио посебан начин трговине у којем је трговац давао новац банкару у једном граду или земљи, а овај му издавао потврду о томе. Њу је трговац носио у други град или земљу, где је потврдом плаћао цену за робу коју купује, или је од другог банкара, са којим је издавалац потврде сарађивао, добијао уписану своту новца. Тиме су трговци избегавали ризике на путу (нпр. пљачка), као и тешкоће у размени различитих врста новца који су важили у разним местима.¹¹⁹ Акредитив је, међутим, у данашњем смислу настао као посебан банкарски посао тек у 19. веку, услед наглог развоја међународне трговине и потребе за сигурним начином плаћања у вредним пословима“.¹²⁰

Документарни акредитив као врста акредитива и као веома заступљени инструмент међународног плаћања у савременом пословању „појавио се у другој половини XIX века, мада његова масовнија употреба настаје између два светска рата, нарочито после велике економске кризе 1929-1933. године и после Другог светског рата. Према изворима, на појаву масовније употребе документарног акредитива утицала су три битна разлога: нагли развој међународне економске сарадње у свим областима, затим, укидање златног важења националних валута, и коначно, нагло повећање броја самосталних и суверених држава“.¹²¹

¹¹⁷ Јовановић, Н., Радовић, М., Радовић, В. (2020), *op. cit.*, стр. 525.

¹¹⁸ Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 4.

¹¹⁹ Према Цветковићу, „настанак обичног или неусловљеног акредитива, требало би тражити у раном средњем веку, с обзиром да су тада постојали различити облици кредитних писама, из којих су се у англоамеричкој пракси средином прошлог века развили условљени акредитиви, одакле су пренети у Европу“.¹²⁰ Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 4.

¹²⁰ Јовановић, Н., Радовић, М., Радовић, В. (2020), *op. cit.*, стр. 525.

¹²¹ Хацић, М. (2011). Средства обезбеђења у међународном платном промету са посебним освртом на документарни акредитив. Мастер рад. Београд: Универзитет Сингидунум, стр. 17.

У оваквим условима „долази до повећања ризика у пословима међународног промета, као резултат променљивих, несигурних и нестабилних политичких и економских прилика које су карактеристичне за савремени свет“.¹²²

У овом делу се такође може нагласити да се издвајање акредитива као посебно погодног инструмента плаћања дешава у време развоја дистанционе продаје код које не постоји директна предаја робе купцу, и сходно томе плаћање продавцу за предату робу. Наиме, дистанциона продаја „уноси својеврстан „вакум“ између продавца и купца, па настају и ризици, које је могуће превазићи уговорним одредбама, али је поступак заштите права и тада као и данас био скуп, дуготрајан и неизвештан. Стога је у трговачкој пракси створен инструмент који се сматра најбољим могућим начином заштите интересе обеју уговорних страна“.¹²³

Исте ауторке такође наглашавају да је акредитив „енглески *common law* у потпуности прихватио око 1700. године, и то кроз *lex mercatoria* (средњовековно право трговачког сталежа)“.¹²⁴

Чинећи краћи осврт на историјски развој акредитива, Делимеђац наводи да је „први пут термин *акредитив* употребљен под називом "путничко кредитно писмо" које су издавале банке у западном свету са циљем да својим клијентима омогуће подизање новчаних средстава код иностраних банака“.¹²⁵

Модерна форма документарног акредитива „развијена је средином XIX века. Први пут је употребљена 1840. године као средство ефективног плаћања у међународној трговини између банака у Лондону. Начин пословања путем документарног акредитива је решен увођењем Једообразних правила и обичаја за

¹²² Ibid.

¹²³ Миленковић – Керковић, Т., Спиновић – Јовановић, Л. (2013), *op. cit.*, стр. 363.

¹²⁴ Ibid, стр. 362.

¹²⁵ Делимеђац, М. (2014), *op. cit.*, стр. 67.

документарне акредитиве, које је Међународна трговачка комора са седиштем у Паризу објавила 1933. године¹²⁶.

Како Антонијевић и сарадници наводе, „увиђајући значај Једнообразних правила и узанси о акредитивима, банке већине земаља (углавном европских) су их одмах прихватиле и почеле да примењују у својим пословима са документарним акредитивима. Неке друге банке (на пример у Сједињеним Америчким Државама) су прихватиле ова правила, па су их чак и допуниле по извесним питањима. Међутим, енглеске банке нису прихватиле тадашња савремена правила о документарним акредитивима, што је представљало знатну тешкоћу у овој врсти банкарских послова, имајући у виду значај Лондона, као једног од светских финансијских центара“.¹²⁷

Првобитна Једнообразна правила имала су, према мишљењу Цветковића „ограничен домет и примењивала су се у малом броју европских земаља. Међутим, каснијим ревизијама Једнообразних правила дошло је до прилагођавања законодавства већег броја држава, па је, већ након прве ревизије, број земаља, који је прихватио Једнообразна правила, порастао на 80“.¹²⁸ Такође, „земље *Commonlaw*-а су прихватиле Једнообразна правила после друге ревизије. Земље Источне Европе су их прихватиле након треће ревизије, када долази до готово универзалне примене овог значајног инструмента, којим је извршена унификација правила међународног акредитивног плаћања“.¹²⁹

Данас, Једнообразна правила и обичаји за документарне акредитиве представљају најприхваћенију кодификацију обичајног права и најзначајнији извор за област акредитивног пословања.

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 274.

¹²⁸ Цветковић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 6.

¹²⁹ Ibid.

4. ПРАВНИ ОДНОСИ И ФУНКЦИОНИСАЊЕ АКРЕДИТИВА

4.1. Субјекти у акредитивном послу

У акредитивном послу се појављује најмање три субјекта. То значи да ће се у сваком послу акредитива свакако појавити три субјекта, али да није искључено да ће се у овај посао укључити и четврти субјект, уколико за тим постоји потреба у конкретном послу. Субјекти у акредитивном послу који се свакако појављују су:

- Клијент банке који даје налог за отварање акредитива (дужник из основног посла) – налогодавац (eng. *Applicant for the Letter of Credit*);
- Лице у чију корист је отворен акредитив (поверилац из основног посла) – корисник акредитива (eng. *Beneficiary*);
- Банка којој је упућен налог за отварање акредитива - акредитивна банка (eng. *Issuing bank*).

Ово су субјекти „између којих се успостављају правни односи који имају своју самосталну правну природу и који су међусобно одвојени, независни и самостални, али ипак међусобно условљени, тако да заједнички чине целину“.¹³⁰

Налогодавац за отварање акредитива је лица (како је већ речено дужник из основног правног посла – у начелу купац или корисник неких привредних услуга“, које „издаје налог својој банци за отварање акредитива у корист његовог повериоца, који се тиме јавља као корисник акредитива“.¹³¹

Помоћу акредитива „налогодавац извршава неку своју новчану обавезу из одређеног привредног уговора (плаћање куповне цене, плаћање цене грађења, и др.),

¹³⁰ Бабовић, М. (2021), *op. cit.*, стр. 452.

¹³¹ Шогоров, С. (2004), *op. cit.*, стр. 212.

без обзира на то да ли се то јасно види из самог акредитива. У овом циљу он дакле даје налог „својој“ банци за отварање одређене врсте акредитива код те, или код неке друге банке (зависно од тога како је предвиђено основним уговором између налогодавца и корисника акредитива)¹³².

Бенефицијар или корисник акредитива је лице у чију корист је отворен акредитив, а то значи лице „коме треба да буде исплаћен износ наведен у акредитиву, после испуњења предвиђених услова (најчешће је то продавац робе или извршилац одређене услуге – нпр. извођач инвестиционих радова и сл.)“¹³³.

Под акредитивном банком се сматра банкарска организација која прихвата налог за отварање акредитива, што је најчешће банка налогодавца, и самим тим преузима на себе услужно обављање овог неутралног банкарског посла, тачно према упутствима датим у налогу.

Четврти субјект који се може појавити у послу акредитива јесте банка која испуњава налог акредитивне банке поводом акредитива који је отворен – именована, односно посредничка банка (*eng. nominated bank*).

Именована банка је „свака друга банка која по овлашћењу акредитивне банке преузима одређене обавезе према кориснику акредитива. Најчешће је то банка из земље корисника акредитива. Именована банка је свака банка, осим акредитивне, која је од акредитивне банке добила налог да обави неку радњу у вези с акредитивом, односно то је свака банка овлашћена да исплати акредитив, преузме обавезу одгођеног плаћања те акцептира или откупи меницу. Именована банка може бити и потврђујућа банка“¹³⁴.

¹³² Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 273.

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011), *op. cit.*, стр. 83.

Према Антонијевићу и сарадницима, именоване банке се могу подвести под категорију „необавезних (факултативних) лица“, јер су то у суштини банке које могу (али не морају) имати „одређену улогу у једном акредитивном послу“.¹³⁵

Према Касавици, „ако се пак реши да акредитив буде платив код друге банке, акредитивна банка настоји да то буде банка са којом има добру сарадњу и позитивна искуства. У односу са таквим банкама акредитивна банка може очекивати кооперативност поводом одлагања плаћања док налогодавац не реши одређена спорна питања по основу робе или пак акредитивна банка по основу документације. Такође, може постојати захтев клијента да исплатна банка буде дефинисана клаузулом *available at any bank* што даје право кориснику да акредитивна документа поднесе на наплату било којој банци (било какаве репутације односно рејтинга). Тада, та банка доноси одлуку да ли су документа исправна и да ли ће извршити исплату и захтевати пренос средстава од акредитивне банке“.¹³⁶

Посредничке банке, могу преузети различите обавезе (па и одговорности), а све у зависности о којој врсти акредитивног посла је реч у конкретном случају. Њихова улога је често „незаобилазна уколико се корисник акредитива налази у неком другом месту, при чему банке могу бити лоциране у земљи налогодавца, корисника или у трећој земљи“.¹³⁷

У именоване, односно посредничке банке се могу сврстати:

- Коресподентна банка,
- Авизирајућа банка, односно нотифицирајућа банка,
- Потврђујућа, односно конфирмирајућа банка,
- Негоцирајућа банка,
- Исплатна банка.

¹³⁵ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 273-274.

¹³⁶ Касавица, П. (2016)., *op. cit.*, стр. 299.

¹³⁷ Мићић, Н. (2015), *op. cit.*, стр. 99.

Коресподентна банка „по налогу купца односно корисника услуге отвара акредитив код неке друге банке (банка у овом случају постаје акредитивна банка). До овог најчешће долази у случају када налогодавац није у директној пословној вези са том другом (акредитивном) банком“.¹³⁸

Ангажовање коресподентне банке „врши се од стране акредитивне банке на захтев налогодавца и, у начелу, условљено је дистанционим карактером основног посла, што практично значи да корисник акредитива који живи у другој држави у односу на налогодавца, нема у реализацији сваког правног посла пуно поверење у банку државе из које је налогодавац“.¹³⁹

Избор коресподентне банке „могу извршити налогодавац и акредитивна банка, налогодавац у договору са корисником акредитива, односно акредитивна банка. У домаћим плаћањима акредитивна банка одговара клијенту за избор и рад сарадничке банке, док у међународним плаћањима само уколико је то изричито уговорено са налогодавцем“.¹⁴⁰

Улога авизирајуће банке је да обавештава корисника акредитива да је у његову корист и за његов рачун отворен акредитив. При томе, авизирајућа банка обавештава уједно корисника и о „условима за коришћење тог акредитива“, али при свему томе, „не преузима на себе обавезу исплате акредитива“.¹⁴¹

Авизирајућа или нотифицирајућа банка „преузима основну обавезу да по налогу издавачке банке утврди аутентичност и пренесе кориснику услове отвореног акредитива. Потреба за упошљавањем авизирајуће банке јавила се као резултат дистанционог карактера основног посла“.¹⁴²

¹³⁸ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 274.

¹³⁹ Deak, N. (1981). Letters of Credit (Documentary Credit), *New York Law School Journal of International and Comparative Law*, 2 (2), 229-252, стр. 234.

¹⁴⁰ Бабовић, М. (2021), *op. cit.*, стр. 453.

¹⁴¹ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 274.

¹⁴² Бабовић, М. (2021), *op. cit.*, стр. 455.

Дакле, „разлог упошљавања авизирајуће банке може се наћи у чињеници да продавац приликом добијања обавештења о отварању акредитива не може бити уверен у његову аутентичност, односно постојање акредитивне банке. Такође, од корисника акредитива се не може очекивати да зна аутентичне потписе банке издаваоца, јер је та банка често далеко, могуће и у другом крају света. Упошљавањем авизирајуће банке, корисник је обезбеђен од ризика да акредитив не потиче од издавачке банке или да је фалсификован“.¹⁴³

Потврђујућу банку (енг. *Confirming Bank*) „преузима чврсту обвезу да ће кориснику исплатити акредитивну своту одмах по презентацији докумената и не чекајући пријам покрића од акредитивне банке“.¹⁴⁴

Дакле, потврђујућа банка даје авизо (обавештење о отварању и условима акредитива) кориснику акредитива, али истовремено и јемчи да ће акредитивна банка исплатити кориснику одређену своту новца“.¹⁴⁵

Према Бабовићу, „потврђивањем акредитива, конфирмирајућа банка преузима самосталну и непосредну обвезу да кориснику акредитива исплати акредитивну своту. Конфирмирајућа банка исплаћује акредитивну своту у своје име а за рачун акредитивне банке, због чега се њен однос са акредитивном банком квалификује као уговор о комисиону. У том смислу, потврђујућа банка ће бити одговорна пре свега акредитивној банци, а онда и кориснику од слања обавештења о потврди акредитива. Међутим, конфирмирајућа банка ни у ком случају неће бити у односу са налогодавцем акредитивног посла. Налогодавац је у правном односу само са акредитивном банком. Када исплати акредитивну своту, конфирмирајућа банка се регресира од акредитивне, коју рамбурсира налогодавац“.¹⁴⁶

¹⁴³ Ibid., стр. 456.

¹⁴⁴ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011), op. cit., стр. 83.

¹⁴⁵ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), op. cit., стр. 274.

¹⁴⁶ Бабовић, М. (2021), op. cit., стр. 454.

Најзад, „у ситуацијама када акредитивна банка закључи уговор о отварању акредитива са кореспондентном банком, ова друга стиче улогу акредитивне банке према кориснику. У том случају, између банака се успостављају исти односи као између налогодавца и акредитивне банке, при чему издавачка банка долази на место налогодавца. Тако ће сарадничка банка бити једини дужник по акредитиву који је отворила кориснику у своје име, а за рачун акредитивне банке, која у овом случају неће бити ни у каквом односу са корисником“.¹⁴⁷

Негоцирајућа банка (енг. *Negotiating Bank*) је банка којој акредитивна банка даје овлашћење да кориснику „изврши исплату ако поднети документи буду одговарали условима акредитива, јер у том случају ова банка негоцира, односно хонорише документа која јој поднесе корисник акредитива“.¹⁴⁸

Са овим се слажу и Грегурек и Видаковић, који истичу да је негоцирајућа банка она банкарска организација „која је овлашћена до одређеног рока исплати акредитивну своту уз услов да јој корисник предочи меницу и документе који су одређени у акредитивним условима“.¹⁴⁹

Према Лукићу, „банка која негоцира или плаћа или акцептира менице по акредитиву и упућује захтев за рамбурс рамбурсној банци у складу са условима и одребама из акредитива. Ова банка је банкарска веза акредитивне банке у земљи извозника која прихвата тражена документа акредитивом, откупљује меницу и шаље их акредитивној банци, која јој обавезно за извршено негоцирање даје покриће“.¹⁵⁰

Исплатна банка (енгл. *Paying Bank*) је банка којој акредитивна банка наложи да за њен рачун исплати кориснику акредитива своту која је назначена у акредитиву, по стриктним условима из акредитива.

¹⁴⁷ Ibid., стр. 455.

¹⁴⁸ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 274.

¹⁴⁹ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011), *op. cit.*, стр. 83.

¹⁵⁰ Лукић, Р. (2002), *op. cit.*, стр. 84.

Кореспондентна банка „која прихвати налог или овлашћење акредитивне банке да поднете документе хонорише, преузима улогу исплатне банке. Ревизијом једнообразних правила из 1993. године предвиђено је да се у сваком акредитиву мора номиновати банка која је овлашћена да плати, акцептира менице или негоцира уколико акредитив није платив само код издавачке банке.¹⁵¹ Таква банка назива се номинована банка“.¹⁵² Битно је нагласити и то да „номинавањем кореспондентна банка добија овлашћење да хонорише поднете документе, након што испита њихову саобразност“.¹⁵³

4.2. Правна природа акредитива

Како је већ речено, акредитиви се „често користе за плаћање у комерцијалним трансакцијама где су стране резидентне у различитим јурисдикцијама“.¹⁵⁴

¹⁵¹ Једнообразна правила и обичаји за документарни акредитив, члан 96.

¹⁵² Бабовић, М. (2021), *op. cit.*, стр. 457.

¹⁵³ На овом месту треба нагласити и следеће. Наиме, „номинавање одређене банке као исплатне не ствара јој обавезу исплате, односно акцептирања или негоцирања. Чак и када прихвати према акредитивној банци обавезу исплате, под договореним условима рамбурса, то не подразумева и њену обавезу према кориснику акредитива. Обавеза исплатне банке постојаће само према акредитивној банци, будући да њихов правни однос настаје на основу уговора о заступању. Та обавеза састоји се у испитивању поднетих докумената и њиховом хонорисању. Тако ће хонорисање докумената од стране исплатне банке према кориснику имати дејство коначне исплате, док ће корисник, уколико исплатна банка одбије да прими и хонорише документа, имати захтев једино наспрам акредитивне банке, што је последица начела аутономије правних односа унутар акредитивног посла. Исплатна банка има право да захтева од акредитивне банке новчано покриће по основу акредитива. Споразумом између банака може бити одређено да исплатна банка хонорише документа након што добије покриће, односно да након исплате акредитивне суме тај износ може рамбурсирати од акредитивне или треће банке (Рамбурсна банка)“.¹⁵⁴ Извор: Бабовић, М. (2021), *op. cit.*, стр. 458.

У последњој ситуацији, Рамбурсна банка „поступа у складу са Једнообразним правилима за рамбурс банка-банци по документарним акредитивима, URR 725 - ICC Uniform Rules for Bank-to-Bank Reimbursement under Documentary Credits“.¹⁵⁴ Извор: Касавица, П. (2016)., *op. cit.*, стр. 299.

¹⁵⁴ Markstein, A. (2010). The Law Governing Letters of Credit. *Auckland University Law Review*, 16 (7), 138-163, p. 138.

Акредитиви су при томе „свестрани финансијски инструменти. Један од разлога за свестраност акредитива је њихова јединствена правна природа“.¹⁵⁵

Према ставу са почетка двадесетог века, акредитиви су били квалификовани као „неформални савети, или мање-више формална овлашћења купца која су дата банкама у земљи или у иностранству, или упутства банкарима да прихвате менице добављача под одређеним условима, или су понекад само захтеви да се преговара о продаји таквих хартија од вредности“.¹⁵⁶

Питање правне природе акредитива је специфично и веома важно. Према Антонијевићу и сарадницима, „познато је да су уговори у привреди настали и развили се на основу појединих уговора Грађанског права. Међутим, логично је да захтеви привреде иду знатно испред класичног грађанскоправног промета. Отуда је сасвим разумљиво да су у привреди настајали (и даље настају) многи нови, знатно сложенији и усавршенији правни односи. Потребне промета (унутрашњег, а посебно међународног) између привредних организација једне или више земаља доводе до многобројних комбинација правних послова. Правна теорија, судска пракса, а посебно законодавство, са прилично великим напором прате овај развој“.¹⁵⁷

Пре него што се пређе на анализу различитих приступа у области правне природе акредитивног пословања, потребно је направити краћи осврт на општа питања у вези делатности које банка може обављати.

У том смислу, „свака банка, као и други привредни субјекти, обавља одређену делатност ради стицања добити“.¹⁵⁸ Овакав став усклађен је са одредбом члана 2

¹⁵⁵ McLaughlin, G. T. (1989). Letters of Credit and Illegal Contracts: The Limits of the Independence Principle. *Ohio State Law Journal*, 49 (1197), 1197-1235, p. 1197.

¹⁵⁶ Hershey, O. F. (1918). Letters of Credit. *Harvard Law Review*, 32 (1), 1-39, p. 1.

¹⁵⁷ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 272.

¹⁵⁸ Милосављевић Ников, Ј. (2020). Правни положај банке као посебног привредног субјекта. Докторска дисертација, Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе, стр. 228.

Закона о привредним друштвима, према којој је „привредно друштво правно лице које обавља делатност у циљу стицања добити“.¹⁵⁹

Банке спадају у категорију „посебних привредних субјеката који пружају услуге на тржишту обављајући специјализоване послове новчаног промета и других специфичних услуга“.¹⁶⁰

Поједини аутори, према Милосављевић Ников, наводе да је „законом утврђено са којим делатностима се банка може бавити и да треба разликовати: апсолутне банкарске послове које може обављати искључиво банка и релативне банкарске послове, које поред банке, могу да обављају и други субјекти у складу са законом. Банка може да обавља и послове у међународном промету, тј. платни промет са иностранством, кредитне послове са иностранством, као и девизно-валутне и мењачке послове уколико добије дозволу Народне банке Србије“.¹⁶¹

У складу са чланом 4 Закона о банкама, у Републици Србији „банка може обављати следеће послове:

- 1) депозитне послове (примање и полагање депозита);
- 2) кредитне послове (давање и узимање кредита);
- 3) девизне, девизно-валутне и мењачке послове;
- 4) послове платног промета;
- 5) издавање платних картица;
- 6) послове с хартијама од вредности (издавање хартија од вредности, послови кастоди банке и др.);
- 7) брокерско-дилерске послове;

¹⁵⁹ Закон о привредним друштвима, "Службени гласник РС", бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014 - др. закон, 5/2015, 44/2018, 95/2018, 91/2019 и 109/2021.

¹⁶⁰ Милосављевић Ников, Ј. (2020), *op. cit.*, стр. 228..

¹⁶¹ *Ibid.*, стр. 228-229.

- 8) издавање гаранција, авала и других облика јемства (гаранцијски посао);
- 9) куповину, продају и наплату потраживања (факторинг, форфетинг и др.);
- 10) послове заступања у осигурању;
- 11) послове за које је овлашћена законом¹⁶².

Према класичној подели банкарских послова, усвојеној у савременој правној теорији, „посао документарног акредитива спада у ред тзв. неутралних банкарских послова, јер се банкарска организација не појављује ни као поверилац ни као дужник, него само за рачун свог клијента обавља одређене правне и друге послове, односно радње“.¹⁶³

Бавећи се правном природом акредитивног посла, нарочито документарног акредитива као веома заступљене врсте акредитива, Миленковић истиче да је „документарни акредитив банкарски посао који правни основ добија из купопродајног уговора, или уговора о извођењу инвестиционих радова, закљученог између комитента банке и његовог страног партнера. Закључењем овог уговора прецизира се акредитивна клаузула којом се дужник - купац или наручилац обавезује да ће код своје банке отворити документарни акредитив у корист поверилаца (продавца или озвођача радова). Према томе, дужник отвара акредитив код банке у корист трећег лица које као поверилац користи акредитив под одређеним условима“.¹⁶⁴ Надовезујући се на речено, треба истаћи да су акредитивни послови према Крстићу, „са аспекта банке неутрални послови, који се евидентирају у ванбилансној евиденцији“.¹⁶⁵

У савременој правној теорији и пракси временом се издвојио приступ према којем су послови акредитива заправо сврстани у услужне (односно посредничке) банкарске послове. Суштина је у томе (а о том је у уводном тексту детаљније било

¹⁶² Закон о банкама, "Службени гласник РС", бр. 107/2005, 91/2010 и 14/2015.

¹⁶³ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 272.

¹⁶⁴ Миленковић, И. (2010), *op. cit.*, стр. 22.

¹⁶⁵ Крстић, Б. (2001), *op. cit.*, стр. 204.

речи) да банка на основу пуномоћја које јој даје клијент може обављати правне и све друге радње које су договорене, те се већ при прелиминарној анализи може извести закључак да су „у самом акредитивном послу јасно изражени елементи уговора о пуномоћству“.¹⁶⁶

Поред тога, „с обзиром на обавезе које банка преузима према свом клијенту, али и на овлашћења која клијент даје банци, несумњиво је да смо у присуству уговора о налогу“.¹⁶⁷ Међутим, оно што Антонијевић и сарадници такође истичу јесте став да претходно изнета подела облигационо – правних послова не даје у потпуности конкретан одговор по питању правне природе уговора о документарном акредитиву.

Имајући у виду природу посла и суштину акредитива, према Јовановићу и сарадницима, „по својој правној природи, акредитив је врста упута (асигнације) облигационог права, чији предмет је исплата новца“.¹⁶⁸

Разматрајући правну природу акредитива, Прица истиче да постоји неколико правних теорија документарног акредитива, те да је „документарни акредитив бивао супсумиран у теорији под разне правне институте“.¹⁶⁹ У следећој табели биће наведени важнији случајеви тих супсумција.

Табела 2. Правне теорије документарног акредитива

Бр.	Схватање	Приговори на дато схватање
1	Према првом схватању, отварање акредитива од стране банке је преузимање дуга.	Ово схватање је неприхватљиво, јер купац остаје продајчев дужник и после отварања акредитива, иако је сад банка примарно обавезана а купац тек секундарно, тј. продавац може тражити исплату куповне цене од купца тек кад банка

¹⁶⁶ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 272.

¹⁶⁷ *Ibid.*

¹⁶⁸ Јовановић, Н., Радовић, М., Радовић, В. (2020), *op. cit.*, стр. 525.

¹⁶⁹ Прица, Б. (1954), *op. cit.*, стр. 161.

		одбије да хонорише презентирана документа.
2	По схватању неких, отварање акредитива од стране банке претставља њено приступање дугу купца и то у својству садужника или солидарног јемца.	Ово схватање такође је неприхватљиво, јер после отварања акредитива купац више није примарно обавезан.
		Додатни приговори:
		Дуг лица које је преузело нечију обавезу или приступило нечијој обавези има исти основ, исту каузу, коју је имала првобитна обавеза, док акредитивна банка не дугује кориснику <i>ex titulo</i> купопродаје између корисника и купца већ је њена обавеза апстрактна
		За преузимање дуга и за приступање дугу потребан је пристанак повериоца, док обавеза банке према кориснику настаје моментом кад извештај о отварању акредитива стигне кориснику.
3	По трећем мишљењу, отварањем акредитива корисник стиче цесијом купчеву тражбину према банци.	Цесија је могућа само ако постоји потраживање цедента према цесусу, а у случају акредитива купац је банчин поверилац само ако јој је пре отварања акредитива исплатио покриће;
		Ако је цедент дужник цесионаров, цесијом се гаси потраживање цесионара, а цедент јамчи само за истинитост и наплативост уступљеног потраживања. Напротив, отварањем акредитива само се систира наплата продавчевог потраживања од купца до презентације докумената банци, после чега се оно гаси, ако банка хонорише документа или оживљава у пуном обиму, ако банка не хонорише документа;
		После цесије престаје свако потраживање цедента према цесусу, а у случају акредитива, уколико уопште постоји такво потраживање (то је онда кад купац исплати банци покриће унапред), оно остаје купцу и после отварања акредитива (може бити заплењено, улази у

		<p>његову стечајну масу), наравно с тим да се отварањем акредитива систира његова наплата до презентације докумената банци, после чега це оно гаси или оживљава, као што је претходно изложено;</p> <p>Цедирано потраживање задржава каузу коју је имало пре цесије, док је потраживање продавца по отвореном акредитиву апстрактно;</p> <p>При цесији цесус постаје дужник цесионаров без свога пристанка, док акредитивна банка одговара кориснику тек пошто му саопшти да ће хонорисати његова документа (пошто му „отвори акредитив“).</p>
4	По четвртом мишљењу, налог купца банци за отварање акредитива је кредитни налог.	<p>При кредитном налогу налаже се налогопримцу да пружи кредит кориснику који ће он, по условима кредита, доцније морати вратити. По акредитиву, исплаћени износ се не кредитира продавцу, него се њиме исплаћује његово потраживање.</p> <p>Налогопримац по кредитном налогу не поступа само у своје име него и за свој рачун, тј. по исплаћеном кредиту он постаје поверилац, иако уз гаранцију налогодавца. Акредитивна банка отвара, пак, акредитив такође, додуше, у своје име, али за рачун налогодавца. А то значи да банци за наплату не одговара купац као гарант продавчев, него да одговара по мандату који постоји између банке и њега, купца. Обавезе, пак, налогодавца, и по свом обиму и по својим условима, нису исте кад дугује као гарант и кад дугује <i>ex mandate</i>.</p>
5	Према петом мишљењу, уговор између купца и банке је уговор у корист трећег. Ова теорија се приближава природи акредитива више	Потраживање трећег лица оснива ее на односу између промитента и стипуланта, односно при мешовитом уговору <i>in favorem tertii</i> — како на овом односу тако и на односу између стипуланта и трећег лица, док је корисниково потраживање

	него све горње.	<p>према акредитивној банци апстрактно;</p> <p>По неким законодавствима (на пример, по Швајцарском облигационом законика) настаје у редовном случају уговора у корист трећег за трећег потраживање према промитенту већ часом закључења уговора, док корисник стиче потраживање од банке кад прими банчин извештај о отварању акредитива.</p>
6	<p>Према последњем мишљењу, акредитив се подводи најчешће под упутницу (асигнацију). Присталице ове теорије мисле, наравно, на упутницу по општој теорији, док допуштају да се акредитив не може супсумирати под појам упутнице како је он одређен у неким законодавствима или у њиховим појединим правним системима (у грађанском, трговачком, меничном итд систему), будући да нека законодавства и неки правни системи траже неубичајене услове за појам упутнице, или приписују упутници неубичајена дејства.</p>	

Извор: Прица, Б. (1954). Документарни акредитив. Анали Правног факултета у Београду, 2 (2), 155-181, стр. 161-163.

Анализирајући нека основна питања у вези са документарним акредитивима, Вукадиновић чини занимљив осврт на поједина релевантна питања из ове области.

На првом месту одређује појам документарног акредитива, да би потом определио и правну природу акредитивног посла.

Тако, према одредбама члана 2 Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве, „документарни акредитив и *standby* акредитив значе "сваки" споразум, без обзира на назив или опис, по коме нека банка (издавачка банка, *issuing bank*) на захтев и у складу са инструкцијама неког комитента (налогодавца, *the applicant for the credit*) или за свој сопствени рачун:

- мора да изврши плаћање неком трећем лицу (кориснику) или по његовом налогу, или да акцептира и плати меницу(е), рату(е) вучену(е) од стране корисника, или

- овлашћује неку другу банку да изврши такво плаћање, или да акцептира и плати такву(е) меницу(е) трату(е), или

- овлашћује другу банку да негоцира, уз подношење наведених докумената, под условом да су иста у складу са одредбама и условима акредитива“.¹⁷⁰

У складу са овим, „издавачка банка може отворити акредитив не само по инструкцијама и упутствима својих комитената (клијената) у којима иступа као комисионар, што ће и даље бити најчешћи случај, већ и у своје име и за свој рачун - по сопственим инструкцијама“.¹⁷¹ Такође, „радња негоцирања је дефинисана као давање (исплата) вредности менице(а) и/или докумената од стране банке која је овлашћена да негоцира. Сама контрола докумената без давања вредности не чини негоцирање.“¹⁷²

Са гледишта Привредног права „послови које обављају банкарске организације, с обзиром на интензитет и значај за привреду, претежно спадају у ред уговора Привредног права, тј. послова платног промета (а делимично и у домен тзв.

¹⁷⁰ Вукадиновић, Р. (1993). Документарни акредитив према новој ревизији Једнообразних правила и обичаја из 1993. године, Право и привреда, 32 (9-12), 15-33, стр. 21.

¹⁷¹ Ibid, стр. 22.

¹⁷² Ibid.

јавног права). Код послова у вези са документарним акредитивима банке, према трећим лицима (првенствено корисницима акредитива), углавном иступају у име и за рачун свог клијента. То значи да се појављују као једна врста трговинског заступника свог клијента. Имајући у виду да је за свако отварање документарног акредитива (чак и када су у питању стални клијенти банке) потребна посебна изјава воље банчиног клијента са утврђеним акредитивним условима, може се закључити да банка за рачун свог клијента обавља један од тзв. агенцијских послова¹⁷³.

Чињеница је да се „посао документарног (па и неких других) акредитива у привредној пракси појављује ради испуњења неког другог посла у промету робе или услуга. Међутим, увек се ради о два паралелна, међусобно независна правна посла. Правни односи између налогодавца и корисника акредитива не могу утицати на њихове међусобне односе из основног посла и обрнуто. У практичној примени се посао документарног акредитива јавља као извештан споредан уговор, али он ипак има своја посебна правила, па, може се рећи, и посебну правну судбину“¹⁷⁴.

Оно што је такође на овом месту потребно нагласити јесте да се правна природа акредитива одређује „на основу правне природе односа који се формирају у њему. Претежна правна природа акредитива је одређена природом односа између налогодавца и акредитивне банке и односа између акредитивне банке и корисника акредитива, који су основни правни односи у послу. Ови односи су самостални и у суштини независни правни односи. Њихов садржај чини иста обавеза исплате акредитивне суме“¹⁷⁵.

Имајући у виду речено, као и то да је акредитив банкарски посао у оквиру ког постоји неколико правних односа, у следећем поднаслову ће бити више речи о правним односима субјеката у акредитивном пословању.

¹⁷³ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 272.

¹⁷⁴ *Ibid.*, стр. 273.

¹⁷⁵ Војнић Хајдук М. (2019), *op. cit.*, стр. 284.

4.3. Правни односи између субјеката

Акредитивно пословање је прилично сложен банкарски посао, чија се сложеност огледа између осталог и у броју и врсти правних односа који се формирају међу учесницима.

У послу акредитива, као што се могло видети у досада написаном, учествује више лица. Између учесника овог услужног банкарског посла се успостављају правни односи који су међусобно одвојени и независни¹⁷⁶, али у својој суштини ипак један са другим условљени, тако да у кохезији својих односа, у општем смислу акредитива, чине целину.

Субјекти акредитива су:

- учесници из основног посла који је начелно и повод и основ отварања акредитива:
 - налогодавац (дужник новчане обавезе из основног посла, клијент банке – нпр. наручилац из уговора о извршењу одређене услуге или продаји робе),
 - корисник акредитива (поверилац новчане обавезе из основног посла¹⁷⁷),
- акредитивна банка (банкарска организација која отвара акредитив).

¹⁷⁶ Члан 4 Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве (UCP600) наводи: „Акредитив је по својој природи одвојена трансакција од комерцијалног или другог уговора на коме може бити заснован. Банке немају никакве везе са таквим уговором нити их исти обавезује, чак ни у случају да се на такав уговор позива у акредитиву“.

¹⁷⁷ Ако се разматра положај корисника акредитива, може се рећи и то да је корисник акредитива „клијентов саговорник у основном послу, те да у акредитивном послу има својство повериоца за дужникову новчану обавезу, али је редовно и дужник неновчане обавезе, јер је основни посао обично двострано обавезујући уговор. На пример, продавац има право на цену у уговору о продаји, али и обавезу да испоручи робу купцу. Или, грађевинар има право на цену, али и обавезу да обави уговорене радове“. Извор: Јовановић, Н., Радовић, М., Радовић, В. (2020), *op. cit.*, стр. 526.

Акредитивна банка се „јавља као комисионар који на основу налога свог комитента отвара акредитив у своје име, за рачун комитента, а у корист корисника акредитива“.¹⁷⁸

Према Петровић, „када је, међутим, реч о међународном документарном акредитиву, није погрешно рећи да је обавезно учешће четврте стране. Пошто налогодавац и корисник акредитива имају седишта у различитим државама, намеће се ангажовање банке (која може имати различиту улогу) са седиштем у држави корисника акредитива. Комодитет корисника акредитива постиже се у највећој мери уколико му се омогући да своја права по основу отвореног акредитива реализује у својој држави, код пословне јединице банке чији је комитент“.¹⁷⁹

Иначе, сложеност акредитивног пословања у извесној мери долази до изражаја „чак и у случају када у њему учествују само три (обавезна) лица, а знатно се повећава уколико се круг учесника шири. Иако није интерес налогодавца и

¹⁷⁸ Овде се може истаћи и то да „отварајући акредитив, акредитивна банка ступа у непосредне и правно потпуно самосталне односе, с једне стране, према купцу а са друге стране према продавцу и према томе за акредитивну банку произилазе следеће обавезе.

Према купцу, тј. налогодавцу:

- да акредитив отвори благовремено тј. одмах по пријему исправног налога за отварање акредитива,
- да акредитив отвори тачно према примељеним инструкцијама које треба да буду потпуне и прецизне,
- приликом коришћења акредитива да пажљиво испита документа да би утврдила да ли одговарају акредитивним условима,
- да документа достави купцу или да са њима поступи према добијеним инструкцијама,

Према продавцу, тј. кориснику:

- да изврши плаћања, да акцептира или негоцира менице, у зависности од начина реализације акредитива само уколико су испуњени акредитивни услови,
- да се приликом прегледа докумената придржава само услова садржаних у њеном извештају о отварању акредитива“. Извор: Миленковић, И. (2010), *op. cit.*, стр. 23-24.

¹⁷⁹ Такође, „у теорији се истиче да је документарни акредитив саставни део пословно-правних аранжмана са иностранством јер његово коришћење доноси погодности и налогодавцу (дужнику) и кориснику (повериоцу). Иако је по вокацији инструмент плаћања и као такав првенствено служи обезбеђењу уредне наплате, документарни акредитив у исто време врши и функцију инструмента обезбеђења уредне испоруке. Тек када се посматра у том контексту може се разумети зашто се за документарни акредитив везује квалификатив ефикасног метода савладавања ризика првог чина, без обзира да ли је он везан за позицију купца или продавца, и инструмента дистанционе продаје“. Извор: Петровић, Н. (2006), *op. cit.*, стр. 808-809.

корисника акредитива да у овај посао укључују више банака, јер то поскупљује пословање, чињеница је да се у пракси, из врло различитих разлога, обично појављује више учесника“.¹⁸⁰

Битно је нагласити и то да „у шематском смилу, према Вукадиновићу, посао документарног акредитива настаје и реализује се у седам фаза:

- *Прву фазу* чини формулисање акредитивне клаузуле у основном послу.
- *У другој фази* се налогодавац обраћа акредитивној банци са захтевом да отвори акредитив.
- *У трећој фази* акредитивна банка успоставља одговарајуће односе са кореспондентним банкама које учествују у акредитивном послу.
- *У четвртој фази* кореспондентна банка (конфирмирајућа или авизирајућа) шаље обавештење кориснику да је отворен акредитив.
- *У петој фази* продавац прикупља потребне документе након што је испоручио робу и подноси их номинованој банци.
- *У шестој фази* банка одлучује о хонорисању докумената.
- *У седмој фази* номинована банка шаље хонорисане документе акредитивној банци и рамбурсира се за исплаћени износ, а акредитивна банка документе шаље налогодавцу“.¹⁸¹

Цветковић овде примећује да „укупност наведених односа чини посао акредитива у ширем смислу речи. У ужем смилу, под акредитивом се подразумева само правни однос између акредитивне банке и корисника акредитива“.¹⁸²

Имајући у виду речено, у оквиру овог поднаслова анализираће се неколико правних односа између субјеката у акредитивном пословању:

¹⁸⁰ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 286.

¹⁸¹ Вукадиновић, Р. (2009). Међународно пословно право, Посебни део, Крагујевац: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, стр. 452; цитирано према: Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 14.

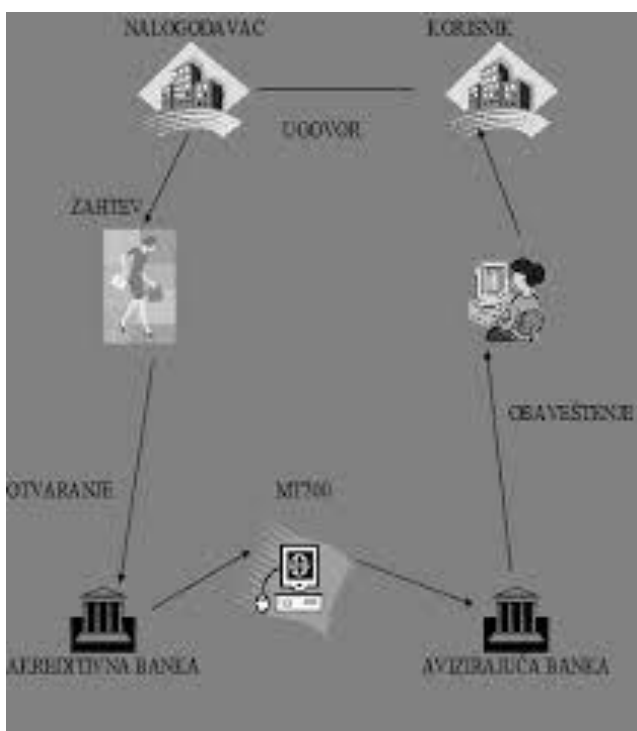
¹⁸² Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 14.

- Правни однос између налогодавца и акредитивне банке,
- Правни однос између налогодавца и корисника акредитива,
- Правни однос између акредитивне банке и корисника акредитива,
- Правни односи између банака које учествују у акредитивном пословању,
- Правни однос између коресподентне банке и корисника акредитива.

Дакле, у складу са до сада реченим, наведени правни односи су „потпуно независни један од другог и немају никаквог утицаја један на други“.¹⁸³

Однос учесника у акредитивном пословању се шематски може представити на следећи начин.

Слика 1. Однос учесника у акредитивном пословању

Извор: Делимеђац, М. (2014), оп. cit., стр. 69.

¹⁸³ Касавица, П. (2016)., оп. cit, стр. 322.

4.3.1. Правни однос између налогодавца и акредитивне банке

Према Васиљевићу, „извршавајући своју обавезу из акредитивне клаузуле основног уговора, налогодавац (купац, инвеститор) даје налог својој банци да отвори акредитив одређене садржине. Прихватањем овог налога од стране банке настаје уговор о отварању акредитива.“¹⁸⁴

Овај однос настаје „закључењем уговора о отварању акредитива. У недостатку посебних законских норми о уговору, на њега се примењују опште норме Закона о облигационим односима о уговору у корист трећег лица и о уговору о налогу, у мери у којој се оне могу применити, с обзиром на карактер акредитива“.¹⁸⁵ Акредитивна банка преузима „обавезу исплате акредитивне суме у своје име, за рачун налогодавца, а у корист корисника акредитива. Уговором се банка истовремено и овлашћује на давање саопштења и исплату акредитивне суме. На основу уговора, налогодавац има право да од банке захтева испуњење обавезе саопштења и обавезе исплате акредитивне суме. Ако корисник одбије исплату акредитивне суме, она припада налогодавцу. Исто важи и за случај опозива акредитива или ако корисник не испуни акредитивне услове. Ово стога што покриће акредитивне суме обезбеђује налогодавац. Акредитивна банка има право на акредитивну провизију од налогодавца и када она није уговорена. У том случају налогодавац дугује накнаду у уобичајеној висини, а ако о томе нема обичаја, онда правичну накнаду.“¹⁸⁶

Поводом уговора о отварању акредитива може се рећи да је ово „уговор са обостраним обавезама уговорних страна, а да моменат закључења уговора налогодавца и акредитивне банке не значи уједно и да је настао сам акредитив као правни однос између више субјеката. Ова чињеница се образлаже тиме да је уговор о отварању акредитива двострани правни однос, у ком учествују налогодавац и

¹⁸⁴ Васиљевић, М. (2012). Трговинско право, Београд: Правни факултет Универзитета у Београду, стр. 387

¹⁸⁵ Војнић Хајдук М. (2019), *op. cit.*, стр. 289.

¹⁸⁶ *Ibid.*, стр. 289-290.

акредитивна банка. У акредитиву као правном послу, као што је напоменуто, учествују најмање три субјекта. Дакле, уговор о отварању акредитива је само фаза у настајању акредитивног правног посла¹⁸⁷.

Према Цветковићу, „за настанак акредитива, у правом смислу речи, неопходно је учешће трећег субјекта. То је корисник акредитива. Корисник акредитива ступа у однос пословања документарним акредитивом тек од момента кад добије саопштење да је у његову корист отворен акредитив. Све до тог момента акредитивна банка је у правном односу једино са налогодавцем“.¹⁸⁸

Као што је већ било речено, уговор о отварању акредитива „се закључује у писменој форми и почиње да производи правно дејство између налогодавца и акредитивне банке када банка прихвати захтев налогодавца (налог) за отварање акредитива. Међутим, поставља се ипак питање да ли писмена форма овог уговора служи „*ad solemnitatem*“ или „*ad probationem*“. Сасвим је разумљива тежња законодавца да се овако сложен и значајан уговор закључује у писменој форми увек, како не би било несугласица и сумњи у погледу стварне садржине закљученог уговора, јер то може да има одређене и веома значајне последице и према трећим лицима“.¹⁸⁹

У овом контексту значајно је истаћи и то да је сасвим логично и у пракси по аутоматизму сасвим очекивано да налогодавац издаје налог за отварање акредитива банци са којом је у редовним пословно интерактивним односима, и у којој самим тим има покриће (нпр. рачун).

¹⁸⁷ Вукадиновић, Р. (2009), *op. cit.*, стр. 456; цитирано према: Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 16.

¹⁸⁸ Може се на овом месту напоменути и то да “налог за отварање акредитива редовно садржи следеће податке: назив и адресу налогодавца; назив и адресу корисника акредитива; врсту акредитива; акредитивни износ; значење докумената на основу којих треба извршити исплату; значење врсте, количине и квалитет робе коју за коју се отвара акредитив; рок важења; податке о транспорту и модалитетима испоруке; начин отварања и саопштавања акредитива кориснику; начин обезбеђења акредитивног покрића и плаћања провизије и неоподних трошкова, и потпис налогодавца“. Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 16-17.

¹⁸⁹ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 286.

Према Антонијевићу и сарадницима, „опште је правило у привредном праву да, ако се странке налазе у сталним пословним односима, до закључења уговора може да дође и прећутно, чак и конклюдентним радњама. Са друге стране, ако је у питању привредна организација која редовно нуди одређене услуге својим пословним партнерима, а то је случај и са банком, опште је правило да се уговор сматра закљученим ако клијент упуту налог таквој организацији а она га не одбије (и то без одлагања).“¹⁹⁰

Исто тако, с обзиром на то да се „прихватањем налога за отварање акредитива између налогодавца и акредитивне банке заснива уговорни однос, логично је да обе странке на овај начин прихватају одређене уговорне обавезе. Несумњиво је да је најважнија обавеза налогодавца да банци, за извршену услугу исплати одређену провизију и накнади трошкове. Са друге стране, основна обавеза акредитивне банке јесте да кориснику акредитива (сагласно добијеном налогу) исплати одређену своту новца (акредитивни износ) под одређеним условима. Неиспуњење или неуредно испуњење наведених обавеза уговорних странака углавном повлачи за собом последице по општим правилима која важе у привреди, имајући у виду и општу обавезу банке да у оваквим пословима поступа са пажњом стручњака“.¹⁹¹

4.3.2. Правни однос између налогодавца и корисника акредитива

Акредитив као услужни банкарски посао се отвара и реализује поводом одређеног правног посла (уговора) у привреди. Зато се правни однос између налогодавца и корисника акредитива назива и односом из основног уговора.

Према Војнић Хајдук, „правни однос између налогодавца и корисника акредитива је однос из основног посла (нпр. уговор о продаји) поводом кога акредитив настаје. По својој природи, то је *sui generis* однос“.

¹⁹⁰ Ibid.

¹⁹¹ Ibid, стр. 287.

Посао поводом кога се отвара акредитив, према Цветковићу, „у акредитивном пословању носи назив основни посао (енг. *underlying transaction*). То су заправо послови код којих уговорне стране не извршавају своје обавезе истовремено. Најчешћи разлог томе је што се уговарачи врло често налазе на великим просторним дистанцама, и нису физички присутни у моменту извршења обавеза. То може бити било који посао код кога се извршење обавезе доказује документима. Основни посао је битан у акредитивном пословању због акредитивне клаузуле“.¹⁹²

Правни однос између налогодавца и корисника акредитива практично указује на то да „између налогодавца и корисника акредитива постоје дужничко – поверилачки односи (при чему су обавезе странака реципрочне). За ове односе је меродаван основни уговор. У односима између налогодавца и корисника акредитива сам акредитив је само инструмент (средство) за испуњење новчане обавезе дужника (а делимично и натуралне обавезе друге уговорне стране) из основног уговора. Ако из неког разлога налогодавац (преко банке) не испуни ту обавезу, корисник акредитива неће према њему моћи да истиче захтеве засноване на документарном акредитиву, него само захтеве засноване на основном послу“.¹⁹³

У контексту реченог Антонијевић и сарадници још напомињу и то да је „акредитив независан правни посао, али само у два правца:

- у односу између налогодавца и акредитивне банке,и
- у односу између корисника акредитива и акредитивне или потврђујуће банке,

¹⁹² Цветковић такође истиче да је „акредитивна клаузула садржана у основном послу. Потписивањем основног уговора са акредитивном клаузулом стране се саглашавају да своје обавезе из тог посла изврше путем акредитива. Практичне последице уговарања акредитивне клаузуле су те да, се купац из основног правног посла обавезује да ће код одређене банке, најчешће код оне преко које одвија своје пословање, отворити документарни акредитив у корист продавца, као корисника акредитива, у износу једнаком уговореној цени робе“. Извор: Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 14-15.

¹⁹³ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 287.

што указује на то да акредитив није независан правни посао између налогодавца и корисника акредитива¹⁹⁴.

4.3.3. Правни однос између акредитивне банке и корисника акредитива

Однос налогодавца и акредитивне банке јесте битан, има своје одлике и карактеристике, суштину и садржину, али за послове акредитива (за њихово постојање и практичну реализацију) битно је постојање и трећег субјекта, а то је корисник акредитива. Заправо, оног тренутка када саопштење о отвореном акредитиву дође до корисника, имамо у конкретном случају ситуацију да је акредитивни однос настао и да је у акредитивни посао уведен и трећи обавезни субјект акредитивног пословања.

Приликом анализе овог правног односа Алави истиче да је од „свих правних односа у процесу трансакције акредитива, однос између акредитивне банке и корисника заиста најкомпликованији и најсложенији, посматрано са правног становишта“¹⁹⁵.

Дакле, правни однос између акредитивне банке и корисника акредитива „производи своје правно дејство од дана када је кориснику саопштено отварање акредитива. Корисник акредитива има сопствено и непосредно право према банци на исплату акредитивне суме. Исто тако, банка има самосталну и непосредну обавезу према кориснику. Обавеза плаћања банке према кориснику није независна обавеза. Наиме, иако код акредитива постоје два основна правна односа, у њима не постоје две садржински различите обавезе плаћања, већ постоји једна иста обавеза. Условне ове обавезе одређује налогодавац, а не банка у саопштењу којим се корисник само

¹⁹⁴ Ibid.

¹⁹⁵ Alavi, H. (2016). Comparative Study of Issuing Bank's Obligations towards Beneficiary of the Letter of Credit under UCP and English Law, Hasanuddin Law Review, 2 (3), 289-311, стр. 289.

обавештава о њима“.¹⁹⁶ Како се у теорији такође истиче, у односу акредитивна банка - корисник акредитива „корисник не плаћа нити даје било какво обећање акредитивној или коресподентној банци у замену за њено (њихово) обећања плаћања“.¹⁹⁷

Извршењем обавезе плаћања, „банка извршава своју обавезу и према налогодавцу и према кориснику акредитива. На овај однос се у недостатку посебних законских правила, примењују исте опште законске норме као и на први правни однос. Исплатом акредитивне суме, гаси се и обавеза плаћања налогодавца из основног правног посла“.¹⁹⁸

Саопштавање услова отвореног акредитива може извршити или акредитивна банка или кореспондента банка.

Како Геволб наводи, „саопштење мора бити у писменој форми и потписано од стране акредитивне банке. Није потребно посебно, односно типско изражавање, али већина банкарских послова користи приближно исти језик. Саопштење се упућује именованом кориснику акредитива“.¹⁹⁹

Према Цветковићу, „моменат када саопштење о отвореном акредитиву доспе у руке корисника има одређене правне последице, што се у теорији објашњава кроз теоријски али и практични значај ових правних последица:

- У практичном смислу, моменат настанка акредитивне обавезе од значаја је за корисника али и за акредитивну банку. За корисника, јер се према њему одређује рок важења акредитива у коме је потребно поднети акредитивне документе на хонорисање. За банку је од значаја јер се према том моменту уређују њени односи према кориснику и према налогодавцу. У односу на

¹⁹⁶ Војнић Хајдук М. (2019), *op. cit.*, стр. 290.

¹⁹⁷ Kozolchuk, B. (1979). *Legal Aspects of Letters of Credit and Related Secured Transactions*. University of Miami Inter-American Law Review, 11 (2), 265-284, str. 277.

¹⁹⁸ Војнић Хајдук М. (2019), *op. cit.*, стр. 290.

¹⁹⁹ Gewolb, R. J. (1966). *The Law Applicable to International Letters of Credit*. Villanova Law Review, 11 (4), 742-770, str. 743.

корисника, моменат када је он обавештен о отварању акредитива битан је за банку јер у том тренутку постаје обавезујућа страна према кориснику, у смислу да је у року важења акредитива дужна да обавезу из акредитивног налога испуни на начин и са условима како је одређено у налогу. У односу према налогодавцу, моменат отварања акредитива је битан јер од тог момента налогодавац цени да ли је банка благовремено испунила своје обавезе из уговора о отварању акредитива;

- У теоријском смислу, овакав начин настанка акредитивне обавезе упућује на закључак да природа односа који се успоставља између банке и корисника није уговорног карактера²⁰⁰.

На овом месту значајно је поменути и природу правног односа акредитивне банке и корисника акредитива.

Према Васиљевићу, „то је самосталан и независан правни однос који се успоставља на основу писмене исправе акредитивне банке, коју она издаје у извршењу уговора о издавању акредитива претходно закљученог са налогодавцем. То значи да корисник акредитива не мора да зна за садржину односа између налогодавца и акредитивне банке, као што ни банка не мора да зна за садржину односа између налогодавца и корисника акредитива из основног правног посла. Обавеза акредитивне банке, односно садржина те обавезе одређена је искључиво садржином сопствене издате акредитивне исправе која је у рукама корисника акредитива. Ова обавеза састоји се у обавези испитивања поднетих докумената корисника акредитива, с разумном пажњом и у разумном року, као и у њиховом искупљивању на одговарајући начин (исплата, откуп менице, акцепт менице), ако су саобразна условима издате акредитивне исправе“²⁰¹.

Што се тиче односа између акредитивне банке и корисника акредитива треба закључити да приликом обавештавања корисника акредитива да је отворен

²⁰⁰ Вукадиновић, Р. (2009), *op. cit.*, стр. 457; цитирано према: Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 18.

²⁰¹ Васиљевић, М. (2012), *op. cit.*, стр. 388; цитирано према: Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 18-19.

акредитив, као и приликом исплате акредитива, „акредитивна банка заправо иступа као комисионар (у своје име, а за рачун налогодавца). У привредној пракси је одавно усвојено правило да комисионар у суштини представља странку у привредном уговору који је закључио за рачун свог комитента, те да поседује активну и пасивну парничну легитимацију“.²⁰²

Даље, корисник акредитива „не мора да зна шта су акредитивна банка и налогодавац међусобно уговорили. За њега су меродавни услови из банчиног обавештења. Он оправдано може да претпостави да налогодавац поседује одговарајуће покриће код акредитивне банке и да је због тога банка прихватила да отвори и изврши плаћање акредитивног износа. Самим тим, он исто тако оправдано може да захтева исплату од банке под условима које садржи банчино обавештење (авизо). Он извршење исплате акредитивног износа може захтевати од банке и принудним путем, при чему нема потребе да се претходно са својим захтевом обрати налогодавцу. Дакле, у оваквом случају обавеза банке према кориснику акредитива није условна, него је самостална, непосредна и солидарна (с тим што питање солидарности треба посматрати на начин како је то регулисано у меничном праву). Наведено правило не утиче на право регреса акредитивне банке према налогодавцу у случају када је она исплатила акредитивни износ кориснику“.²⁰³

4.3.4. Правни односи између банака које учествују у акредитивном пословању

Ово је правни однос који спада у категорију односа који се успостављају укључивањем других банака у акредитиван посао, а који у теорији и пракси може бити тројак:

- правни однос између акредитивне банке и коресподентне банке,
- правни однос између коресподентне банке и корисника акредитива и

²⁰² Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 288.

²⁰³ *Ibid*, стр. 288-289.

- правни однос између коресподентне банке и налогодавца акредитива.

У делу правних односа између банака које учествују у акредитивном пословању Васиљевић уочава и анализира тројакe могућности које се у наредне три тачке детаљније представљају:

- „Прво, купцу из основног правног посла је најједноставније да се за питање отварања акредитива обрати банци у месту свог пословања. Ова банка, како се налази у седишту купца, није у могућности да физички послује са продавцем из основног правног посла, зато, по захтеву свог клијента (купца из основног уговора, инвеститора) банка може да ангажује другу банку, најчешће у земљи корисника. Та друга банка у акредитивном пословању носи назив коресподентна банка и врши хонорисање докумената, акцептирање менице или негоцирање, са правом регреса од акредитивне банке. Тада акредитивна банка која се јавља сада као налогодавац, са коресподентном банком закључује уговор о издавању акредитива. У том случају долази до замена међусобних улога субјеката, банка налогодавац замењује позицију купца и преузима према коресподентној банци све обавезе уместо купца;
- Друго, акредитивна банка може да изда налог другој банци да дода своју конфирмацију (потврду) издатом акредитиву. У случају да налог акредитивне банке буде прихваћен од стране друге банке, онда је реч о потврђеном, односно конфирмирајућем акредитиву. Банка која је дала своју конфирмацију носи назив конфирмирајућа банка. Улога конфирмирајуће банке, као четвртог субјекта у акредитивном пословању, је да изврши хонорисање докумената, на његов захтев. Ову обавезу конфирмирајућа банка преузима као своју сопствену обавезу у ком случају корисник добија два солидарна дужника – акредитивну и конфирмирајућу банку. Овим се најбоље штите интереси корисника јер он може исплату акредитивне суме захтевати или од акредитивне банке, или од конфирмирајуће, али и од једне и друге заједно. Између ове две банке успоставља се такав правни однос да је конфирмирајућа банка у односу према акредитивној банци комисионар. Као и код уговора о

комисиону, комитент, у овом случају акредитивна банка, је у обавези да комисионару, у овом случају конфирмирајућој банци, исплати акредитивну суму и надокнади настале трошкове;

- Треће, акредитивна банка осим могућности да ангажује другу банку, да изврши хонорисање докумената, може да тој другој банци изда налог да пренесе кориснику да му је отворен акредитив, као и услове из тог акредитива (нпр. рок за подношења докумената, моменат исплате акредитивне суме и сл.). у том случају ће ова друга банка носити назив авизирајућа банка. Акредитивна банка може да овласти ову банку да врши и неке друге радње, прима и искупује документа, да акцептира или откупи меницу и др. Тада ова банка добија улогу исплатне банке. Међутим, битно је закључити да ова банка, била исплатна или авизирајућа, у односу према кориснику не наступа самостално, већ искључиво у име и за рачун акредитивне банке²⁰⁴.

4.3.5. Правни однос између коресподентне банке и корисника акредитива

Ово је такође правни однос који се сврстава у категорију односа који се успостављају укључивањем других банака у акредитиван посао. Конкретно правни односи између коресподентне банке и корисника акредитива може бити „посредан или непосредан, у зависности од тога да ли се ради о авизирајућој или потврђујућој банци“, ²⁰⁵ те у складу са реченим се могу разликовати две ситуације:

- „Авизирајућа банка се не налази ни у каквом непосредном правном односу са корисником акредитива. Може се рећи да је њена улога у пословању са документарним акредитивом врло ограничена. Првенствени њен задатак је да „пренесе“ кориснику обавештење акредитивне банке да је у његову корист

²⁰⁴ Васиљевић, М. (2012), *op. cit.*, стр. 389-390; цитирано према: Цветковић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 20-21.

²⁰⁵ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 289.

отворен акредитив и да га на тај начин информише о условима акредитива. Она није у непосредном односу са корисником чак и ако има улогу исплатне банке. У оба ова случаја авизирајућа банка у односу према кориснику иступа у име и за рачун акредитивне банке;

- Правни положај потврђујуће банке је у знатној мери различит од положаја авизирајуће банке. У односу на акредитивну банку она је у основи комисионар који према кориснику акредитива иступа у своје име, а за рачун акредитивне банке. У том случају, потврђујућа банка преузима самосталну и непосредну обавезу за исплату акредитивног износа. То значи да корисник може да се за исплату обраћа било акредитивној било потврђујућој банци²⁰⁶.

4.4. Функционисање акредитива

Акредитивни посао се одвија у више фаза и укључује више релевантних питања која се тичу тока посла акредитива, рокова и начина плаћања у акредитивном послу. У жељи да се пословање путем акредитива што боље разјасни, функционисање акредитива као општи поднаслов биће подељен на краће сегменте, управо према питањима која ваља анализирати у овој области.

Сходно реченом, у наставку ће бити ближе представљени рокови и начини плаћања у акредитивном послу, као и сам ток акредитивног посла.

4.4.1. Рокови и начини плаћања у акредитивном послу

Приликом уговарања плаћања документарним акредитивом битно је одредити у уговору одређене рокове и место подношења докумената.

²⁰⁶ Ibid, стр. 289.

Сваки акредитивни посао мора да садржи рок важности, последњи датума отпреме, као и рок за презентацију докумената и рок за плаћање.

Како у свом истраживању наводи Касавица, а поводом питања рокова у акредитивном пословању „рок важности може бити и углавном јесте најкаснији датум за подношење докумената предвиђених у акредитиву. Уколико се наведе да се захтева акредитив са роком важности од нпр. два месеца, сматраће се да тај рок тече од момента отварања акредитива, а уколико није уговорено другачије“.²⁰⁷

Акредитив као услужни банкарски посао „мора да садржи информацију у ком року се морају презентовати транспортна и друга документа. Уколико се то не наведе сматра се да је то рок од 21 дан након датума отпреме (датума транспортног документа). Уколико се документа поднесу касније од тог рока исплата се свакако доводи у питање. Наравно, постоји могућност да налогодавац продужи овај рок. Уколико се захтева акредитив за набавку намештаја за опремање хотела, а уговорни однос дефинише обавезу добављача не само да испоручи већ и да адекватно монтира намештај, мора се предвидети да ли је 21 дан након отпреме довољан и са становишта извештаја надзорног органа о адекватној монтажи. Дакле, у том року роба мора физички да дође до купца, али и да се ураде накнадне радње монтаже, као и да све поменуте радње покрије адекватна документација. Ово је још битније у случајевима набавке опреме високе вредности која захтева високу стручност како би била адекватно инсталирана у фабрици. Уколико уговор предвиди инсталирање опреме као последњу обавезу пред исплату, а акредитив то не предвиди, сматраће се да је плаћање обавезно након презентације захтеване отпремне документације без обзира на непостојање извештаја о адекватној монтажи“.²⁰⁸

Треба нагласити да банке нису дужне да прихвате презентацију докумената изван њиховог званичног радног времена.

²⁰⁷ Касавица, П. (2016)., *op. cit.*, стр. 313.

²⁰⁸ *Ibid.*

Ово је у складу са чланом 45 UCP 500, који одређује „да су банке дужне прихватити презентацију докумената само унутар свог радног времена. Та одредба значи да документа примљена после радног времена сматраће се да су примљена следећег дана, осим ако банка не одлучи другачије. Значи да електронски записи морају бити презентирани банци у току њеног радног времена у складу са UCP 500 и UCP 600“.²⁰⁹

Према Бацковићу, „изрази „на“ одређени датум или „око“ одређеног датума, за банку значи да ће отпрема бити извршена у периоду +/-5 дана у односу на назначени датум, укључијући први и последњи датум. Изрази „до“, односно „од“, када се примењују у вези са уговором, за било који датум или период, обухватају и тај наведени датум. Реч „после“ подразумева да је датум на који се та реч односи, искључен“.²¹⁰

Ако су акредитиви „а роком важења од нпр. 30, 60, 90 или 120 дана и ако акредитивом није другачије уређено, сматра се да рок важења тече од датума отварања акредитива. Сви акредитиви који захтевају презентацију докумената о транспорту треба да садрже датум до којег транспортни и остали документи морају бити презентовани банци. У случају да такав рок није одређен, банке ће одбити документе који су им предати истеклом двадесет једног дана од датума отпреме. Ако се деси да је период важења акредитива продужен, не подразумева се аутоматско продужавање рока за отпрему или презентацију докумената, јер се ови рокови морају изричито продужити“.²¹¹ Како Мићић истиче у овом делу, „најчешће се плаћање одлаже од 30 до 90 дана, а када продавац робу жели да по сваку цену прода у иностранству – он онда нуди дуже рокове за плаћање“²¹².

²⁰⁹ Делимеђац, М. (2014), *op. cit.*, стр. 75.

²¹⁰ Бацковић, Е. (2007). Финансирање спољнотрговинских трансакција, Сарајево: Економски факултет Универзитета у Сарајеву, стр. 356.

²¹¹ Цветковић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 37-38.

²¹² Мићић, Н. (2015), *op. cit.*, стр. 99.

Рок када акредитив доспева на плаћање „зависи од договореног начина плаћања по акредитиву (по виђењу, уз одложено плаћање, акцепт менице или негоцирањем). Ако је акредитив платив уз одложено плаћање рок може да буде и 120 дана од последњег датума испоруке“.²¹³

Када су у питању рокови, Касавица такође истиче да је „купцу у интересу да се акредитив отвори пред саму испоруку, како би плаћао мање трошкове накнада по питању ангажовања акредитива. Добављачу је, с друге стране, у интересу да се акредитив отвори што раније како би био сигуран да у случају адекватне испоруке има адекватну и сигурну наплату. Уколико је последњи датум за подношење докумената недеља или други нерадни дан, банке могу прихватити документа која су поднета првог наредног радног дана. Ова померања не односе се на последњи рок за утовар“.²¹⁴

Према Грегуреку и Видаковићу, битно је одредити и придржавати се рока ваљаности који заправо представља „рок до ког је банка дужна од корисника примити, испитати и хонорисати уговорене документе. Оба ова рока могу бити продужена ако последњи дан пада на нерадни дан. У том случају банка мора написати изјаву у којој потврђује да су документи поднесени у року продуженом у складу са чланом 44 Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве. Ако се документи поднесу на наплату након истека ваљаности акредитива, банка није више дужна обавити исплату чак и кад су документи уредни и складни. Ако је у неком акредитиву рок ваљаности одређен изразима као “месец дана” или “шест месеци”, без одређивања дана од када тај рок почиње тећи, сматрати ће се да рок почиње тећи од дана када је акредитивна банка отворила акредитив. Ако последњи дан рока пада на нерадни дан, рокови акредитива се продужују на следећи радни дан банке. Ако, међутим, у акредитиву није одређен последњи датум испоруке, банке

²¹³ Касавица, П. (2016)., *op. cit.*, стр. 313.

²¹⁴ *Ibid.*

тада неће примити документе из којих се види да је испорука спроведена након дана ваљаности акредитива“.²¹⁵

Поред рокова, битно је одредити и место плаћања по акредитивном послу.

Сходно овоме, „место плаћања битно је зато што је банка дужна исплатити акредитив само на оном месту које је одређено у акредитиву. Због тога сви акредитиви морају одредити место на ком ће се презентовати документи за плаћање, односно на акцепт или на откуп. Одређивање места плаћања је у овлашћењу је акредитивне банке која може одредити да место за презентацију докумената и плаћања буде код било које именоване банке из акредитива“.²¹⁶

Што се тиче начина плаћања, разликују се следећи начини:

- „плаћање по виђењу,
- плаћање са одложеним роком плаћања,
- акцептирање менице вучене од стране корисника и плаћање на дан доспећа²¹⁷,
- негоцирање²¹⁸.

Начин плаћања осим што може бити по виђењу или пак са одложеним роком, може бити и комбинован“.²¹⁹

Примера ради „плаћање може бити:

²¹⁵ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011), op. cit., стр. 87.

²¹⁶ Ibid.

²¹⁷ “Акцепт се пише на самој меници. Изражава се речју "признајем", "примљена", "прихваћена", или којом другом речју која то исто значи; акцепт потписује трасат. Као акцепт вреди и сам трасатов потпис када је стављен на лице менице. Акцептом се трасат обавезује да меницу плати о доспелости и он мора бити безуслован, али трасат може да га ограничи на један део меничне своте“. Извор: Касавица, П. (2016)., op. cit, стр. стр. 314

²¹⁸ “Негоцирање представља откуп од стране номиноване банке, меница вучених на банку која није номинована и/или докумената по усклађеној презентацији. Такође, негоцирање може да представља исплату кориснику на или пре, банкарског дана кога доспева рамбурс номинованој банци“. Извор: Касавица, П. (2016)., op. cit, стр. 314.

²¹⁹ Ibid, стр. 314.

- 40% износа по виђењу (по усаглашној презентацији документације)
- 15% износа уз одложено плаћање од 30 дана од последњег датума отпреме
- 15% износа уз одложено плаћање од 60 дана од последњег датума отпреме
- 15% износа уз одложено плаћање од 90 дана од последњег датума отпреме
- 15% износа уз одложено плаћање од 120 дана од последњег датума отпреме“²²⁰.

Касавица такође наводи да се „у оквирима међународне трговине дешава да купац жели да има одређени кредит од стране продавца за период док не прода односну робу. У таквим ситуацијама продавац може да изрази сумњу у способност купца да плати о року доспећа што представља поље на коме интерес може да пронађе и пословна банка. Наиме, пословна банка купца је у стању да много боље процени кредитну способност свог клијента, а то јој је и једна од основних активности. Уколико пословна банка прихвати да гарантује за кредитну способност купца то чини преко посебне врсте менице коју вуче корисник акредитива на банку која је акцептира“²²¹.

4.4.2. Ток акредитивног посла

Реализација акредитивног посла се одвија у више фаза, које се начелно могу одредити на следећи начин:

- Отварање акредитива и обавеза плаћања из основног посла,
- Хонорисање докумената,
- Одбијање докумената и обавештење о томе,
- Поправљање докумената,

²²⁰ Ibid.

²²¹ Ibid, стр. 314

- Пријем докумената од стране купца.

Према Грегуреку и Видаковићу, по закључивању основног правног посла, долази до реализације његове садржине. У том контексту аутори истичу да се „поступак плаћања акредитивом може лако објаснити кроз две фазе:

- отварања акредитива,
- коришћења акредитива“.²²²

Чињеница је да „акредитив игра доминантну улогу у извршењу великог броја трансакција на међународном и националном нивоу“.²²³ Сврха отварања документарног акредитива је да „повериоцу новчане обавезе из основног посла омогући наплату цене или другог потраживања и од другог лица, осим од дужника, у чију солвентност има поверење, као што су банке“.²²⁴

Купопродајни уговор је „формални споразум између купца и продавца који прецизира услове продаје које су обе стране договориле. Уговор треба да садржи: опис робе; износ купопродајне цене; јединичну цену; услове испоруке; време дозвољено за отпрему и подношење докумената; валуту; и начин плаћања“.²²⁵

Према Јовановићу и сарадницима, „најпре учесници у основном послу поводом којег се отвара акредитив (нпр. у продаји) уговарају да дужник плаћа новчану обавезу путем акредитива (нпр. куповну цену). Потом дужник (нпр. купац) тражи од банке да отвори акредитив у корист његовог повериоца (нпр. продавца). Ако банка прихвати његов захтев, закључује са њим уговор о отварању акредитива. На основу тог уговора, банка отвара акредитив у корист повериоца, тако што му издаје акредитивну исправу у своје име. Тиме поверилац постаје корисник

²²² Gregurek, M., Vidaković, N. (2011), op. cit., стр. 79.

²²³ Grassi, S. P. (1995). Letter of Credit Transactions: The Banks' Position in Determining Documentar Documentary Compliance - A Compar y Compliance - A Comparative Evaluation under U.S, aluation under U.S, Swiss and German Law, Pace International Law Review, 7 (1), 81-127, str. 88.

²²⁴ Вукадиновић, Р. (2009), op. cit, стр. 471; цитирано према: Цветковић, Ј. (2019), op. cit, стр. 34.

²²⁵ International Trade Finance Services. Documentary Letters Of Credit - A Practical Guide. Доступно на: https://instruction2.mtsac.edu/rjagodka/Importing_Information/Letter_Of_Credit_Guide.pdf (11.12.2021.)

акредитива, јер стиче потраживање према банци ради наплате означене своте новца (акредитивна свота)²²⁶.

Корисник мора да затражи наплату акредитивног износа од банке „до истека рока важења акредитива, а ако га пропусти престаје обавеза акредитивне банке. Тада кориснику преостаје да намири потраживање непосредно од дужника по основу основног посла“²²⁷.

Када изврши своју обавезу, Цветковић наводи да „купац задужује продавца да поднесе документе банци ради наплате акредитивне суме (тзв. хонорисање саобразних докумената). По пријему, банка врши процену усклађености докумената са условима из акредитива, те након што утврди саобразност доноси одлуку о хонорисању. Поднете документе банка мора испитати разумном пажњом и донети одлуку у року од пет банкарских дана“²²⁸.

Дакле, „ако му је у акредитиву условљено право на наплату акредитивне своте испуњењем његове обавезе у основном послу (нпр. продавац да испоручи робу купцу), корисник мора да је испуни пре него што затражи исплату. Он тада мора да прибави доказ испуњења (нпр. продавац преда робу превозиоцу или складиштару и добије потврду о томе), те да га уз захтев за наплату преда акредитивној банци“²²⁹.

Према одредбама Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве, „хонорисати значи:

- 1) платити по виђењу, ако је акредитив расположив са плаћањем по виђењу;
- 2) преузети обавезу за одложено плаћање и платити на дан доспећа, ако је акредитив расположен са одложеним плаћањем, и

²²⁶ Јовановић, Н., Радовић, М., Радовић, В. (2020), *op. cit.*, стр. 526.

²²⁷ *Ibid.*

²²⁸ Цветковић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 35.

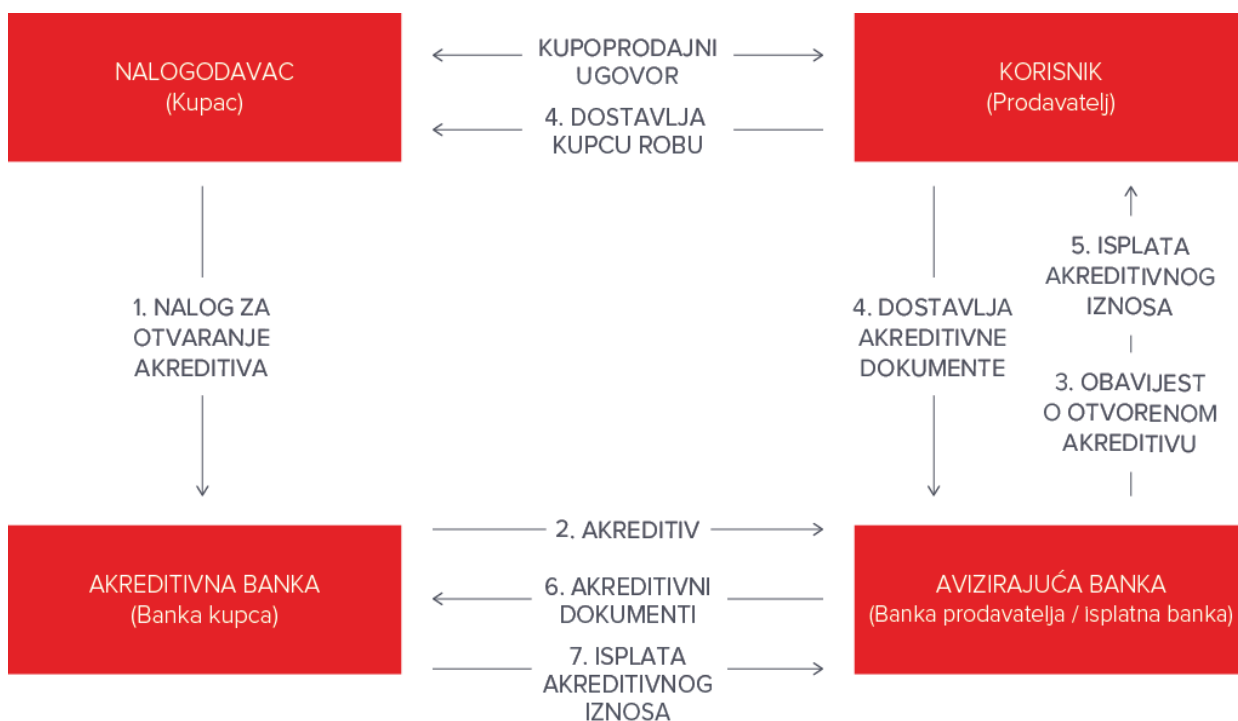
²²⁹ Јовановић, Н., Радовић, М., Радовић, В. (2020), *op. cit.*, стр. 527.

3) акцептирати меницу вучену од стране корисника и платити на дан доспећа, ако је акредитив расположив уз акцепт“.²³⁰

Кад потврђујућа и номинована банка „утврде да је презентација усклађена, реализацију акредитива могу осим хонорисањем извршити и негоцирањем докумената, које су дужне да проследе акредитивној банци, а номинована банка и потврђујућој банци“.²³¹

Како заиста функционише документарни акредитив у пракси, може се представити и на следећи начин.

Слика 2. Документарни акредитив у пракси

Извор: Документарни акредитиви. Доступно на: <https://www.hbor.hr/naslovnica/hbor/akreditivi/> (15.12.2021)

²³⁰ Цветковић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 36.

²³¹ Ibid.

Према Вукадиновићу, „у случају одбијања неусклађених докумената, овлашћена банка је дужна да о томе обавести подносиоца докумената. У обавештењу се мора навести да банка одбија да хонорише или негоцира такве документе, свако одступање због кога је извршено одбијање и начин на који ће банка располагати документима. Обавештење се подноси најкасније петог дана од дана пријема докумената, и то путем средстава комуникација које омогућавају да обавештење што хитније стигне подносиоцу. У погледу даље судбине поднетих докумената, банка може обавестити подносиоца да ће их држати до његових даљих инструкција, или да их држи док не прими одбијање од налогодавца и сагласи се да га прихвати, или прими даље инструкције од подносиоца, пре него што се сагласи да прихвати одбијање, или да ће вратити документе, или, на крају, да ће поступати у складу са инструкцијама које је претходно примила од подносиоца. Ако акредитивна или конфирмирајућа банка пропусти да на овај начин обавесте подносиоца, неће моћи да ставе приговор да документи не чине усклађену презентацију“.²³²

Према Цветковићу, фаза поправљања докумената „слиди након пријема обавештења да поднети документи не представљају усклађену презентацију. У складу с тим, кориснику се даје више опција како може да поступа у наставку трајања акредитива:

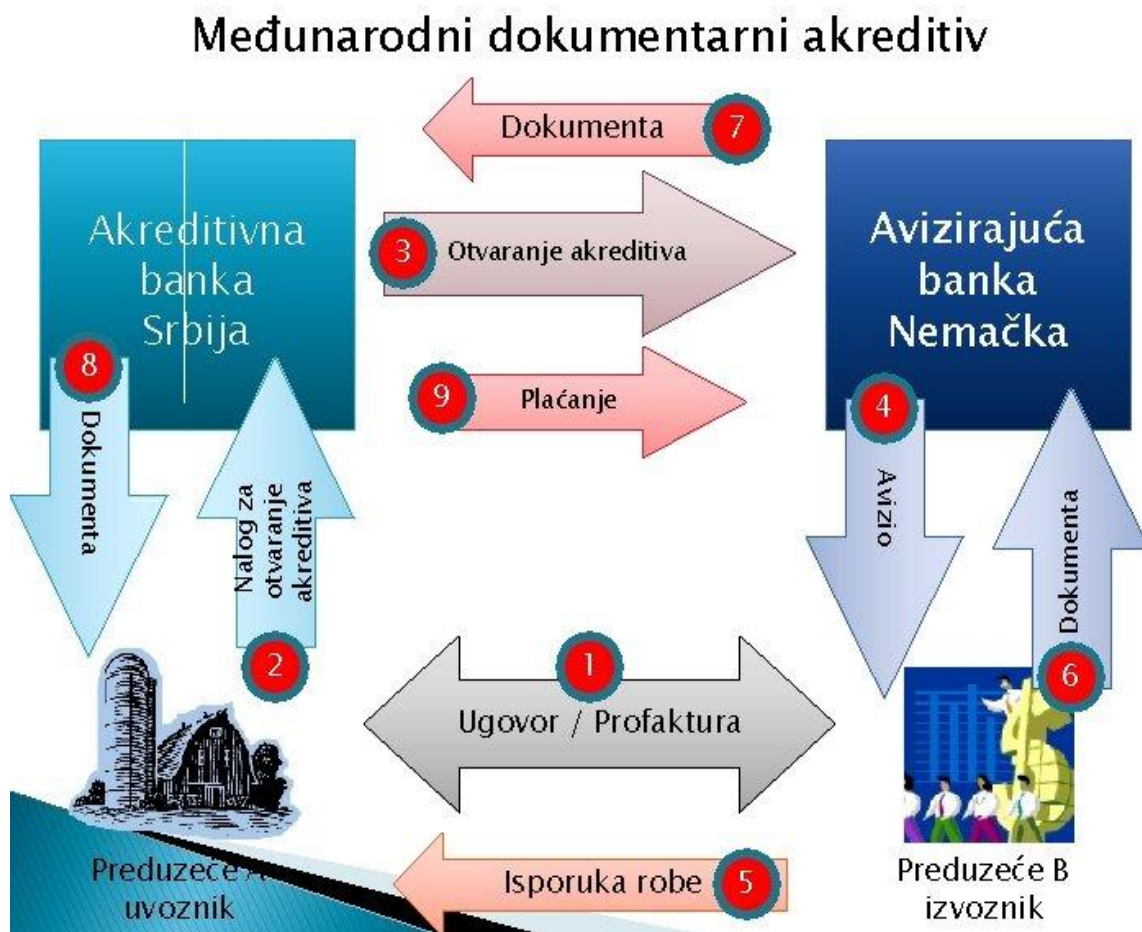
- Корисник може извршити корекције поднетих докумената по правилима из обавештења и исте поново поднети на хонорисање у остављеном року. Уколико му рок није остављен у обавештењу важиће првобитни рок важења акредитива.
- Корисник може ступити у контакт са купцем, када ће га обавестити о разлозима неистоветности докумената са условима из акредитива, тражећи од купца да да налог банци да прихвати документе такви какви јесу.

²³² Вукадиновић, Р. (2009), *op. cit.*, стр. 473; цитирано према: Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 36.

- Корисник може дати могућност акредитивној банци да изврши хонорацију докумената, иако не представљају усклађену презентацију, с тим да јој надокнади сваку штету коју би претрпела услед несаобразне презентације. У овом случају, банци се даје дискреционо право одлуке хонорисања²³³.

Још један пример функционисања акредитивног пословања (у ситуацији када имамо међународни документарни акредитив), приказан је на следећој слици.

Слика 3. Међународни документарни акредитив у пракси

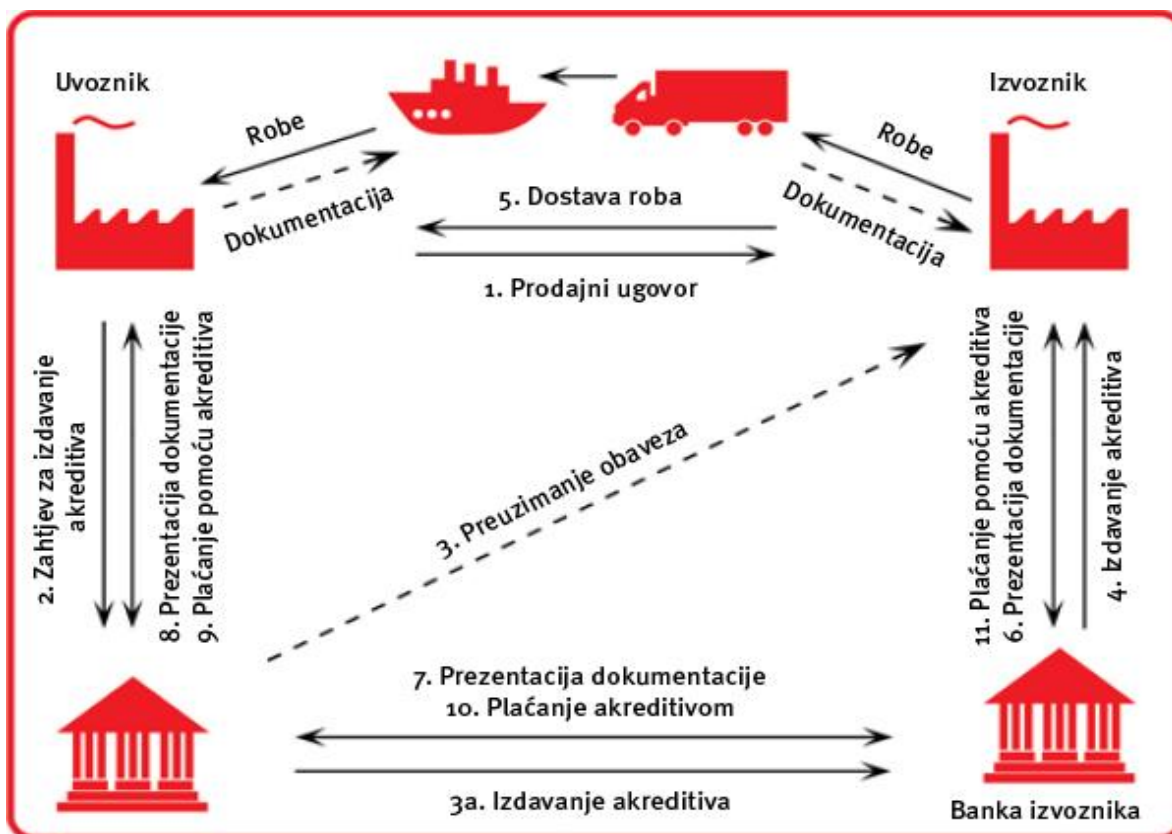

Извор: Међународни документарни акредитив. Доступно на: <https://slidetodoc.com/meunarodni-dokumentarni-akreditiv-js-uvod-dokumentarni-akreditivi-spadaju/> (15.12.2021.)

²³³ Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 37.

Поред реченог, документарни акредитив на примеру праксе коју је презентовала *ProCredit Банка*, шематски је представљен на следећи начин.

Слика 4. Практична реализација документарног акредитива

Извор: Акредитиви. Доступно на: <https://www.procreditbank.ba/akreditivi/> (15.12.2021.)

Коначно, последња фаза у реализацији документарног акредитива, је када „акредитивна банка, након пријема докумената од стране корисника, прослеђује ове документе до купца, односно налогодавца. Купац ове документе још једном проверава, у смислу усклађености са условима из акредитива. Прослеђени документи

представљају хартије од вредности који гласе на робу и њиме може даље располагати“.²³⁴

Говорећи о току акредитивног пословања, Касавица у краћим цртама презентује следеће фазе и кораке које предузимају учесници:

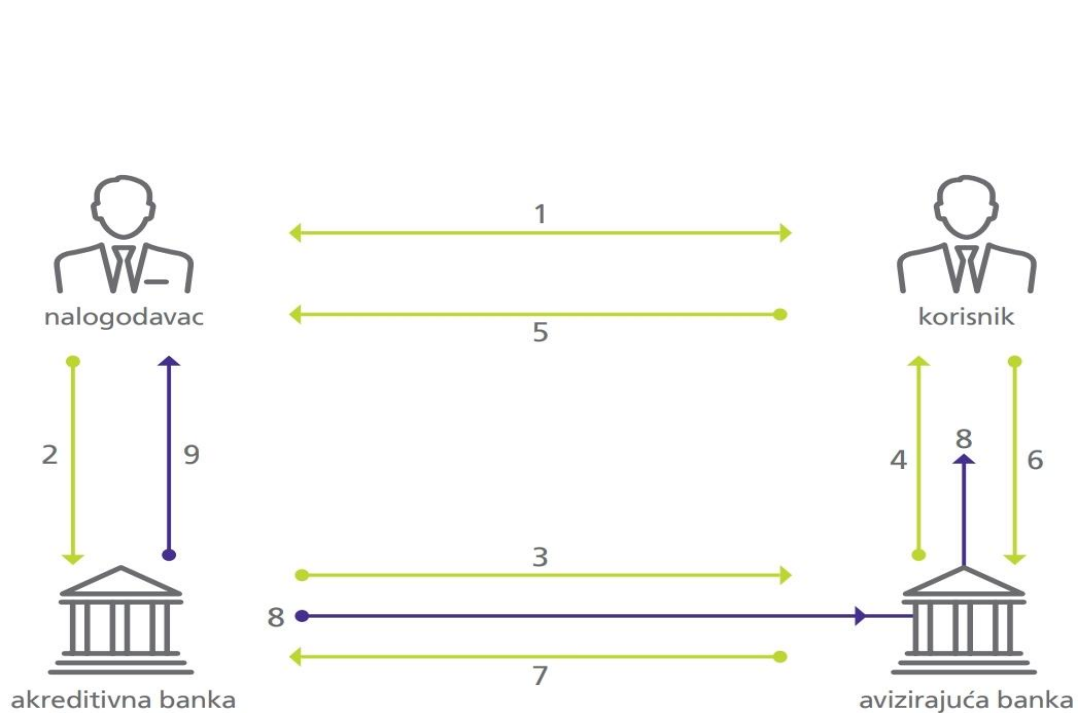
1. „Купац и продавац потписују купопродајни уговор;
2. Купац (налогодавац) предаје налог за акредитив уз достављање правног основа (профактура, уговор са ино-партнером);
3. Банка након одобрења отвара акредитив;
4. Корисник се обавештава од стране његове банке и проверава прихватљивост услова акредитива;
5. Корисник испоручује робу;
6. Корисник презентује документа банци на наплату;
7. Банка корисника доставља документа банци налогодавца;
8. Уколико презентована документа нису у складу са условима, акредитивна банка одбија исплату тј. ставља резерву или пак у случају горње слике (усклађена презентација) плаћа или потврђује да ће платити о року (банка до 5 радног дана од дана пријема документације мора извршити плаћање ако је акредитив платив по видјењу или пак извршити исплату на дан доспећа (са одложеним плаћањем));
9. Банка корисника преноси средства примљена од банке налогодавца кориснику“.²³⁵

Према примеру који наводи НЛБ Банка, ток поступка акредитивног пословања се може представити на следећи начин.

²³⁴ Ibid.

²³⁵ Касавица, П. (2016)., op. cit, стр. 321-322.

Слика 5. Ток акредитивног пословања – шематски приказ и агенда

1. Kupoprodajni ugovor
2. Zhtjev za izdavanje akreditiva
3. Izdavanje akreditiva
4. Aviziranje akreditiva
5. Otprema
6. Dostavljanje dokumenta
7. Presentacija dokumenta
8. Kontrola dokumenta, plaćanje
9. Predavanje dokumenta

Извор: Документарно пословање – акредитиви и гаранције (2017). Доступно на: <http://api.nlb.me/files/1490886140-bijela-knjiga-januar-2017.pdf> (14.12.2021.)

Имајући у виду да су у шематском приказу бројевима означени кораци у поступку акредитивног пословања, у наставку је описана агента дата испод шеме акредитивног посла.

Наиме, „основа за отварање акредитива је захтев који налогодавац доставља својој пословној банци (2), а на основу склопљеног купопродајног уговора са корисником (1). Налогодавац у захтеву дефинише услове које је потребно испунити како би се банка обавезала да плати износ акредитива. У складу са тим акредитивна банка отвара документарни акредитив (3) преко авизирајуће банке (банке корисника). Авизирајућа банка обавештава корисника о отвореном акредитиву (ова банка има посредничку и саветодавну улогу и нема обавезу плаћања)(4). Ова банка може и да потврди (конфирмира) акредитив и на тај начин дода своју обавезу уз обавезу акредитивне банке. На тај начин би корисник имао јемство две независне банке, а конфирмирајућа банка би у целости преузела ризик неплаћања износа акредитива од стране акредитивне банке“.²³⁶

Наравно да је у оквиру реченог битна и фаза коришћења документарног акредитива. Након што „отпреми робу (5) корисник (извозник) доставља потребна документа авизирајућој банци (6) у року предвиђеним акредитивом, а ова даље акредитивној банци (7). Банка прегледа презентирану документацију. Уколико је иста достављена у року и усаглашена са условима акредитива и правилима UCP 600, акредитивна банка врши плаћање по акредитиву (8). Након тога акредитивна банка шаље потребну документацију налогодавцу (купцу) и обавестиће га о извршеном плаћању (9)“.²³⁷

Закључно, акредитивни посао „се одвија тако што купац даје налог банци да отвори акредитив у корист страног продавца, односно корисника акредитива. Затим се дефинишу сви услови и рокови за његово коришћење. Продавац може да се

²³⁶ Документарно пословање – акредитиви и гаранције (2017). Доступно на: <http://api.nlb.me/files/1490886140-bijela-knjiga-januar-2017.pdf> (14.12.2021.)

²³⁷ Ibid.

наплати тако што када га његова банка обавести да му је отворен акредитив, он креће да испуњава све услове који се од њега траже. Када их испуни – одлази у банку и тражи своју наплату. Сама процедура најједноставније описано се одвија на следећи начин: купац (увозник) даје налог акредитивној банци да исплати продавцу (страном извознику) одређени износ новца пошто јој овај испоручи детаљно спецификована документа. Документа од чије испоруке зависи извршење акредитивног налога могу се поделити на три групе:

1. на она која се односе на саму робу (фактура о испорученој роби, конзуларна фактура, уверење о пореклу робе, ветеринарска и фитопатолошка потврда и сл.)
2. на она која се односе на укрцај робе (коносман, товарни лист, шпедитерска потврда) и
3. на она о осигурању робе (полиса осигурања, сертификат осигурања)²³⁸.

4.4.3. Пример и анализа предмета из праксе, налог за отварање акредитива

Да би се на што бољи начин предочила суштина акредитива, нарочито примене документарног акредитива, у тексту који следи навешће се пример који симулира скоро редовну ситуацију у пословању и примени акредитива у пракси, при чему ће бити представљена и три налога за отварање акредитива изабрана методом случајног узорка, од стране следећих банака: *Erste Bank a.d.* Нови Сад, *Erste Bank a.d.* Подгорица и *Societe Generale* Србија.

Наиме, као пример можемо навести следећу ситуацију из праксе:

„Привредно друштво Загреб д. д. договорило је с немачким привредним друштвом *Hamburg GmbH* извоз 1000 комада робе X по цени од 100 еура по комаду. Уговорено је плаћање потврђеним међународним акредитивом. Банка извозника је Привредна банка из Загреба, а банка иностраног купца је *Deutsche Bank* из Хамбурга.

²³⁸ Мићић, Н. (2015), *op. cit.*, стр. 97-98.

Рок за отварање акредитива је 1. јуни 2010., рок испоруке је 15. јуни 2010., а рок ваљаности акредитива је 20. јули 2010. код банке продавца. У том би случају акредитивна клаузула могла гласити овако:

Роба X ће бити плаћена потврђеним неопозивим међународним документарним акредитивом. Купац, привредно друштво *Hamburg GmbH*, обавезује се да ће, најкасније до 1. јуна 2010. отворити акредитив на 100.000 еура (стохиљада ЕУР) код *Deutsche Bank* из Хамбурга, а у корист привредног друштва Загреб д. д. из Загреба. Акредитив ће потврдити Привредна банка из Загреба. Рок ваљаности је 20. јули 2010. Акредитив је наплатив у „Привредној банци Загреб“ у Загребу, одмах по презентацији следећих докумената:

- потписана оригинална трговачка фактура насловљена на Купца у три примерка,

- пуни сет чистих теретница (3/3) по наредби Купца и с клаузулама "укрцано на брод" и "возарина плаћена унапред",

- преносива полиса осигурања по СИФ условима,

- сертификат о контроли квалитета који је издало привредно друштво „Еуроинспект“ из Ријеке,

- копија телеграма са подацима о количини и вредности отпремљене робе, датуму укрцаја те имену и застави брода“.²³⁹

У овом примеру који симулира скоро редовну ситуацију у пословању и примени акредитива у пракси, дати су услови ко и под којим условима може извршити плаћање, што су уједно основни елементи осигурања који су битни у акредитивном пословању.

Имајући у виду да заступају став да плаћање акредитивом тече кроз две фазе – кроз отварање акредитива и кроз коришћења акредитива, Грегурек и Видаковић ову симулацију из праксе додатно појашњавају на начин који је у наставку описан.

²³⁹ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011), op. cit., стр. 78-79.

Наиме, „у фази отварања акредитива немачки купац из примера (у улози налогодавца) даје акредитивној банци у својој земљи налог за отварање акредитива у који уписује све услове који су спецификовани. Налог за отварање акредитива је формулар чији је садржај прецизно одређен у Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве, а морају га поштовати све банке које раде по тим правилима. Уз налог се дозначује и договорена девизна свота. Према одредбама из налога, банка отвара акредитив и прослеђује га потврђујућој банци која кориснику шаље обавештење о отвореном акредитиву у ком наводи све услове из акредитива о којима ју је известила акредитивна банка. Обавештење које је клијент примио значи да му банка неопозиво ставља на располагање 100.000 еура и да му даје обећање да ће му ту своту исплатити одмах по презентацији договорених исправа (пет докумената из примера), под условом да то буде у оквиру задатих рокова. Тиме је извозник отклонио свој основни ризик (ризик наплате) па одмах може дати налог за почетак испоруке робе“.²⁴⁰

Даље, након што је корисник акредитива „испоручио робу у складу с уговором, од свога отпремника добија све документе (исправе) који доказују да је роба испоручена у складу с уговором (фактуру, теретницу, полису осигурања, сертификат о контроли квалитета и телеграм о отпремању). Сада ове документе презентује (доставља) потврђујућој банци“.²⁴¹

Потврђујућа банка „прима документе те их прегледава како би видела одговарају ли у потпуности условима из акредитива и јесу ли презентовани у року. Ако нема никаквих примедби, банка прихвата документа, а корисниковом рачуну одмах одобрава акредитивну своту. Примљена документа банка потом шаље акредитивној банци која поновно проверава документа и, ако је све у реду, одобрава 100.000 еура рачуну потврђујуће банке која је спровела исплату по акредитиву, увећану за уобичајене трошкове. Акредитивна банка затим уручује документе

²⁴⁰ Ibid., стр. 79

²⁴¹ Ibid.

налогодавцу који без њих не може преузети робу од бродара нити је може царинити²⁴².

Као што је напред било речено, налог за отварање акредитива је формулар чији је садржај прецизно одређен у Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве, а морају га поштовати све банке које раде по тим правилима. У циљу детаљнијег појашњења свих релевантних података, у наставку су представљена три налога за отварање акредитива изабрана методом случајног узорка, од стране следећих банака: *Erste Bank a.d.* Нови Сад, *Erste Bank a.d.* Подгорица и *Societe Generale* Србија.

²⁴² Ibid.

Слика 6. Налог за отварање акредитива - Erste Bank a.d. Нови Сад²⁴³

NALOG ZA OTVARANJE AKREDITIVA

Application form for issuing Letter of Credit

Erste Bank a.d. Novi Sad
 Tim dokumentarnih poslova
 Documentary Operations Team
 Bulevar oslobođenja 5, 21000 Novi Sad
 021/480-9569, 9378, 9644

Molimo Vas da za naš račun otvorite neopozivi dokumentarni akreditiv: We ask you to issue irrevocable Letter of Credit		Uputstvo za popunjavanje je na Portalu Banke	
1. Naziv i adresa nalogodavca (50): Name and address of the Applicant		2. Kontakt osoba za dalje informacije: Contact person for further information:	
3. Telefon: Phone:	4. Fax:	5. E-mail:	
6. Matični broj: ID Number:	7. Broj računa kod Erste Bank a.d.: Account No. with Erste Bank a.d.:		
8. Pun naziv inostranog korisnika, adresa, sedište i država (59): Full name of beneficiary, address, city and country			
9. Banka korisnika - pun naziv i grad:*** Full name and location of beneficiary's Bank		10. S.W.I.F.T. adresa banke korisnika:*** S.W.I.F.T. address of beneficiary's Bank	11. Broj računa korisnika u IBAN formatu:*** Beneficiary's account number in IBAN format
Napomena: Note:		*** (9,10,11) – Nalogodavac je saglasan da akreditiv bude otvoren preko korespondentske banke po izboru Erste Bank a.d. Novi Sad, ukoliko sa gore navedenom bankom korisnika nije razmenjen SWIFT ključ. *** Applicant agrees hereby that this Letter of Credit will be issued through the correspondent bank at the discretion of Erste Bank ad Novi Sad in case that SWIFT key is not exchanged with the above-mentioned beneficiary's Bank.	
12. Vrsta akreditiva (40A): Type of L/C	☐ nekonfirmiran unconfirmed	☐ neprenosiv non-transferable	☐ Standby
	☐ konfirmiran confirmed	☐ prenosiv transferable	13. Rok važnosti (31D): Expiry date
14. Iznos akreditiva: L/C amount	valuta _____ iznos akreditiva (32B) _____ currency code L/C amount (32B) Odstupanje: _____ od iznosa akreditiva +/- % (39A) Tolerance +/- % in respect to L/C amount		
15. Akreditiv je plativ/ raspoloživ: L/C is available with .. by	* Način plaćanja (42)/Available by ☐ po viđenju by sight payment		
	☐ uz odloženo plaćanje _____ dana od _____ by deferred payment days from		
	☐ uz akcept (menice) by (draft) acceptance		
	☐ negociranjem by negotiation		
	* Plativ kod (41A)/Available at the counters of ☐ Erste bank a.d. Novi Sad		
	☐ korespondenta Erste bank a.d. Novi Sad correspondent of Erste Bank a.d. Novi Sad		
	☐ banke korisnika beneficiary's bank		
	☐ konfirmirajuće banke confirming bank		
	☐ bilo koje banke any bank		
16. Isporuka: Delivery	Parcijalne isporuke (43P): Partial Shipments ☐ dozvoljene allowed ☐ nisu dozvoljene prohibited	Pretovar (43T): Transhipment ☐ dozvoljene allowed ☐ nisu dozvoljene prohibited	Mesto preuzimanja (44A): _____ Place of Taking in Charge/Dispatch from.../Place of Receipt Od luke/aerodroma (44E): _____ Port of Loading/Airport of Destination Do luke/aerodroma (44F): _____ Port of Discharge/Airport of Departure Konačno odredište (44B): _____ Place of Final Destination/For Transportation to.../Place of Delivery
	Poslednji datum otpreme (44C): _____ Latest date of shipment		
	Paritet (INCOTERMS 2010): _____ Terms of delivery		

²⁴³ Налог за отварање акредитива. Доступно на: <https://cdn0.erstegroup.com/> (10.12.2021.)

17. Prema priloženom dokumentu: <i>According to the attached document</i>		☐ kupoprodajnom ugovoru br. _____ od _____ <i>contract No. dated</i>
		☐ pro-fakturi br. _____ od _____ <i>pro-forma invoice No. dated</i>
		☐ potvrdi porudžbine br. _____ od _____ <i>order confirmation No. dated</i>
18. Opis robe/usluge na engleskom jeziku (45A): <i>Description of goods and/or service in English</i>		* Navesti na engleskom jeziku prema Ugovoru, pro-fakturi ... / <i>to be stated in English as per Contract, pro-forma invoice...</i>
19. Uslov za isplatu akreditiva je da korisnik prezentira sledeća dokumenta (obavezno navesti koliko originala/kopija/fotokopija od svakog dokumenta) (46A): <i>L/C is payable against presentation of following documents by the beneficiary (number of originals/copies/photocopies must be stated)</i>		
1. _____		
2. _____		
3. _____		
4. _____		
5. _____		
6. _____		
Napomena: preporučujemo da minimum zahtevanih dokumenata bude 1. komercijalna faktura i 2. transportni dokument <i>Note: it is advisable that minimum required documents include 1. commercial invoice and 2. transport document</i>		
20. Dodatne instrukcije: <i>Additional instructions</i>		
21. Dokumenta se moraju predati banci kod koje je akreditiv plativ, u roku _____ *** dana od datuma transportnog dokumenta, ali ne kasnije od roka važenosti (48). <i>Documents have to be presented to paying bank within _____ days from the date of transport document, but not later than the validity date.</i> *** podrazumeva se 21 dan ukoliko je ovo polje nepopunjeno <i>*** 21 day is understood, if this field is not filled out</i>		
22. Troškovi inostranih banaka su na teret (71B): <i>Foreign bank charges are to be borne by</i>		Troškove potvrđivanja snosi: <i>Bank confirmation charges are to be borne by</i>
☐ nalogodavca <i>Applicant</i>		☐ korisnika <i>Beneficiary</i>
☐ korisnika <i>Beneficiary</i>		☐ nalogodavca <i>Applicant</i>
☐ nalogodavca <i>Applicant</i>		☐ korisnika <i>Beneficiary</i>
☐ korisnika <i>Beneficiary</i>		☐ rambursne troškove snosi: <i>Reimbursement charges are to be borne by</i>
☐ rambursne troškove snosi: <i>Reimbursement charges are to be borne by</i>		☐ nalogodavca <i>Applicant</i>
☐ nalogodavca <i>Applicant</i>		☐ korisnika <i>Beneficiary</i>
*Nalogodavac je saglasan da snosi troškove inostranih banaka ukoliko se ti troškovi ne mogu naplatiti od korisnika akreditiva. <i>(Applicant agrees hereby to pay foreign charges if these charges cannot be collected from L/C beneficiary)</i>		
*Troškovi inostranih banaka zavise od poslovne politike i tarife inobanaka, koji u momentu izvršenja transakcija nisu poznati Banci. <i>(The amount of charges of foreign banks depends on terms and conditions of foreign banks, which are unknown to the Bank at the moment of transactions)</i>		
23. Statistički podaci: <i>Statistics data</i>		1. šifra osnova _____ <i>basis code</i>
		3. broj/godina ugovora iz kontrolnika _____ <i>number/year or contract from register</i>
		2. opis _____ <i>description</i>
		4. broj/godina kreditne prijave _____ <i>number/year of credit application</i>
* Nalogodavac je saglasan da predmetni akreditiv bude tumačen u skladu sa Jednobrazanim pravilima i običajima za Dokumentarne akreditivne Revizija 2007. Publikacija MTK br. 600 (UCP) (40E) <i>Applicant agrees hereby that this Letter of Credit will be interpreted in conformity with the Uniform Customs and Practice for Documentary Credits, 2007 Revision, ICC Publication No. 600 (UCP)</i>		
* Nalogodavac je saglasan da plati sve provizije i troškove po akreditivu prema tarifi Erste Bank a.d. Novi Sad, ukoliko posebnim Ugovorom sa nalogodavcem nije drugačije regulisano. <i>Applicant agrees to pay all L/C charges and commissions in accordance with Price List of Erste Bank a.d. Novi Sad, except otherwise specifically defined in mutual Contract.</i>		
Napomena: ovo polje se popunjava samo u slučaju ako se povlače pojedinačni proizvodi iz odobrenog limita <i>Remark: to be filled out only in case that individual products are withdrawn from the approved limit</i>		
Ugovor o limitu br. <i>Limit Agreement no</i>		Potpis RLM/CE Direktor KC/direkcije ili službe <i>Relationship Manager/Head of CC (Department)</i>
Datum <i>Date</i>	Potpis saradnika u Kreditnoj administraciji (koji je proverio potpis klijenta) <i>Signature of Associate in Credit administration (who checked Applicant's signature)</i>	Pečat i potpis Nalogodavca <i>Ordering party's stamp and signature</i>

Слика 7. Налог за отварање акредитива - Erste Bank a.d. Подгорица²⁴⁴

NALOG ZA OTVARANJE DOKUMENTARNOG AKREDITIVA			
1	AKREDITIVNA BANKA: ERSTE BANKA Studentska bb, PODGORICA PIB: 02351242	2	NALOGODAVAC (50): Naziv: Ulica: Grad: Kontakt osoba: E-mail: Telefon: Fax:
3	Broj akreditiva (20):	4	Plaćanje na teret: NALOGODAVCA
5	Avizo banka:	6	Akreditiv (40A) otvoriti kao: _____ neopoziv _____ neprenosiv
7	Datum isteka valjanosti (31D):	8	Mjesto predaje dokumenata:
8	Korisnik (59): Naziv: Ulica: Grad: Šifra korisnika: _____ Šifra države: _____ Iban:	9	(32B): Oznaka valute: _____ Iznos (brojkama) _____ Iznos slovima: _____ (39B): _____ bez odstupanja ± _____ (39A): _____ % odstupanja
10	Korištenje kod (41A): _____ vas _____ avizirajuće banke _____ bilo koje banke	11	Način korištenja: _____ po viđenju (42): _____ s odgođenim plaćanje _____ dana od _____
12	Djelimične isporuke (43P): _____ dopuštene _____ nedopuštene	13	Pretovar (43T): _____ dopuštene _____ nedopuštene
14	Mjesto ukrcaja (44A): Utovarna luka/aerodrom polaska (44E):	15	Konačno odredište (44B): Istovarna luka/aerodrom odredišta (44F):
16	Krajnji rok za utovar (datum) (44C):	17	Vrijeme utovara (od _____ do _____)(44D):
18	Opis robe (45A): Paritet:	19	Traženi dokumenti (46A): 1. Faktura 2. CMR 3. Paking lista 4. Sertifikat o porijeklu robe 5. Sertifikat o kvalitetu 6. Protokol o puštanju linije u rad od strane predstavnika Nalogodavaoca
20	Posebne napomene (46A):	21	Troškovi inostrane bankena teret (71B): _____ korisnika _____ nalogodavca
22	(48): Rok za podnošenje dokumenata banci: _____ dan(a) od dat. otpreme dokumenata, ali ne kasnije od dat. isteka valjanosti akreditiva	23	Akreditiv se mora avizirati (49): _____ uz dodavanje potvrde _____ bez dodavanja potvrde _____ potvrde se može dodati
24	Pravila primjenjena na akreditiv (40E):	25	UCP LATEST VERSION
25	Mjesto i datum:	26	Pečat nalogodavca:
27	Ovaj nalog, kao i akreditiv koji će se otvoriti temeljem ovog Naloga smatra se sastavnim dijelom Ugovora o kratkoročnom limitu broj KL _____ od dana _____ i Ugovora o okvirnom iznosu zaduženja i osiguranju br. ES _____ od dana _____.		

²⁴⁴ Налог за отварање документарног акредитива. Доступно на: <https://cdn0.erstegroup.com/> (10.12.2021)

Слика 8. Налог за отварање акредитива - Societe Generale Србија²⁴⁵

 SOCIETE GENERALE SRBIJA	
Nalog za otvaranje akreditiva Documentary Credit Application	
Trade Services Bulevar Zorana Đinđića 50a/I tel.+381 11 30 11 400 11070 Novi Beograd fax.+381 11 225 10 25	
Rok važnosti do * Date of expiry *	Mesto važnosti * Place of expiry *
Nalogodavac-Applicant Maticni broj Registration No.	Korisnik akreditiva-Beneficiary
Molimo vas da za nas racun otvorite sledeci akreditiv: We request you to issue for our account the following L/C: ☐ neopozivi-irrevocable ☐ konfirmirani-confirm ☐ prenosiv-transferable ☐ stand-by	Detalji o Korisnikovoj banci: ** (naizv I adresa filijale, grad, zemlja, SWIFT code) Beneficiary's bank details: ** (name and address of branch, city, country, SWIFT code)
☐ postom-by mail ☐ SWIFTom-by SWIFT	Mesto utovara - Place of receipt: Luka/aerodrom za utovar - Port/Airport of loading: Luka/aerodrom za istovar - Port/Airport of unloading: Mesto krajnje destinacije - Place of final destination: Najkasniji datum za utovar - Latest date of shipment:
Iznos-Amount	Delimicne isporuke- Partial shipment ☐ dozvoljene-allowed ☐ nisu dozvoljene-not allowed Pretovar-Transshipment ☐ dozvoljen-allowed ☐ nije dozvoljen-not allowed
Paritet-Trade term (INCOTERMS 2010) ☐ EXW ☐ CIP ☐ FOB ☐	Akreditiv plativ-Payable ☐ po vidjenju-at sight ☐ sa odloz. placanjem-by deferred payment ☐ uz akcept-by acceptance ☐ negociranjem-by negotiation Domiciliran kod - Domiciliate with: ☐ Societe Generale Serbia ad ☐ avizirajuće banke - advising bank
Opis robe/usluge-Description of goods/services ----- ----- -----	
Zemlja porekla robe- Country of origin of goods	
Potrebna dokumenta-Required documents: ☐ Komercijalna faktura-Commercial invoice duly stamped and signed ☐ original(s) ☐ copy(ies) ☐ Konosman-Bill of Lading ----- ----- ☐ Polisa/Certif. osiguranja-Insurance Policy/Certificate	

²⁴⁵ Налог за отварање акредитива. Доступно на: <https://www.otpbanka.rs/> (10.12.2012.)

☐ Multimodalni transportni dokument - Multimodal transport document	
☐ Kamionski tovarni list - CMR (copy for sender)	
☐ Avionski tovarni list - AWB (original for shipper)	
☐ Zeleznički tovarni list - Duplicate of Railway Consignment Note	
☐ Recni tovarni list - Duplicate of River Consignment Note	
☐ Spediterska potvrda - Forwarder's Certificate of Receipt	
☐ Paking lista - Packing list	☐ original(s) ☐ copy(ies)
☐ Uverenje o poreklu - Certificate of origin	☐ original(s) ☐ copy(ies)
☐ Uverenje o kvalitetu - Certificate of quality	☐ original(s) ☐ copy(ies)
☐	☐ original(s) ☐ copy(ies)
<hr/>	
Dok. se moraju predati banci ____ dana od datuma otpremnog dok., a ne kasnije od roka vaznosti akreditiva	
<i>Documents to be presented within ____ days after the date of shipment but within the validity of the credit.</i>	
Ostale instrukcije - Further instruction	
<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	
Pokrice - Cover:	☐ dinarsko - local currency
	☐ devizno - foreign currency
Sve provizije i troskove u inostranstvu snosi:	☐ nalogodavac - by us
*** <i>Foreign bank charges to be borne: ***</i>	☐ korisnik - by beneficiary
Vasa provizija i troskovi idu na teret:	☐ nalogodavca - by us
<i>Your charges to be borne:</i>	☐ korisnika - by beneficiary
Samo za rezidente - Only for residents	
Sifra osnova:	<input type="text"/>
Broj ugovora iz kontrolnika:	<input type="text"/>
Godina ugovora iz kontrolnika:	<input type="text"/>
Kontakt osoba za dalje informacije - Contact person for further information	Telefon - Phone no.
	<input type="text"/>
	Fax - Fax no.
	<input type="text"/>
Akreditiv podleže Jednoobr. pravilima i obicajima za dokumentarne akreditive - Revizija 2007, Publikacija 600	
<i>This documentary credit is subject to Uniform Customs and Practice of Documentary Credits - Revision 2007, Publication 600</i>	
Potvrđujemo ispravnost podataka navednih u ovom nalogu	
<i>We confirm the details of the Application are correct.</i>	
Potvrđujemo da plaćanje predmetne robe/usluga nećemo vršiti na drugi način sem preko ovog akreditiva.	
<i>We confirm the payment of these goods/services have not been paid by other way</i>	
Mesto i datum <i>Place and date</i>	Potpis i pecat ovlascenog lica <i>Stamp and signature(s)</i>

Napomene Societe Generale Banka Srbija AD Beograd:

* Rok važnosti akreditiva je poslednji dan kada dokumenta moraju biti prezentovana u zemlji/mestu gde akreditiv ističe. Kod akreditiva koji ističu u zemlji korisnika akreditiva, i u slučaju da dokumenta stignu u akreditivnu banku nakon isticanja akreditiva, nalagodavac neće biti oslobođen obaveza po akreditivu pre 15-og radnog dana nakon isteka roka važnosti akreditiva.

** U slučaju da akreditivna banka nema direktne korespondentne odnose sa bankom korisnika akreditiva banka će akreditiv proslediti korisnikovoj banci posredstvom banke sa kojom ima korespondentne odnose bez daljeg informisanja vama.

*** Ukoliko ne dođe do korišćenja akreditiva sve troškove koji padaju na teret korisnika a koje akreditiva banka nije mogla da naplati padaju na teret nalagodavca i on je u obavezi da ih plati.

SOCIETE GENERALE BANKA SRBIJA AD BEOGRAD, KAO ČLANICA SOCIETE GENERALE GRUPE, NEĆE PRIHVATITI NI JEDNU TRANSAKCIJU KOJA NIJE U SKLADU SA U.S./U.N./E.U ILI DOMAĆOM VAŽEĆOM ZAKONSKOM

***Societe Generale Banka Srbija AD Beograd's remarks:**

* The expiry date is the latest date by which documents must be presented in the country/place of expiry. For credits expiring in the beneficiary's country and in the event documents have not been received at our counters upon expiry, the applicant's liability will cease no later no later than 15 working days after expiry

** The bank will endeavour to route the letter of credit to the preferred advising bank, however, on occasions this may not be possible and therefore an alternative bank will be used, as intermediary bank i.e first advising bank, without further reference to you.

*** In the event that the Credit expires unutilised and/or the correspondent bank charges cannot be collected from the beneficiary, all outstanding charges, including the overseas bank's will be for your account

SOCIETE GENERALE BANKA SRBIJA AD BEOGRAD, AS A PART OF SOCIETE GENERALE GROUP, WILL NOT ACCEPT OR HANDLE ANY TRANSACTIONS THAT ARE IN BREACH OF ANY U.S./U.N./E.U. REGULATORY SANCTIONS

4.5. Акредитивна документа

Сходно свему до сада реченом, може се закључити да је акредитивно пословање заправо условљено пословање, јер се у сваком конкретном послу путем акредитива појављује потреба за одређеним документима, на основу којих је и омогућено конкретно пословање. Који ће конкретно документи бити потребни за одређени посао путем акредитива, ствар је примарних уговорних одредби основног правног посла. Дакле, који ће документи бити потребни да би се реализовало одређено акредитивно пословање зависи од тога које ће документе уговорне странке прецизно дефинисати у основном правном послу (узмимо на пример да је основни правни посао купопродајни уговор – у оквиру њега акредитивни документи биће прецизно одређени у делу уговора у ком се регулише плаћање испоручене робе).

Након што налогдавац да налог акредитивној банци да отвори акредитив, банка у обавештењу које шаље кориснику акредитива захтева подношење управо тих докумената, да би се посао акредитива успешно обавио. Дакле, приликом сачињавања основног уговора, и отварања акредитива, потребни је таксативно набројати документа на основу којих банка може да изврши плаћање, акцептирање или негоцирање.

Једно од основних правила акредитивног пословања је: „банка не послује с робом, већ искључиво с документима. Такође, банка ће извршити плаћање по акредитиву на дан доспећа искључиво на основу докумената тражених акредитивом, који су, у месту предвиђеном за презентацију докумената, достављени на време и у складу с условима акредитива“.²⁴⁶

У контексту реченог Аујара наводи да „акредитивна банка или потврђујућа банка обично инсистира на томе да поднети документи морају строго поштовати

²⁴⁶ Документарно пословање – акредитиви и гаранције (2017), *op. cit.*

одредбе и услове основног уговора, и као банка у статусу који има, има овлашћење да одбије документе за било које неслагања, јер је то и теоријски и практично основ за одбијање“.²⁴⁷ Имајући у виду приступ који је, између осталог уведен у домен акредитивних докумената и услова реализације акредитивне клаузуле, Kozolchuk наводи да између осталог и „банкарски акредитиви по свом значају и уређености заузимају важан кутак овог глобалног тржишта“.²⁴⁸

Постоји сет акредитивних докумената који се најчешће појављују у домену међународног промета путем акредитива. То су следећи документи:

- Основна робна документа (комерцијална, трговачка фактура, конзуларна фактура, потврда о пореклу робе, потврда о квантитативном и квалитативном преузимању робе),
- Документа о отпремању робе - транспортни документи (поморски коносман, документи комбинованог превоза, железнички товарни лист, речни коносман, авионски товарни лит и др.),
- Документа о осигурању (полиса осигурања),
- Остала акредитивна документа.

У прву групу акредитивних докумената Грегурек и Видаковић убрајају трговачку фактуру као „основни робни документ који се редовно појављује као услов наплате акредитивне своте. Она се, зависно од потреба, подноси у више примерака, обично три до пет. Трговачка фактура мора гласити на име налогодавца за отварање акредитива и мора је издати корисник акредитива. Опис робе у трговачкој фактури мора бити на језику уговора и у потпуности одговарати опису робе у акредитиву. Разуме се да цена и валута плаћања морају бити једнаке онима у уговору“.²⁴⁹

²⁴⁷ Аџара, S. M. (2019). Documentary Letter of Credit Discrepancy and Risk Management in the Nigerian Crude Oil Export. PhD thesis. United Kingdom: University of Central Lancashire, стр. 56.

²⁴⁸ Kozolchuk, B. (1992). The paperless Letter of Credit and related documents of title, Law and Contemporary Problems, 55 (3), 39-101, стр. 39.

²⁴⁹ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011), op. cit., стр. 85.

Фактура у начелу „представља писмени обрачун који издаје продавац за продату робу или пак извођач радова за извршне услуге. Фактура се издаје лицу, или ентитету означеном у акредитиву“.²⁵⁰

Хацић наглашава да „вредност комерцијалне фактуре не сме прелазити вредност акредитива“.²⁵¹ Такође, „оно што је битно за извозника јесте то да овај документ пролази кроз веома детаљну проверу да би се утврдило да ли подаци из фактуре тачно одговарају подацима из акредитива“.²⁵²

Касавица наводи да „деталји на фактури треба да буду што једноставнији и што прецизнији. Важно је навести да ли комерцијалну фактуру треба потписати, јер ако такав услов није наведен, фактура не мора бити потписана према међународним правилима за документарне акредитиве. Такође, опис робе у фактури мора бити идентичан опису робе у документарном акредитиву и увек се уз опис робе наводи и уговорени трговински термин из *INCOTERMS*-а. Опис робе мора да одражава оно што је заиста и отпремљено“.²⁵³

Трговачна фактура „мора да показује:

- вредност отпремљене робе или пружене услуге
- сваки дисконт или умањење за евентуално исплаћени аванс
- мора бити издата на валуту акредитива
- јединичну цену ако постоји
- количину
- трговински термин
- тежину

²⁵⁰ Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 32.

²⁵¹ Хацић, М. (2011), *op. cit.*, стр. 26.

²⁵² *Ibid.*

²⁵³ Касавица, П. (2016)., *op. cit.*, стр. 315.

- детаље паковања
- маркиције и бројеве сандука, контејнера ако је то случај
- земљу порекла ако се захтева у акредитиву
- износ трошкова возарине
- број акредитива
- број увозне дозволе“.²⁵⁴

Документ о отпремању робе, зависно од врсте превоза, „може бити нпр. поморска теретница, документ мешовитог (мултимодалног) превоза, међународни железнички товарни лист, речна теретница и ваздушни товарни лист“.²⁵⁵

Транспортна документа или документа о превозу робе у акредитивном пословању „представљају најважнију врсту докумената. Овим документима се доказује да је роба отпремљена, утоварена или прихваћена за отпрему односно утоварена или преузета на неопозиву отпрему“.²⁵⁶

Транспортна документа „регулишу отпрему и транспорт робе и представљају доказ за извозника о извршеној продаји робе. Веома важна улога ових докумената се односи и на пренос ризика у оним пословима код којих је уговором или одговарајућом *Incoterms* клаузулом то предвиђено. Приликом царинења робе транспортна документа се морају ставити на увид царинским органима“.²⁵⁷

Транспорт може бити „поморски, ваздушни, друмски, железнички, речни, комбиновани, поштом или пеко курира. Увозник и извозник не морају да познају све

²⁵⁴ Анђелковић Ц. (2010). Инструменти плаћања у међународном промету са посебним освртом на документарни акредитив. Београд: Институт за пословна истраживања МБА, стр. 97. Цитирано према: Касавица, П. (2016)., оп. cit, стр. 315-316.

²⁵⁵ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011), оп. cit., стр. 85.

²⁵⁶ Анђелковић Ц. (2010), оп. cit, стр. 102; Цитирано према: Касавица, П. (2016)., оп. cit, стр. 316.

²⁵⁷ Касавица, П. (2016)., оп. cit, стр. 316.

ове разне врсте превоза, већ ће савет затражити од локалног шпедитера, превозника, како би одабрали најпогодније средство и начин транспорта робе“.²⁵⁸

Касавица такође наводи да „када се подноси налог за издавање акредитива мора се прецизно навести одговарајући транспортни документ који је свакако и један од докумената који условљава исплату. Постоје различите врсте ових докумената а неки до њи су: бродски товарни лист - коносман (*B/L – Bil of Lading*), авионски товарни лист (*AWB – Air Way Bil*), камионски товарни лист (*CMR*), железнички (*CIM*), итд. Камионски товарни лист (*CMR*) издаје превозник и представља документ који служи као доказ да је роба примљена на превоз. У овом документу превозник се обавезује да ће превести робу и уредно је предати примаоцу. *CMR* се издаје у три истоветна примерка од којих један иде пошиљаоцу, један примаоцу, а трећи задржава превозник. Товарни лист садржи информације о: предузећу пошиљаоцу, предузећу примаоцу, детаљан опис робе, ознаци возила, трошковима превоза и царина и списак докумената који прате товарни лист“.²⁵⁹

Коносман је, према Анђелковићу, „транспортни документ који се користи у поморском и речном саобраћају. Издаје га бродар или његов овлашћени агент. Коносман је хартија од вредности чије поседовање опредељује титулара робе. Значи онај ко поседује оригинал коносман, власник је робе и може је продати док још није приспела на одредиште“.²⁶⁰

Постоје четири врсте коносмана:

- коносман од луке до луке (*Port to Port Bill of Lading*) – Доказује да је роба утоварена у луци утовара за отпрему до луке истовара како је наведено у акредитиву.

- Коносман „утоварено на брод“ (*Shipped on board Bill of Lading*) – Представља класичан пример коносмана који се издаје тек након укрцаја робе на брод.

²⁵⁸ Анђелковић Ц. (2010), *op. cit.*, стр. 102; Цитирано према: Касавица, П. (2016)., *op. cit.*, стр. 316.

²⁵⁹ Касавица, П. (2016)., *op. cit.*, стр. 316.

²⁶⁰ Анђелковић Ц. (2010), *op. cit.*, стр. 103; Цитирано према: Касавица, П. (2016)., *op. cit.*, стр. 317.

- Коносман „примљено на укрцај“ (*Received for Shipment Bill of Lading*) – Овај коносман издаје бродар пре утовара робе на брод.

- Чартер парти коносман (*Charter Party Bill of Lading*) – Ово је само уговор о превозу, односно уговор о закупу дела бродарског простора. Не може се поистоветити са транспортним документом који доказује отпрему“.²⁶¹

Услов у акредитиву да „коносман мора бити чист (*clean*) значи да тај коносман не сме садржати клаузуле које указују на дефектно стање робе или њеног паковања. Једнообразна правила и обичаји за документарне акредитиве (UCP 600) садрже посебне чланове за сваку врсту транспортног документа. Потребно је водити рачуна о тим одредбама код издавања транспортног документа. Приликом подношења документа банци треба водити рачуна:

- да је пун издати сет оргинала презентираан,
- да је име примаоца робе у складу са условима акредитива,
- да носи име превозника или његовог агента,
- да је име и адреса стране коју треба обавестити о приспећу робе у складу са условима акредитива,
- да опис робе генерално одговара опису робе наведеном у акредитиву,
- да документа треба да буду “члеан“, тј. да не садрже клаузуле које га чине “нечистим“,
- да је ознака “возарина плаћена“ наведена у складу са захтевом у складу са документарним акредитивом,
- да су испуњени сви услови који су наведени у одговарајућем транспортном члану UCP 600“.²⁶²

²⁶¹ Ibid., стр. 106; цитирано према: Ibid, стр. 317.

²⁶² Штус В. (2008). Документарни акредитив као инструмент плаћања у међународној трговини. Београд: Универзитет Сингидунум, стр. 19; цитирано према: Касавица, П. (2016)., op. cit, стр. 317-318.

Вукадиновић у области транспортних докумената наводи три услова која транспортна документа морају испуити у циљу ваљаног извршења акредитивног посла. То су следећи услови:

- „Прво, сви документи морају, осим ако у акредитиву није друкчије назначено, да:

1. по свом изгледу показују да су издати од назначеног превозиоца или његовог агента,

2. показују отпрему или преузимање робе за отпрему или утовар на брод, зависно од случаја,

3. садрже пун сет оригинала који гласе на пошиљаоца, уколико су издати у више од једног оригинала и

4. испуњавају остале услове акредитива.

- Према другом услову, који се тиче плаћања возарине и осталих транспортних трошкова, банка ће прихватити транспортне документе који показују да возарину или транспортне трошкове треба наплатити, осим кад је акредитивом одређено да возарину треба платити унапред.

- Према трећем општем услову, сви отремни документи морају бити „чисти“. Под чистим документима се подразумевају они документи који не садрже сувишне клаузуле или примедбе, а које изричито потврђују мањкаво стање робе или паковања, или и једно и друго“.²⁶³

Документ о осигурању (полиса, уговор) „мора бити онакав какав је прописан акредитивом и мора га издати осигуравајуће друштво или његов агент. При томе банка проверава само одговара ли полиса по свом спољашњем изгледу уобичајеној полиси и да ли ју је потписало осигуравајуће друштво или неко од његових агената“.²⁶⁴

²⁶³ Вукадиновић, Р. (2009), *op. cit.*, стр. 465; цитирано према: Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 31.

²⁶⁴ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011), *op. cit.*, стр. 85.

У пракси је осигурање робе веома битан елемент пословања, нарочито пословања путем документарног акредитива, и то за обе стране из основног уговора. У овом контексту, према Петровић, „осигурање робе која је предмет дистанционе продаје и која се превози до места опредељења надовезује се на коришћење документарног акредитива и додатно доприноси сигурности међународних пословних трансакција. Отварањем документарног акредитива повећава се степен сигурности реализације права продавца на наплату купопродајне цене. Како сваки купац који се понаша као добар привредника²⁶⁵ по природи ствари настоји да се заштити од утицаја различитих непредвиђених догађаја који својим наступањем могу осујетити испоруку купљене робе, он настоји да се уговором о продаји регулише питање на коме је обавеза осигурања робе која је предмет међународне продаје“.²⁶⁶

Уколико се у акредитиву захтева документ о осигурању, „мора се бити прецизан који је то документ, полиса осигурања или сертификат о осигурању и које ризике треба да покрива. Полиса треба да буде издата на износ који представља најмање 110% од вредности робе. Мора да садржи место отпреме и место испоруке.

²⁶⁵ Члан 18 Закона о облигационим односима гласи:

„(1) Страна у облигационом односу дужна је да у извршавању своје обавезе поступа са пажњом која се у правном промету захтева у одговарајућој врсти облигационих односа (пажња доброг привредника, односно пажња доброг домаћина).

(2) Страна у облигационом односу дужна је да у извршавању обавезе из своје професионалне делатности поступа с повећаном пажњом, према правилима струке и обичајима (пажња доброг стручњака).

(3) Страна у облигационом односу дужна је да се у остваривању свог права уздржи од поступка којим би се отежало извршење обавезе друге стране“.

²⁶⁶ Петровић, Н. (2006), *op. cit.*, стр. 815. Иста ауторка на овом месту наглашава да је „један од најчешћих начина на који се то чини заправо инкорпорисање у уговор о продаји неке од *Incoterms* транспортних клаузула. Клаузула коју преферирају купци који желе да роба коју купују буде осигурана док не стигне у место опредељења је *CIF* клаузула. Особеност ове клаузуле је обавеза продавца да за фиксну цену обезбеди превоз и осигурање робе до места опредељења. Али, иако је обавеза обезбеђења превоза и осигурања на продавцу, до преласка ризика са продавца на купца долази у моменту преласка ограде брода“.

Обично се искључује ризик од тероризма. Ризици се морају прецизно навести и треба избегавати изразе “сви ризици“ или “уобичајни ризици“.²⁶⁷

Неки од ризика су:

- „*INSTITUTE CARGO CLAUSE A (all risk)* покрива све ризике
- *INSTITUTE CARGO CLAUSE B* (специфични ризици)
- *INSTITUTE CARGO CLAUSE C* (најмањи број ризика)
- *INSTITUTE CARGO CLAUSE (AIR)* отпрема авионом покрива све ризике“.²⁶⁸

Према Анђелковићу, „само два трговинска термина *CIF* и *CIP* захтевају осигурање. Ова два термина значе да ће продавац обезбедити уговорени документ о осигурању (полису, декларацију или сертификат) за купца“.²⁶⁹

Према одредбама члана 34, ставови а и д Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве, „када је документарни акредитив предвиђен као средство плаћања у условима *CIF* или *CIP* продаје, продавац је дужан да, осим отпремних докумената, банци преда и исправу о закљученом осигурању. Исправа мора у потпуности да одговара одредбама акредитива и да буде испостављена и потписана од стране осигуравача или његовог агента. Исправама у смислу Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве сматрају се полисе и сертификати осигурања, али могуће је прихватити и друге исправе само ако је то изричито предвиђено у самом акредитиву“.

Цветковић истиче да је „типичан пример документа о осигурању заправо полиса о осигурању. Међутим, у случају када се акредитив реализује из више испорука корисника, узалудно би било да се свака испорука посебно осигурава, те се издаје посебан документ о осигурању. Зато осигурач продавцу издаје генералну

²⁶⁷ Штус В. (2008), *op. cit.*, стр. 19; цитирано према: Касавица, П. (2016), *op. cit.*, стр. 318.

²⁶⁸ *Ibid.*

²⁶⁹ Анђелковић Ц. (2010), *op. cit.*, стр. 128; Цитирано према: Касавица, П. (2016), *op. cit.*, стр. 318.

полису, на основу које се за сваку испоруку као пропратни документ користи сертификат о осигурању, као још једна врста документа о осигурању“.²⁷⁰

Поводом значаја осигурања у пословању (документарним) акредитивом, Петровић такође истиче да „када је реч о појединцима учесницима међународне трговине њх осигурање робе (без обзира на врсту превозног средства које се *in concreto* користи) ослобађа бројних непријатности и непогодности којима су они у његовом одсуству изложени. Будући да су шансе за губитак или оштећење робе у току превоза реалне, а да купац то може сазнати пошто му роба буде испоручена у месту опредељења (у ком случају би ради реализације својих права по основу неиспоруке или испоруке робе са материјалним недостацима морао да следи компликовану процедуру) најбољи начин заштите његових интереса је обезбеђење карго осигурања. Уколико је роба која пропадне или се оштети у току превоза осигурана, купац ће моћи да се за износ претрпљене штете обрати осигуравачу. С обзиром да су осигуравачи обавезни да у сваком тренутку располажу средствима довољним за испуњење својих обавеза из уговора о осигурању, то је позиција купца-осигураника који је претрпео штету због настанка неког од транспортних ризика много боља у односу на случај када није прибављено осигурање. Из овог разлога, обезбеђење карго осигурања битна је ставка преговора око закључења послова међународне трговине“.²⁷¹

Захтевају се и остали акредитивни документи, „зависно од врсте робе која се увози и земљи њеног порекла, као и о неким другим околностима везаним за могућност слободног увоза и стављања у промет робе из увоза. У спољнотрговинском промету најчешћи документи су: потврде о пореклу робе, санитарна, ветеринарска и фитопатолошка потврда, конзуларне фактуре, фабрички атести за испоручену робу, сертификати организација овлашћених за проверу

²⁷⁰ Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 32.

²⁷¹ Петровић, Н. (2006), *op. cit.*, стр. 815.

квалитета и количине робе, посебне потврде што их неке земље прописују за увоз робе, и др“.²⁷²

Касавица у овом делу истиче да „будући да акредитиви покривају спољнотрговински промет неопходно је прибавити и јединствену царинску исправу као доказ да је роба оцарињена. Опширне листе паковања, тежинске листе и слична документа треба избегавати. Често је саставни део акредитивне документације и уверење о инспекцији. Оно се издаје од стране стручних, независних институција и показује да је роба која је утоварена, утоварена у количини и квалитету како је наведено и захтевано од стране купца. Примера ради једна од институција која може да пружи квалитетан налаз инспекције робе јесте *SGS*“.²⁷³

Такође, када се захтевају друга документа која не спадају у ранг транспортних докумената, документа о осигурању, комерцијалних фактура или документа о извршеној инспекцији квалитета и количине, „неопходно је напоменути ко мора да изда таква документа, како иста треба да гласе и које податке да садрже. Свако одступање од тих параметара сматраће се непотпуном и неусаглашеном презентацијом. Ако се поменути параметри не наведу банка ће документа прихватити у поднетој форми под условом да не одступају по питању битних података од већ поднете документације (у случају очигледног несклада). Сваки документ који се назива сертификат мора бити оверен од стране институције која га издаје“.²⁷⁴

Остала документа су:

- „Сертификат о пореклу робе којим се доказује да роба не потиче из реекспорта,
- Сертификат о квалитету којим се доказује да је роба роба доброг квалитета провереног од стране независне институције,
- Тежински лист / сертификат,

²⁷² Gregurek, M., Vidaković, N. (2011), op. cit., стр. 85.

²⁷³ Касавица, П. (2016)., op. cit, стр. 318 - 319.

²⁷⁴ Ibid, стр. 319.

- Листа паковања,
- Разни атести произвођача,
- Разни записници о квалитативном пријему робе,
- Разна друга документа договорена и прецизирана уговором о купопродаји²⁷⁵.

Штус овде наводи да ће се опредељивање конкретних докумената извршити у зависности „од уговорених услова спољнотрговинског посла и то од врсте превоза и уговорене *INCOTERMS* клаузуле, али и од природе предмета спољнотрговинског посла. Што је производ сложенији захтеваће се више докумената, којима се доказује квалитет, пуштање у погон, обука итд“²⁷⁶.

Касавица је у овој области издвојио и најчешће проблеме у пракси у вези са акредитивном документацијом, што је у наставку табеларно представљено.

Табела 3. Најчешћи проблеми у пракси у вези са акредитивном документацијом

	Проблеми у пракси
1.	<i>Фактура</i>
	Име налогодавца непотпуно
	Опис робе није у складу са условима L/C
	Фактура не садржи Incoterms или садржи нетачан Incoterms
2	<i>Транспортна документа</i>
	Коносман „нечист“ (дефектна роба)
	Непотпун сет коносмана (нису презентована 3/3 оригинала)
	Непотпуни називи луке/места слања и испоруке робе
	Извршен претовар
	Неисправан вид превоза/транспортног документа

²⁷⁵ Ibid.

²⁷⁶ Штус В. (2008), op. cit., стр. 21; цитирано према: Касавица, П. (2016), op. cit, стр. 319.

	Неаутентификоване исправке (неверификоване и непотписане од стране издаваоца)
3	<i>Меница</i>
	Износ/валута није у складу са фактуром
	Меница вучена на погрешно лице
	Неиндосирана или неисправно индосирана
	Погрешан датум доспећа
	Непотписана меница
4	<i>Документа за осигурање</i>
	Осигурање почиње након датума слања робе
	Нетачан износ осигурања
	Осигурање не покрива ризике према L/C условима

Извор: Касавица, П. (2016). Процес формирања и управљања портфолиом корпоративних клијената пословне банке. Докторска дисертација, Београд: Универзитет Сингидунум, стр. 320.

4.6. Ризици у акредитивном послу

Пословање банака, без обзира о каквој врсти посла је реч, скопчано је са бројним ризицима. Ризици су нарочито изражени уколико је реч о спољнотрговинском промету.

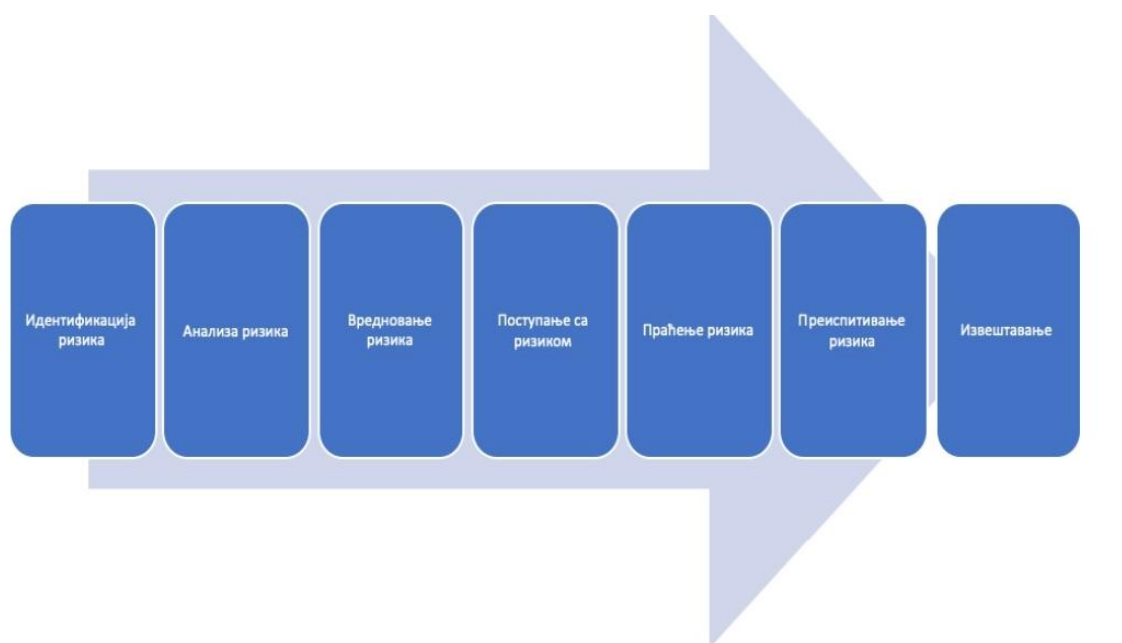
Пре него што се нешто више каже о ризицима у области акредитивног пословања, треба одредити и дефинисати неке основне појмове у области ризика пословања у начелу, као и остваривања континуитета пословања без обзира на ситуације које би евентуално угрозиле или успориле одређен посао.

Према реченом, „ризик је комбинација последица неког догађаја (укључујући и промене у околностима) и повезане вероватноће настанка, док је управљање ризиком процес који обухвата систематску примену политика менаџмента,

процедура и праксе на активности комуницирања, консултовања, успостављања контекста и идентификовања, анализирања, вредновања, поступања, праћења, преиспитивања и извештавања о свим ризицима који могу утицати на достизање стратешких и финансијских циљева организације“.²⁷⁷

Процес управљања ризиком приказан је на следећој слици.

Слика 9. Процес управљања ризиком

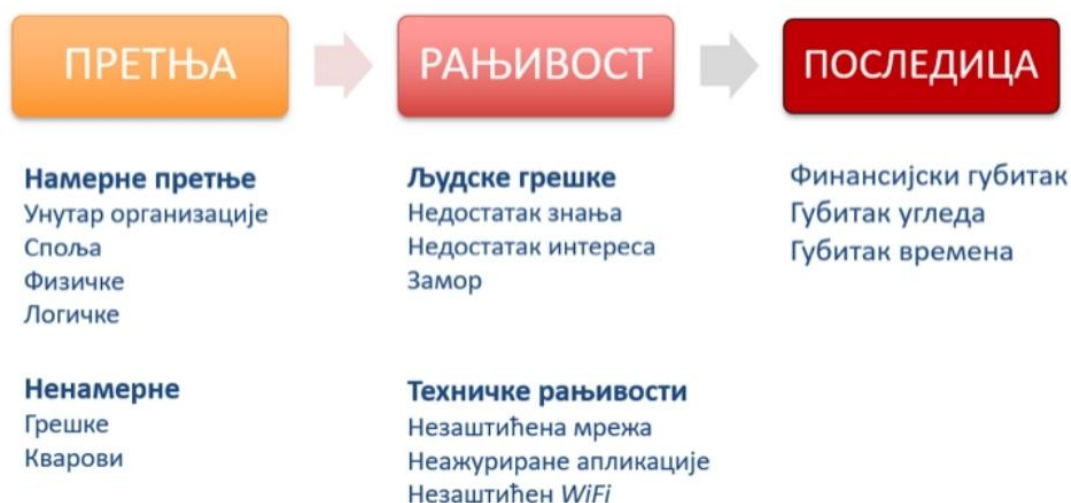
Извор: Основни појмови управљања ризиком и континуитетом пословања. Доступно на: <https://www.cert.rs/files/shares/Osnovni%20pojmovi%20upravljanja%20rizikom%20i%20kontinuitetom%20poslovanja%20lat.pdf> (21.12.2021.)

Примерена процена ризика „идентификује претње и рањивости којима је изложена организација, процењујући вероватноћу да ће се неки догађај догодити и његову потенцијалну последицу (следећа слика). На темељу тога се може одредити и

²⁷⁷ Основни појмови управљања ризиком и континуитетом пословања. Доступно на: <https://www.cert.rs/files/shares/Osnovni%20pojmovi%20upravljanja%20rizikom%20i%20kontinuitetom%20poslovanja%20lat.pdf> (21.12.2021.)

проценити стварна изложеност ризику и учинковито планирати улагања како би се постигао очекивани ниво безбедности“.²⁷⁸

Слика 10. Настанак безбедносних инцидената

Извор: Основни појмови управљања ризиком и континуитетом пословања. Доступно на: <https://www.cert.rs/files/shares/Osnovni%20pojmovi%20upravljanja%20rizikom%20i%20kontinuitetom%20poslovanja%20lat.pdf> (21.12.2021.)

Према Вуковићу, „у склопу бројних ризика које банке носе у свом пословању, посебна подгрупа ризика су они ризици које банке имају у вези са финансирањем спољне трговине, и то нарочито када су у питању извозници“.²⁷⁹

Имајући у виду претходно поменути процедуру процене и инедификације ризика у пословању, изводи се закључак да одређени банкарски сектори морају изузетно добро бити упознати са модалитетима и ризицима које са собом носи

²⁷⁸ Ibid.

²⁷⁹ Вуковић, D. (2006). Заштита извозника умањењем ризика од неизвршења код извозних послова. Банкарство, 35 (9-10), 8-25, стр. 9.

спољнотровинско пословање, а самим тим и послови који спадају у категорију акредитивног пословања у овој области.

Вуковић по овом питању истиче чињеницу да је „најбоља заштита којом стране у једном извозно – увозном уговору могу да се обезбеде од неизвесности и других проблема заправо форма јасних уговорних одредби о тим евентуалностима. Када је странама у уговору јасно и извесно каква су њихова права и обавезе у извозно/увозно трансакцији, мања је вероватноћа да ће доћи до спорова у том погледу“.²⁸⁰

Даље, исти аутор истиче да управо међународни документарни акредитив на најбољи начин штити интересе уговорних страна. Наиме, „ова форма уговора структурира трансакцију на такав начин да се она декомпонује у један број фаза које обухватају поједине одвојене елементе ризика и на тај начин уводе један број провера у уговор у виду препрека које уговорне стране морају да прођу да би обезбедиле ваљано испуњење обавеза“.²⁸¹

Такође је у овој врсти пословања осигурање ставка од изузетног значаја, па треба повести рачуна и о уговорним одредбама о осигурању.

Касавица је ризике у акредитивном пословању класификовао у неколико група, што је у наставку табеларно представљено.

Табела. 4. Ризици у акредитивном послу

Р. бр.	Ризици у акредитивном послу	Појашњење конкретног ризика
1.	Ризик од преваре	Наплата ће се извршити за непостојећу или безвредну робу путем презентације фалсификованих докумената од стране корисника
2.	Регулаторни ризик	Извршење по акредитиву може бити

²⁸⁰ Ibid., стр. 22.

²⁸¹ Ibid.

		спречено активностима владе која је изван контроле партнера
3.	Правни ризик	Могућност да се испуњење обавеза по акредитиву поремети правним активностима која су директно везана за партнере и њихова права и обавезе по акредитиву (различите земље, различите правне норме, различити нивои знања банкарских службеника, недовољно познавање међународних правила итд.)
4	<i>Force Majeure</i>	Испуњење обавезе по акредитиву је онемогућено због екстерних фактора као што су природне непогоде или ратови
5.	Ризик за налогодавца (купца)	Неиспоручена роба
		Непотпуна испорука
		Инфериоран квалитет робе
		Рана/касна пошиљка
		Оштећење у транзиту
		Курсне разлике
6.	Ризик за корисника (продавца)	Непоштовање услова акредитива
		Неизвршење или кашњење у исплати од стране акредитивне банке

Извор: Касавица, П. (2016). Процес формирања и управљања портфолиом корпоративних клијената пословне банке. Докторска дисертација, Београд: Универзитет Сингидунум, стр. 326-327.

Вуковић је определио индикативну листу типичних ризика којима извозници треба да управљају, а што има велики значај и за акредитивно пословање, нарочито ако се имају у виду међународни послови. Према његовом мишљењу, „сви ови ризици могу имати непосредан или посредан утицај на остваривање наплате доспелих износа у целости, наплате на време или на обезбеђење финансирања“.²⁸²

²⁸² Вуковић, D. (2006), op. cit, стр. 23.

Управо се ови ризици могу одразити на коначну реализацију уговора о акредитиву.

Табела 5. Индикативна листа типичних ризика у међународном пословању

	Ризици	Детаљније о конкретном ризику
1.	Комерцијални ризици	<ul style="list-style-type: none"> - Погрешни услови трговине - Недоречени услови плаћања - Неисправна документација - Непостојање хецинга валуте - Неодговарајући услови плаћања испоручиоцу - Неефикасан механизам плаћања - Недовољно обезбеђење наплате - Неуважавање девизне контроле - Зависност од главних испоручилаца / подизвођача - Непотребна или неодговарајућа инспекција пред отпрему - Кашњење испоруке - Неадекватне клаузуле о престанку / раскиду уговора - Проблеми дозвола за увоз / извоз - Двосмислена / нејасна клаузула о акцепту - Неадекватно осигурање - Пропуштање да се узму у обзир локални порези - Неадекватне клаузуле о клизној скали - Промене локалних закона - Предуго трајање понуде - Уговорне гаранције и гаранције на позив - Дејство претераног администрирања - Увозни прописи / процедуре

		- Транспортни трошкови
2.	Политички ризици	- Стабилност Владе - Регионална политика - Транспортне руте - Политика трећих земаља - Национални и међународни бојкот - Ембарго / санкције - Мораторијум државе на плаћање - Суспензија / поништење увозних / извозних дозвола - Протекционизам - Рат / грађански немири / штрајкови
3.	Тржишни ризици	- Економска стабилност тржишта - Политички догађаји - Необнављање извозних / увозних дозвола - Економске потешкоће у земљи - Законске и административне мере - Виша сила (рат, природне катастрофе и др.) - Законско ослобађање од дуга - Несолвентност купца - Царинска контрола - Инспекција пре отпреме
4.	Законски ризици	- Подела одговорности - Структура уговора - Превалживање ризика - Пенали / одштета - Акцепти - Гаранције родитељских фирми - Спорови

		<ul style="list-style-type: none"> - Неодговарајуће клаузуле о арбитражи - Уговорено право / сукоб закона - Локални прописи - Текст уговорне гаранције
5.	Финансијски ризици	<ul style="list-style-type: none"> - Кредитна способност купца - Ниво обртног капитала - Камате – фиксне – променљиве - Курсни ризици - Инфлација - Порези - Локалне дажбине - Скривени билансни трошкови - Ванбилансне обавезе - Локални зајмови - Обезбеђење финансирања (у земљи, <i>off shore</i>, у трћим земљама) - Бартер и контратрговина
6.	Логистички ризици обухватају ризике у вези са:	<ul style="list-style-type: none"> - Кретањем и складиштењем робе - Добијањем одговарајуће транспортне документације - Коришћењем одговарајуће и ефикасне опреме за претовар - Избором одговарајућег складишног простора и средстава транспорта - Избегавањем кашњења која доводе до оштећења и незгода - Обезбеђењем ефикасног реализовања исплата по основу осигурања, итд.

Извор: Вуковић, D. (2006). Заштита извозника умањењем ризика од неизвршења код извозних послова. Банкарство, 35 (9-10), 8-25 стр. 23-24.

Према Вуковићу, „листа није потпуна, али је довољно индикативна у погледу бројних области у којима неопрезни извозници могу да претрпе смањење профита или губитак“.²⁸³

4.7. Одговорност акредитивне банке

Питање одговорности акредитивне банке је изузетно значајно питање.

Акредитивна банка, на основу закљученог акредитивног посла, „има обавезу да изврши исплату акредитивног износа под условима предвиђеним у акредитиву. Том приликом на банци посебно лежи обавеза да контролише документа која поднесе корисник акредитива. При томе се од банке свакако очекује да испитивање докумената обави са разумном пажњом. Ако установи да документа садрже извесне недостатке, дужна је да о томе обавести налогодавца у најкраћем року“.²⁸⁴

Врло је чест случај у пракси да се акредитивна банка послужи услугом друге банке приликом извршења уговора о акредитиву. Како Фурман Ден наглашава, у оваквим ситуацијама „настала обавеза коресподентне банке пружа додатну меру сигурности кориснику“.²⁸⁵

Ту Бабовић примећује да „када коресподентна банка поступи супротно упутствима издавачке банке, те својим деловањем причини штету налогодавцу, поставља се питање заштите његових интереса. Како није у уговорном односу са коресподентном банком, налогодавац је не може тужити нити од ње тражити накнаду штете. На то упућују и општа правила уговорног права“.²⁸⁶

²⁸³ Вуковић, Д. (2006), *op. cit.*, стр. 23.

²⁸⁴ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 289.

²⁸⁵ Furman Dann, D. (1983). Confirming Bank Liability in Letter of Credit Transactions: Whose Bank Is It Anyway? *Fordham Law Review*, 51 (6), 1219-1253, str. 1220.

²⁸⁶ Бабовић, М. (2021), *op. cit.*, стр. 461.

Логичан след догађаја у оваквој ситуацији би био да када од стране акредитивне банке буде укључена нека друга банка (без обзира на њено својство), а поводом конкретног акредитивног посла, требало би да одговорност за било који пропуст у току извршења посла акредитива сноси заправо акредитивна банка, као банка којој се налогодавац обраћа налогом и која фактички закључује уговор о отварању акредитива.

Међутим, Бабовић наводи да „у послу међународног документарног акредитива важи супротно правило. Банка која користи услуге неке друге банке, да би извршила упутства налогодавца, чини то на рачун и на ризик налогодавца“²⁸⁷ (што је у складу са чланом 37 Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве). На тај начин акредитивна банка „се ослобађа одговорности за случај да кореспондентна банка погрешно пренесе услове отвореног акредитива, односно хонорише несаобразна документа, што ће довести до ситуације у којој ни издавачка, као ни сарадничка банка не могу бити тужене за сопствене грешке“.²⁸⁸

Питање одговорности доћи ће до изражаја у ситуацији када „акредитивна банка сарадничкој тачно пренесе услове отвореног акредитива, али их ова погрешно саопшти кориснику. Тако може доћи до ситуације у којој ће услови наплате корисника акредитива бити измењени у односу на оне које је основним послом договорио са налогодавцем. Када дође до тога да кореспондентна банка погрешно пренесе услове отвореног акредитива, и према тим условима поднете документе хонорише, акредитивна банка је дужна да их без одлагања одбије као несаобразне. Супротно, уколико пропусти да одбије такве документе, те на основу њих постави рамбурсни захтев налогодавцу, поставља се питање да ли он такав захтев може одбити“.²⁸⁹

Бабовић даље истиче да „у тим ситуацијама, основ банчине одговорности према налогодавцу, и поред постојања клаузула о искључењу одговорности, може се

²⁸⁷ Ibid., стр. 462.

²⁸⁸ Ibid.

²⁸⁹ Ibid.

наћи и у уговору о отварању акредитива и начелу хонорисања докумената само на основу њихове строге саобразности са условима акредитива. Тако су правна теорија, али и судска пракса заузеле став да се налогодавац према издавачкој банци може користити истим правом као и она према кореспондентној банци. Реч је о праву издавачке банке да ускрати рамбурс у случају када сарадничка банка хонорише несаобразна документа. У том смислу, суд ће приликом решавања спора уместо одредаба о ограничењу одговорности акредитивне банке применити оне које се односе на њена права и обавезе према банци која је хонорисала документа“.²⁹⁰

Међутим, Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве као и националним законодавством (Закон о облигационим односима) предвиђене су ситуације када банка неће бити одговорна у области акредитивног пословања. То су следеће ситуације:

- „сходно члану 1081 Закона о облигационим односима, „банка не преузима никакву одговорност ако су поднети документи на изглед саобразни са упутствима налогодавца“, а такође „банка не преузима никакву обавезу у погледу робе која је предмет отвореног акредитива“;
- сходно члану 9 Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве, „банке не преузимају никакву обавезу нити одговорност за форму, потпуност, тачност, аутентичност, фалсификат, правни значај ма ког документа, ни за опште и/или посебне услове прописане у документима или њима придодате. Банке исто тако не преузимају никакву обавезу нити одговорност у погледу описа, количине, тежине, квалитета, стања, амбалаже, испоруке, вредности или постојања робе коју представљају документа, као ни за добру веру или радњу и/или пропусте, платежну споосбност, извршавање обавеза или углед пошилаоца, превозника или осигуравача робе, или било којег другог лица“;
- сходно члану 10 Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве „банке не преузимају никакву обавезу нити одговорност за последице

²⁹⁰ Ibid., стр. 463.

закашњења и/или губитака приликом преношења било каквих саопштења, писама или докумената, ни у погледу закашњења или грешака које би настале при преношењу опреме. Банке не преузимају никакву обавезу нити одговорност ни за грешке у превођењу или тумачењу техничких термина. Банке задржавају себи право да услове акредитива пренесу бет њиховог преношења“;

- сходно члану 11 Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве „банке не преузимају никакву обавезу нити одговорност за последице које би могле настати због прекида њиховог пословања проузрокованог вишом силом, побунама, грађанским немирима, устанцима, ратовима или другим узроцима ван њихове контроле, или било којим штрајковима или локаутима. Банке неће извршити плаћање, акцептирање или негоцирање по акредитивима чија је важност престала за време таквог прекида пословања, уколико нису на то изричито овлашћење“.²⁹¹

Одговорност акредитивне банке може се сагледати и кроз један пример из праксе, који се бавио питањем поступања банке у ситуацији када је банци изричито забрањено да конфирмира акредитив. Наиме према предмету број рRev.116/95 од 30.04.1996, чији диспозитив гласи – „Када је банци изричито забрањено да конфирмира акредитив, све што је радила у вези са исплатом из акредитива је мимо услова из акредитива, па је исплату извршила на свој ризик и на своју одговорност“,²⁹² образложење је конципирано на следећи начин:

„Првостепени суд је утврдио да је акредитивна банка из Београда отворила акредитив на износ од 346.500 УСА долара у корист фирме "Ј" из Грчке.

Даље је суд утврдио да се радило о неопозивом а преносивом документарном акредитиву за куповину 346 тона белог пасуља који је тужени купио од продавца у Грчкој.

²⁹¹ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 289-290.

²⁹² Судска пракса – Sirius. Доступно на: <https://sirius.rs/praksa/n9r2Bg> (25.12.2021)

Акредитивна банка дала је налог тужилачкој банци која има своју банку у Никозији, на Кипру, да авизира акредитив, односно да обавести корисника о отварању акредитива, без давања конфирмације.

Акредитив је отворен по условом презентације фактуре у три примерка и сертификата о квантитативном и квалитативном преузимању робе који издаје овлашћена југословенска институција, с тим да је авизирајућа банка овлашћена за плаћање тек накнадно када се од стране акредитивне банке из Београда по пријему исправних докумената у Београду добије накнадни налог.

Корисник акредитива "Ј" из Грчке пренео је предметни акредитив у корист холандске фирме.

По налогу грчке фирме "Ј" - првог корисника акредитива, као и на захтев банке новог корисника акредитива из Ротердама, тужилачка банка је преко банке у Никозији извршила конфирмацију акредитива чиме је према правилима акредитивног пословања преузела непосредно обавезу према новом кориснику акредитива.

Иако је банка у Никозији била само авизирајућа банка са изричитом забраном да даје конфирмацију, тужилачка банка, потврђујући спорни акредитив, преузела је обавезу да изврши плаћање новом кориснику што је и учинила у судском поступку.

Дакле, предмет тужбеног захтева је исплаћени износ из акредитива, износ камата и трошкови у судском поступку, с тим што је тужен налогодавац за отварање акредитива, односно трговац из Југославије.

Првостепени суд је одбио тужбени захтев закључујући да је тужилачка банка одступила од услова акредитива са разлога што је по акредитиву била само авизирајућа банка.

Конфирмацију и плаћање по спорном акредитиву извршила је мимо изричите забране акредитивне банке.

Првостепени суд је закључио да корисник акредитива према одредбама члана 6 Једнообразних правила није могао користити за себе уговорне односе који су

постојали између банака и није могао давати налоге за конфирмацију, нити је то тужилачка банка била у обавези да прихвати.

Врховни суд налази да су нижестепени судови правилно применили материјално право када су одбили тужбени захтев.

Није спорно међу странкама да је тужилачка банка требало да буде само авизирајућа банка.

Према члану 8 Једнообразних правила који се у конкретном случају примењују, с обзиром да је авизирајућа банка имала седиште на Кипру - Никозија, авизирајућа банка је имала само обавезу да изврши саопштење кориснику акредитива.

Такође није спорно да је тужилачка банка имала изричиту забрану да издаје конфирмацију.

У таквој ситуацији када је тужилачкој банци изричито забрањено да конфирмира акредитив, произилази да све што је тужилачка банка радила у вези са исплатом из акредитива било мимо услова из акредитива, па је исплату извршила на свој ризик и на своју одговорност.

Како је тужилачка банка морала према члану 14 Једнообразних правила, у случају нејасних информација и инструкција, да затражи комплетне инструкције од акредитивне банке, а то није учинила, то произилази да је све радње обављала на своју одговорност.

Ова одговорност банке произилази из члана 12 Једнообразних правила која предвиђају да су банке одговорне за сваку последицу која би настала због тога што нису поступале онако како се захтева у претходним параграфима²⁹³.

Из свега наведеног може се закључити да су банке кроз претходно наведена правила и примере „настојале ограничити или искључити своју одговорности²⁹⁴“. Али такође се може извести закључак да се „банка никако не би могла користити

²⁹³ Ibid.

²⁹⁴ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 290.

наведеним одредбама ако је до штете дошло услед њене зле намере (*dolus*), или грубе непажње (*culpa lata*)²⁹⁵.

Приликом краће опсервације одговорности (акредитивне) банке у послу по закљученом акредитиву, не може а да се не помену потенцијалне преварне радње које могу да наступе како на страни налогодавца, тако и на страни корисника акредитива.

Сходно реченом, према Цветковићу, „чест пример злоупотребе је покушај несавесних корисника да на основу фалсификованих докумената наплате акредитивни износ, иако уште нису испоручили робу или испоручена роба не одговара садржини презентованих докумената. Зато, како начело независности основног посла од акредитива, нуди простор за маневрисање, то је морало доћи до појединих одступања од овог начела. С тога, уколико је налогодавац у ситуацији да докаже да су утаначена документа фалсификована, или да је наступила друга радња преваре, наплата акредитивне суме може се спречити на основу судске одлуке или привремене мере“²⁹⁶.

Што се тиче положаја купца, може се рећи да и на његовој страни могу постојати ситуације које би омогућиле злоупотреба, односно преварне радње, у одређеним ситуацијама. Тако, ради се о ситуацијама да ће „купац све чешћим коришћењем привремених мера утицати на банку да и у случају подношења саобразне презентације застати са исплатом“²⁹⁷.

Цветковић такође истиче да је „у пракси, спречавање исплате акредитивне суме врло рестриктивно прихватано. Рестриктивност се објашњава потребом да се заштити корисник у послу међународног акредитива од неизвесности плаћања. Другим речима, широко постављени оквир у погледу услова под којима банка није дужна да исплати акредитивну суму, могло би да ослаби поверење уговорних страна, а

²⁹⁵ Ibid.

²⁹⁶ Цветковић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 40.

²⁹⁷ Ibid.

самим тим и правни посао међународног акредитива. Стога се истиче да је могућност налогодавца да исходује привремену меру забране плаћања више теоријска²⁹⁸.

4.8. Престанак акредитива

Престанак акредитива се везује за моменат исплате акредитивног износа кориснику, што је негде и логичан след догађаја, и што је у крајњој линији и циљ отварања акредитива од стране налогодавца. Према начелу (доктрини) строге саобразности, корисник акредитива је пре исплате акредитивног износа дужан поднети банци одговарајуће документе, у складу са условима акредитива.

Оно што поједини аутори у детаљној елаборацији престанка акредитивног посла истичу јесте чињеница да се документарни акредитив „гаси протеклом одређеног рока, односно истеком рока важности акредитива. Међутим, у извесним случајевима акредитив се може угасити и пре истека овог рока. Такав је случај када налогодавац изричито предвиди неке услове за превремено гашење акредитива, па се ти услови испуне“²⁹⁹.

Антонијевић и сарадници такође наводе да „на кориснику акредитива лежи обавеза да предвиђене документе презентује банци пре истека рока важности акредитива. Ако корисник не презентује банци документацију у року важења акредитива, долази до неке врсте „прејудицирања“ акредитива (слично правилима код менице и чека). Ипак, ово не значи да се у оваквом случају налогодавац ослобађа своје обавезе плаћања. Према схватању наше судске праксе:

„када је уговорено плаћање путем акредитива, а поверилац не наплати потраживање док је акредитив био још отворен, дужник је обавезан да потраживање подмири на други начин. Поверилац једино не би имао

²⁹⁸ Ibid, стр. 40-41.

²⁹⁹ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), op. cit., стр. 290.

право на евентуалне затезне камате за период од доспелости потраживања до гашења акредитива, ако се могао наплатити из акредитива, али је пропустио да то учини“ (Пресуда Врховног привредног суда SI – 11015/65, Билтен Врховног привредног суда, бр 1/1966).“³⁰⁰

Коначно, документарни акредитив „може престати и ако је назначено да је опозив, и код ове врсте акредитива банка је у могућности да га у сваком тренутку измени или опозове на захтев налогодавца или по сопственој иницијативи, ако је то у интересу налогодавца“³⁰¹ Речно је у складу са чланом 1078 Закона о облигационим односима, који гласи: „Опозиви документарни акредитив не везује банку према кориснику, те га у сваком тренутку може изменити или опозвати на захтев налогодавца или по сопственој иницијативи, ако је то у интересу налогодавца“.

У делу у ком се више пажње посвећује модулацијама престанка (документарног) акредитива, треба нешто рећи и о накнадама и трошковима који се од стране акредитивне банке зарачунавају налогодавцу, јер се у основи налогодавац налази у својству покретача конкретног акредитивног посла. Накнаде и трошкови који се зарачунавају налогодавцу, и који се сходно томе по правилу од њега и наплаћују (осим ако није другачије предвиђено уговором о отварању акредитива) „обрачунавају се у тренутку издавања и квартално унапред све до истека преузете обавезе (при чему се започети квартал рачуна као цео), и најчешће подразумевају:

- накнаду за издавање акредитива, која се обрачунава квартално;
- накнаду за обраду захтева;
- накнаду за преглед и руковање документима;
- трошкове SWIFT-а;

³⁰⁰ Ibid, стр. 291.

³⁰¹ Хацић, М. (2011), op. cit, стр. 28.

- трошкове које зарачунавају друге банке у земљи и иностранству, а које учествују у извршењу послова;
- трошкове код одобравања кредита;
- трошкове упита код кредитног бироа
- друге стварне трошкове“.³⁰²

Пример SWIFT поруке MT 700 по конкретном акредитиву дат је у наставку. Треба нагласити да „овакав тип поруке акредитивна банка шаље авизирајућој/конфирмирајућој банци након отварања акредитива. Овако презентована порука садржи све битне податке који су неопходни за даљи ток акредитивне трансакције. Такође, поља која је неопходно попунити строго су прописана, што олакшава комуникацију банака из различитих делова света и отклања многе недоумице“.³⁰³

³⁰² Ibid, стр. 34.

³⁰³ Ibid.

У делу у ком се бави елементима акредитива, условима и одредбама које регулишу ову материју, Касавица истиче да су основни елементи акредитива следећи: „врста акредитива, датум издавања, рок важности и место – последњи датум за подношење докумената у наведеном месту, банка налогодавца, пун назив и адреса налогодавца, пун назив и адреса корисника, ознака валуте и износ, проценат толеранције на износ, квалификација износа акредитива, додатни износи, на располагању код банке и начин плаћања (по виђењу, одложено ху дана,...), менице, мешовити детаљи плаћања, одложено плаћање, делимичне испоруке, преговар, место утовара, за превоз до места, последњи рок за отпрему, период за отпрему (број дана од отпреме до датума презентације докумената) , опис робе или услуге на језику на ком је закључен уговор, услови испоруке, *Incoterms* 2010, исплатна документа (спецификација докумената која треба да буду поднета да би се извршило плаћање), додатни услови за корисника, трошкови (која страна сноси трошкове за издавање, измене, конфирмацију, контролу докумената, или рамбурс – налогодавац или корисник), период за презентацију докумената – број дана од последњег датума за утовар до последњег датума за подношење докумената, инструкције везане за конфирмацију, рамбурсна банка, инструкције за исплатну банку, име авизирајуће банке“. Извор: Штус В. (2008), *op. cit.*, стр. 8; цитирано према: Касавица, П. (2016)., *op. cit.*, стр. 323-324.

Слика 11. Пример SWIFT поруке MT 700 по конкретном акредитиву

Correspondent Output Reference :091105PBBUGRGAXFX
Receiver : TGBATRIS
TURKIYE GARANTI BANKASI A.S.
GENEL MUDURLUK NISPE
ISTANBUL TURKEY

MT 700 ISSUE OF A DOCUMENTARY CREDIT
Date:05.11.2009

:27: Sequence of Total:
1/1

:40A: Form of Documentary Credit:
IRREVOCABLE

:20: Documentary Credit Number:
70071-000317/DN

:31C: Date of Issue:
05.11.2009

:40E: Applicable rules:
UCP LATEST VERSION

:31D: Date and Place of Expiry:
091204ISTANBUL

:50: Applicant:
ABC AD BEOGRAD
BULEVAR REVOLUCIJE 35
11000 BEOGRAD
SERBIA

:59: Beneficiary:
XYZ A.S.
ZORLU PLAZA 34310 AVCILAR
ISTANBUL, TURKEY

:32B: Currency Code, Amount
Currency : USD
Amount : 36500,

:39A: Percentage Credit Amount Tolerance:
10/10

:41A: Availabe With ... By ...:
TGBATRIS
-TURKIYE GARANTI BANKASI A.S.
-ISTANBUL
-TURKEY
BY DEF PAYMENT

:42P: Deferred Payment Details:
120 DAYS FROM INVOICE DATE

:43P: Partial Shipments:
NOT ALLOWED

:43T: Transshipment:
NOT ALLOWED

:44A: Place of Taking in Charge/Dispatch/Place of...:
TURKEY

:44B: Place of Final Dest.../For Transport.../Delivery:
BELGARDE, SERBIA

:44C: Latest Date of Shipment:
091113

:45A: Description of Goods and/or Services:
+100 POLYESTER POY FINAL DTEX 83/36F ROUND SD RAW WHITE - 4.000
KG (+/- 10PCT)

+100 POLYESTER POY FINAL DTEX 110/36F ROUND SD RAW WHITE -
2.000 KG (+/- 10PCT)
+100 POLYESTER POY FINAL DTEX 167/36F ROUND SD RAW WHITE -
CIP BELGARDE, SERBIA, INCOTERMS 2000

:46A: Document Required:
+SIGNED COMMERCIAL INVOICE INDICATING NUMBER OF LOT, ONE ORIGINAL
AND TWO COPIES
+ROAD TRANSPORT DOCUMENT (CMR) ADDRESSED TO: ABC A.D. BEOGRAD,
11000 BEOGRAD, BULEVAR REVOLUCIJE 35, SERBIA AND INDICATING IN
FIELD 13 - CLEARANCE THOROUGH FERSPED SMEDEREVO, ORIGINAL COPY FOR
SENDER
+TECHNICAL SPECIFICATION OF THE YARN
+INSURANCE POLICY ISSUED FOR 110 PCT OF VALUE OF THE GOODS
COVERING ALL RISKS FROM SELLER'S WAREHOUSE TO BUYER'S WAREHOUSE
+DETAILED PACKING LIST
+CERTIFICATE OF ORIGIN OF THE GOODS
+CERTIFICATE OF QUALITY ISSUED BY THE PRODUCER

:47A: Additional Conditions:
+IF DOCUMENTS PRESENTED UNDER THIS L/C ARE FOUND TO BE
DISCREPANT, WE SHALL GIVE ITS NOTICE OF REFUSAL AND SHALL HOLD
DOCUMENTS.
HOWEVER SHOULD WE RECEIVE APPLICANTS APPROVAL
OF DISCREPANCIES PRIOR TO YOUR INSTUCTION ON DISPOSAL OF
DOCUMENTS, WE WILL BE ALLOWED TO RELEASE THE SAID DOCUMENTS TO
APPLICANT.
+IF DISCREPANT DOCUMENTS ARE PRESENTED, WE WILL CHARGE USD 70,00
AS OUR DISCREPANCY FEE
+TOLERANCE OF +/- 10 PCT ON THE VALUE AND QUANTITY OF THE GOODS
ACCEPTABLE

:71B: Charges:
ALL CHARGES AND COMMISSIONS OUTSIDE
TURKEY ARE FOR APPLICANT'S ACCOUNT

:48: Period for Presentation:
21 DAYS

:49: Confirmation Instructions:
CONFIRM

:53A: Reimbursing Bank:
LHBIFHMGX
-LHB INTERNATIONALE HANDELSBANK AG
-FRANKFURT AM MAIN
-GERMANY

:78: Instructions to the Paying/Accepting/Negotiation Ba:
UPON RECEIPT OF DOCUMENTS IN STRICT COMPLIANCE WITH L/C CREDIT
TERMS AND CONDITIONS, YOU ARE AUTHORIZED TO EFFECT PAYMENT
REIMBURSING YOURSELVES ON OUR ACCOUNT WITH LHBIFHMGX
AT MATURITY DATE. REIMBURSEMENT UNDER
RESERVE IS PROHIBITET. ADDING OF YOUR CONFIRMATION IS BASED
ON IRREVOCABLE REIMBURSEMENT UNDERTAKING ISSUED BY LHBIFHMGX FOR
USD 40 150,00 VALID UNTIL 08 APRIL 2010.
THIS REIMBURSEMENT AUTHORISATION IS SUBJECT TO THE ICC URR
PUBLICATION NO.725

:72: Sender to Receiver Information:
DOCUMENTS SHOULD BE SENT BY FAST COURIER TO OUR ADDRESS:
PRIVREDNA BANKA BEOGRAD AD
BULEVAR KRALJA ALEKSANDRA 70
11000 BEOGRAD, SERBIA

Извор: Хаџић, М. (2011). Средства обезбеђења у међународном платном промету са посебним освртом на документарни акредитив. Мастер рад. Београд: Универзитет Сингидунум, стр. 35-36.

Након свега реченог, а пре преласка на наредно поглавље дисертације које ће се бавити класификацијама и врстама акредитива, биће презентован пример пресуде Врховног касационог суда Прев 22/2016 од 03.11.2016. године, у спору по тужби „ради накнаде штете и повраћаја непокретности, одлучујући о ревизији тужилаца, изјављеној против пресуде Привредног апелационог суда Пж бр.649/14 од 27.08.2015. године“.³⁰⁴

Пресуда се наводи као пример из праксе поступајућих судова у Републици Србији, а поводом судских поступака из области акредитивног пословања.

Из пресуде се може уочити осврт поступајућег суда на све релевантне одредбе материјалноправног националног законодавства из области акредитива, као и на неке ситуације које се у пракси реализације акредитивног посла могу појавити.

Пресуда се презентује у циљу комплетирања научног осврта на поједина питања везана акредитив, доступна је јавности на веб страници Врховног касационог суда, и овом приликом се наводи искључиво у научне сврхе поводом докторске дисертације.

³⁰⁴ Врховни касациони суд, Прев 22/2016 од 03.11.2016. године. Доступно на: <file:///C:/Users/Jelena/Downloads/Prev%2022-16%20z.o.o.%3B%20dokumentarni%20akreditiv.pdf> (23.12.2021.)

Прилог 4. Пресуда Врховног касационог суда Прев 22/2016 од 03.11.2016. године

**Република Србија
ВРХОВНИ КАСАЦИОНИ СУД
Прев 22/2016
03.11.2016. године
Београд**

У ИМЕ НАРОДА

Врховни касациони суд, у већу састављеном од судија: Бранка Станића, председника већа, Гордане Ајншпилер-Поповић и Браниславе Апостоловић, чланова већа, у спору по тужби тужилаца „АА“ из ... и ББ из ..., које заступа пуномоћник Никола Тадић, адвокат из ..., против туженог „ВВ“ из ..., коју заступа пуномоћник Миодраг Војиновић, адвокат из ..., ради накнаде штете и повраћаја непокретности, вредност предмета спора по тужби и противтужби 30.000.000,00 динара, одлучујући о ревизији тужилаца, изјављеној против пресуде Привредног апелационог суда Пж бр.649/14 од 27.08.2015. године, у седници већа одржаној дана 03.11.2016. године, донео је

ПРЕСУДУ

ОДБИЈА СЕ као неоснована ревизија тужилаца „АА“ из ... и ББ из ..., изјављена против пресуде Привредног апелационог суда Пж бр.649/14 од 27.08.2015. године.

Образложење

Пресудом Привредног суда у Новом Саду П бр.4286/2010 од 24.06.2013. године, у ставу првом изреке, одбијен је тужбени захтев којим је првотужилац тражио да се наложи туженом да овом тужиоцу исплати укупан износ од 33.954.325,02 динара са припадајућом каматом на износе и по датумима доспећа ближе наведеним у изреци. Ставом другим одбијен је тужбени захтев којим је друготужилац тражио поништај уговора закљученог између „ГГ“ из ... правног претходника туженог као повериоца и тужиоца ББ из ... као трећег лица, оверен пред Општинским судом у Новом Саду под бројем ОвП .../... од 07.07.2004. године и анекс истог уговора оверен пред истим судом под бројем ОвП-.../... од 07.09.2004. године, и наложи туженој да овом тужиоцу врати у својину и преда у државину ослобођен од лица и ствари пословни простор локал ... површине 43,26м² у ... и 27,99м² у ... укупне површине 71,25м² у ... ламели, у стамбено пословном објекту у ...,, изграђен на парцели број .../... КО ... и наложи туженој да овом тужиоцу исплати износ од 19.083.567,06 динара са законском затезном каматом почев од 01.01.2013. године па до исплате на име очекиване закупнине предметног пословног простора. Ставом трећим одбијен је противтужбени захтев којим је тужени-противтужилац тражио да суд наложи тужиоцима да солидарно исплате туженом противтужиоцу износ од 2.252.083,68

динара са законском затезном каматом почев од 01.01.2006. године па до исплате. Ставом четвртим одлучено је да свака странка сноси своје трошкове спора.

Привредни апелациони суд пресудом Пж бр.649/14 од 27.08.2015. године одбија као неосновану жалбу тужилаца и пресуду Привредног суда у Новом Саду П бр.4286/2010 од 24.07.2013. године у ставу I, II и IV изреке потврђује.

Против другостепене пресуде, тужиоци изјављују благовремену и дозвољену ревизију. Ревизију изјављују због битне повреде одредаба парничног поступка и погрешне примене материјалног права.

Тужени не подноси одговор на ревизију тужилаца. Републички јавни тужилац се о изјављеној ревизији није изјаснио.

Ревизијски суд је испитао ревизијом побијану другостепену пресуду на начин прописан чланом 399. правно релеватног Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, бр. 125/04 ... 111/09), и одлучио као у изреци ревизијске пресуде из следећих разлога:

Ревизија тужилаца није основана.

Нижестепене пресуде нису захваћене битном повредом из члана 361. став 1. тачка 9. Закона о парничном поступку, на коју се у ревизијском поступку пази по службеној дужности. У побијаној пресуди су дати сви разлози о одлучним чињеницама који нису нејасни контрадикторни, нити побијана пресуда има недостатака због којих се не може испитати. Стога је неосновано указивање у ревизији на битну повреду из члана 361. став 2. тачка 12. ЗПП. Других битних повреда из наведене законске одредбе које би могле представљати основ за уважавање ревизије тужилаца нема.

Према утврђеном чињеничном стању, између првотужиоца и правног претходника туженог „ГГ“ из ..., закључен је дана 11.11.2003. године уговор о отварању акредитива. Чланом 1. уговора првотужилац се обавезао да достави налог банци за отварање неопозивог неконфирмираног, непреносивог акредитива према иностранству у износу од 67.393,00 евра као и потребну документацију за вршење платног промета са иностранством. Чланом 2. тужена банка се обавезала да код своје коресподентне банке у иностранству у корист инофирме „ДД“ из ..., ... отвори акредитив у наведеном износу са свим елементима и под условима предвиђеним профактуром број ... од 10.10.2003. године. Чланом 3. уговора првотужилац се обавезао да средства која ће наплатити по основу уговора о продаји сигурносних ципела са трећим лицима, усмери на рачун туженог ради обезбеђења износа динарске противвредности од 67.393,00 евра. Инопартнер из ... је тужиоцу првог реда испоставио рачун број ... дана 18.11.2003. године на износ од 67.393 евра на коме стоји да је царинење робе извршено под бројем ... дана 20.11.2003. године. У списима је и рачун број .../... од 21.11.2003. године који је испостављен првотужиоцу од стране Предузећа „ББ“

из ..., на износ од 16.740,00 динара као и извод број ... од 20.11.2003. године, да је тужилац првог реда на име царинских и других дажбина платио износ од 925.590,00 динара. Дана 07.07.2004. године између правног претходника туженог и друготужиоца је закључен уговор којим се констатује да је друготужилац ванкњижни власник локала ... површине 43,26м² у ... и 27,99м² у ... укупне површине 71,25м² у ... ламели у улици ... број ... на парцели .../... КО Чланом 4. уговора друготужилац се обавезао да туженом испуни његово потраживање од првотужиоца по основу уговора о отварању акредитива на износ од 67.393,00 евра преносом права својине на локалу. Друготужилац се истим уговором обавезао да изврши предају наведеног локала ГГ одмах по закључењу уговора и њиме дозволио да се ГГ може уписати у земљишне и друге јавне књиге као власник локала без даљег питања и одобравања. Чланом 7. уговора ГГ се обавезала да изда брисовну дозволу за брисање заложног права уписаног решењем Општинског суда у Новом Саду од 25.12.2003. године као доказ да су тужиоци првог и другог реда измирили све своје обавезе према повериоцу (ГГ) по наведеном уговору о отварању акредитива број .../.... Овај уговор је оверен пред Општинским судом у Новом Саду Ов бр..../... од 07.07.2004. године.

Међу странкама није било спорно да је тужени извршио исплату износа по акредитиву инопартнеру у ... дана 16.04.2004. године, да је истог дана решењем Трговинског суда у Новом Саду П 820/04 усвојен предлог тужиоца за одређивање привремене мере којом се туженом забрањује исплата износа од 67.393,00 евра по основу акредитива у корист фирме из Пресудом Вишег трговинског суда Пж 422/07 од 10.01.2008. године одбијена је жалба тужене „ГГ“ ... и потврђена пресуда Трговинског суда у Новом Саду П 837/06 од 08.02.2007. године којом је раскинут уговор о отварању акредитива број .../... од 11.11.2003. године.

Првостепени суд одбија тужбени захтев тужилаца којим су тражили да им тужени исплати тужбом тражене износе на име неостварене очекиване закупнине складишта (друготужилац), на име исплаћених трошкова царинења и других царинских дажбина, шпедитерских услуга, на име очекиване разлике у цени за увезене непродате заштитне ципеле и на име трошкова отварања акредитива и провизије банке (првотужилац). Одбија и тужбени захтев друготужиоца којим је тражио поништај уговора који је закључен између њега и правног претходника туженог о отварању банкарског акредитива и анекс истог уговора, те да се наложи туженом да тужиоцу врати у својину и преда у државину спорни пословни простор и да му исплати износ од 19.083.567,06 динара са припадајућом каматом. Суд одбија и противтужбени захтев туженог којим је тражио да суд наложи тужиоцима да му солидарно исплате износ од 2.252.083,68 динара.

С обзиром на овако утврђено чињенично стање правилно је другостепени суд применио материјално право када је потврдио првостепену пресуду којом су одбијени тужбени и противтужбени захтев.

Ревиденти у ревизијским разлозима изражавају супротан правни став од израженог става другостепененог суда.

Ревизијски суд не прихвата изражене правне ставове ревидената.

Чланом 1072. Закона о облигационим односима прописано је да прихватањем захтева налогодавца за отварање акредитива, акредитивна банка се обавезује да ће кориснику акредитива исплатити одређену новчану своту, ако до одређеног времена буду испуњени услови наведени у налогу за отварање акредитива. У члану 1074. истог закона прописано је да је акредитив независан од уговора о продаји или другог правног посла поводом кога је акредитив отворен. Одредбом члана 1079. наведеног закона прописано је да неопозиви документарни акредитив садржи самосталну и непосредну обавезу банке према кориснику. Ова обавеза може бити укинута или измењена само споразумом свих заинтересованих страна. У члану 1081. Закона о облигационим односима прописано је да банка не преузима никакву одговорност ако су поднета документа на изглед саобразна са упутствима налогодавца, док је ставом 2. истог члана прописано да банка не преузима никакву обавезу у погледу робе која је предмет отвореног акредитива.

Чланом 451. Закона о облигационим односима прописано је да уговором између повериоца и трећег којим се овај обавезује повериоцу да ће испунити његово потраживање од дужника трећи ступа у обавезу поред дужника.

Према чињеничном утврђењу парничне странке су биле у пословном односу, тако што је тужилац првог реда био купац одређене робе из ... а плаћање робе је уговорено отварањем акредитива са туженим. Обезбеђење покрића плаћања по том акредитиву извршено је предајом локала (пословног простора) чији је власник друготужилац. Првотужилац је примио робу, тужени извршио плаћање те робе ино партнеру у Из наведеног произилази да су међу странакама заснована три различита правна односа. Први однос заснован је између тужиоца првог реда и туженог отварањем акредитива ради плаћања робе која је била предмет купопродаје са ино партнером. Други пословни однос проистекао је између тужиоца првог реда као купца и ино продавца робе из Трећи пословни однос је настао између тужиоца другог реда и овде туженог. Између њих је заснован уговор о приступању дугу којим се треће лице овде друготужилац обавезао према повериоцу овде туженој ВВ, односно њеном правном претходнику да ће испунити њено потраживање према дужнику (првотужиоцу).

У конкретном случају тужиоци су тражили утврђење ништавости уговора од 07.07.2004. године којим је друготужилац приступио дугу првотужиоца који је овај имао према акредитивној ВВ овде туженој. Такође су тражили накнаду штете према туженом.

И по оцени Врховног касационог суда правилан је закључак нижестепених судова да су ови захтеви неосновани. Захтев тужилаца за утврђење ништавости предметног уговора од 07.07.2004. године је неоснован, имајући у

виду да исти није противан принудним прописима ни добрим обичајима. Овде је друготужилац као власник и директор привредног друштва првотужиоца приступио дугу, ради измирења његових обавеза и гарантовао у том циљу својом личном имовином. То је учињено из разлога што је првотужилачко предузеће примило робу од ино партнера из ..., а по налогу за отварање акредитива у року важности акредитива тужена ВВ је дуг измирила, након чега је по другом правном основу (по основу уговора који у суштини представља уговор о приступању дугу) туженом пренета непокреност у власништву тужиоца другог реда. Наведени уговори нису ништави у смислу члана 103. Закона о облигационим односима нити су у супротности са другим прописима којима су регулисани својинско-правни односи.

У погледу захтева првотужиоца за накнаду штете, правилан је закључак суда да захтев није основан. Ради се о пословним односима између парничних странака који су по својој правној природи различити и независни. Пословни однос купопродаје робе између тужиоца првог реда и ино партнера из ... независан је од односа по отвореном акредитиву. У том смислу првотужилац као купац уколико није био задовољан квалитетом примљене робе, коју је примио 24.11.2013. године био је у обавези да исту продавцу рекламира стављањем одређених примедби на ту робу, на начин и према уобичајеним правилима за истицање недостатака код купопродајних уговора. Из списка произилази да је тужилац првог реда требао да увезе укупно 5.733 комада заштитне обуће, да је примио 5.592 пара обуће односно 141 пар обуће мање од уговореног. Тужилац првог реда није рекламирао испоручену количину робе, није тражио раскид уговора уколико је целокупна испоручена роба за њега била без икаквог значаја, нити је иностраном партнеру ставио ову робу на располагање. Првотужилац је примио увезену робу, са истом је располагао тако што је продавао различитим купцима, због чега основано судови закључују да је неоснован захтев првотужиоца да му тужени накнади увозне шпедитерске и царинске трошкове робе и да му исплати накнаду за складиштење за ту робу као и разлику у цени по тој роби. Пословни однос између првотужиоца и ино партнера није раскинут, нема доказа да је првотужилац против ино добављача покренуо и водио било какав поступак због испоруке неадекватне робе, нити се појавио као поверилац у поступку стечаја или ликвидације наведеног привредног друштва са седиштем у ... због чега, како правилно закључују судови нема узрочно последичне везе између чињења односно нечињења туженог и евентуалне штете на имовини тужиоца. Тужена банка је по захтеву њене инокоресподентне банке из ..., а по налогу за отварање акредитива са одређеним временским трајањем (150 дана), извршила плаћање ино партнеру истог дана (16.04.2003. године) када је донето решење о привременој мери Трговинског суда у Новом Саду, којом се забрањује банци плаћање по акредитиву. Међутим ова чињеница нема значај имајући у виду да је тужилац другог реда, предметни уговор са банком чију ништавост односно поништење тражи (уговор од 07.07.2004. године), закључио три месеца након извршеног плаћања, чиме је све евентуалне недостатке оваквог чина суштински прихватио и сагласио се са њима.

Стога се не могу прихватити као основани наводи ревидента да је материјално право погрешно примењено управо имајући у виду да је пословни однос купопродаје робе који је заснован између првотужиоца и продавца фирме из ... независан од правног посла по отвореном акредитиву и по основу уговора о преузимању дуга. Уговор о акредитиву је правноснажном пресудом раскинут након што је банка извршила плаћање према инопартнеру дана 16.04.2003. године а у моменту извршеног плаћања није могла да зна за донето решење о одређивању привремене мере. Приступање дугу од стране тужиоца другог реда и предаја пословног простора туженом је имало своју основу у чињеници да уговор о купопродаји између тужиоца првог реда и ино-партнера није био раскинут. Тужилац је располагао испорученом робом ино-партнера из ..., продавао је купцима који су били заинтересовани, због чега нису основани наводи ревидента да није постојао правни основ по коме је тужена банка могла да преузме својину на пословном простору друготужиоца у ситуацији када је уговор о акредитиву између тужене банке и првотужиоца раскинут.

Како не постоје ревизијски разлози тако ни они на које се пази по службеној дужности ревизијски суд је применом члана 405. став 1. ЗПП, одлучио као у изреци ревизијске пресуде.

**Председник већа-судија
Бранко Станић, с.р.**

За тачност отправка
Управитељ писарнице
Марина Антонић

Извор: Врховни касациони суд, Прев 22/2016 од 03.11.2016. године. Доступно на: <file:///C:/Users/Jelena/Downloads/Prev%2022-16%20z.o.o.%3B%20dokumentarni%20akreditiv.pdf> (23.12.2021.)

5. ВРСТЕ АКРЕДИТИВА

Постоји више различитих класификација и врста акредитива у оквиру појединачних категорија које су се временом издвојиле и дефинисале у оквиру пословне праксе у унутрашњем и међународном платном промету. Свака подела акредитива одликује се одређеним специфичностима и особеностима, а све у зависности од тога какви су односи учесника, каква је намена конкретног акредитива, и др.

Како се у теорији наводи, „пракса је створила различите врсте акредитива који омогућавају различите начине измирења обавеза, различите облике стварања обавеза, и начине њиховог преношења. У члану 10 UCP 500 назначено је да врста плаћања одређује и врсту акредитива, док се у UCP 600 не помињу „врсте акредитива“ већ само набрајају врсте измирења“.³⁰⁵

Такође, у банкарској теорији „извршене су многобројне поделе документарних акредитива по разним основама, али се у пракси примењује најчешће следећа подела:

1. у зависности од начина плаћања
2. у зависности од начина измиривања обавеза
3. у зависности од могућности преноса“.³⁰⁶

У правној теорији и досадашњој пракси акредитивног пословања као услужног банкарског посла, може се рећи да постоје две основне категорије акредитива:

³⁰⁵ Делимеђац, М. (2014), *op. cit.*, стр. 69.

³⁰⁶ *Ibid.*

- обични (неусловљени) акредитив и
- документарни (условљени) акредитив.

У наставку рада, обе категорије акредитива, као и врсте акредитива у оквиру сваке категорије, биће детаљније представљене.

5.1. Обични (неусловљени) акредитив

Обични (неусловљени, односно лични) акредитиви су такви акредитиви који не условљавају корисника никаквом посебном чинидбом (у смислу подношења докумената на увид акредитивној банци и сл.). Ова врста акредитива се такође назива и личним акредитивом јер је корисник овде често у прилици да доказује само своју активну легитимацију, односно свој идентитет, тј. истоветност. Оног тренутка када се утврди да је у питању лице које, спрам личних података, има право да буде у својству корисника акредитива, сви услови су испуњени, без неких додатних условљавања од стране акредитивне банке и налогодавца.

Дакле обични (неусловљени) акредитив „није ни у каквој правној вези са неком претходном чинидбом корисника акредитива. Појавни облици неусловљеног акредитива су следећи:

- кредитно писмо,
- лични акредитив (код кога су битна лична својства корисника акредитива),
- перманентни акредитив (који се остварује у већем броју наврата),
- буџетски акредитив (који се углавном користи ради извршења буџета од стране државних органа“³⁰⁷.

³⁰⁷ Царић, С. (2007), *op. cit.*, стр. 38.

У наставку ће бити ближе представљена свака наведена врста обичног (неусловљеног, личног) акредитива.

5.1.1. Кредитно писмо

Кредитно писмо представља исправу „коју нека банка издаје у корист одређеног лица, а том исправом овлашћује корисника да подигне у исправи означену своту новца до одређеног максимума, и то одједном или сукцесивно код банке која је издала исправу или код неке друге банке (коресподентне, исплатне и др). У случају примене кредитног писма појављују се упоредо два посебна правна односа – однос између банке (издаваоца писма – упутиоца) и исплатне банке (упућеника) и однос између банке издаваоца и корисника кредитног писма. При томе треба нагласити да не постоји никакав непосредан правни однос између исплатне банке (упућеника) и корисника кредитног писма, јер је овде исплатна банка само заступник (благајник) издаваоца исправе“.³⁰⁸

Како се у банкарској теорији такође наводи, када се прича о кредитном писму заправо је реч „о писменом налогу домаће банке, којим се коресподенту у иностранству даје овашћење да у назначеном року исплати одређени новчани износ лицу које је наведено у кредитном писму. Кредитно писмо се најчешће користи у међународном платном промету са циљем да се избегну ризици од крађе или губитка новца приликом путовања у иностранство. Помоћу кредитног писма могу да се извршавају готовинска и безготовинска плаћања“.³⁰⁹

У пракси се, према ставу Антонијевића и сарадника, најчешће користе две врсте кредитног писма:

³⁰⁸ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 279.

³⁰⁹ Рачић, Ж. (2018). Банкарство. Нови Сад: Висока пословна школа струковних студија, стр. 205.

- обично кредитно писмо (које се може наплатити само код једне одређене банке)
- циркуларно кредитно писмо (које може да буде наплаћено код више различитих банака означених у исправи)³¹⁰.

Обично кредитно писмо „представља стандардни однос између издаваоца кредитног писма и банке асигната. За издато кредитно писмо банка наплаћује провизију од корисника. За разлику од обичног, код циркуларног кредитног писма се у улози асигната појављује више банака. То значи да корисник након презентације писма може од више банака да захтева исплату средстава. Исплата код циркуларног кредитног писма може да буде у пуном износу или сукцесивна до пуног износа“.³¹¹

Унковић и Стакић у врсте кредитних писама убрајају и трговачко кредитно писмо, које је „специфично по томе што је корисник овлашћен да на банку која је издала писмо вуче меницу, коју након тога подноси на исплату заједно са робним документима“.³¹²

Такође, битно је назначити да „налог за исплату кредитног писма мора бити безуслован. Назначени износ у кредитном писму може се дакле исплаћивати у мањим или већим износима, међутим, важно је да се свака исплата од стране банке евидентира на полеђини кредитног писма. Од примаоца наплаћеног износа из кредитног писма захтева се признаница. Банка која врши исплату мора да провери идентитет корисника кредитног писма, како не би исплатила назначени износ неовлашћеном лицу“.³¹³

Према пословном становишту банака у Србији, „кредитно писмо је једна обавеза, коју обично преузима на себе банка на захтев једног од њених клијената да

³¹⁰ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 279.

³¹¹ Рачић, Ж. (2018), *op. cit.*, стр. 205.

³¹² Унковић, М., Стакић, Б. (1991). Приручник за девизно пословање. Београд: Универзитет Сингидунум, стр. 141.

³¹³ Пушара, М. (2012), *op. cit.*, стр. 244.

би платила једном наменованом кориснику један специфичан износ новца у једном одређеном датуму. Ако се неко бави увозом и извозом, онда кредитном писмом банке избегава сваку врсту могућег ризика у вези са неиспуњењем обавеза од стране пословног партнера“.³¹⁴ Дакле, пословни партнер од кога је наручена роба „треба да испуни све услове спецификоване у кредитном писму тако да он прими уплату (чиме се друга пословна страна осигурава да ће добити наручену робу према својим захтевима), а у кредитном писму, пословни партнери могу спецификовати детаље као што су:

- Задњи датум када се може извршити транспорт робе
- Количину робе
- Квалитет и остале специфичности робе“.³¹⁵

Кредитно писмо у пословању (енг. *Commercial Letter of Credit – CLC*) је, према Грегуреку и Видаковићу, „инструмент документарних плаћања којим банка издавалац овлашћује именованог корисника да на њу може вући менице до своте наведене у писму те се обавезује да ће те менице, уз прописане документе, откупити од свакога савесног имаоца. Овај инструмент се најчешће примењује у пракси англоамеричких банака“.³¹⁶

Кредитно писмо се од класичног документарног акредитива разликује у следећем:

- у употреби кредитног писма уз документе се готово редовно појављују менице вучене на банку;
- кредитно писмо овлашћује корисника да менице може поднети на негоцирање било којој банци, али се банкама не даје никакав налог за негоцирање тих меница;

³¹⁴ Кредитно писмо. Доступно на: <https://www.procreditbank-kos.com/srb/klijenti-biznisa/kreditni/trgovinsko-financiranje/kreditno-pismo/> (25.12.2021.)

³¹⁵ Ibid.

³¹⁶ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011), op. cit., стр. 92.

- на кредитно писма уноси се изјава којом се банка издавалац обавезује на откуп менице од "свакога савесног имаоца" који јој ту меницу поднесе заједно с прописаним документима;
- кредитно писмо се насловљава и шаље кориснику, било директно поштом, посредовањем налогодавца (купца) или посредовањем неке банке, најчешће из земље корисника. У том случају посредничка банка може то кредитно писмо и потврдити³¹⁷.

Врсте кредитног писма које у својој пословној пракси нуди, на пример, *ProCredit* Банка у Републици Србији су:

- „Неопозиво кредитно писмо – подразумева да се кредит може изменити или поништити, без споразума свих странака (корисници и апликанти банке).
- Кредитно писмо усвојено *Standby* (спремно) – делује као банкарска гаранција из издавачке банке код спољног корисника према неиспуњењу обавезе од стране клијента (апликанта).
- Кредитно писмо за извоз – представља гаранцију за извозника, који ће се платити након предаје робе и услуга према захтеву / одлуке у продајном уговору.
- Кредитно писмо уплативо представљењем докумената - значи да увозник робе треба да плати наведени износ у документима приликом представљења документата у његову банку (издавачку банку кредитног писма) ако су документи у подударности са условима у кредитном писму.
- Кредитно писмо које се плаћа на одлагање - значи да увозник робе треба да плати наведену вредност у документу у дану који је одређен у условима издатог кредитног писма.
- Непотврђено кредитно писмо се – издаје, води и прерађује непосредно од банке увозника.

³¹⁷ Ibid.

- Потврђено кредитно писмо се – издаје, води и прерађује од једне друге банке која се обухваћа у ову врсту кредитног писма на основу споразума или захтева који имају увозник или извозник и заснивајући се на извештаје које има издавачка банка са банком изабраном за потврђивање кредитног писма.
- Преносиво кредитно писмо – омогућава првом кориснику кредитног писма да делује као посредник и да трансферише његова права из кредитног писма на продавца робе³¹⁸.

5.1.2. Лични акредитив

Ова врста безусловног акредитива се одликује тиме што „једна банка (налогодавац) издаје налог некој другој банци (извршиоцу акредитива) да кориснику акредитива стави на располагање одређену своту новца за одређено време. Слично кредитном писму, и овде постоје два паралелна правна односа:

- између налогодавца и извршиоца акредитива
- између налогодавца и корисника акредитива,

док се извршилац и корисник акредитива не налазе у непосредном правном односу³¹⁹.

При реченом, банка која је извршилац акредитива је „у исто време и авизирајућа банка, јер она обавештава корисника о отварању акредитива и доставља му копију налога којим је тај акредитив отворен. За разлику од кредитног писма, корисник личног акредитива не добија од банке – издаваоца саму исправу, него му банка - извршилац доставља копију исправе. Копија налога служи кориснику личног акредитива за легитимисање приликом наплате акредитива. При томе, корисник је

³¹⁸ Кредитно писмо. Доступно на: <https://www.procreditbank-kos.com/srb/klijenti-biznisa/kreditni/trgovinsko-financiranje/kreditno-pismo/> (25.12.2021.)

³¹⁹ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 280.

овлашћен да наплаћује акредитивни износ у целости или сукцесивно, али само до истека рока означеног у налогу за отварање акредитива. По истеку овог рока, неискоришћени део акредитива се ставља на располагање банци – налогодавцу“.³²⁰

5.1.3. Перманентни акредитив

Одлика перманентног акредитива огледа се у чињеници да се код ове врсте неусловљеног акредитива „износ може користити стално (трајно, перманентно) у одређеним интервалима (дневно, недељно, месечно) до истека рока важности акредитива. Истовремено, у истим овим интервалима, банка врши и обнављање акредитива, с тим што блокира одређени део покрића налогодавца“.³²¹

Карић у овом делу такође истиче да се перманентни акредитив „обнавља дневно, недељно или месечно до истека рока трајања, а карактеристичан је по томе што се по исцрпљивању износа не гаси, већ се аутоматски обнавља тј. враћа на првобитни износ сваког дана, недеље и месеца“.³²²

Приликом отварања перманентног акредитива, налогодавац „одређује после ког временског интервала ће се обнављати, као и рок његовог трајања. Код перманентних дневних акредитива, банка која је отворила акредитив на рачуну налогодавца резервише недељни, односно месечни износ акредитива. Тако банка код које се користи дневни перманентни акредитив, обавезна је да се придржава услова коришћења акредитива и да дозвољава исплате у току једног дана за поднете налоге само до износа на који је отворен акредитив. Клијент који није искористио целокупни акредитивни износ претходног дана, нема право коришћења неискоришћеног дела износа наредних дана. Код перманентног акредитива, као рок

³²⁰ Ibid.

³²¹ Ibid.

³²² Карић, Д. (2021). Банкарство. Доступно на: <https://www.bpa.edu.rs/FileDownload?filename=aa0934ea-9e90-4e82-9a7d-12889e085b01.pdf&originalName=Predavanje4-Bankrastvo-DK.pdf> (26.12.2021).

трајања може се одредити да важи до опозива или до одређеног рока који може бити дужи од једне године“.³²³

Према Антонијевић и сарадницима, „у пракси, мада веома ретко, може да се појави и такав перманентни акредитив код којег налогодавац није одредио највиши укупни износ акредитива, а рок важности акредитива исто тако није изричито одређен, него је употребљена клаузула – *важи до опозива*“.³²⁴

5.1.4. Буџетски акредитив

Буџетски акредитив се најчешће користи „ради финансирања буџетских расхода оних институција чији се приходи алиментирају из буџета. Логично је да се ова врста акредитива не може користити у пословним односима између привредних организација, а исто тако ни у спољнотрговинском промету, па је самим тим, примена овог акредитива ограничена“.³²⁵

У складу са одредбама члана 4 Закона о буџетском систему,³²⁶ „буџетски систем треба да оствари следеће циљеве, и то:

1) укупну фискалну одрживост и контролу, која подразумева спровођење политика без значајних измена у консолидованом билансу сектора државе, уз свеобухватну контролу укупних буџетских средстава, кроз успостављање ограничења на расходе и издатке који су загарантовани законом, како на укупном нивоу, тако и на нивоу корисника буџетских средстава;

³²³ Јаковљевић, Д. (2009). Унутрашњи платни промет, дипломски рад. Београд: Пословни факултет, Универзитет Сингидунум, стр. 45.

³²⁴ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 280.

³²⁵ *Ibid.*

³²⁶ Закон о буџетском систему, "Сл. гласник РС", бр. 54/2009, 73/2010, 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013 - испр., 108/2013, 142/2014, 68/2015 - др. закон, 103/2015, 99/2016, 113/2017, 95/2018, 31/2019, 72/2019, 149/2020 и 118/2021.

2) алокацијску ефикасност која подразумева могућност успостављања приоритета унутар буџета, распоређивање средстава у складу са приоритетима Владе унутар буџета, као и могућност пребацивања средстава са старих на нове или са мање продуктивних на више продуктивне приоритете;

3) техничку или оперативну ефикасност која подразумева коришћење буџетских средстава и могућност њихове примене са што нижим трошковима;

4) алокацијску ефикасност која подразумева распоређивање средстава буџета са циљем унапређења родне равноправности“.

Чланом 27б уређени су општи принципи одговорног фискалног управљања, у које се убрајају:

„1) принцип полагања рачуна подразумева да је Влада, односно извршни орган локалне власти, одговоран Народној скупштини, односно скупштини локалне власти за извршавање својих надлежности у вези са управљањем фискалном политиком;

2) принцип правичности подразумева да се управљање фискалном политиком спроводи тако што ће се у обзир узети њен утицај на благостање садашњих и будућих генерација;

3) принцип одговорности подразумева да се управљање јавном имовином и обавезама, природним ресурсима и фискалним ризицима, спроводи на начин који учвршћује фискалну одрживост;

4) принцип стабилности подразумева да се фискална политика спроводи на начин који не изазива нагле промене у кретањима макроекономских и фискалних индикатора;

5) принцип транспарентности подразумева да су јасно утврђени и дефинисани задаци и одговорности различитих државних органа, односно органа локалне власти и функционера у вези са управљањем фискалном политиком; да су обезбеђене ажурне финансијске и нефинансијске информације које се односе на управљање фискалном политиком, да су доступне како би се омогућила делотворна јавна

провера вођења фискалне политике и стања јавних финансија; да они који су одговорни за објављивање таквих информација те информације не ускраћују, осим ако би њихово објављивање нанело значајну штету националној безбедности, одбрани или међународним односима Републике Србије“.

5.2. Документарни (условљени) акредитив

Документарни (условљени) акредитив је изузетно значајна и у пракси највише практикована врста (категорија) акредитива. У теорији се документарни акредитив назива још и робним акредитивом. Царић овде наводи да је код ове врсте акредитива „битно да корисник акредитива пре отварања акредитива преда банци робна документа са којима се располаже робом. У ствари, на овај начин продавац се лишава могућности да даље располаже робом јер продајну цену наплаћује отварањем акредитива“.³²⁷

Категорији условљених акредитива припада велики број различитих акредитива, који се могу класификовати на различите начине, како у теорији, тако и у законодавству одређене државе. Свака врста акредитива има свој значај и улогу у међународном и унутрашњем платном промету. Који ће акредитив у конкретној ситуацији бити у примени, зависи највише од природе основног посла који се реализује, али и од потреба клијента акредитивне банке. Значајан утицај такође имају и привредноправни односи, као и банкарски односи у националним и међународним оквирима. Такође, значајан утицај има и нормативни национални аспект, односно на који начин и како ће актуелни сет законодавства једне државе уредити материју акредитивног пословања. Највећи број документарних (условљених) акредитива уређен је у већој или мањој мери Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве.

³²⁷ Царић, С. (2007), *op. cit.*, стр. 38.

Као што је већ речено, постоје у правној и банкарској теорији различите класификације условљених акредитива.

У наставку ће бити приказано неколико класификација документарних (условљених) акредитива, а потом ће више бити речи о најзаступљенијим, односно карактеристичним документарним акредитивима који су у употреби, имајући у виду нарочито међународни платни промет.

Делимеђац наводи оне врсте документарних (условљених) акредитива које се по њеном мишљењу најчешће користе у међународној пракси. Тако имамо следећу поделу:

„1. Подела у зависности од начина плаћања:

- Акредитиви по виђењу
- Акцептни акредитиви
- Акредитиви са одложеним плаћањем
- Откупни (негоцијански)

2. Подела у зависности од начина измиривања обавеза:

- Оповиви
- Неоповиви
- Потврђени
- Непотврђени

3. Подела у зависности од могућности преноса:

- Преносиви
- Непреносиви
- Back to back акредитиви
- Контраакредитив
- Једностран

- Циркуларан
- Packing акредитиви („зеленом“ и „црвеном“ клаузулом)
- Револинг акредитив
- Standby акредитиви“³²⁸.

Миленковић наводи да се у теорији најчешће сусреће следећа подела документарних акредитива:

„1. У зависности од тога ко отвара акредитив разликујемо:

- ностро акредитив ,
- лоро акредитив.

2. У зависности од чврстине обавеза које на себе преузима акредитивна банка разликујемо:

- опозиви акредитив,
- неопозиви акредитив.

3. У зависности од тога да ли се могу пренети разликујемо:

- преносиви акредитив,
- непреносиви акредитив.

4. У зависности од тога да ли се односи на једни или више трансакција разликујемо:

- обичан (једностранни или једнократни) акредитив,
- ротативни (револинг) акредитив.

5. У зависности од осталих карактеристика, разликује се:

- домицилирани акредитив,
- акцептирани документарни акредитив,

³²⁸ Делимеђац, М. (2014), *op. cit.*, стр. 70.

- акредитив са црвеном клаузулом,
- подакредитив (Back to back),
- Standby акредитив ,
- акредитив са одложеним плаћањем³²⁹.

Исту класификацију документарних акредитива даје у свом раду и Мићић, као и Капор и аутори Вуњак и Ковачевић.³³⁰

Имајући у виду ставове иностраних аутора, Антонијевић и сарадници издвајају следеће категорије и врсте условљених акредитива:

„1. Према правцу извоза, односно увоза, документарни акредитиви се деле на:

- одлазеће,
- долазеће.

2. Према чврстине обавезе акредитивне банке, документарни акредитиви се деле на:

- опозиве,
- неопозиве.

3. Према чврстине обавезе коресподентне банке, документарни акредитиви се деле на:

- потврђене,
- непотврђене.

4. Према могућностима преноса, документарни акредитиви се деле на:

- преносиве,

³²⁹ Миленковић, И. (2010), *op. cit.*, стр. 25-27.

³³⁰ Мићић, Н. (2015), *op. cit.*, стр. 100-101; Вуњак, Н., Ковачевић, Ј. (2006), *Banking – banking management*. Суботица: Економски факултет; Капор, П. (2007). *Bank basics of banking and international banking*. Београд: Мегатренд универзитет.

- непреносиве.

5. Према тренутку исплате акредитивног износа, документарни акредитиви се деле на:

- неорочене (по виђењу)

- орочене (терминске).

6. Према месту плаћања, документарни акредитиви се деле на:

- акредитиве плативе у земљи

- акредитиве плативе у иностранству.

7. Посебне (специјалне) врсте документарних акредитива:

- акцептни документарни акредитив

- подакредитив

- акредитив са тзв. црвеном клаузулом, и др.³³¹

Сличну поделу условљених акредитива изнео је у свом раду и Вукадиновић, те је нагласио да се „у међународној пословној пракси користи велики број различитих врста документарних акредитива које је правна теорија, зависно од критеријума класификације, сврставала у различите групе. Најчешће се при томе полазило од економских али и правних критеријума, чиме су се наглашавале или његове привредне функције, односно економски значај, или његове облигационо-правне карактеристике“.³³²

Цветковић је у складу са ставом да је „пракса створила различите врсте акредитива који омогућавају различите начине измирења обавеза, различите облике стварања обавеза, и начине њиховог преношења“³³³ изнео следећу поделу документарних акредитива:

³³¹ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 281 – 284.

³³² Вукадиновић, Р. (1993), *op. cit.*, стр. 23.

³³³ Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 25.

- „1. Опозиви и неопозиви акредитиви
2. Преносиви и непреносиви акредитиви
3. Потврђени и непотврђени акредитиви
4. Готовински, акцептациони и откупни акредитиви
5. Покривени и непокривени акредитиви
6. Електронски акредитиви
7. Специфичне врсте акредитива
 - *Stanby* акредитиви
 - Обновљиви (револвинг, ротативни) акредитиви
 - *Back to back* акредитив,
 - Акредитиви са црвеном клаузулом - „*Red clause*“
 - *Packing* акредитиви
 - Ностро и лоро акредитиви“.³³⁴

У наставку ће бити представљени карактеристични документарни (условљени) акредитиви који су у употреби имајући у виду како унутрашњи, тако и међународни платни промет.

5.2.1. Опозиви и неопозиви акредитиви

Према одредбама члана 1077 Закона о облигационим односима, „документарни акредитив може бити опозив или неопозив, а уколико није изричито друкчије уговорено акредитив је увек опозив, чак и када је отворен за одређени период времена“.

³³⁴ Ibid, стр. 26-34.

Одредбама члана 1078 уређено је да „опозиви документарни акредитив не везује банку према кориснику, те га у сваком тренутку може изменити или опозвати на захтев налогодавца или по сопственој иницијативи, ако је то у интересу налогодавца“, док је одредбама члана 1079 уређено да „неопозиви документарни акредитив садржи самосталну и непосредну обавезу банке према кориснику, при чему ова обавеза може бити укинута или измењена само споразумом свих заинтересованих страна. Такође, неопозиви документарни акредитив може бити потврђен од неке друге банке, која тиме, поред акредитивне банке преузима самосталну и непосредну обавезу према кориснику, те нотификација акредитива корисника од стране неке друге банке није сама по себи потврђивање овог акредитива“.

Према УСР 600, „било да се наведе или не наведе сваки акредитив је неопозив, што значи, да се акредитив не може нити опозвати, нити мењати, без сагласности свих учесника у послу, те су на тај начин заштићени њихови интереси. Међутим, ако се ипак жели да акредитив буде опозив, што није препоручљиво ни за једну страну учесницу, то се мора изричито нагласити“.³³⁵ Овде Грегурек и Видаковић примећују да „правила одређују да у сваком акредитиву мора бити јасно назначено је ли опозив или неопозив. Ако такве назнаке нема, акредитив ће се (као што је већ речено) сматрати неопозивим. До 1993. било је обрнуто, тј. ако такве назнаке није било, акредитив се сматрао опозивим“.³³⁶ Имајући у виду извесну несигурност опозивних акредитива, али и чињеницу да у националним законским решењима нема јединственог става по овом питању, ревизијом Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве установљена је претпоставка неопозивости.

Касавица такође наводи да су опозиви акредитиви „такви акредитиви који се могу у свако доба изменити или опозвати без претходног обавештавања корисника.

³³⁵ Лукић, Р. (2002), *op. cit.*, стр. 82.

³³⁶ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011), *op. cit.*, стр. 77.

Неопозиви акредитив је акредитив који се не може изменити нити опозвати без претходно обезбеђене сагласности свих учесника у акредитивном послу³³⁷.

Опозиви акредитив је у пракси мало коришћен, управо због несигурности због могућности које има акредитивна банка, а у односу на корисника акредитива. Према Цветковићу, опозив акредитив уноси димензију несигурности у акредитивно пословање „осим уколико постоји међусобно поверење учесника у акредитивном послу. Опозиви акредитив био је регулисан Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве до усвајања последње ревизије из 2006. године, када се брише из текста ових Правила“³³⁸. Овде Миленковић примећује да „за продавца - извозника опозив акредитив је неповољан јер га може изложити опасности да претрпи непотребне трошкове и губитке. Купци - извозници у ситуацији нестабилних међународних односа отварају опозиве акредитиве, како би их могли у сваком тренутку опозвати (све док банка купца -увозника не изврши исплату)“³³⁹. За разлику од опозивих, примена неопозивих акредитива је „посебно изражена код продавца чије су пословне јединице лоциране ван његовог седишта“³⁴⁰.

Према Вукадиновићу, „неопозиви документарни акредитив карактерише чврста обавеза акредитивне банке да на предвиђени начин хонорише акредитивне документе које јој корисник поднесе у року важења акредитива ако по спољном изгледу у свему одговарају условима акредитива. Чврстина акредитивне обавезе коју издавањем неопозивог акредитива акредитивна банка преузима према кориснику се правно испољава кроз услове за њену измену или поништај. Стога се неопозиви акредитив не може мењати ни поништити без сагласности акредитивне банке, конфирмирајуће банке (ако постоји) и корисника. За разлику од неопозивих, издавањем опозивог акредитива банка не преузима тако чврсту обавезу јер га може у

³³⁷ Касавица, П. (2016), *op. cit.*, стр. 301.

³³⁸ Мићић, Н. (2015), *op. cit.*, стр. 100.

³³⁹ Цветковић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 26.

³⁴⁰ Миленковић, И. (2010), *op. cit.*, стр. 25.

сваком тренутку изменити или поништити и без претходног обавештења корисника“.³⁴¹

Не улазећи у подробнију дискусију о правној природи односа који се формирају међу учесницима код закључења неопозивих акредитива, Антонијевић и сарадници наводе да „акредитивна банка, отварајући овакав акредитив, својом једностраном изјавом воље, преузима посебну, самосталну обавезу према кориснику акредитива, чак независну од обавезе налогодавца. Треба имати у виду да акредитивна банка добро познаје финансијску ситуацију свог клијента (налогодавца код акредитива). При томе није битно да ли клијент располаже довољним покрићем за исплату акредитива на свом текућем рачуну, или га банка кредитира (у целости или делимично) за акредитивни износ. Прихватајући и извршавајући клијентов налог за отварање неопозивог акредитива, акредитивна банка практично гарантује кориснику акредитива да ће акредитивни износ бити исплаћен после испуњења предвиђених услова.“³⁴²

Коментаришићи суштину неопозивих акредитива, а према Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве, Цветковић истиче да код „неопозивих акредитива банка преузима чврсту обавезу, да у време важења акредитива хонорише кориснику уредно поднете документе. Ова обавеза се не може опозвати нити изменити осим у случају сагласности корисника акредитива. Уколико налогодавац жели промену услова акредитива, са том променом мора да се сагласи корисник. То даље значи да већ уговорени акредитив и услови из њега остају на снази док се за промену не сагласи корисник, и о томе обавести акредитивну или авизирајућу банку, уколико га је она обавестила о отварању акредитива. Уколико корисник пропусти да достави обавештење о прихватању измена, па чак и ако се обавештењем не прихвата промена услова, сматраће се као обавештење о прихватању такве измене од стране корисника. Уз то, уколико корисник у свом обавештењу

³⁴¹ Вукадиновић, Р. (1993), *op. cit.*, стр. 24; Цитиран извор приликом тумачења: Једнообразна правила и обичајима за документарне акредитиве, члан 8а.

³⁴² Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 281.

наведе да се неких услова прихвата, а неких не, сматраће се да се противи предложеним изменама.³⁴³

5.2.2. Преносиви и непреносиви акредитиви

Имајући у виду могућност преноса, односно овлашћења корисника да располаже оним што је акредитивом уговорено, документарни акредитив се дели на преносиви и непреносиви.

Према члану 1082 Закона о облигационим односима, „документарни акредитив је преносив или дељив само ако је банка која отвара акредитив у корист корисника кога је означио налогодавац овлашћена у упутствима првог корисника да плати у целини или делимично једном или већем броју трећих лица. При томе, акредитив може пренети, на бази изричитих упутстава, само банка која га отвара и то само једанпут, уколико није супротно уговорено“.

Суштина поделе на преносиве и непреносиве документарне акредитиве је у томе да „корисник располаже правом да банци изда налог да акредитив у целости или делимично стави на располагање једном или више корисника, док се непреносиви акредитив одликује тиме да преношење на другог корисника није могуће“.³⁴⁴

Такође, треба рећи да у случају да у акредитиву није назначено да је преносив, сматра се непреносивим.

У теорији се наводи да „преносиви акредитиви омогућавају кориснику да права која стиче из отвореног акредитива пренесе на треће лице, на тај начин што може дати налог акредитивној или конфирмирајућој банци да изврши плаћање

³⁴³ Цветковић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 26 – 27.

³⁴⁴ Миленковић, И. (2010), *op. cit.*, стр. 25.

другом кориснику. Пренос права из акредитива се може учинити преносом самог акредитива или уступањем потраживања³⁴⁵.

Пренос акредитива може да се изврши у целости или партикуларно.

Дакле, преносиви акредитиви су такви акредитиви „које корисник може пренети једанпут у целини или делимично на другог или више других корисника, при чему услови коришћења акредитива остају непромењени. Да би акредитив био преносив потребна је сагласност купца да испоруку робе може извршити не само означени корисник, већ и неко други. До преноса акредитива долази из разлога што корисник нема тражену робу или не поседује потребна новчана средства за набавку исте или, пак, може набавити тражену робу код другог по повољнијим условима у погледу цене, рока испоруке и сл., и на тај начин остварити још већу зараду у виду марже³⁴⁶.

Интерес за отварање преносивих акредитива, према Вукадиновићу, имају, „пре свега, продавци, односно извозници (лиферанти) у међународној продаји. У пословима међународне продаје продавци који закључују уговоре о међународној продаји робе, најчешће нису стварни произвођачи, већ лиферанти или препродавци туђе робе. Стога у преговорима са купцима настоје да уговоре такав инструмент плаћања којим би могли ангажовати неко треће лице, стварног испоручиоца робе, а да ипак остваре извесну зараду. То је чест случај кад фирме закључују уговоре у своје име, а за туђ рачун, као посредници или комисионари. Такве фирме на основу свог искуства и познавања тржишних услова проналазе заинтересоване купце и продавце и у улози организатора посла закључују одговарајуће уговоре о куповини и (пре)продаји исте робе³⁴⁷.

Треба рећи и то да „ако се пренос врши већем броју корисника, укупно пренесени износ не сме прећи износ наведен у акредитиву. Значи да се акредитив (у

³⁴⁵ Цветковић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 27.

³⁴⁶ Лукић, Р. (2002), *op. cit.*, стр. 83. Цитирано према: Касавица, П. (2016), *op. cit.*, стр. 302.

³⁴⁷ Вукадиновић, Р. (1993), *op. cit.*, стр. 30.

овом случају акредитивна сума) може преносити у деловима, под условом да делимичне испоруке нису забрањене“.³⁴⁸

У суштини „механизам функционисања преносивог акредитива почива на постојању два уговора о продаји у којима се организатор посла први пут јавља као продавац и корисник оригиналног акредитива (први корисник), а други пут као купац, односно налогодавац за пренос акредитива. Стога ће организатор посла након добијања обавештења да је у његову корист отворен преносиви акредитив издати упутства акредитивној банци да изврши пренос акредитива на првог и правог добављача, тј. другог корисника. Други корисник добија неопозиви акредитив у коме као налогодавац фигурира први корисник и за њега су од значаја једино услови из тако добијеног акредитива. Одговарајућом изменом акредитивних услова и заменом фактура и менице(а), ако се користе "први корисник" може остварити зараду као разлику у цени измеђ сопствене фактуре и фактура "другог корисника", кад и ако она постоји“.³⁴⁹

Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве је „кориснику преносивог акредитива ("првом кориснику") дато право да наложи овлашћеној банци да плати, преузме обавезу за одложено плаћање, акцептира или негоцира ("преносна банка") или у случају слободно негоцијабилног акредитива, банци посебно овлашћеној у акредитиву као "преносна банка" да стави на располагање акредитив, у целости или делимично једном кориснику или већем броју других корисника ("други корисник(ци)"). Уколико у акредитиву није предвиђено другачије, преношење акредитива се може вршити само једанпут. Сходно томе, акредитив не може бити пренет на захтев "другог корисника" на неког следећег "трећег корисника" .“³⁵⁰

³⁴⁸ Цветковић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 27.

³⁴⁹ Вукадиновић, Р. (1993), *op. cit.*, стр. 30.

³⁵⁰ *Ibid.*

Овде Касавица нарочито опредељује констатацију да имајући у виду да се услови коришћења акредитива не мењају, „иницијални акредитив мора јасно да дефинише све услове под којима се презентација документације може сматрати усклађеном. Као пример се може навести налог за отварање иницијалног акредитива који мора јасно да специфицира неопходна документа. Ако се у њему наведе да је место утовара место или магацин првог корисника, а када је други корисник у другој земљи, поднета документа на наплату неће бити усаглашена. Тада ће на отпремним документима стајати место утовара везано за другог корисника (страна земља), а не како је предвиђено акредитивом. С тога, увек се мора навести место отпреме другог корисника. С друге стране ако се као *INCOTERMS* наведе *EXW* то значи да се роба на располагање купцу ставља у просторијама продавца. Уколико се тада за магацин продавца наведе магацин првог корисника, а други корисник достави сопствену документацију иста неће бити усаглашена. Дакле и *INCOTERMS*и се морају прилагодити параметрима другог корисника“.³⁵¹

Преносом акредитива „на другог корисника преноси се обавеза на другог корисника да испоручи робу или изврши услугу за коју је отворен акредитив предузећу по чијем налогу је отворен акредитив и истовремено се на другог корисника преноси право наплате истог“.³⁵²

Пренос акредитива „омогућује кориснику акредитива лакшу организацију посла и олакшано финансирање, будући да се он у другом основном уговору, најчешће појављује као купац, те свом продавцу из тог уговора може, као налогодавац, да пренесе права корисника из акредитива, који је отворио његов купац из основног уговора у коме је он продавац“.³⁵³

Касавица такође истиче и то да „због ограничавајуће регулативе Закона о девизном пословању³⁵⁴, постоје тумачења да пренос акредитива није могуће

³⁵¹ Касавица, П. (2016)., *op. cit.*, стр. 303.

³⁵² *Ibid.*

³⁵³ Васиљевић, М. (2012), *op. cit.*, стр. 395; цитирано према: Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 27.

³⁵⁴ Закон о девизном пословању, "Сл. гласник РС", бр. 62/2006, 31/2011, 119/2012, 139/2014 и 30/2018.

адекватно вршити са корисника у РС на другог (друге) кориснике у РС. Разлог је у томе што би у случају када се презентују документа другог корисника без замењене фактуре фактуром првог корисника, сам други корисник доставио уговор између њега и првог корисник што би представљало уговорни однос у земљи и у том случају девизе не би могле да уђу у РС. Тај уговор није валидан основ за наплату по закону РС³⁵⁵.

Ако акредитивна банка није у акредитиву „изричито унела назнаку „преносив“, сматра се да је у питању непреносив акредитив, и да је то била стварна намера странака (налогодавца и акредитивне банке). Међутим, и код овог акредитива постоји извесна могућност преношења. Наиме, сматра се да корисник акредитива има право да уступи (цедира) трећем лицу своја потраживања из акредитива, ако је то предвиђено законом³⁵⁶.

Дакле, „од преносивог акредитива би требало разликовати непреносиве акредитиве чија се потраживања могу уступити. Стога и код акредитива који нису означени као преносиви, корисник има право да уступи свако потраживање које би му припадало по таквом акредитиву сагласно одредбама меродавног права“³⁵⁷.

Тумачећи наведене одредбе члана 1082 Закона о облигационим односима, види се да је наша законска регулатива прихватила условну преносивост акредитива,

Законом се, сходно одредбама члана 1 уређују: „1) плаћања, наплаћивања и преноси између резидената и нерезидената у страним средствима плаћања и у динарима; 2) плаћања, наплаћивања и преноси између резидената у страним средствима плаћања; 3) куповина и продаја средстава плаћања између резидената и нерезидената, као и куповина и продаја страних средстава плаћања између резидената; 4) једностранни преноси средстава плаћања из Републике Србије и у Републику који немају обележја извршења посла између резидената и нерезидената; 5) текући и депозитни рачуни резидената у иностранству и резидената и нерезидената у Републици; 6) кредитни послови у Републици у девизама и кредитни послови са иностранством“.

³⁵⁵ Касавица, П. (2016)., *op. cit.*, стр. 303.

³⁵⁶ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 284.

³⁵⁷ Вукадиновић, Р. (1993), *op. cit.*, стр. 31 (а према члану 49 Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве).

и то само ако пренос акредитива врши банка која је акредитив и отворила, с тим да пренос акредитива може бити учињен само једанпут.

5.2.3. Потврђени и непотврђени акредитиви

Подела на потврђене и непотврђене документарне акредитиве учињена је сходно чврстини (обиму) обавеза које преузима коресподентна банка.

Потврђени акредитив је онај „где конфирмирајућа банка, поред акредитивне банке, преузима додатну обавезу да ће извршити плаћање кориснику акредитива. Овај акредитив има дупло обезбеђење, јер је обезбеђење дато од стране две различите банке. Често је друга банка, домаћа банка за корисника акредитива, па је он сигурнији, јер познаје бонитет те банке“.³⁵⁸ Како Мاستиловић у овом делу наводи, „ризик наплате акредитивног износа сведен је на минимум у овој подели акредитива, јер постоји учествовање две банке“.³⁵⁹

Дакле, потврђени акредитив постоји у ситуацији када „по овлашћењу или на захтев акредитивне банке друга банка потврђује акредитив (потврђујућа банка), чиме та банка преузима чврсту обавезу према кориснику акредитива да ће – под условима да су тој, у акредитиву наведеној банци, презентовани уредни акредитивни документи и ако су испуњени и остали акредитивни услови – испунити обавезе које иначе има акредитивна банка. Корисник акредитива најчешће тражи да акредитив потврди (конфирмира) његова банка јер у њу има највеће поверење“.³⁶⁰

Код потврђених документарних акредитива постоји „посебан однос између акредитивне и коресподентне банке, а исто тако и посебан однос коресподентне банке према кориснику акредитива. Код ове врсте акредитива акредитивна банка не

³⁵⁸ Цветковић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 28.

³⁵⁹ Мاستиловић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 778.

³⁶⁰ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011), *op. cit.*, стр. 77.

обавештава непосредно корисника о отварању акредитива, него то чини преко коресподентне (авизирајуће) банке, при чему позива авизирајућу банку да потврди неопозиви документарни акредитив који је отворила акредитивна банка. Ако се авизирајућа банка одазове овом позиву и потврди акредитив, мења се њен однос према кориснику акредитива. Од тренутка потврде неопозивог акредитива, авизирајућа (а од тог тренутка и конфирмирајућа) банка и сама преузима чврсту, непосредну и самосталну обавезу према кориснику акредитива, ако овај испуни услове наведене у акредитиву³⁶¹.

Осврнувши се детаљно на питање могућих ситуација које се могу јавити у делу реализације потврђених документарних акредитива у пракси, Вукадиновић наводи следеће – „ако позвана банка потврди акредитив, таква потврда представља чврсту обавезу за ту банку (конфирмирајућу банку од тог момента), као додатну обавезу обавези акредитивне банке, да кориснику акредитива хонорише поднете документе ако су у свему саобразни условима отвореног акредитива. Начин хонорисања саобразних докумената као и други услови акредитива су одређени у акредитиву отвореном од стране акредитивне банке па конфирмирајућа банка нема право да их једнострано мења условљавајући тиме своју конфирмацију. Стога конфирмација мора бити потпуна изузев, као што је већ наведено, кад су у питању додатне измене отвореног акредитива. У правном смислу издавачка и конфирмирајућа банка преузимају према кориснику солидарну одговорност, тако да се корисник може обратити било којој од њих за хонорисање акредитивних докумената“³⁶².

Међутим, „ако банка која је позвана или овлашћена да потврди акредитив није на то спремна, обавезна је да о томе без одлагања обавести акредитивну банку. У таквом случају положај такве коресподентне банке је битно другачији од положаја конфирмирајуће банке. Овде се њена улога своди на обавезу обавештавања

³⁶¹ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 282.

³⁶² Вукадиновић, Р. (1993), *op. cit.*, стр. 26.

корисника акредитива да је у његову корист отворен непотврден акредитив (положај обавештавајуће или нотифицирајуће банке)³⁶³.

Касавица наводи да „конфирмирајућа банка увек жели да акредитив буде на располагању на њеним шалтерима како би могла да се увери у усклађеност презентације и одлучи да ли ће прихватити или одбити документа (ако презентација није усклађена). Трошкови конфирмације, као и сама конфирмација, посебно се уговарају или од случаја до случаја или генералном пословном политиком према акредитивној банци и сопственим клијентима. Некада се за конфирмацију акредитива може захтевати полагање 100% новчаног покрића на посебан рачун покрића (колатерал, упоредни специјални рачун), али ако акредитивна банка ужива углед код свог кореспондента онда не мора да значи да ће се захтевати пренос покрића пре плаћања. У таквим случајевима је обично уговорена кредитна линија за конфирмацију по акредитивима до неког одређеног лимита и такве линије су у одређеним случајевима осигуране у земљи банке која даје конфирмацију. На пример, италијанске банке осигуравају своје кредитне линије код *SACE ITALIANA*, тако да се на тај начин осигуравају од ризика ако не би дошло до плаћања од стране акредитивне банке, али и стимулишу своје клијенте да извозе робу или услуге и да наплату врше преко њих“³⁶⁴.

Ако се сагледава практична реализација потврђивања документарног акредитива у пословној пракси, може се рећи да су, „поред потпуне конфирмације развијене и друге две варијанте:

- продавчева конфирмација и
- мека конфирмација“³⁶⁵.

Према Вукадиновићу, „у случају продавчеве конфирмације трошкове конфирмације преузима корисник (продавац), а не налогодавац како је иначе

³⁶³ Ibid.

³⁶⁴ Касавица, П. (2016)., op. cit, стр. 301-302.

³⁶⁵ Вукадиновић, Р. (1993), op. cit., стр. 26.

уобичајено. Код тзв. меке конфирмације у питању је условна конфирмација - условно преузимање обавезе од стране кореспондентне банке. Настала је у пракси реализације увозних послова у земље у развоју кад су такви послови финансирани зајмовима одобреним од стране међународних организација, као што су Међународна банка за обнову и развој и Међународно удружење за развој и од стране регионалних или страних организација. У таквим случајевима обавештавајућа банка у извозничковој земљи, у циљу елиминисања проблема са обезбеђивањем рамбурса од акредитивне банке за случај да влада земље увозника забрани рамбурс или настану друге тешкоће због девизних прописа, условљава своју конфирмацију обезбеђењем рамбурса од стране поменутих међународних организација“.³⁶⁶

Такође, „уколико банка конфирмира акредитив издат од стране акредитивне банке у другој земљи, онда та иста банка отвара кредитни лимит или пак троши већ отворени лимит према акредитивној банци. Лимит се отвара или троши уз претпоставку и уз процену свих могућих ризика који могу настати по извршеном плаћању од стране конфирмирајуће банке. Кључни ризик је одбијање прослеђивања покрића за извршено плаћање од стране акредитивне банке уз коришћење аргумента да документација није адекватна“.³⁶⁷

Код непотврђених акредитива, „акредитивна банка је једини дужник према кориснику акредитива и он се налази у правном односу само са акредитивном банком. У овом случају кореспондентна банка (уколико постоји) не преузима обавезу према кориснику да хонорише документе. Њена обавеза се најчешће састоји у томе да обавести корисника, да је у његову корист акредитив отворен, али може и да цени саобразност поднетих докумената“.³⁶⁸

Ваља напоменути да Закон о облигационим односима у својим одредбама не помиње поделу документарних акредитива на потврђене и непотврђене. Разлози се

³⁶⁶ Ibid.

³⁶⁷ Касавица, П. (2016)., *op. cit*, стр. 302.

³⁶⁸ Цветковић, Л. (2019), *op. cit*, стр. 28.

евентуално могу тражити у чињеници да се потврђивање акредитива ретко тражи у унутрашњем платном промету.

Према одредбама Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве, обавезе авизирајуће банке приликом потврђивања документарног акредитива могу се одредити у следећем:

- „да изврши плаћање, ако је акредитив платив код ње (уз предају менице или без), или да обезбеди плаћање уколико акредитив предвиђа да се ово плаћање изврши на другом месту;
- да акцептира менице (ако се акредитив извршава акцептирањем од стране банке која конфирмира) или да преузме одговорност за акцептирање меница и њихово плаћање по доспећу (ако се акредитив остварује акцептирањем меница вучених на налогодавца или другог трасата назначеног у акредитиву);
- да купи (негоцира), без регреса против трасанта или савесних ималаца, менице вучене од стране корисника, по виђењу или на рок, на акредитивну банку или налогодавца, или неког другог трасата наведеног у акредитиву (ако се акредитив реализује путем куповине (негоцирања)“.³⁶⁹

Међутим, Антонијевић и сарадници истичу да је „правни положај код непотврђеног документарног акредитива правни положај коресподентне банке сасвим другачији. Ова банка само саопштава (авизира) кориснику акредитива да је у његову корист отворен акредитив под одређеним условима, али не преузима на себе никакве посебне обавезе према кориснику“.³⁷⁰

³⁶⁹ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 283.

³⁷⁰ *Ibid.*

5.2.4. Готовински, акцептациони и откупни (негоцијациони) акредитиви / плаћање акредитива по виђењу и одложено плаћање

Имајући у виду начин хонорисања акредитивних докумената, документарни акредитиви могу бити:

- готовински, акцептациони и
- откупни (негоцијациони).

Са друге стране, имајући у виду време хонорисања акредитивних докумената, разликује се:

- плаћање акредитива по виђењу (исплата се врши у моменту предаје докумената) и
- одложено плаћање (исплата се врши у неком каснијем периоду, дакле не у време предаје докумената).

Иначе, у делу опредељена на који начин се врши исплата акредитивних докумената, ваља нагласити да „сви акредитиви без обзира на напред наведене разлике, служе истој сврси - наплати цене из основног посла. То се постиже хонорисањем акредитивних докумената који по спољном изгледу у свему одговарају условима отвореног акредитива. Хонорисање саобразних акредитивних докумената може се извршити на различите начине и у различито време“.³⁷¹

Код акредитива плативих по виђењу акредитивна банка „има обавезу да поднете документе, којима може али не мора бити прикључена вучена меница по виђењу, хонорише одмах након што установи да у свему одговарају одредбама и условима отвореног акредитива“.³⁷² Према Антонијевићу и сарадницима, „у савременој пракси преовлађује ова врста акредитива“.³⁷³

³⁷¹ Вукадиновић, Р. (1993), *op. cit.*, стр. 27.

³⁷² *Ibid*, стр. 28.

³⁷³ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 284.

Код акредитива са одложеним плаћањем „банка преузима обавезу да хонорише поднете документе у неком каснијем року након што утврди да по спољном изгледу у свему одговарају одредбама и условима отвореног акредитива. Рок за исплату је одредив, рачунато или од датума презентирања докумената, или од датума издавања фактуре, односно од датума испоруке. Након што констатује да поднети документи у свему одговарају условима отвореног акредитива банка преузима документе, али кориснику уместо исплате акредитивне суме даје писмено обећање да ће поменути износ исплатити у назначеном року“.³⁷⁴ Ова врста акредитива се назива још и „термински или орочени акредитив, а најчешће се ради о роковима од 60, 90 или 120 дана од дана фактуре или отпреме“.³⁷⁵

Код готовинских акредитива „исплата поднетих робних докумената врши се у готовом новцу – готовини, или пребацивањем средстава на рачун корисника. Исплата новца, или пребацивање средстава се може извршити одмах или по протеклу времена од презентације докумената. Сходно наведеном, готовински акредитив може бити готовински акредитив по виђењу или са одложеним плаћањем“.³⁷⁶

Акцептациони акредитив „(акцепт - енг. *accept*, представља изјаву лица на које се вуче меница, да ће у року доспећа менице на наплату исплатити износ из менице, у целини или делимично) резултује појаву меничног односа између корисника акредитива и акредитивне банке“.³⁷⁷ Васиљевић овакву правну ситуацију „објашњава обавезом акредитивне банке да изврши акцепт менице коју јој буде поднео корисник. Дакле, за разлику од готовинског акредитива, овде се обавеза банке не састоји у исплати поднетих докумената, већ у прихватању да о доспелости менице изврши исплату меничне суме“.³⁷⁸ Према Миленковићу, „продавац - извозник може држати акцептирану меницу у сопственом портфељу све до тренутка њеног доспећа.

³⁷⁴ Ibid.

³⁷⁵ Касавица, П. (2016)., ор. cit, стр. 305.

³⁷⁶ Вукадиновић, Р. (2009), ор. cit, стр. 471; цитирано према: Цветковић, Л. (2019), ор. cit, стр. 28-29.

³⁷⁷ Цветковић, Л. (2019), ор. cit, стр. 29.

³⁷⁸ Васиљевић, М. (2012), ор. cit., стр. 393-394; цитирано према: Цветковић, Л. (2019), ор. cit, стр. 29.

Исто тако , продавац - извозник има право пре рока доспећа менице исту есконтовати и раније наплатити вредност извезене робе³⁷⁹. Вукадиновић ову ситуацију објашњава на следећи начин – „Код ове врсте документарних акредитива би требало разликовати две врсте обавеза које преузима акредитивна банка: обавезу акцептирања документарних меница, које могу бити вучене на њу или неку другу банку трасата и обавезу исплате таквих меница о року доспелости. Акредитивна обавеза у правом смислу речи је само обавеза на акцепт. Акредитивна банка се отварањем акцептног акредитива обавезује да на основу презентираних саобразних докумената акцептира поднету меницу. Након тога, обавеза на исплату тако акцептиране менице о њеној доспелости је преузета не само отвореним акредитивом, већ и акцептом, па као менична обавеза постоји паралелно са акредитивном. Пошто суштину акредитивне обавезе код акцептних акредитива чини акцептирање документарне менице, а не исплата поднетих докумената који по спољном изгледу у свему одговарају условима отвореног акредитива, то се акт исплате акредитивне суме практично раздваја од момента презентирања докумената. Корисник акредитива не добија одмах готов новае, као код акредитива плативих по виђењу, већ једино акцептирану меницу. Такву меницу може задржати до њене доспелости и онда захтевати исплату од акредитивне банке (акцептанта) или је есконтовати пре досећа код те или неке друге банке“³⁸⁰.

Откупни акредитив представља „такав акредитив код ког корисник акредитива (продавац) вуче меницу на налогодавца или другог трасата назначеног у акредитиву (с тим да то не може да буде, за разлику од акцептационог акредитива, акредитивна банка), а акредитивна банка се обавезује да ће кориснику и савесним имаоцима менице исплатити акредитивну своту или да ће обезбедити откуп од стране друге, а ако ова то не учини да ће сама извршити исплату“³⁸¹.

³⁷⁹ Миленковић, И. (2010), *op. cit.*, стр. 26.

³⁸⁰ Вукадиновић, Р. (1993), *op. cit.*, стр. 29.

³⁸¹ Цветковић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 29.

Дакле, „код негоцијационих акредитива акредитивна банка преузима обавезу да плати без права на регрес према трасанту и/или савесном имаоцу меницу(е) по видењу или на рок, вучене од стране корисника на налогодавца или на другог трасата назначеног у акредитиву, а који није акредитивна банка, или да обезбеди негоцирање од стране неке друге банке и да плати, уколико такво негоцирање није извршено“.³⁸²

5.2.5. Покривени и непокривени акредитив

Подела на покривене и непокривене акредитиве „зависи од тога да ли постоји покриће од стране налогодавца у тренутку отварања акредитива или је то учињено након извесног временског периода“, па према Цветковићу, разликују се:

- покривени акредитив, који подразумева следеће: према критеријуму односа банке и налогодавца, значи да је пре отварања акредитива, налогодавац положио средства као меру обезбеђења. Уколико налогодавац пре или за време отварања акредитива не уплати средства обезбеђења, како би банка била сигурна, она може и да раскине уговор о отварању акредитива.

- непокривени акредитив, који представља врсту акредитива која се уговорно склапа углавном са оним налогодавцима који већ имају отворене рачуне код акредитивне банке, где је банка упозната са бонитетом налогодавца и са њим има већ успешну пословну сарадњу. У овом случају налогодавац није обавезан да пре или у моменту отварања акредитива уплати одређени новчани износ, него то може урадити касније у неком уговореном временском року, који је дала акредитивна банка. Један од начина на који може да се обезбеди банка јесте да налогодавац пристане на неки други инструмент обезбеђења наплате, као што је хипотека, залога покретним стварима или нека хартија од вредности. Наравно код непокривеног акредитива

³⁸² Вукадиновић, Р. (1993), *op. cit.*, стр. 29.

банка има право на већу провизију због постојања већег ризика у односу на покривени акредитив³⁸³.

Касавица овде наводи да су „покривени акредитиви они акредитиви код којих је акредитивно покриће достављено заједно са акредитивним налогом. Код покривених акредитива се обично не израђује кредитна апликација, а сам акредитив није предмет интерног књижења изложености према налогодавцу. Реализација акредитива се врши као и девизна дознака по пријему саобразне документације. Непокривени акредитиви су они акредитиви код којих се покриће не доставља унапред заједно са налогом за отварање акредитива, већ се девизна средства ангажују тек код подношења отпремних докумената“³⁸⁴.

5.2.6. Одлазећи (ностро) и долазећи (лоро) акредитиви

Ова подела је направљена сходно правцу извоза/увоза, односно сходно томе ко отвара акредитив.

Као одлазећи (ностро) акредитив „третира се онај документарни акредитив код којег је налогодавац – домаћа привредна организација (као купац – увозник, корисник услуга) отворио акредитив у корист свог иностраног партнера (нпр. извозника)“³⁸⁵.

Науспрот претходно реченом, као долазећи (лоро) акредитив сматра се онај акредитив који отвара инострана организација у корист домаће привредне организације која у овом случају има улогу извозника робе, односно извршиоца услуга“³⁸⁶.

³⁸³ Цветковић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 29 – 30.

³⁸⁴ Касавица, П. (2016), *op. cit.*, стр. 305.

³⁸⁵ Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982), *op. cit.*, стр. 281.

³⁸⁶ *Ibid.*

Дакле, „у зависности од тога ко отвара акредитив разликујемо: ностро акредитив, који се отвара по налогу купца, а у корист иностраног продавца – извозника, и лоро акредитив, који се отвара од стране иностраног купца - увозника, а у корист домаћег продавца – извозника“.³⁸⁷

Ова подела, према ставу који износи Мاستиловић „има већи економски, него правни значај, јер се већ при склапању основног купопродајног уговора зна да је налогодавац инострано правно или физичко лице што банкама отежава сигурност и проверу бонитета приликом отварања акредитива“.³⁸⁸

5.2.7. Обичан (једностранни, једнократни) и ротативни (револвинг) акредитив

Подела на обичан (једностранни, једнократни) и ротативни (револвинг, обновљиви) акредитив настала је у зависности од тога да ли се акредитив односи на једну или више трансакција.

Код тумачења обичног документарног акредитива, Касавица наводи да „обични документарни акредитив (једнократни) служи за једнократно коришћење акредитивног износа“.³⁸⁹ Предвиђени новчани износ у акредитиву „може се користити у целости или делимично, под условом да су присутне сукцесивне испоруке робе . Уколико се роба отпрема у неколико етапа, тада продавац - извозник има право да сваку испоруку посебно (одвојено) наплати“.³⁹⁰

Према Мићић, „обичан акредитив, који се односи на једну одређену пословну трансакцију угаси се искориштењем акредитивног износа, док је ротативни акредитив такав документарни акредитив у којем купац-увозник даје право

³⁸⁷ Миленковић, И. (2010), *op. cit.*, стр. 25.

³⁸⁸ Мاستиловић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 778.

³⁸⁹ Касавица, П. (2016)., *op. cit.*, стр. 304.

³⁹⁰ Миленковић, И. (2010), *op. cit.*, стр. 25-26.

продавцу-извознику да акредитивни износ може користити све до истека крајњег рока акредитива, на исти износ као и првобитни, уз могућност да тај износ буде и већи од износа на који је акредитив првобитно пројектован“.³⁹¹

Дакле, „обновљиви акредитив остварује своју примену код испуњења уговора са сукцесивним испорукама. У таквим приликама је једноставније отворити један револвинг акредитив него за сваку испоруку отворати посебне акредитиве. Револвинг акредитив садржи највишу своту за поједине исплате, као и укупну акредитивну суму, уз назнаку рокова за подношење докумената за сваку појединачну наплату. Подразумевају више одвојених појединачних наплата корисника из акредитивне суме, уз подношење докумената за више појединачних сукцесивних испуњења акредитивних обавеза, све до исцрпљења акредитивом одређеног целокупног акредитивног покрића“.³⁹²

Разлози за отварање ротативног акредитива, према Миленковићу, могу бити :

(1) да би се избегло стално давање налога за отварање по искоришћењу првобитно договореног износа,

(2) да се по искоришћењу првобитног износа акредитива не би прекинула сукцесивна испорука робе уколико налог за отварање новог акредитива још није стигао ,

(3) да се код покривеног акредитива покрију (полагањем новца) само оне транше које се стварно користе и

(4) да се покрије провизија, посредничка такса, банкарска услуга само за оне транше које су искоришћене. Могуће је предвидети да се транше акредитива које нису искоришћене у једном месецу пренесу на следећи месец (они се називају кумулативним - револвинг акредитивима).³⁹³

³⁹¹ Мићић, Н. (2015), *op. cit.*, стр. 100-101.

³⁹² Цветковић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 32.

³⁹³ Миленковић, И. (2010), *op. cit.*, стр. 26.

Према личном ставу Касавице, „револвинг акредитив се отвара по налогу клијента, купца, уколико исти жели да избегне полагање већег покрића за дужи рок, односно плаћање разних провизија за дужи период и већи износ. Такође, овим се решавају застоји у испорукама када су оне сукцесивне, а застоји изазвани формалностима отварања нових акредитива. Овај тип аранжмана се ради са клијентима који знају колико ће тачно највише износити сваки сукцесивни износ набавке који покрива сваку сукцесивну набавку робе. Клијент је сигуран да ће из оперативног пословања везано за конкретну набавку наплатити потраживања, затворити отворени износ у акредитиву и оставити простор за нову набавку. Такође, клијент мора бити сигуран да ће му са становишта заштите од пријема неадекватне робе за сваку наредну испоруку бити потребна идентична документација, тј. да акредитивом неће бити обухваћена потпуно другачија роба. На тај начин би постојао нови ризик за купца јер би продавац могао да настави са испорукама већ достављане робе иако је договор био да се од рецимо одређеног момента почне са испорукама нове робе. По усаглашеној документацији банка би морала да плати, а потом би потраживала од клијента-купца“.³⁹⁴

5.2.8. Back-to-back акредитив / подакредитив

Ова врста акредитива је, према Миленковићу, „нови документарни акредитив који корисник акредитива може отворити у корист свог подлиферанта из износа њему одобреног акредитива“.³⁹⁵

Подакредитив је таква врста акредитива који, „по налогу корисника главног акредитива, отвара банка са којом је претходно постигнут споразум о покрићу, у корист стварног испоручиоца робе. Стварни испоручилац робе, односно корисник из подакредитива је најчешће произвођач робе, док је корисник из главног акредитива

³⁹⁴ Касавица, П. (2016)., *op. cit.*, стр. 304.

³⁹⁵ Миленковић, И. (2010), *op. cit.*, стр. 27.

најчешће трговац, који препродаје робу. Из дефиниције закључујемо да код ове врсте акредитива постоје два правна посла: главни акредитив и подакредитив³⁹⁶.

Подакредитив се примењује „у два случаја:

- случај када акредитив није преносив са једног корисника на другог или
- уколико је акредитив преносив, а продавац неће да открије купцу иностраног произвођача или испоручиоца робе³⁹⁷.

Back-to-back акредитив „подразумева ситуацију у којој прилив по једном акредитиву представља покриће за други акредитив (плаћање по другом). Овакви аранжамани се раде само са изузетним компанијама јаког пословног угледа или пак са компанијама код којих не постоји бојазан да ће доћи до урушавања пословне сарадње. Наиме, код *Back-to-back* акредитива наплата по једном акредитиву представља осигурање за плаћање по другом. Уколико се банка не наплати по првом (примљеном) акредитиву, а добије уредна документа по другом (издатом) акредитиву, исти мора да се измири према утврђеним условима. Стога, банка која је издала овај акредитив и по истом платила, може да има проблем у наплати својих потраживања³⁹⁸.

Тежња банке је, према мишљењу Касавице, „да изда подакредитив са истим условима који су наведени у првобитном (мастер) акредитиву сем:

- износа и цене по јединици (умањена)
- датума отпреме (скраћен)
- рока важности акредитива (скраћен)
- рока за презентацију докумената банци (скраћен)³⁹⁹.

³⁹⁶ Ђирић, А. (2018). Међународно трговинско право, Посебан део, Ниш: Центар за публикације, стр. 485-486; цитирано према: Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 32.

³⁹⁷ Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 32.

³⁹⁸ Касавица, П. (2016)., *op. cit.*, стр. 306.

³⁹⁹ *Ibid.*

Након што је изнео став да је „процедура коришћења подакредитива у начелу следећа: документа презентује прави испоручилац-корисник подакредитива, а затим налогодавац за издавање подакредитива врши замену фактуре и менице (ако постоји)“,⁴⁰⁰ Касавица износи предности и ризике аранжмана подакредитива, који су у наставку представљени табеларно.

Табела 6. Предности и ризици аранжмана подакредитива

Предности аранжмана подакредитива	Ризици аранжмана подакредитива
Корисник по првом акредитиву успева да прода робу коју није ни поседовао већ ју је набавио новом трансакцијом у којој га кредитира банка издајући, на његов захтев, подакредитив.	С обзиром да издавањем подакредитива банка улази у неопозиву обавезу плаћања по подакредитиву у случају усклађене презентације, а без обзира на наплату по главном акредитиву, оваква врста посла се сматра ризичнијом за банку. Банке, стога у начелу, за издавање под акредитива, захтевају испуњење следећих услова:
За разлику од преносивог акредитива, који се може пренети на новог корисника само по изричитом овлашћењу иностраног купца садржаном у условима акредитива (назнака да је преносив), за издавање подакредитива не тражи се његова сагласност. У случају издавања подакредитива, у питању је договор корисника по првом акредитиву са банком која ће га финансирати и по његовом налогу издати одређени подакредитив.	1. Главни акредитив мора да буде издат или пак конфирмиран од стране прихватљиве финансијске институције.
	2. Оба акредитива (главни и подакредитив) морају бити расположиви код банке која

⁴⁰⁰ Ibid.

	издаје подакредитив
	3. Услови оба акредитива морају бити идентични сем у ставкама - цене, износа, датума отпреме, рока за презентацију докумената, рока важности акредитива.
	4. Потписивање уговора о уступању којим клијент уступа потраживања главног акредитива банци издаваоцу подакредитива. То уступање ће служити као колатерал за издавање подакредитива, уз обавештавање о уступању достављено банци која издаје или конфирмира главни акредитив.
	5. По мастер акредитиву, банка која издаје подакредитив би требала да буде номинована банка за исплату.
	6. Извршена <i>Compliance</i> провера свих учесника (<i>AML/KYC</i> итд.) и размењени свифт кључеви између банака учесница.

Извор: Касавица, П. (2016). Процес формирања и управљања портфолиом корпоративних клијената пословне банке. Докторска дисертација, Београд: Универзитет Сингидунум, стр. 307-308.

5.2.9. Електронски акредитив

У савременим банкарским теоријама се истиче чињеница да се акредитив и систем кореспондентског банкарства „суочавају са критичним изазовима у доба е-трговине. Многа савремена разматрања овог темата сугеришу да ће се акредитив двадесет првог века у значајној мери разликовати од свог претходника, класичног документарног акредитива“.⁴⁰¹

⁴⁰¹ Barnes, G. J. Byrne, E. J. (2001). E-Commerce and Letter of Credit Law and Practice, *The International Lawyer*, 35 (1), 23-29, стр. 29.

Према Мاستиловић, „нови концепти пословања донели су и сложенију и обимнију комуникацију на релацији продавца и купца у којој постоји већи проток свих релевантних информација значајних како за једну, тако и за другу страну. Електронско пословање подразумева тржиште без икаквих физичких и временских ограничења. Применом технологија електронског пословања омогућава се превазилажење географских, временских, културолошких као и националних баријера док су технички стандарди Интернета, на којима се заснива ова врста пословања, универзални стандарди, заједнички за све нације и све државне заједнице на планети“.⁴⁰²

Са информатичком револуцијом, „последнице са којима се свако предузеће суочава јесу да мора постати светски конкурентно, чак и ако продаје само на локалном или регионалном тржишту, ако жели да опстане на тржишту. Конкуренција више није локална, она не познаје границе, свака компанија мора да постане мултинационална у савременим условима. Електронска трговина не познаје локалне компаније ни одређене географије, а софтвер је омогућио реорганизацију традиционалног рада“.⁴⁰³

Електронско пословање је процес „који се реализује путем рачунарске мреже, Оно је шири појам од појма електронске трговине јер покрива све области живота пословних субјеката и појединца као што су: е-банкарство, е-управа, е-здравство, е-учење и е-трговина. Циљ овог концепта је ефикасније и брже вршење пословних трансакција, као и организација пословања у мрежном окружењу“.⁴⁰⁴ Израз електронско пословање „не подразумева само куповину и продају робе, већ представља вршење свих пословних трансакција применом информационо-комуникационе технологије (*ICT - Information Communitacion Technology*). То је интегрална компонента која обухвата вршење пословних трансакција у свим сферама

⁴⁰² Мاستиловић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 780.

⁴⁰³ Симовић, В. (2013). Електронско пословање, Београд: Висока школа струковних студија за информационе технологије, стр. 7.

⁴⁰⁴ Петровић, Д. (2018). Примена концепта електронске трговине у Србији, Војно дело, 7, 423-430, стр. 423.

привредне активности једне државе (јавна управа, учење, здравство, трговина, банкарство). Може се слободно рећи да је то глобална привредна активност која не познаје националне границе и омогућује ефикасност пословних трансакција путем савременим комуникационих мрежа“.⁴⁰⁵

Под електронском трговином подразумевају се „трговинске трансакције између организација и појединаца, засноване на дигиталној технологији. Појава електронске трговине представља праву револуцију у пословању, између осталог, и по до сада невиђеној супериорној технолошкој основи заснованој на модерним телекомуникацијама, рачунарству, информационим технологијама и криптологији“.⁴⁰⁶

Основ електронског пословања представља електронска размена података. Захваљујући савременим системима електронског комуницирања омогућено је коришћење свих погодности брзог кретања података и информација. Развој електронизације прате и иновативни инструменти у међународним токовима плаћања, па тако није био ни изостављен међународни документарни акредитив“.⁴⁰⁷

Акредитиви су, према Делимеђац, „битни за међународну трговину а посебно за међународну купопродају. Акредитиви су створени за промет „папирних“ докумената. Темељно начело акредитивног пословања изнето у члану 4 UCP 500 у коме је изнето да сви учесници раде с документима имајући у виду да је реч о обичним папирним документима. Док је члан 11 UCP 500 увео телетрансмисијски начин отварања акредитива подношење осталих документа електронским путем. Нема сумње да би замена „папирних“ докумената електронским документима била бржи начин пословања. Међутим, велике компаније поставиле су питање сигурности и могућност електронског приступа документима“.⁴⁰⁸

⁴⁰⁵ Ibid., стр. 424.

⁴⁰⁶ Унковић, М., Милосављевић, М., Станишић, Н. (2010). Савремено берзанско и електронско пословање. Београд: Универзитет Сингидунум, стр. 177-178.

⁴⁰⁷ Мاستиловић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 780.

⁴⁰⁸ Делимеђац, М. (2014), *op. cit.*, стр. 73.

Међународна трговачка комора (МТК) је 2002. године објавила додатак Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве – UCP 500, под називом *Uniform Customs and Practice for Documentary Credits, Supplement to UCP 500 for electronic presentation (eUCP), Version 1.0, UCP 500 for electronic presentation (eUCP), version 1.0.*

Године 2019. МТК је објавила додатак Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве – UCP 600, под називом *Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (UCP 600), Supplement for Electronic Presentations (eUCP), Version 2.0, The new ICC eRules (eUCP Version 2.0 & eURC Version 1.0).*

Како се у коментару додатка eUCP Version 2.0 & eURC Version 1.0 наводи, „постојећа правила, иако су непроцењива у свету папира, пружају ограничену заштиту када се примењују на електронске трансакције. Неизбежно је да се традиционални трговински инструменти временом крећу ка мешовитом систему папирног и дигиталног начина пословне комуникације, да би се, на крају, издвојио као једино оптималан управо електронски начин пословања. У том погледу, важно је да тржиште препозна да нова правила пружају многе предности унапређења традиционалних трговинских решења у дигиталном окружењу:

- Заштиту применљивости и гарантовање релевантности у свету дигиталне трговине који се стално развија;
- Постепен прелазак са „папирног пословног окружења“ на електронски миље;
- Експлицитно и недвосмислено подржавање употребе електронских записа;
- Усклађеност и подударност за разлику од дивергентне локалне, националне и регионалне праксе;
- Заједничко разумевање терминологије и циљева;
- Поверење у скуп независних и поузданих уговорних правила;
- Јединственост, доследност и стандардизација у обичајима и пракси;

- Омогућавање и подршка финансирању трговине између региона и земаља без обзира на основу привредних и правосудних структура⁴⁰⁹.

Према Мاستиловић, „електронски акредитив се дефинише као посао који се у потпуности извршава помоћу електронске технологије, у складу са правилима за електронску презентацију (eUCP) и неопходно је да су сви учесници у електронском акредитиву повезани на исту и сигурну онлајн платформу“.⁴¹⁰

Употреба електронског документарног акредитива „има низ предности у односу класични документарни акредитив, утиче повољније и ефикасније на међународни ток пословања. Електронски документарни акредитив убрзава ток пословања у међународној трговини. Раније се чекао на дужи временски период да се сакупи сва потребна документација након испоруке робе и да стигне до акредитивне или конфирмирајуће банке посебно када је документацију било потребно слати поморским или авионским саобраћајем, сада се употребом интернета и електронским пословањем то решава у знатно брже. Употреба мултимодалног саобраћаја је услед непредвиђених грешака подразумевала знатне трошкове како за извозника тако и за увозника. Електронска документација знатно смањује трошкове, смањује број грешака и употребу папирологије, не постоји могућност да се неки документ загуби или у најгорем случају да дође до фалсификовања документације. Смањен број грешака приликом употребе електронске документације знатно утиче на смањење нивоа ризика. Према истрживањима Међународне трговачке коморе, код прве презентације 70% папирних докумената не буде прихваћено“.⁴¹¹

Према ставу у савременој теорији, „као што је случај са класичним акредитивом, и код електронског се врши провера електронских докумената, који се подносе на хонорисање. За њихово издавање и проверу се примењују Једнообразна правила. Међутим, како ова Правила регулишу питања из класичног акредитива, то

⁴⁰⁹ Meynell, D. (2019). Commentary on eUCP Version 2.0 and eURC Version 1.0. Paris: International Chamber of Commerce, стр. 15.

⁴¹⁰ Мاستиловић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 780.

⁴¹¹ *Ibid.*, стр. 781.

су од стране МТК као додатак уз примену UCP 600, објављена већ поменути Правила eUCP. Такође, Правила eUCP се могу комбиновано примењивати са основним Једнообразним правилима. То ће се догодити за случај да корисник одлучи да један део докумената презентује у папирној форми, на шта се примењују правила из UCP 600, а други део презентује у електронској форми, када се примењује eUCP⁴¹².

Осим тога, према Цветковићу, „правници се данас суочавају са питањем да ли нова средства за уношење, чување и преношење података могу заменити све добре особине хартије и на који начин је то могуће постићи? У Моделу Закона о електронској трговини⁴¹³, донетог од стране Комисије Уједињених нација за међународно трговинско право, овим питањима посебно је посвећено друго поглавље. Суштина овог приступа је да се утврди сврха и функција формалних захтева који се постављају у класичној трговини и да се дефинишу услови под којима се може прихватити да електронски документи као саставни елемент електронске трговине представљају еквивалент писмених, потписаних и оригиналних докумената“⁴¹⁴.

Делимеђац у делу практичне примене електронског акредитива наводи да „питање сигурности преноса података првенствено је питање расположиве технологије. До данас се развило неколико начина одвијања финансијских трансакција посебно електронског плаћања и електронског начина пребијања плаћања. Створене су мреже као што су „CHIPS“ (*Clearing house interbank payment system*) у Њујорку, *CAPS* (*Clearing house automated payment system*) у Лондону које су напредне верзије електронске поште. Такође веома позната *SWIFT* технологија

⁴¹² Ћирић, А. (2018). *op. cit.*, стр. 487; цитирано према: Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 31.

⁴¹³ UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment, with additional article 5 bis as adopted in 1998, (1996). Доступно на: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/19-04970_ebook.pdf (30.12.2021)

⁴¹⁴ Драшкић, М. Станивуковић, М. (2005). Уговорно право међународне трговине, Београд: ЈП Службени лист СЦГ, стр. 273-274; цитирано према: Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 32.

(*Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications*)⁴¹⁵ за брз пренос финансијских порука. Као и мрежа *BOLERO*⁴¹⁶ којом се може смањити време за обраду трговачких докумената од 25 дана на 24 сата“.⁴¹⁷

Упркос свим предностима правила по којима функционишу електронски акредитиви, начелан закључак у теорији је да се еUCP „још увек није у потпуности почео да се користити у пракси, јер електронско пословање захтева прилагођавање иновацијама и праћење трендова, као и стварање законских основа из тог сегмента“.⁴¹⁸

Велики помак на овом пољу на простору Републике Србије учињен је усвајањем Закона о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању,⁴¹⁹ којим је, практично започет

⁴¹⁵ „SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) је као светско удружење међубанкарских финансијских телекомуникација. Кључне компоненте SWIFT -а су: 1. мрежа, 2. заједнички језик и 3. структура и координација. Архитектура мреже SWIFT заснива се на концепцији одређеног броја операционих центара од којих је сваки повезан са регионалним концентраторима. Како регионални концентратори у суштини представљају тачке уласка у SWIFT и сабирне центре података одређеног броја банака, њихов распоред је примарно одређен обимом промета“. Извор: Делимеђац, М. (2014), *op. cit.*, стр. 76.

⁴¹⁶ „Болеро представља својеврсну иницијативу за организовање спољне трговине преко Интернета. Настао је пројектом велике студије 1997. године коју је финансирао TT Club (Through Transport Mutual Insurance Association Ltd) из Лондона и SWIFT S.C. (Society for World-wide Interbank Financial Transfer) из Белгије. Ова студија, која је завршена 1998. године довела је до тога да су ове две компаније препознале пословну потребу и основале Bolero International LTD као регистровану компанију у Лондону јуна 1998. године. Захваљујући Болеру систему : редукују се трошкови, убрзава циклус обављања трансакција, смањује трошкове процесуирања док., повећава административну ефикасност, побољшава контролу над робом, сигурност и превенција против крађе. Болеро је развио решење која се односе на повећање ефикасности пословања и убрзавања плаћања преко трговинских односа. Са становишта превозника постоји интерес да се прихвати електронска теретница, јер је она обично услов за плаћање односно преузимање робе. Захваљујући Болеро систему на брз и ефикасан начин се врши пренос теретнице у електронском облику без курирских трошкова и ризика да се иста злоупотреби. Како за све учеснике у процесу тако, и за банку ово решење представља оптималан начин сигурности и брзине протока информација“. Извор: Делимеђац, М. (2014), *op. cit.*, стр. 77.

⁴¹⁷ Делимеђац, М. (2014), *op. cit.*, стр. 74.

⁴¹⁸ Мاستиловић, Ј. (2019), *op. cit.*, стр. 781.

⁴¹⁹ Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању, "Сл. гласник РС", бр. 94/2017 и 52/2021.

поступак стварања неопходног правног оквира за примену и успешну реализацију електронског приступа и у области акредитива, а којим се, између осталог дефинишу најбитнији појмови из ове области⁴²⁰ и уређују питања у вези са електронским документом, електронском идентификацијом, те услугама од поверења, које се, у складу са чланом 41, пружају у областима:

- „1) електронског потписа и електронског печата;
- 2) електронског временског жига;
- 3) електронске доставе;
- 4) аутентикације веб сајтова;
- 5) електронског чувања докумената“.

Исти законски члан опредељује и квалификоване услуге од поверења, у које убраја:

- „1) издавање квалификованих сертификата за електронски потпис;
- 2) услугу управљања квалификованим средством за креирање електронског потписа на даљину;
- 3) услугу валидације квалификованог електронског потписа;
- 4) издавање квалификованих сертификата за електронски печат;
- 5) услугу управљања квалификованим средством за креирање електронског печата на даљину;

⁴²⁰ Према одредбама члана 1, „електронско пословање је употреба података у електронском облику, средстава електронске комуникације и електронске обраде података у обављању послова физичких и правних лица“; „електронска трансакција је пословна активност између две или више страна која се обавља електронским путем“; „електронски документ је скуп података састављен од слова, бројева, симбола, графичких, звучних и видео материјала, у електронском облику“; „електронски потпис је скуп података у електронском облику који су придружени или логички повезани са другим (потписаним) подацима у електронском облику тако да се електронским потписом потврђује интегритет тих података и идентитет потписника“; „напредни електронски потпис је електронски потпис који испуњава додатне услове за обезбеђивање вишег нивоа поузданости потврђивања интегритета података и идентитета потписника у складу са овим законом“, итд.

- 6) услугу валидације квалификованог електронског печата;
- 7) издавање квалификованих електронских временских жигова;
- 8) услугу квалификоване електронске доставе;
- 9) услугу издавања квалификованих сертификата за аутентикацију веб сајтова;
- 10) услугу квалификованог електронског чувања докумената“.

5.2.10. Друге врсте акредитива

Standby акредитиви - Standby акредитив „је такав документарни акредитив којим се, по налогу налогодавца, акредитивна банка обавезује да кориснику исплати одређени износ, под условом да корисник у одређеном периоду поднесе банци писмену изјаву да дужник - налогодавац није извршио своју обавезу. Корисник је дужан да уз изјаву поднесе и друга предвиђена документа. Исплата по *Standby* акредитиву следи у случајевима неизвршења дужникове обавезе из основног уговора и онда настаје обавеза банке да исплати уговорени износ, без обавеза да се достављају робна и транспортна документа“.⁴²¹

Дакле, „код *Standby* акредитива нема ни робних ни транспортних докумената о располагању робом“.⁴²²

Према Цветковићу, „значење речи *Standby* са енглеског језика се преводи као – „бити у приправности“. Из овог произилази да би буквално значење ове врсте акредитива било *акредитив који ће бити употребљен само ако буде било потребно*“.⁴²³

⁴²¹ Миленковић, И. (2010), *op. cit.*, стр. 27.

⁴²² Касавица, П. (2016)., *op. cit.*, стр. 306.

⁴²³ Цветковић, Л. (2019), *op. cit.*, стр. 32.

Ова врста акредитива је у начелу „врста банкарске гаранције, а развила се у САД-у јер тамошње банке не смеју издавати банкарске гаранције“.⁴²⁴

„*Red clause*“ *i Packing акредитиви* - Акредитив са црвеном клаузулом „пружа могућност његовом кориснику да без презентирања докумената може у виду аконтације користити одређен износ новчаних средстава“.⁴²⁵

Овакав аранжман акредитива „јавља се у спољнотрговинским пословима с прекоморским земљама, а представља једину врсту акредитива код које се акредитивни износ не исплаћује након презентације докумената. Акредитив са црвеном клаузулом користи се како би се њиме остварила функција аванса или предујма. Износ на име аванса, продавац користи како би купио робу од произвођача. На тај начин се овај акредитив трансформише у класичан кредит који увозник даје извознику. Ризик исплате аванса фактички пада на терет купца – налогодавца по акредитиву. Аконтације се касније обрачунавају при презентацији акредитивних докумената, односно код коначне исплате“.⁴²⁶

Међутим, „ради осигурања повраћаја ованса, за случај да корисник не преда банци робне документе у предвиђеном року, уговорне стране могу предвидети и додатно обезбеђење права купца. Ради се о томе да корисник акредитива, приликом преузимања аванса, предаје банци меницу, као средство обезбеђења, и писану изјаву да ће у складу са акредитивним условима поднети банци уговором предвиђене робне документе. На тај начин се купац обезбеђује да не буде изигран од стране продавца. Ова врста акредитива се назива *Packing акредитивом*“.⁴²⁷

Овде Касавица додаје да „када је реч о авансу са обезбеђењем, корисникова банка мора дати гаранцију за уредно враћање аванса уколико дође до пропуста од

⁴²⁴ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011), op. cit., стр. 77.

⁴²⁵ Миленковић, И. (2010), op. cit., стр. 26.

⁴²⁶ Цветковић, Ј. (2019), op. cit, стр. 33.

⁴²⁷ Ibid., стр. 33.

стране корисника. У том случају се мора предвидети клаузула о обавезном умањењу гарантног фонда пропорционално извршеним испорукама“.⁴²⁸

Домицилирани акредитив – Касавица истиче да је сходно речи – „домицил (што значи место плаћања уз презентацију акредитивних докумената) овај акредитив заправо домицилиран у земљи када се исплата врши у у земљи домаћег увозника или извозника, а домицилиран је у иностранству када се исплата врши у земљи иностраног уозника или извозника или је расположив у некој трећој земљи“.⁴²⁹

Дакле, ово је документарни акредитив „којим се одређује место банке у акредитиву да би се извршио преглед докумената и исплата износа у акредитиву. За акредитив се каже да је домицилиран у земљи уколико се исплата докумената обавља у земљи домаћег купца – увозника или домаћег продавца - извозника. Ако се исплата по акредитиву врши преко банке у земљи иностраног купца - увозника или у некој трећој земљи сматра се да је акредитив домицилиран у иностранству“.⁴³⁰

5.2.11. Међународни трговачки термини - *INCOTERMS* паритети

У делу у ком се детаљније говори о врстама акредитива, треба поменути и међународне трговачке термине, који су значајни и за међународне документарне акредитиве.

INCOTERMS је „скуп правила којима се одређује које трошкове и ризике у вези с доставом робе сноси продавац, а које купац. Прва правила је издала Међународна трговачка комора још 1936. године у Паризу и она се ревидирају сваких 10 година. До 2020. године су важила правила *INCOTERMS* 2010, којих је

⁴²⁸ Касавица, П. (2016),. op. cit, стр. 308-309.

⁴²⁹ Ibid, стр. 305.

⁴³⁰ Миленковић, И. (2010), op. cit., стр. 26.

било укупно 11. Реч *INCOTERMS* је иначе скраћеница од *International Commercial Terms* – међународни трговачки термини“.⁴³¹

Тренутно важи паритет испоруке *INCOTERMS 2020*.

INCOTERMS 2020 „минимално се разликује од претходног 2010. И даље има 11 правила, уведен је нови термин DPU (остављено у месту истоварено – (назив места одредишта)) укинут је DAT. Сва остала правила су остала иста“.⁴³²

Касавица наводи да *INCOTERMS* представљају „скуп трговачких термина који у комерцијалним уговорима одражавају односе између два привредна субјекта. Они описују обавезе, трошкове и ризике обухваћене испоруком робе од продавца према купцу. Ова правила представљају велику помоћ и олакшање за ефикасније и сигурније обављање послова међународне купопродаје и наплате испоручене робе“.⁴³³

Значај *INCOTERMS* правила у савременој међународној трговини, према Фишер Шобот, „изузетно је велики. Према подацима Међународне трговачке коморе, *INCOTERMS* се користе у 90% свих уговора о међународној продаји робе, док се дневно закључи више од 200.000 уговора чији саставни део чини неко од ових правила. Разлоге њиховог учесталог коришћења треба тражити у чињеници да се њиховим уговарањем значајно убрзава међународно пословање, али не на штету правне сигурности. Наиме, њиховом инкорпорацијом у уговор о међународној продаји робе стране избегавају потребу да преговарају и прецизно формулишу сва питања која су регулисана конкретним термином“.⁴³⁴

⁴³¹ Међународни трговински термини *INCOTERMS 2010*. Доступно на: <https://spedicija-beograd.com/blog/pariteti-ispоруke-skracenicе-incoterms/> (30.12.2021)

⁴³² Паритет испоруке *INCOTERMS 2020*. Доступно на: <https://www.biljanatrifunovicifa.com/2020/09/paritet-ispоруke-incoterms-2020/> (30.12.2021)

⁴³³ Касавица, П. (2016)., ор. cit, стр. 309.

⁴³⁴ Фишер Шобот, С. (2021). Правила Међународне трговинске коморе за коришћење термина у унутрашњој и међународној трговини – *INCOTERMS 2020*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, 60 (91), 31-50, стр. 35.

Треба нагласити да су *INCOTERMS* „диспозитивна правила, и да представљају одраз широко, али не и универзално, прихваћене праксе. Уколико таква пракса не одговара потребама уговорних страна код уговора о продаји робе, оне могу да измене свако *INCOTERMS* правило и прилагоде га околностима конкретног случаја (нпр. време, место и начин преласка ризика или трошкове)“.⁴³⁵

Према Делимеђац, „*INCOTERMS* има 11 термина, где је сваки дефинисан скраћеницом од три слова. Сваки паритет припада одређеној категорији. Постоји четири категорије - *E*, *F*, *C*, *D*, те свака група означава различит степен одговорности продавца за испоруку и то:

- Категорија *E* - продавац ставља робу на располагање купцу у својим просторијама и има најнижи степен одговорности за робу.
- Категорија *F*- продавац доставља робу до места које одређује купац (*FAC*, *FCA*, *FOB*).
- Категорија *C*- продавац уговора превоз робе, али не преузима ризик од пропасти или случајног оштећења након што је испоручена и послата (*CFR*, *CIP*, *CPT*, *CIP*).
- Категорија *D* - уколико је уговорен паритет из категорије *D* продавац има највећи степен одговорности те сноси све трошкове и ризике испоруке робе купцу на место до крајњег одредишта (*DAF*, *DES*, *DEQ*, *DDU*, *DDP*)“.⁴³⁶

У територијалном смислу *INCOTERMS* правила су „првенствено намењена за уговоре о међународној продаји робе, односно уговоре код којих роба прелази државну границу. Међутим, из наслова је јасно да могу да се користе и у унутрашњем промету“.⁴³⁷

⁴³⁵ Ibid.

⁴³⁶ Делимеђац, М. (2014), *op. cit.*, стр. 70-71.

⁴³⁷ Фишер Шобот, С. (2021), *op. cit.*, стр. 39.

У *INCOTERMS* 2020 паритете убрајају се правила представљена у следећој табели.

Табела 7. *INCOTERMS* 2020 паритети

Паритет	Термин	Значење	Детаљније појашњење
EXW	Франко фабрика – <i>ex works</i>	Продавац предаје робу у својим просторијама не покривајући никакве даље трошкове	Ово правило се може користити без обзира на одабрани вид транспорта и за више од једног вида транспорта. Продавац врши испоруку када стави робу на располагање купцу, у просторијама продавца или другом именованом месту. Продавац није дужан да утовари робу на возило за преузимање робе, нити да обави извозно царинење а уколико то ипак учини онда то чини на ризик и на трошак купца. Дакле, ради се о најмањој обавези за продавца.
FCA	Франко превозник (на назначеном месту) – <i>free carrier</i>	Продавац предаје робу извозно оцарињену у руке превозника назначеног од стране купца на назначеном месту. Овај паритет је погодан за све врсте транспорта.	Ако се назначи <i>FCA</i> Осака то значи да је продавац одговоран да уручи робу превознику у Осаки за отпрему купцу. Купац мора аранжирати и платити трошкове транспорта из Осаке до своје локације и одговоран је за свако оштећење робе које настане од момента пријема исте од превозника у Осаки. Ако се жели осигурање терета, купац то мора независно сам да аранжира и плати.
FAS	Франко уз бок брода (у назначеној луци)	Продавац мора да донесе и постави робу поред брода, спремну за утовар у назначеној	Ово правило се користи само за поморски или за транспорт унутрашњим пловним путевима. Продавац испоручује робу када се

	<i>- free alongside ship</i>	луци. Продавац такође мора да извозно оцарини робу и припреми све папире неопходне за транспорт.	роба стави уз бок брода (нпр. кеј или баржу) који одређује купац у именованој луци отпреме. Ризик губитка или оштећења и трошкови прелазе на купца када је роба уз бок брода. Потребно је користити правило <i>FCA</i> уколико се роба налази у контејнерима и када је уобичајено да продавац преда робу превознику на терминалу а не уз бок брода. Продавац царини робу за извоз.
FOB	Франко утоварено на брод (у назначеној луци) – <i>free on board</i>	Продавац мора да утовари робу на брод који је одређен од стране купца, извозно оцарињену. Ово је веома често коришћен паритет у бродском транспорту.	Ово правило се користи само за поморски или за транспорт унутрашњим пловним путевима. Продавац испоручује робу када је роба укрцана на брод који номинован од купца у именованој луци отпреме. Ризик губитка или оштећења и трошкови прелазе на купца када је роба укрцана на брод. Ипак сматра се да треба користити Incoterms <i>FCA</i> када је роба у контејнерима и када се испоручује на терминалу. Продавац царини робу за извоз.
CFR	Трошкови и возарина плаћени (до назначене луке) – <i>cost and freight</i>	Продавац мора да плати трошкове транспорта до назначене луке. Међутим ризик се преноси на купца у моменту када се роба физички одвоји од брода.	Ово правило се користи само за поморски или за транспорт унутрашњим пловним путевима. Продавац испоручује робу укрцану на брод или обезбеђује да се роба тако испоручи. Продавац уговара превоз и плаћа све трошкове и возарину да се роба допреми до именоване луке одредишта. Правилима <i>CPT, CIP, CFR, CIF</i> – продавац испуњава обавезу

			испоруке када преда превознику а не када роба стигне до места одредишта. Критично код овога правила је то што се прелаз ризика и расподела трошкова одвијају на различитим местима.
CIF	Трошкови, возарина и осигурање (до назначене луке) – <i>cost, insurance and freight</i>	Овај паритет је исти као и CFR уз додатни услов да продавац мора да покрије трошкове осигурања и за купца.	Ово правило се као и претходно користи само за поморски или за транспорт унутрашњим пловним путевима. Продавац испоручује робу укрцану на брод или обезбеђује да је роба већ тако испоручена. Продавац уговара превоз и плаћа све трошкове и возарину да се роба допреми до именоване луке одредишта. Такође, продавца је тај који уговара осигурање које покрива купчев ризик од губитка или оштећења на роби током превоза. Као и код претходног <i>Incoterms</i> -а прелаз ризика и расподела трошкова се одвијају у различитим местима.
CPT	Транспорт плаћен (до назначене дестинације) <i>- carriage paid to</i>	Продавац сноси све трошкове транспорта до назначене дестинације међутим ризик преноси предавањем робе првом превознику.	Ово правило може да се користи без обзира на одабрани вид транспорта и за више од једног вида транспорта. Продавац испоручује робу превознику или другом лицу које продавац одреди у договореном месту. Продавац мора да уговори превоз и да плати трошкове превоза робе до именованог места одредишта. Продавац има обавезу да обави извозно царињење робе где је то прописано. Код овог <i>Incoterms</i> -а, такође,

			<p>пренос ризика и пренос трошкова се обављају на различитим местима. Савет је да се:</p> <ul style="list-style-type: none"> - у уговору што прецизније дефинише место испоруке, где ризик прелази на купца, и именовано место одредишта до кога продавац мора да уговори превоз, као и тачку унутар уговореног места одредишта јер су трошкови до те тачке на рачун продавца. - ако постоји више превозника позиција купца је неповољна јер ризик прелази када је роба предата првом превознику.
CIP	<p>Транспорт и осигурање плаћени (до назначене дестинације)</p> <p>- <i>carriage, insurance paid to</i></p>	<p>Овај паритет је исти као <i>CPT</i> уз додатак обавезе продавца да покрије трошкове осигурања. Међутим и у овом случају ризик се преноси предавањем робе првом превознику.</p>	<p>Ово правило може да се користи без обзира на одабрани вид транспорта и за више од једног транспорта. Продавац испоручује робу превознику или другом лицу које продавац одреди у договореном месту. Продавац мора да уговори превоз и да плати трошкове превоза робе до именованог места одредишта. Продавац мора да уговори осигурање са минималним покрићем на роби током превоза. Ово правило, као и претходна три, има две критичне тачке, јер се сам пренос ризика и трошкова одвија на различитим местима.</p>
DPU	<p>Испоручено у месту истоварено</p>	<p>Нов паритет, уведен у <i>INCOTERMS</i> 2020 правилима.</p>	<p>Овај термин се примењују код оних врста превоза које не представљају поморски превоз или</p>

	(назив места одредишта) <i>- delivered at place unloaded</i>	Припада групи правила који се користе када место у којем продавац предаје робу превозиоцу или му је ставља на располагање, односно када место у којем продавац предаје робу купцу или му је ставља на располагање нису на броду или не представљају место уз бок брода.	превоз унутрашњим воденим путевима и код мултимодалног превоза.
DAP	Испоручено на назначеној дестинацији <i>- delivered at place</i>	Продавац сноси трошкове доставе робе на назначену дестинацију изузимајући трошкове увозног царинења. Ризик се преноси на купца у тренутку истовара на назначеној дестинацији.	Ово правило може да се користи без обзира на одабрани вид транспорта и за више од једног вида транспорта. Продавац испоручује робу када је роба стављена на располагање купцу на приспелом превозном средству спремна за истовар (неистоварена) у именованом месту одредишта. Уговорне стране треба да уговоре конкретну тачку унутар уговореног места одредишта јер ризици до те тачке падају на терет продавца. Када је намера да продавац плати увозне дажбине треба користити <i>DDP</i> . Продавац сноси ризике у допреми робе до наведеног места.
DDP	Испоручено оцаринењено (на назначену	Продавац покрива све трошкове транспорта и царинења робе као и трошкове царине и	Ово правило може да се користи без обзира на одабрани вид транспорта и за више од једног вида транспорта. Продавац

	дестинацију) - <i>delivered duty paid</i>	припадајућег пореза те сноси сав ризик све до доставе робе.	испоручује робу када се роба ставља на располагање купцу, оцарињена за увоз на приспелом превозном средству, спремна за истовар у именованом месту одредишта. <i>DDP</i> је максимална обавеза за продавца.
--	--	---	---

Извори: Фишер Шобот, С. (2021). Правила Међународне трговинске коморе за коришћење термина у унутрашњој и међународној трговини – *INCOTERMS 2020*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, 60 (91), 31-50, стр. 40-41; Касавица, П. (2016). Процес формирања и управљања портфолиом корпоративних клијената пословне банке. Докторска дисертација, Београд: Универзитет Сингидунум, стр. 309-312; Делимеђац, М. (2014). Документарни акредитив и електронско банкарство, Економски изазови, 3 (5), 66-78, стр. 71-72.

6. ОДНОС АКРЕДИТИВА СА ДРУГИМ ОБЛИЦИМА ПЛАЋАЊА И ОБЕЗБЕЂЕЊА

Кроз досадашњу опсервацију акредитива као услужног банкарског посла, анализирана су релевантна питања која се тичу појма, начела и основних карактеристика акредитива, потом извора и историјског развоја акредитива, те правних односа и начина функционисања акредитивног пословања у пракси, и коначно, класификација и врста акредитива.

Речено је и детаљно теоријски елаборирано да је акредитив услужни, неутрални банкарски посао, и да се са разлогом одређује као најзначајнији облик плаћања у међународном, па и унутрашњем робном и платном промету.

Иако се ни у једном тренутку не може оспорити значај акредитива у унутрашњем робном и платном промету, свакако је јасно да је улога и димензија примене акредитива на пољу међународног пословања значајнија и у пракси далеко заступљенија.

Сегмент међународног банкарства се последњих деценија експанзивно развио.

Под међународним банкарством се „подразумева банкарско пословање које превазилази националне оквире (*cross-border banking*) и у оквиру ког се приликом обављања банкарских операција користе различите валуте (*cross-currency banking*). Експанзија међународног банкарског пословања је директна последица интернационализације светских тржишта“⁴³⁸.

Улога међународног банкарства „у међународном платном промету је незаобилазна јер се сви послови одвијају преко овлашћених банака и/или њихових инокоресподентних банака – контокорената код којих банке имају отворене

⁴³⁸ Рачић, Ж. (2018), *op. cit.*, стр. 176.

рачуне“.⁴³⁹ Мићић овде наглашава да се „инструментима међународног платног промета морају у исто време заштитити интереси и продаваца и купаца из различитих земаља“.⁴⁴⁰

Такође, „у извршењу спољнотрговинских плаћања постоје могућности употребе широког спектра инструмената међународног платног промета. Сваки од њих има своје специфичности“.⁴⁴¹

Према Рачићу, „домаће пословне банке које су пратиле пословне активности предузећа на иностраним тржиштима, последично су почеле да пружају услуге међународних плаћања, чиме је отпочео процес њихове трансформације у међународне и мултинационалне банке. У почетку су се међународне банкарске услуге базирале на стварању контокорентнокоресподентских односа између домаћих и страних банака. Циљ успостављања тих односа било је плаћање и наплата увозних и извозних послова у домаћој валути, да би временом дошло до развоја мултинационалних банака које послују са различитим валутама и имају филијале и у станим државама“.⁴⁴²

Поред свега до сада реченог, свакако се препознаје као веома значајно сагледати улогу и однос акредитива са другим инструментима међународног платног промета, те извести одређене закључке о њиховим сличностима, разликама, као и о значају у сегменту у ком имају практично велику примену.

Сходно реченом, у наставку ће се сагледати сличности и разлике између:

- документарног акредитива и банкарске гаранције,
- документарног акредитива и документарног инкаса,
- документарног акредитива и банкарске дознаке.

⁴³⁹ Миленковић, И. (2010), *op. cit.*, стр. 15.

⁴⁴⁰ Мићић, Н. (2015), *op. cit.*, стр. 89.

⁴⁴¹ *Ibid.*

⁴⁴² Рачић, Ж. (2018), *op. cit.*, стр. 176.

6.1. Документарни акредитив и банкарска гаранција

Банкарска гаранција је регулисана члановима 1083-1087 Закона о облигационим односима.

Банкарска гаранција је инструмент који „обезбеђује сигурност извршавања уговорних обавеза из домаћих и међународних финансијских трансакција“.⁴⁴³ У теорији се често истиче да „иако није инструмент међународног платног промета, већ инструмент осигурања плаћања у њему, из разлога њене широке употребе у његовом несметаном функционисању и чињенице да се без ње тешко може обавити иједан озбиљнији спољнотрговински посао“⁴⁴⁴ треба учинити осврт на банкарску гаранцију и њен однос са документарним акредитивом.

Према члану 1083, „банкарском гаранцијом се обавезује банка према примаоцу гаранције (кориснику) да ће му за случај да му треће лице не испуни обавезу о доспелости измирити обавезу ако буду испуњени услови наведени у гаранцији“. Истим чланом, у ставу 2 је одређено да „банкарска гаранција мора бити издата у писменој форми“.

Према мишљењу савремених теоретичара, „из изложене законске дефиниције правна теорија је извела закључак да је банкарска гаранција по својој правној природи једнострани правни посао (једнострани акт), а не уговор, јер обавеза банке према кориснику гаранције настаје једностраном изјавом воље банке израженој у датој гаранцији“.⁴⁴⁵

⁴⁴³ Ibid, стр. 206.

⁴⁴⁴ Миленковић, И. (2010), *op. cit.*, стр. 27.

⁴⁴⁵ Васиљевић М. (1995). Трговинско право, Београд: Савремена администрација, стр. 730; цитирано према: Козар, В. (2011). Обезбеђење потраживања банкарском гаранцијом у Републици Србији и земљама у региону. Страни правни живот, 3, 188-202, стр. 189.

Овде треба нагласити да, „иако постоје одређене сличности са уговором о јемству, битна разлика се састоји у томе што код јемства јемац одговара за туђу обавезу, док код банкарске гаранције банка одговара за своју обавезу и извршава своју обавезу а не дужникову“.⁴⁴⁶

Према члану 1084 Закона о облигационим односима, „банка измирује обавезу из гаранције у новцу и у случају да се гаранцијом обезбеђује неновчана обавеза“.

Законом је у члану 1085 уређена материја потврде гаранције (супергаранције), те тако „ако друга банка потврди обавезу из гаранције, корисник може своје захтеве из гаранције поднети било банци која је издала гаранцију, било оној која ју је потврдила“.

Закон о облигационим односима уређује и питања уступање права из гаранције и гаранцију "без приговора".

Наиме, према одредбама члана 1086, „своја права из банкарске гаранције корисник може уступити трећем само са уступањем потраживања које је обезбеђено гаранцијом и преносом својих обавеза у вези са обезбеђеним потраживањем“.

У складу са одредбама члана 1087, „ако банкарска гаранција садржи клаузулу "без приговора", "на први позив" или садржи речи које имају исто значење, банка не може истицати према кориснику приговоре које налогодавац као дужник може истицати према кориснику по обезбеђеној обавези. Налогодавац је дужан платити банци сваки износ који је банка платила по основу гаранције издате са клаузулом из претходног става. Корисник гаранције дугује налогодавцу износ примљен по основу гаранције на који иначе не би имао право због оправданих приговора налогодавца“.

Банкарска гаранција представља документ „путем којег се пословном партнеру даје конкретно материјално обезбеђење. Даје се на основу имовине, или укључујући банку која гарантује својим средствима. У једном или другом случају

⁴⁴⁶ Бесаровић И. (2010). Пословно право, Београд: Интермех, стр. 225; цитирано према: Козар, В. (2011), *op. cit.*, стр. 189.

банка издаје документ у висини вредности издате гаранције; банка се интерно обезбеђује имовином свог комитента за чији рачун је издала гаранцију“.⁴⁴⁷

У правне односе, а поводом издавања банкарске гаранције, „ступају најмање три правна субјекта, и то: налогодавац (дужник из основног правног посла), банка која издаје гаранцију и корисник гаранције (поверилац из основног правног посла закљученог са налогодавцем), при чему овде разликујемо три врсте односа:

- На основу основног уговора настаје правни однос између повериоца и дужника који се посебном финансијском клаузулом обавезује да прибави гаранцију одређене банке ради обезбеђења повериочевог потраживања;
- Правни однос између налогодавца (дужника из основног правног посла), и банке која издаје гаранцију настаје закључењем уговора о издавању банкарске гаранције. Према својој правној природи ово је уговор о налогу, а могу постојати и елементи уговора о кредиту.
- Однос између банке и корисника гаранције успоставља се издавањем гаранције. Издавањем гаранције за банку настаје обавеза, да према условима из гаранције, изврши исплату гарантованог износа. На тај начин настаје самосталан облигационо-правни однос између банке - гаранта и корисника гаранције. Банка је, дакле, дужник у облигацији, а банкарска гаранција је извор облигације“.⁴⁴⁸

Уговор о банкарској гаранцији, према Мићић, одликује се „следећим карактеристикама:

- гарантована чинидба основног дужника не сме да буде противправна нити неморална,
- мора постојати субјективна неизвесност да ће уследити чинидба основног дужника,

⁴⁴⁷ Миленковић, И. (2010), *op. cit.*, стр. 28.

⁴⁴⁸ Козар, В. (2011), *op. cit.*, стр. 190-191.

- због недостатка прописа уговор о гаранцији је неформалан,
- на основу садржине уговора о гаранцији процењује се доспелост гарантоване чинидбе,
- да би остварио своја права, корисник гаранције треба да прими доказ само о томе да дужник није извршио своју основну обавезу⁴⁴⁹.

Према Рачићу, „у пословном свету банкарска гаранција као инструмент ужива добру репутацију, највише захваљујући својствима неопозивости и безусловности. Неопозивост значи да банка нема право да одустане од гаранције коју је већ дала, док безусловност значи да поверилац одмах по настанку гарантованог случаја захтева исплату од банке гаранта, без претходног покушаја принудне наплате потраживања од главног дужника. Наведена својства пружају корисницима гаранције могућност да брзо и без судских спорова и парница реализују своја потраживања, што је посебно значајно у оквирима међународног пословања. Такође, повериоци радо прихватају банкарску гаранцију, јер се сматра да банке као моћне финансијске институције које теже да одрже своју репутацију и углед, ефикасно извршавају своје пословне обавезе“⁴⁵⁰.

На основу презентованих и у науци, као и пракси, нарочито вреднованих ставова поводом документарног акредитива и банкарске гаранције, могу се издвојити извесне сличности, али и разлике између ова два инструмента.

Мастиловић наводи да су сличности између документарног акредитива и банкарске гаранције „прво у погледу њиховог настанка. Оба правна института настала су у међународном промету као средство обезбеђења којим се гарантује успешна реализација неког уговора који им предходи. Настали су услед потребе смањења ризика за неизвршење дужникових обавеза и услед неповерења привредних субјеката или банке уколико није у могућности да изврши проверу бонитета

⁴⁴⁹ Мићић, Н. (2015), *op. cit.*, стр. 103.

⁴⁵⁰ Рачић, Ж. (2018), *op. cit.*, стр. 206.

привредних субјеката. И документарни акредитив и банкарска гаранција су независни и самостални правни институти у односу на уговоре који им предходе⁴⁵¹.

Основна разлика између ова два правна института „огледа се у извршењу њихових функција. Документарни акредитив је инструмент плаћања и обезбеђења потраживања, док је банкарска гаранција инструмент обезбеђења. Документарни акредитив представља начин на који ће роба или услуге из предходног уговора бити плаћене, док ће се банкарска гаранција активирати само уколико то буде неопходно тј. уколико се обавезе из предходног уговора не измире. Документарни акредитив се односи само на испуњење новчаних обавеза уговорних страна, док је улога банкарске гаранције ширег карактера и новчаног и неновчаног⁴⁵².

Истичући мишљење да је документарни акредитив на првом месту инструмент плаћања, па тек потом инструмент обезбеђења извршења уговора, Минић основну пажњу у анализи ова два правна института усмерава на њихове карактеристике у смислу „правних обележја као средстава обезбеђења потраживања⁴⁵³.

- Банкарска гаранција и документарни акредитив јесу настали на потребама међународних пословних односа, и у њиховом правном обликовању доминантно је утицала Међународна трговачка комора;
- Правна природа документарног акредитива и правна природа банкарске гаранције, јесу сличности између ова два инструмента обезбеђења. У суштини, правни односи који настају, трају и престају код документарног акредитива јесу веома сличне правне природе са правним односима код банкарских гаранција;

⁴⁵¹ Мاستиловић, Ј. (2019а). Значај документарног акредитива и разграничење у односу на друге послове међународног банкарског права. Право – теорија и пракса, 36 (1-3), 98-108, стр. 103.

⁴⁵² Ibid, стр. 104.

⁴⁵³ Минић, С. (2018). Правна обележја банкарске гаранције као института обезбеђења потраживања. Докторска дисертација. Нови Сад: Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, стр. 234-235.

- Документарни акредитив и банкарска гаранција имају сличност и са становишта основог правног посла услед којих настају. Посебност документарног акредитива и банкарске гаранције јесте што у основи оба правна посла настају као последица претходног правног посла. Основ њиховог постојања огледа се у потреби постојања основног правног посла из којег проистиче потреба за издавање документарног акредитива, односно банкарске гаранције;
- Када се у оквиру правне науке разматра питање сличности и разлике између документарног акредитива и банкарске гаранције, једна од главних разлика јесте то што је документарни акредитив у основи средство плаћања обавезе из основног посла. Банкарска гаранција, као средство обезбеђења извршења уговора има специфична обележја у погледу детерминисања новчаног износа гаранција, и тај износ никад не представља цену коштања робе, услуге или нечег другог што је садржано у основном уговору, већ се исти формира на основу више релевантних фактора, од којих потраживање из основног уговора јесте само један од фактора који утиче на формирање висине износа гаранције;
- Специфичност документарног акредитива може се идентификовати у погледу обима правне заштите који се пружа субјекту у односу на банкарску гаранцију. Банкарска гаранција као средство обезбеђења штити само једну страну, што јесте саобразно са другим средствима обезбеђења. Ипак, када са овог становишта анализирамо документарни акредитив, јасно је да овај инструмент јесте значајно другачији од других. За разлику од банкарске гаранције, код документарног акредитива врши се заштита субјеката из акредитивног посла, односно интереса повериоца и интереса дужника, тј. продавца и купца.
- Када је у питању сама процедура исплате новчаног износа из документарног акредитива и банкарске гаранције, постоје такође одређене дистинкције које јесу квалитативне процесноправне природе. Исплата по основу документарног

акредитива јесте увек везана за обавезу корисника акредитива да претходно презентира акредитив банци тз. акредитивна документа. Код исплате новчаног износа из гаранције, корисник гаранције јесте у обавези да по наступању гарантованог случаја поднесе банци која је издала гаранцију захтев за исплату новчаног износа. Процедура исплате гарантованог новчаног износа код банкарске гаранције јесте знатно олакшана него што је то случај код исплате по основу документарног акредитива.

- Једна од разлика између банкарске гаранције и документарног акредитива јесте у вези са одступањем од новчаног износа који се има исплатити. Код банкарске гаранције важи начело фиксне гаранцијске обавезе, док код документарног акредитива могуће је да износ акредива није фиксно изражен⁴⁵⁴.

6.2. Документарни акредитив и документарни инкасо

Инкасо послови су веома значајан сегмент међународног банкарства. Документарни инкасо се класификује у групу неутралних банкарских послова. Инкасо послови су услужни посао банке и подразумевају да банка на име ових послова остварује право на банкарску накнаду, тј. провизију.

Према Миленковићу, „инкасо послови су веома атрактивни за банку јер се уз њено посредовање врши наплата, а не изискује коришћење њених средстава. До међународне документарне наплате (инкасо) у међународном платном промету долази када продавац-извозник има потешкоћа у продаји робе на међународном

⁴⁵⁴ Ibid, стр. 236-241.

тржишту“.⁴⁵⁵ Такође, неоспорни су бројни бенефити које удомену пословања остварује документарни инкасо.⁴⁵⁶

Минић појмовно опредељује документарни инкасо, те истиче да је то „услужни банкарски посао у којем банка преузима обавезу да по претходно добијеном налогу а за рачун свог комитента (налогодавац – продавац из основног посла) изврши наплату његовог потраживања који је уговорно дефинисан према трећем лицу (трасату – купац из основног посла), који је у обавези да изврши предају уговором дефинисаних докумената на основу којих он може да располаже робом, док се налогодавац обавезује да ће на име реализације овог посла извршити плаћање према банци у виду провизије за реализовани посао, као и плаћање свих трошкова које је банка имала током реалаизације посла“.⁴⁵⁷

У међународном документарном инкасоу учествују следећа лица:

⁴⁵⁵ Миленковић, И. (2010), *op. cit.*, стр. 20.

⁴⁵⁶ “Основна привредна функција документарног инкаса је у томе да уговорним странама омогући ефикасан начин плаћања. Примећено је да се инкасо послови јављају у време великих привредних и политичких криза, када повериоци нису сигурни да ће наплатити своја потраживања, па се надају да ће банка својим знањем, пословним везама и угледом брже и лакше извршити наплату. Документарни инкасо се најчешће користи у случајевима када се уговорне стране добро познају па продавац не сумња у савесност и платежну способност купца. Продавац је тада сигуран да његов стални пословни партнер неће одбити плаћање и на тај начин га принудити да се излаже непотребним трошковима враћања или ускладиштења испоручене робе. Наплатом потраживања путем документарног инкаса снижавају се укупни трошкови наплате јер банка те послове врши професионално и у великом броју, због чега се појединачни трошкови у маси снижавају. Такође, банка својом стручном услугом обезбеђује бржу и сигурнију наплату новчаног потраживања. Документарни инкасо може продавцу користити и као средство обезбеђења онда када купац до испоручене робе може доћи само на основу докумената које је претходно, плаћањем купопродајне цене, од инкасо банке искупио. Инкасо се користи и у домаћим и међународним пословима, мада се у пракси најчешће користи у међународним пословима. Путем инкаса могу да се наплаћују сва потраживања клијената у иностранству, без обзира по ком основу су потраживања настала (за извезену робу, извршене услуге, проузроковану штету и сл.)“.⁴⁵⁷ Извор: Документарни инкасо. Доступно на: <https://ipf.rs/dokumentarni-inkaso/> (02.01.2022.)

⁴⁵⁷ Минић, С. (2018), *op. cit.*, стр. 248.

Види и: Бејатовић М., Дукић-Мијатовић М., (2011). Берзанско право, Нови Сад, Привредна академија, стр. 136.

„1) налогодавац (продавац, извозник) - ангажује банку да уместо њега изврши наплату потраживања,

2) доставна банка – предаје документа добијена од налогодавца свом инкасо банци (банци увозника),

3) инкасо банка (банка увозника) – коресподентна банка доставне банке у иностранству (у земљи плаћања),

4) купац (увозник) – дужан је да се одазове позиву своје банке и да без одлагања изврши исплату која је предмет документарног инкаса“.⁴⁵⁸

Анализирајући практичну страну примене документарног инкаса у међународном пословању, Мићић наглашава да се „документарна наплата, односно инкасо посао обично реализује тако што продавац-извозник, пошто отпреми робу и добије одговарајућа документа, ова документа поверава својој банци (може и директно иностраној банци или купцу-увознику, што је ређи случај). У писменом налогу банци он даје све релевантне инструкције у вези са наплатом (документа која се шаљу на наплату, износ који се наплаћује и валута у којој се наплаћује, поступак банке у случају одбијања плаћања или акцептирања менице, упутство за плаћање банкарских трошкова и остала специфична упутства). Банка продавца-извозника доставља предата документа за наплату или акцептирање, са свим потребним инструкцијама, једном од својих коресподената кога сама изабере (по правилу, банци у земљи у којој се врши наплата или акцептирање и у месту где се налази пословно седиште купца-увозника). Банка продавца-извозника нема никакву обавезу да испитује исправност или форму комерцијалних папира или пратећих докумената. Банка наплате у иностранству, пошто прими документа од банке продавца-извозника, позива лице или организацију који су назначени у налогу да преузму документа и истовремено изврше исплату. Након што прими од наплатне банке одговарајућа документа, купац-увозник има обавезу да без одлагања изврши уплату, односно стави акцепт на меницу. Купац-увозник има право да од наплатне банке добије сва

⁴⁵⁸ Рачић, Ж. (2018), *op. cit.*, стр. 199.

потребна документа за преузимање робе. Пошто изврши уплату, или стави акцепт на меницу, купац-увозник стиче право располагања над робом. Банка наплате има обавезу да обавести продавца-извозника о исходу наплате. Ова обавеза постоји и у случају позитивног и негативног исхода, с тим да извештаји морају бити праћени свим релевантним подацима за продавца-увозника“.⁴⁵⁹

Поред предности коју инкасо посао пружа странкама из основног уговора, „он корист доноси и банкама па га банке у свом редовном пословању често користе. Пре свега, ризик оваквих послова је минималан, затим банка не ангажује при инкасо пословима своја средства (већ користи свој инкасо-апарат, који иначе мора имати ради наплате сопствених потраживања), добија и увид у пословање свог клијента и ступа у пословне односе са привредним организацијама са којима до тада није пословала. Свакако, за свој рад банка има право на одређену провизију, чија висина зависи од вредности новчаног потраживања које треба да буде наплаћено и сложености појединих банкарских операција. У сваком случају та провизија није велика, а ни уједначена, али је с обзиром на незнатност пословног ризика довољна компензација за пружену услугу“.⁴⁶⁰

Разматрајући сличности и разлике између документарног акредитива и документарног инкаса, Мاستиловић наводи да се сличности између ова два института „огледају по њиховој правној природи - и уговор о документарном акредитиву и уговор о документарном инкасу представљају уговор о налогу. Нису настали законодавним односно, нормативним путем, него су производи међународне трговачке и банкарске праксе“.⁴⁶¹

Разлика између документарног инкаса и документарног акредитива је у томе „што код првог правног института клијент преко банке потражује и врши наплату од дужника, који није у правном односу са том банком, а код другог правног института

⁴⁵⁹ Мићић, Н. (2015), *op. cit.*, стр. 94-95; Миленковић, И. (2010), *op. cit.*, стр. 20-21.

⁴⁶⁰ Документарни инкасо. Доступно на: <https://ipf.rs/dokumentarni-inkaso/> (02.01.2022.)

⁴⁶¹ Мاستиловић, Ј. (2019а), *op. cit.*, стр. 105.

клијент плаћа дуг преко банке. Основна разлика између ова два правна института је у томе што документарни акредитив представља првенствено средство плаћања, а документарни инкасо средство наплате потраживања⁴⁶².

6.3. Документарни акредитив и банкарска дознака

Банкарска дознака је инструмент међународног платног промета који је почео да се примењује пре свих других инструмената, а који се и данас примењује у банкарском пословању. Према Рачићу, „банкарска дознака представља писмени налог једне банке другој банци за исплату одређеног износа одређеном лицу-кориснику исплате. Уколико се банка налогодавац и банка корисника не налазе у истој земљи, реч је о међународној банкарској дознаци⁴⁶³“.

Исти аутор наводи битне елементе банкарске дознаке, у које сврстава:

- основне податке банке налогодавца;
- датум и број дознаке;
- износ који треба исплатити;
- ознаку валуте у којој треба извршити исплату;
- име налогодавца;
- име и адресу лица-корисника дознаке;
- сврху дознаке;
- услове исплате (уколико постоје);
- име и адресу исплатне банке;
- рамбурсну клаузулу (у случају да за њом постоји потреба);

⁴⁶² Ibid, стр. 105-106.

⁴⁶³ Рачић, Ж. (2018), *op. cit.*, стр. 195.

- лице које покрива трошкове исплатне банке (обично је то корисник дознаке)⁴⁶⁴.

Према подацима Народне банке Србије, „постоји неколико начина да се изврши пренос новца у међународном платном промету. Најчешће се користи инодознака коришћењем технологије *SWIFT* или неки од електронских сервиса за пренос новчаних дознака (*Western Union, MoneyGram, RIA Money Transfer, Small World Financial Services* и др.)“⁴⁶⁵

Такође, „*SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication - Удружење за међународне, међубанкарске финансијске телекомуникације)* међународна је банкарска мрежа и софтвер за размену порука, који омогућава размену стандардизованих финансијских порука код финансијских институција“⁴⁶⁶

⁴⁶⁴ Ibid.

⁴⁶⁵ Објашњење начина преноса новца у међународном платном промету за физичка лица. Доступно на: <https://nbs.rs/sr/ciljevi-i-funkcije/zastita-korisnika/naknade-ino/doznake-objasnjenje/> (03.01.2022)

⁴⁶⁶ „Ако се грађани одреде да новац пренесу коришћењем услуге инодознака путем *SWIFT*-а, неопходно је да прималац од своје банке добије тзв. инструкције за уплату, које садрже: име и презиме примаоца, број његовог банковног рачуна – *IBAN* број или другу јединствену идентификациону ознаку, међународну ознаку под којом је банка позната у свету (тзв. *SWIFT* код или *BIC* код), кореспондентску банку или више њих (кореспондентска банка је банка с којом је банка корисника платних услуга успоставила кореспондентски однос и преко које може пословати са иностранством). По прибављању свих наведених података из инструкције за уплату, прималац их доставља пошиљаоцу, који затим одлази у банку по избору у земљи у којој се налази и врши уплату.

Ознаке попуњавања дознаке путем *SWIFT*-а су:

- *OUR*: пошиљалац сноси све трошкове у вези преносом новца: провизију своје банке, провизију банке кореспондента и провизију банке примаоца новчаних средстава. Инопровизије стижу на наплату накнадно, па би банка пошиљаоца могла да тражи неко обезбеђење (нпр. право на накнадно задужење текућег рачуна), о чему би требало да упозна клијента, у складу са општим условима пословања и закљученим уговором;

- *BEN*: прималац сноси све трошкове (дакле, пошиљалац није дужан да плати провизију);

- *SHA*: трошкови се деле – провизију банке пошиљаоца сноси пошиљалац, инопровизије сноси прималац (дакле, пошиљалац плати банкарску провизију на шалтеру и нема никакве накнадне обавезе)”. Извор: Објашњење начина преноса новца у међународном платном промету за физичка лица. Доступно на: <https://nbs.rs/sr/ciljevi-i-funkcije/zastita-korisnika/naknade-ino/doznake-objasnjenje/> (03.01.2022)

Миленковић наводи да банкарска дознака „није ништа друго до банкарски налог који се извршава у корист корисника у иностранству“.⁴⁶⁷ Појашњавајући процедуру извршења банкарске дознаке, такође наводи да се иста одвија на следећи начин: „Налогодавац даје налог домицилној банци да изврши дознаку у иностранство. После пријема захтева налогодавца за извршење дознаке, банка проверава да ли постоји покриће на његовом рачуну. Затим банка налогодавца даје налог коресподентској банци у иностранству да исплати назначени износ субјекту. У налогу који домаћа банка доставља инокоресподенту налазе се диспозиције налогодавца, као и назнака да ли ће се дознака извршити на терет њених средстава која се воде на текућем рачуну код коресподентске банке, или на терет банкарског кредита који је са банком исплатиоца раније уговорен и сл. Да би се обезбедила аутентичност налога, банка налогодавца мора да стави потписе овлашћених лица на налогу који доставља коресподентској банци. Када инострана банка прими налог за извршење банкарске дознаке, дужна је да изврши налог тако што ће наложити домаћој банци да изврши налог у земљи. Банка која извршава налог по основу иностране дознаке може га реализовати коришћењем инструмента унутрашњег платног промета, односно одобравањем у корист текућег рачуна домаћег субјекта, непосредном исплатом у готову или на неки други начин“.⁴⁶⁸

Постоји неколико класификација банкарских дознака. Подела коју свакако треба споменути јесте подела на условну у безусловну банкарску дознаку.

Када је приликом реализације банкарске дознаке потребно испунити неке услове који су предвиђени основним уговором говоримо о условној банкарској дознаци.

У ситуацији када приликом реализације банкарске дознаке није потребно испунити ни један услов (дакле нема предвиђених услова у основном уговору), говоримо о безусловној банкарској дознаци.

⁴⁶⁷ Миленковић, И. (2010), *op. cit.*, стр. 16.

⁴⁶⁸ Крстић, Б. (2001). Међународно банкарство, Ниш: Економски факултет, стр. 221- 222; цитирано према: Миленковић, И. (2010), *op. cit.*, стр. 17.

Анализирајући сличности и разлике између документарног акредитива и банкарске дознаке, Мاستиловић истиче да су њихове „заједничке карактеристике то да су инструменти међународног платног промета, а у самој реализацији се ангажују најмање две пословне банке. Међутим, документарни акредитив представља знатно сложенији правни посао од банкарске дознаке и подразумева већи степен ангажованости банке, која у реализацији документарног акредитива сноси и веће ризике“.⁴⁶⁹

⁴⁶⁹ Мاستиловић, Ј. (2019а), *op. cit.*, стр. 106.

7. ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО

У раду је на неколико места истакнута чињеница да је акредитив (ту се пре свега акцентује документарни акредитив) као неутрални услужни банкарски посао превасходно заступљен у међународном платном промету. Улога и димензија примене акредитива на пољу међународног пословања свакако јесу значајнији у односу на унутрашњи платни промет.

Процена димензије примене акредитива на светском нивоу укључује статистичке показатеље Међународне трговачке коморе, што ће у оквиру првог поднаслова овог поглавља бити детаљније приказано.

Оно што је такође значајно сагледати јесте оквирна елаборативна констатација одређених закључака поводом примене акредитива као услужног банкарског посла у Републици Србији. Ова тема биће у краћим цртама представљена у оквиру другог поднаслова овог поглавља.

7.1. Статистички показатељи примене акредитива на светском нивоу

Извор статистичких показатеља примене акредитива на светском нивоу је тзв. Трговачки регистар Међународне трговачке коморе (*The ICC Trade Register*), који мери глобални ризик у трговини и финансирању извоза.

Глобални поглед на профиле кредитног ризика за финансирање трговине, финансирање ланца снабдевања и трансакције финансирања извоза омогућен је путем тзв. Контролне табле Трговачког регистра (*ICC Trade Register Dashboard*), која показатеље примене акредитива на светском нивоу дели у три групе:

- ниво обвезника (*obligor level*),

- ниво изложености (*exposure level*) и
- ниво објекта (*facility level*).

У наредне три табеле биће приказани статистички параметри примене акредитива према све три групе показатеља.

Табела 8. Статистички параметри примене акредитива према показатељу - ниво обвезника

	Пондерисана стопа обвезника	Укупна процентуална заступљеност	Стопа опоравка	Уобичајено губитак	Очекивани губитак
Увозни акредитив	0.40%	100.00%	62.70%	37.30%	0.15%
Извозни акредитив	0.04%	100.00%	63.70%	36.30%	0.02%
Кредити за увоз / извоз	0.75%	100.00%	62.30%	37.70%	0.28%
Гаранција перформанси	0.47%	100.00%	42.00%	58.00%	0.00%
Финансирање ланца снабдевања – финансирање обавеза	0.47%	100.00%	42.00%	58.00%	0.00%
Извозно финансирање	1.01%	100.00%	95.20%	4.80%	0.05%

Извор: ICC Trade Register Dashboard. Доступно на: <https://iccwbo.org/publication/icc-trade-register-report/>
(05.01.2022.)

Уколико се сагледају поједини параметри примене акредитива према показатељу - ниво обвезника, уочава се да је стопа опоравка код сваког параметра превалентнија у односу на категорију уобичајених губитака, изузев две категорије - гаранције перформанси и финансирање ланца снабдевања – финансирање обавеза. Очекивани губици су највећи код кредита за увоз / извоз и код увозних акредитива, док код гаранције перформанси и финансирање ланца снабдевања – финансирање обавеза, нису заступљени.

Табела 9. Статистички параметри примене акредитива према показатељу - ниво изложености

	Пондерисана стопа изложености	Укупна процентуална заступљеност	Стопа опоравка	Уобичајено губитак	Очекивани губитак
Увозни акредитив	0.10%	100.00%	62.70%	37.30%	0.04%
Извозни акредитив	0.02%	100.00%	63.70%	36.30%	0.01%
Кредити за увоз / извоз	0.18%	100.00%	62.30%	37.70%	0.07%
Гаранција перформанси	0.24%	100.00%	42.00%	58.00%	0.00%
Финансирање ланца снабдевања – финансирање обавеза	0.24%	100.00%	42.00%	58.00%	0.00%
Извозно финансирање	0.62%	100.00%	95.20%	4.80%	0.03%

Извор: ICC Trade Register Dashboard. Доступно на: <https://iccwbo.org/publication/icc-trade-register-report/> (05.01.2022.)

Уколико се сагледају поједини параметри примене акредитива према показатељу - ниво изложености, уочава се такође да је стопа опоравка код сваког параметра превалентнија у односу на категорију уобичајених губитака, изузев две категорије - гаранције перформанси и финансирање ланца снабдевања – финансирање обавеза. Очекивани губици су највећи код кредита за увоз / извоз, док код извозних акредитива, гаранције перформанси и финансирање ланца снабдевања – финансирање обавеза, нису заступљени.

Табела 10. Статистички параметри примене акредитива према показатељу - ниво објекта

	Стопа задатака пондерисана по објекту	Укупна процентуална заступљеност	Стопа опоравка	Уобичајено губитак	Очекивани губитак
Увозни акредитив	0.18%	100.00%	62.70%	37.30%	0.07%
Извозни акредитив	0.01%	100.00%	63.70%	36.30%	0.00%
Кредити за увоз / извоз	0.26%	100.00%	62.30%	37.70%	0.10%
Гаранција перформанси	0.17%	100.00%	42.00%	58.00%	0.00%
Финансирање ланца снабдевања – финансирање обавеза	0.17%	100.00%	42.00%	58.00%	0.00%
Извозно финансирање	1.07%	100.00%	95.20%	4.80%	0.05%

Извор: ICC Trade Register Dashboard. Доступно на: <https://iccwbo.org/publication/icc-trade-register-report/> (05.01.2022.)

Уколико се сагледају поједини параметри примене акредитива према показатељу - ниво објекта, уочава се идентична ситуација у погледу стопе опоравка. Очекивани губици су највећи код кредита за увоз/извоз, док код извозних акредитива, гаранције перформанси и финансирање ланца снабдевања – финансирање обавеза, нису заступљени.

Касавица у свом истраживању наводи податке који такође могу представити параметре заступљености акредитива на светском нивоу. Наиме, „током 2012. године просечан износ издатог акредитива на светском нивоу био је УСД 616.000,00 (током 2011. године УСД 603.000,00). Током 2012. године, УСД валута је коришћена у 81% (број) до 83% (вредност) издатих акредитива“.⁴⁷⁰

Даље, подаци казују да „регион Азија - Пацифик издаје највећу количину акредитива. Током 2012. године 66% вредности увозних трансакција је било покривено акредитивима. С друге стране, Еуро - Зона покрива сопствени увоз са 8,7% акредитива. Када се посматра извоз, 73% извоза региона Азија-Пацифик је покривено акредитивима купаца. Процент на страни Еуро-Зоне је 10,4%“.⁴⁷¹

7.2. Тренд примене акредитива у Републици Србији

Тренд примене акредитива у Републици Србији представиће се на примеру Мастер банке (у табели која следи, а која обухвата аналитички осврт на заступљеност акредитивног пословања на простору Републике Србије), а потом ће бити изнети одређени закључци.

⁴⁷⁰ Касавица, П. (2016)., *op. cit.*, стр. 328

⁴⁷¹ *Ibid.*

Табела 11. Анализа тржишта акредитива у Србији и позиције Мастер банке

Показатељи	2012	2013	1/2014	Сви периоди
Послат износ (основна валута)	4.674.003 УСД	3.867.484 УСД	0 УСД	8.541.487 УСД
Послате поруке	29	10	0	39
Укупан послат SWIFT износ (основна валута)	327.460.103 УСД	310.576.936 УСД	28.352.384 УСД	666.389.423 УСД
Укупно послате SWIFT поруке	2.003	1.614	127	3.744
Износ тржишног удела vs. укупни послати SWIFT (основна валута)	1,43%	1,25%	0,00%	1,28%
Тржишни удео vs. укупни послати SWIFT	1,45%	0,62%	0,00%	1,04%
Примљени износ (основна валута)	5.549.426 УСД	556.077 УСД	109.242 УСД	6.214.745 УСД
Примљене поруке	23	7	2	32
Укупно примљени SWIFT износ	432.342.497 УСД	323.019.717 УСД	32.164.493 УСД	787.526.707 УСД
Укупно примљених SWIFT порука	520	598	50	1,168
Износ тржишног удела vs. укупан примљени SWIFT (основна валута)	1,28%	0,17%	0,34%	0,79%
Тржишни удео vs. укупни примљени SWIFT	4,42%	1,17%	4,00%	2,74%

Извор: Касавица, П. (2016). Процес формирања и управљања портфолиом корпоративних клијената пословне банке. Докторска дисертација, Београд: Универзитет Сингидунум, стр. 329.

Анализирајући податке из табеле Касавица закључује да иако се „акредитиви издају на кратак рок, на мањи допринос акредитива у укупној заради Мастер банке утиче и релативно мали број издатих акредитива у односу на издате гаранције или пак одобрене кредите. Мора се напоменути да сходно горњем прегледу послатих SWIFT порука поводом издатих акредитива, укупан потенцијал увозних трансакција може бити много боље искоришћен. Преглед је интерно истраживање Мастер банке. Према бази података Привредне Коморе Србије укупан увоз за 2013. годину износи око 20,5 милијарди долара. Имајући у виду да је укупан износ послатих SWIFT порука 310 милиона долара, то значи да је потенцијал увоза Републике Србије покривен овим инструментом у износу од око 1,5%“.⁴⁷²

То је тренд, како исти аутор даље наводи, „који је генерално заступљен на тржишту Србије, а тржишна истраживања указују на следеће узроке:

- Недовољно познавање акредитива као производа од стране потенцијалног налогодавца
- Према мишљењу клијената компликована документација као предуслов реализације
- Поред накнаде за отварање акредитива и кварталне накнада, постоје и други типови накнада (преглед докумената, измене, укидање, итд.)“.⁴⁷³

Наиме, „период пре ратова и изолације земље је био период у коме су предузећа много боље познавала предметни инструмент. Постојање таквих предузећа није могло да не утиче и на банке, те су и банкарски тога доба били у већој мери специјализовани експерти за предметне трансакције. После ратова дошло је до одређене консолидације, али је тренутна светска криза успорила напредак на овом пољу. Истраживања указују на то да данашња предузећа, али и банке, веома често нису свесни бенефита које предметни производ може да има у трговачким трансакцијама, што по питању увоза, то и по питању извоза и примљених лоро

⁴⁷² Касавица, П. (2016), *op. cit.*, стр. 329.

⁴⁷³ *Ibid.*

акредитива. С тога, неопходно је уложити додатни напор у циљу едукације привреде и банкара како би се предметни производ почео користити у складу са својим потенцијалима. Предметна криза колико одмаже на том пољу, тако би исто могла и да помогне услед пораста неизвесности у односима између партнера. С тога, упрошћено говорећи, акредитив би могао да помогне смањењу основних ризика перформанса на страни испоручиоца, односно плаћања на страни купца“.⁴⁷⁴

⁴⁷⁴ Ibid, стр. 239-330.

8. ЗАКЉУЧАК

Глобализација тржишта и интернационализација трговине у значајној мери утичу на регионалне и националне начине пословања, привредна кретања, економске билансе, као и на конкурентске позиције на светском тржишту знања и капитала.

Процес глобализације светског тржишта, експанзиван развој информационо – комуникационих технологија, појава све разноврснијих облика различитих злоупотреба, прикривање, па чак и крађа идентитета физичких и правних лица, све заступљеније могућности, па и потребе дистанционе купопродаје, те реализације других послова, уз висок степен анонимности физичких лица и представника привредних субјеката, условиле су потребу за инструментом плаћања који ће уобличити и фактички и правно уредити на пример, поступак купопродаје робе (дакле, поступак предаје робе, плаћања и начина испоруке робе), а који ће при свему томе подједнако заштитити права и продавца и купца.

Тема акредитива као услужног банкарског посла је изузетно актуелна, научно и друштвено оправдана, и значајна за унутрашњи и спољнотрговински платни промет.

У теорији и пракси банкарског пословања истиче се да је документарни акредитив практично незаменљив услужни неутрални банкарски посао, нарочито у међународном платном промету.

Банке као значајне финансијске институције, услед глобализације, дерегулације и експанзивног развоја информационо – комуникационих технологија, прошле су развојни пут од традиционалног пословања (у оквиру ког су имале примарну улогу финансијског посредника) до савременог банкарства као оквира пословања (у оквиру ког су очувале своје конкурентске позиције, али су своје пословање прошириле и на друге, профитабилније активности).

Одавно је напуштено становиште да постоји стриктна подела банкарских послова, а имајући у виду стварне односе који постоје у платном промеру, како национално, тако и међународном. Послови које обављају банке у оквиру савременог банкарства, највише су усмерени на прикупљање и концентрацију средстава, њихову трансформацију у најпогоднији облик, те пласман у циљу даљег увећавања. Тако да, приликом опредељења конкретне оријентације банке приликом предузимања одређеног правног посла, треба имати у виду превасходно стварну намену банкарског посла, а не само улогу коју банкарска организација има у реализацији тог посла.

Сваки је трансфер новчаних средстава с једнога рачуна на други, део је платнога промета, без обзира да ли је реч о националном или међународном платном промету. Акредитив, нарочито документарни акредитив, инструмент је међународног платног промета, и према ставовима који су заступљени у теорији и пракси, акредитив се сматра темељем међународног пословања.

Имајући у виду све што је у раду изнето, закључује се да је постојала нарочита потреба за истраживањем ове теме како би се сагледале теоријске и практичне импликације и суштина акредитива, као и његова правна природа, а нарочито документарног акредитива, као најзначајније врсте акредитива у привредноправном пословању, са тенденцијом све веће употребе, како у међународним, тако и у унутрашњим трговинским односима.

Основна намера аутора рада била је да пружи превасходно научни, а такође и шири, односно друштвени допринос поводом анализе предмета истраживања, са циљем да анализа теме рада допринесе културолошком аспекту познавања материје и адекватне информисаности научне и стручне јавности о акредитиву, његовом нормативном и практичном значају, димензији примене, суштини и референтним оквирима даљег развоја.

Имајући у виду на почетку рада опредељен предмет и циљ истраживања, значај и примењену методологију, издвојиле су се четири хипотезе - једна основна хипотеза и три посебне хипотезе у дисертацији;

Основна хипотеза: У савременом робном и платном промету, нарочито међународног карактера, акредитив је најчешће коришћени инструмент слободних девизних плаћања.

Хипотеза 1: У пословној пракси, акредитив је самосталан и независан услужан банкарски посао, у којем учествују најмање три лица: налогодавац за отварање акредитива, акредитивна банка и корисник акредитива.

Хипотеза 2: Документарни акредитив је најзначајнији и најчешћи облик акредитива.

Хипотеза 3: Плаћањем путем документарног акредитива, најбоље се штите интереси обеју уговорних страна, нарочито ако се има у виду међународно пословање.

Све хипотезе су кроз презентацију научних сазнања доказане.

У току израде ове докторске дисертације методолошки приступ је обухватио примену следећих метода: нормативни метод, историјски метод, компаративни метод, упоредноправни метод, индуктивни и дедуктивни метод, аналитички и синтетички метод, метод конкретизације, хипотетичко – дедуктивни метод и метод анализе садржаја и метод студије случаја.

Општи циљ истраживања и раду био је сагледавање теоријске и практичне импликације и суштине акредитива, као и његове правне природе, а нарочито документарног акредитива, као најзначајније врсте акредитива у привредноправном пословању, ради пружања научно, практично и културолошки опредељеног приступа у представљању и приближавању материје научној и стручној јавности.

Структурно, рад је поред основних уводних напомена обухватио детаљну анализу појма, начела и основних карактеристика акредитива, сврхе акредитивног пословања, извора и историјског развоја акредитива, правних односа и функционисања акредитива (субјекти у акредитивном послу, правна природа акредитива, функционисање акредитива, акредитивна документа, и др), врсте акредитива, те односа са другим облицима плаћања и обезбеђења (банкарска

гаранција, банкарска дознака, документарни инкасо). Посебан део рада чини истраживачки део, који је обухватио анализу статистичких показатеља примене акредитива на светском нивоу, као и тренда примене акредитива у Републици Србији.

Дакле, свако поглавље имало је за циљ да анализира виталне сегменте акредитивног пословања као значајног, али врло сложеног услужног банкарског посла. Сходно реченом, свако поглавље је изнедрило одређене партикуларне закључке.

У уводном делу, поред основних уводних напомена о значају, улози и пословима банке, те акредитиву као услужном банкарском послу, представљени су предмет и циљ рада, значај и методе истраживања, структура рада и тематске целине, као и хипотезе истраживања.

У другом поглављу, детаљно су анализирани појам, начела и основне карактеристике акредитива. У овом делу дисертација се бави појмом и основним карактеристикама правног посла акредитива, улогом и значајем акредитива, као и сврхом и начелима акредитивног пословања.

Закључно, акредитив (нарочито документарни) у међународном пословању настао је и усавршио своју улогу и облике у приликама које је вишедеценијска пословна пракса савремене међународне привреде наметала.

Речју, акредитив је један од најзначајнијих облика плаћања у међународном платном промету, мада му се не може порећи значај и у пословању на националном нивоу, који се суштински састоји у томе што дужник не плаћа непосредно повериоцу, него посредно, путем другог лица, односно банке.

Важно је напоменути да спољна трговина, и међународни робни и новчани промет, уопште узев, игра кључну улогу у економском развоју и моћан је фактор привредног раста свих земаља. Суштина акредитива је притом да, без обзира на просторну удаљеност продавца и купца, обезбеди да купац добије робу коју је наручио (и квалитативно и квантитативно, односно количински), а да продавац има

сигурне гаранције да ће купац да му плати робу коју је добио. Акредитив дакле штити обе стране – и купца и продавца, а као трећа страна свакако се појављује акредитивна банку.

Поводом улоге и значаја акредитива у области привреде и пословања, може се закључити да до изражаја долазе следеће његове функције, односно улоге: улога средства плаћања, улога средства обезбеђења потраживања и улога средства кредитирања.

У трећем поглављу више пажње је посвећено изворима и историјском осврту на развој акредитива. У овом делу предмет анализе су извори права код акредитивног пословања, као и историјски развој акредитива.

Закључно, у домаћем праву, акредитив је уређен одредбама Закона о облигационим односима из 1978. године (чланови 1072-1082) и одредбама Општих узанси за промет робом (чланови 193 и 194). У међународном праву, акредитив је уређен Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве Међународне трговачке коморе. Претходно поменуте одредбе националних прописа, као и одредбе Једнообразних правила, анализирани су и представљени у овом делу.

У четвртном поглављу пажња је посвећена правним односима и функционисању акредитива.

Закључно, питање правне природе акредитива је специфично и веома важно. Наиме, у савременој правној теорији и пракси временом се издвојио приступ према којем су послови акредитива заправо сврстани у услужне (односно посредничке) банкарске послове, при чему су исти класификовани у групу неутралних банакарских послова.

Оно што је такође на овом месту потребно нагласити јесте да се правна природа акредитива одређује на основу правне природе односа који се формирају у њему. Претежна правна природа акредитива је одређена природом односа између налогодавца и акредитивне банке и односа између акредитивне банке и корисника акредитива, који су основни правни односи у послу. Закључно, велики значај има

разматрање тематике правних односи између субјеката у акредитиву, имајући у виду да је акредитивно пословање прилично сложен банкарски посао, чија се сложеност огледа између осталог и у броју и врсти правних односа који се формирају међу учесницима. С тим у вези, предмет теоријског и практичног дискурса свакако су правни односи између следећих субјеката у акредитивном пословању: правни однос између налогодавца и акредитивне банке, правни однос између налогодавца и корисника акредитива, правни однос између акредитивне банке и корисника акредитива, правни односи између банака које учествују у акредитивном пословању и правни однос између коресподентне банке и корисника акредитива.

Закључак који се у оквиру четвртог поглавља издваја јесте и то да се акредитивни посао одвија у више фаза и укључује више релевантних питања која се тичу тока посла акредитива. Сваки акредитивни посао мора да садржи рок важности, последњи датума отпреме, као и рок за презентацију докумената и рок за плаћање. Реализација акредитивног посла одвија се у следећим фазама: отварање акредитива и обавеза плаћања из основног посла, хонорисање докумената, одбијање докумената и обавештење о томе, поправљање докумената и пријем докумената од стране купца.

Сходно свему до сада реченом, може се закључити да је акредитивно пословање заправо условљено пословање, јер се у сваком конкретном послу путем акредитива појављује потреба за одређеним документима, на основу којих је и омогућено конкретно пословање. Који ће документи бити потребни да би се реализовало одређено акредитивно пословање зависи од тога које ће документе уговорне странке прецизно дефинисати у основном правном послу. Након што налогодавац да налог акредитивној банци да отвори акредитив, банка у обавештењу које шаље кориснику акредитива захтева подношење управо тих докумената, да би се посао акредитива успешно обавио. Дакле, приликом сачињавања основног уговора, и отварања акредитива, потребни је таксативно набројати документа на основу којих банка може да изврши плаћање, акцептирање или негоцирање.

Коначно, престанак акредитива се везује за моменат исплате акредитивног износа кориснику, што је негде и логичан след догађаја, и што је у крајњој линији и циљ отварања акредитива од стране налогодавца.

У *петом поглављу* дисертација се бави врстама и класификацијама акредитива. Закључно, постоји више различитих класификација и врста акредитива у оквиру појединачних категорија које су се временом издвојиле и дефинисале у оквиру пословне праксе у унутрашњем и међународном платном промету. Свака подела акредитива одликује се одређеним специфичностима и особеностима, а све у зависности од тога какви су односи учесника, каква је намена конкретног акредитива, и др. У правној теорији и досадашњој пракси акредитивног пословања као услужног банкарског посла, може се рећи да постоје две основне категорије акредитива: обични (неусловљени) акредитив и документарни (условљени) акредитив. У раду су представљене обе категорије акредитива, као и врсте акредитива у оквиру сваке категорије.

Такође, закључује се да су међународни трговачки термини - Incoterms паритети веома значајни за међународне документарне акредитиве.

Шесто поглавље је посвећено питању односа акредитива са другим облицима плаћања и обезбеђења. Наиме, сегмент међународног банкарстава се последњих деценија експанзивно развио. Свакако се препознаје као веома значајно сагледати улогу и однос акредитива са другим инструментима међународног платног промета, те извести одређене закључке о њиховим сличностима, разликама, као и о значају у сегменту у ком имају практично велику примену. Сходно реченом, у овом делу су сагледане сличности и разлике између: документарног акредитива и банкарске гаранције, документарног акредитива и документарног инкаса и документарног акредитива и банкарске дознаке.

Закључно, документарни акредитив и банкарска гаранција слични су превасходно у погледу настанка. Оба инструмента су независни и самостални правни институти у односу на уговоре који им предходе. Разлика се одређује спрам њихових функција - документарни акредитив је инструмент плаћања и обезбеђења

потраживања, док је банкарска гаранција инструмент обезбеђења, и активираће се само уколико то буде неопходно.

Инкасо послови су веома значајан сегмент међународног банкарства. Документарни инкасо се класификује у групу неутралних банкарских послова. Инкасо послови су услужни посао банке и подразумевају да банка на име ових послова остварује право на банкарску накнаду, тј. провизију. Сличности између ова два института су превасходно у њиховој правној природи - представљају уговор о налогу. Разлика између документарног инкаса и документарног акредитива је у томе што документарни акредитив представља првенствено средство плаћања, а документарни инкасо средство наплате потраживања.

Банкарска дознака представља писмени налог једне банке другој банци за исплату одређеног износа одређеном лицу-кориснику исплате. Заједничка карактеристика документарног акредитива и банкарске дознаке је та што су у питању инструменти међународног платног промета, и у реализацији оба посла се ангажују најмање две пословне банке. Међутим, документарни акредитив представља знатно сложенији правни посао од банкарске дознаке, и носи са собом веће ризике.

Седмо поглавље дисертације је посвећено истраживању.

Закључно, процена димензије примене акредитива на светском нивоу укључује статистичке показатеље Међународне трговачке коморе, што је у оквиру првог поднаслова овог поглавља детаљније приказано. Извор статистичких показатеља примене акредитива на светском нивоу је тзв. Трговачки регистар Међународне трговачке коморе (*The ICC Trade Register*), који мери глобални ризик у трговини и финансирању извоза. Глобални поглед на профиле кредитног ризика за финансирање трговине, финансирање ланца снабдевања и трансакције финансирања извоза омогућен је путем тзв. Контролне табле Трговачког регистра (*ICC Trade Register Dashboard*), која показатеље примене акредитива на светском нивоу дели у три групе: ниво обвезника (*obligor level*), ниво изложености (*exposure level*) и ниво објекта (*facility level*). Тренд примене акредитива у Републици Србији представљен се на примеру Мастер банке (у табели која следи, а која обухвата аналитички осврт на

заступљеност акредитивног пословања на простору Републике Србије). Закључци који се могу извести након истраживања поменутих параметара су да акредитив, имајући у виду перформансе и могућности које пружа пословним субјектима, није заступљен у националном и међународном пословању, у већем обиму, првенствено из следећих разлога: недовољно је препознат као могућност и начин укључивања банке, од стране потенцијалног налогодавца; карактеристичан је по компликованој документацији као предуслову реализације; скуп је услужни банкарски посао, који укључује бројне накнаде банци, у току реализације (накнаде за отварање акредитива и кварталне накнада, накнаде за преглед докумената, измене, укидања, и др.)

Стога се закључује да је неопходно уложити додатни напор у циљу едукације привредних субјеката како би се на најбољи начин предочиле могућности, потенцијали и перформансе које (документарни) акредитив пружа у конкретном пословању.

По завршетку претходно поменутих целина дисертације, могу се издвојити следећи суштински закључци.

Суштина акредитива је да, без обзира на просторну удаљеност продавца и купца, обезбеди да купац добије робу коју је наручио (и квалитативно и квантитативно, односно количински), а да продавац има сигурне гаранције да ће купац да му плати робу коју је добио. Акредитив дакле штити обе стране – и купца и продавца, а као трећа страна свакако се појављује акредитивна банку.

Такође, поводом улоге и значаја акредитивног пословања, може се рећи да акредитив (нарочито документарни) није само највише коришћен услужни банкарски посао који спада у категорију неутралног банкарског посла, већ је засигурно и најквалитетнији инструмент међународних плаћања.

Оно што се на основу истраживања у раду може закључити јесте то да је акредитив као инструмент плаћања у (превасходно) међународном платном промету још увек недовољно примењен и клијенти услед недовољног познавања

акредитивног посла још увек нису у већем проценту развили пословно поверење у односу на њега.

Затим, као значајна мана пословања путем акредитива у пракси се нарочито истиче компликована документација као предуслов реализације акредитивног ангажмана банке.

Коначно, како у теорији, тако и у пракси, истиче се да је акредитив финансијски захтеван банкарски посао. Поред накнаде за отварање акредитива и кварталне накнада, постоје и други типови накнада, што акредитив у пракси уопште не чини популарним и широко примењеним.

За крај, ваља истаћи и извесне мањкавости законске регулативе у нашој земљи.

У домаћем праву, акредитив је уређен одредбама Закона о облигационим односима из 1978. године (чланови 1072-1082) и одредбама Општих узанси за промет робе (чланови 193 и 194).

У међународном праву, акредитив је уређен Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве Међународне трговачке коморе. Године 1933., први пут су била усвојена Једнообразна правила и узансе о акредитивима са циљем унификавања и успостављања униформности широко прихваћених уговорних правила у пракси, а у сврху превазилажења различитости у националним прописима и лакшем функционисању међународног пословања. Документ под скраћеним називом UCP 600, а који је усвојен 2007. године од стране Комисије за банкарску технику и праксу, у примени је и данас, и представља веома значајан извор права у овој области, на међународном нивоу.

За разлику од приступа Међународне трговачке коморе, национална законодавства су заузела потпуно другачије приступе у уређењу и решавању питања везана за акредитиве.

И поред веома детаљног приступа Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве, који су свакако значајан извор права у свим националним

законодавствима, па и нашем, анализом најзначајнијих законских решења у акредитивном пословању изводи се закључак да је пожељно овако сложену и значајну материју као што је акредитив уредити једним обухватнијим, *lex specialis* законским текстом. Дакле, не спори се значај и суштина позитивноправног уређења материје акредитива од стране Закона о облигационим односима, већ се истиче потреба усвајања одредби националног законодавства које би обухватније уредиле сва релевантна питања која уређују материју акредитивног пословања на простору Републике Србије.

9. ЛИТЕРАТУРА

Књиге и чланци:

1. Alavi, H. (2016). Documentary Letters of Credit, legal nature and sources of law. *Journal of legal studies*, 17 (31), 106-121.
2. Alavi, H. (2016). Comparative Study of Issuing Bank's Obligations towards Beneficiary of the Letter of Credit under UCP and English Law, *Hasanuddin Law Review*, 2 (3), 289-311.
3. Анђелковић Ц. (2010). Инструменти плаћања у међународном промету са посебним освртом на документарни акредитив. Београд: Институт за пословна истраживања МБА.
4. Антонијевић, З., Петровић, М., Павићевић, Б. (1982). Банкарско право, Београд: Савремена администрација.
5. Auјara, S. M. (2019). Documentary Letter of Credit Discrepancy and Risk Management in the Nigerian Crude Oil Export. PhD thesis. United Kingdom: University of Central Lancashire.
6. Бабовић, М. (2021). Правни положај кореспондентне банке у акредитивном послу. *Право и привреда*, 59 (3), 450-466.
7. Barnes, G. J. Byrne, E. J. (2001). E-Commerce and Letter of Credit Law and Practice, *The International Lawyer*, 35 (1), 23-29.

8. Бацковић, Е. (2007). Финансирање спољнотрговинских трансакција, Сарајево: Економски факултет Универзитета у Сарајеву.
9. Бејатовић М., Дукић-Мијатовић М., (2011). Берзанско право, Нови Сад, Привредна академија.
10. Бесаровић И. (2010). Пословно право, Београд: Intermex.
11. Васиљевић М. (1995). Трговинско право, Београд: Савремена администрација.
12. Васиљевић, М. (2012). Трговинско право, Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
13. Војнић Хајдук М. (2019). Основна правна анализа акредитива у праву Републике Србије, Зборник радова Правног факултета у Нишу, 58 (82), 283-304.
14. Врховни касациони суд, Прев 22/2016 од 03.11.2016. године. Доступно на: <file:///C:/Users/Jelena/Downloads/Prev%2022-16%20z.o.o.%3B%20dokumentarni%20akreditiv.pdf> (23.12.2021.)
15. Вујаклија, М. (1954). Лексикон страних речи и израза, Београд: Просвета.
16. Вукадиновић, Р. (2009). Међународно пословно право, Посебни део, Крагујевац: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу.
17. Вукадиновић, Р. (1993). Документарни акредитив према новој ревизији Једнообразних правила и обичаја из 1993. године, Право и привреда, 32 (9-12), 15-33.
18. Вукадиновић, Р. (2012). Међународно пословно право. Крагујевац: Удружење за европско право и Центар за право ЕУ.
19. Вуковић, Д. (2006). Заштита извозника умањењем ризика од неизвршења код извозних послова. Банкарство, 35 (9-10), 8-25.

20. Vukmir, B. (2007). Pravo međunarodnih plaćanja. Zagreb: RriF-plus.
21. Вуњак, Н., Ковачевић, Љ. (2006), Banking – banking management. Суботица: Економски факултет.
22. Giovannucci, D. (2002). Basic Trade Finance Tools: Payment Methods in International Trade. In: A Guide to Developing Agricultural Markets and Agro-enterprises (Edited by Daniele Giovannucci), World Bank, 1-14, стр. 3-4. Доступно на: <https://ssrn.com/abstract=996765> (15.11.2021)
23. Gewolb, R. J. (1966). The Law Applicable to International Letters of Credit. Villanova Law Review, 11 (4), 742-770.
24. Grassi, S. P. (1995). Letter of Credit Transactions: The Banks' Position in Determining Documentar Documentary Compliance - A Compar y Compliance - A Comparative Evaluation under U.S, aluation under U.S, Swiss and German Law, Pace International Law Review, 7 (1), 81-127.
25. Gregurek, M., Vidaković, N. (2011). Bankarsko poslovanje, Zagreb: RRI F plus d.o.o. za nakladništvo i poslovne usluge.
26. Делимеђац, М. (2014). Документарни акредитив и електронско банкарство, Економски изазови, 3 (5), 66-78.
27. Deak, N. (1981). Letters of Credit (Documentary Credit), New York Law School Journal of International and Comparative Law, 2 (2), 229-252.
28. Драшкић, М. Станивуковић, М. (2005). Уговорно право међународне трговине, Београд: ЈП Службени лист СЦГ.
29. Ермаков, V. A., Burmistrova, E. M., Bodin, N. B., Chursin, A. A., Shevereva, E. A. (2018). A Letter of Credit as an instrument to mitigate risks and improve the efficiency of foreign trade transaction. Revista Espacios, 39 (6), page 31, 1-11.

30. Јаковљевић, Д. (2009). Унутрашњи платни промет, дипломски рад. Београд: Пословни факултет, Универзитет Сингидунум.
31. Јовановић, Н., Радовић, М., Радовић, В. (2020). Трговинско право. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
32. Касавица, П. (2016). Процес формирања и управљања портфолиом корпоративних клијената пословне банке. Докторска дисертација, Београд: Универзитет Сингидунум
33. Карић, Д. (2021). Банкарство. Доступно на: <https://www.bpa.edu.rs/FileDownload?filename=aa0934ea-9e90-4e82-9a7d-12889e085b01.pdf&originalName=Predavanje4-Bankrastvo-DK.pdf> (26.12.2021)
34. Капор, П. (2007). Bank basics of banking and international banking. Београд: Мегатренд универзитет.
35. Клаић, В. (1962). Рјечник страних речи, Zagreb: Zora.
36. Крстић, Б. (2001). Међународно банкарство. Ниш: Економски факултет Универзитета у Нишу.
37. Крстић, Б. (2001). Међународно банкарство, Ниш: Економски факултет.
38. Kozolchuk, В. (1979). Legal Aspects of Letters of Credit and Related Secured Transactions. University of Miami Inter-American Law Review, 11 (2), 265-284.
39. Kozolchuk, В. (1992). The paperless Letter of Credit and related documents of title, Law and Contemporary Problems, 55 (3), 39-101.
40. Козар, В. (2011). Обезбеђење потраживања банкарском гаранцијом у Републици Србији и земљама у региону. Страни правни живот, 3, 188-202.
41. Leon, С. (1986). Letters of Credit: a Primer. Maryland Law Review, 45 (2), 432-464.

42. Лукић, Р. (2002). Банкарско рачуноводство. Београд: Центар за издавачку делатност Економског факултета у Београду.
43. Мاستиловић, Ј. (2019). Документарни акредитив. Култура полиса, 16 (38), 773-783.
44. Мастиловић, Ј. (2019а). Значај документарног акредитива и разграничење у односу на друге послове међународног банкарског права. Право – теорија и пракса, 36 (1-3), 98-108.
45. Markstein, A. (2010). The Law Governing Letters of Credit. Auckland University Law Review, 16 (7), 138-163.
46. Марић Шћепановић, А. (2011). Улога и привредне функције документарног акредитива у савременим условима међународног пословања. Анали Економског факултета у Суботици, 47 (25), 107-116.
47. Meynell, D. (2019). Commentary on eUCP Version 2.0 and eURC Version 1.0. Paris: International Chamber of Commerce.
48. McLaughlin, G. T. (1989). Letters of Credit and Illegal Contracts: The Limits of the Independence Principle. Ohio State Law Journal, 49 (1197), 1197-1235.
49. Милосављевић Ников, Ј. (2020). Правни положај банке као посебног привредног субјекта. Докторска дисертација, Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе.
50. Миленковић, Д. (2011). Пословно право, Правни факултет Универзитета у Нишу – Центар за публикације.
51. Миленковић Керковић, Т, Спиновић Јовановић, Л. (2013). Облигације и уговори трговинског права, Ниш: Економски факултет Универзитета у Нишу.
52. Миленковић, И. (2010). Инструменти међународног платног промета. Економски погледи, 3 (2), 15-35.

53. Мићић, Н. (2015). Инструменти међународног платног промета - банкарске гаранције. *Economics*, 3 (2), 89-108.
54. Минић, С. (2018). Правна обележја банкарске гаранције као института обезбеђења потраживања. Докторска дисертација. Нови Сад: Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе.
55. Петровић, Н. (2006). Међународни документарни акредитив и место карго осигурања у њему. *Право и привреда*, 43 (5-8), 807-822.
56. Петровић, Д. (2018). Примена концепта електронске трговине у Србији, *Војно дело*, 7, 423-430.
57. Пресуда Врховног привредног суда SI – 11015/65, Билтен Врховног привредног суда, бр 1/1966.
58. Прица, Б. (1954). Документарни акредитив. *Анали Правног факултета у Београду*, 2 (2), 155-181.
59. Пушара, М. (2012). Међународно банкарство. Бања Лука: Универзитет за пословни инжењеринг и менаџмент.
60. Рачић, Ж. (2018). Банкарство. Нови Сад: Висока пословна школа струковних студија.
61. Симовић, В. (2013). Електронско пословање, Београд: Висока школа струковних студија за информационе технологије.
62. Ђирић, А., Ђуровић, Р. (2005). Међународно трговинско право, Посебан део, Ниш, Правни факултет Универзитета у Нишу – Центар за публикације.
63. Ђирић, А. (2018). Међународно трговинско право, Посебан део, Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу – Центар за публикације.
64. Унковић, М., Милосављевић, М., Станишић, Н. (2010). Савремено берзанско и електронско пословање. Београд: Универзитет Сингидунум.

65. Унковић, М, Стакић, Б. (1991). Приручник за девизно пословање. Београд: Универзитет Сингидунум.
66. Fama, A. (1985). Letters of Credit: The Role of Issuer Discretion in Determining Documentary Compliance. *Fordham Law Review*, 53 (6), 1519 – 1539.
67. Фишер Шобот, С. (2021). Правила Међународне трговинске коморе за коришћење термина у унутрашњој и међународној трговини – *INCOTERMS 2020*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, 60 (91), 31-50.
68. Furman Dann, D. (1983). Confirming Bank Liability in Letter of Credit Transactions: Whose Bank Is It Anyway? *Fordham Law Review*, 51 (6), 1219-1253.
69. Хацић, М. (2011). Средства обезбеђења у међународном платном промету са посебним освртом на документарни акредитив. Мастер рад. Београд: Универзитет Сингидунум.
70. Hershey, O. F. (1918). Letters of Credit. *Harvard Law Review*, 32 (1), 1-39.
71. Царић, С. (2007). Банкарски послови и хартије од вредности. Шесто издање. Нови Сад: Привредна академија.
72. Цветковић, Ј. (2019). Документарни акредитив као инструмент међународних плаћања. Мастер рад. Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу.
73. Шогоров, С. (2004). Банкарско право, Нови Сад, Универзитетски уџбеници – Пословни биро СБ.
74. Штус В. (2008). Документарни акредитив као инструмент плаћања у међународној трговини. Београд: Универзитет Сингидунум.

Национални и међународни прописи:

1. Закон о облигационим односима, "Службени лист СФРЈ", бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Службени лист СРЈ", бр. 31/93, "Службени лист СЦГ", бр. 1/2003 - Уставна повеља и "Службени гласник РС", бр. 18/2020.
2. Закон о заштити корисника финансијских услуга, "Службени гласник РС", бр. 36/2011 и 139/2014.
3. Закон о привредним друштвима, "Службени гласник РС", бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014 - др. закон, 5/2015, 44/2018, 95/2018, 91/2019 и 109/2021.
4. Закон о банкама, "Службени гласник РС", бр. 107/2005, 91/2010 и 14/2015.
5. Закон о буџетском систему, "Сл. гласник РС", бр. 54/2009, 73/2010, 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013 - испр., 108/2013, 142/2014, 68/2015 - др. закон, 103/2015, 99/2016, 113/2017, 95/2018, 31/2019, 72/2019, 149/2020 и 118/2021.
6. Закон о девизном пословању, "Сл. гласник РС", бр. 62/2006, 31/2011, 119/2012, 139/2014 и 30/2018.
7. Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању, "Сл. гласник РС", бр. 94/2017 и 52/2021.
8. International Chamber of Commerce (2019). Uniform Customs and Practice for Documentary Credits for Electronic Presentations (eUCP) Version 2.0. Доступно на: <https://cdn.iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2019/06/icc-uniform-customs-practice-credits-v2-0.pdf> (01.11.2021.)
9. International Chamber of Commerce (2008). Uniform Rules for Bank-to-Bank Reimbursements under Documentary Credits, ICC Publication No. 725. Доступно

на: <https://iccwbo.org/media-wall/news-speeches/icc-updates-bank-to-bank-reimbursement-rules/> (01.11.2021.)

10. International Chamber of Commerce (2013). International Standard Banking Practice for Examination of Documents under UCP 600 – ISBP, Publication 681. Доступно на: <https://iccwbo.org/media-wall/news-speeches/banking-commission-approves-document-on-international-standard-banking-practice/> (01.11.2021.)
11. Опште узансе за промет робе, „Службени лист ФНРЈ“, бр. 15/54, „Службени лист СФРЈ“, бр 29/78 - др. закон.
12. UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment, with additional article 5 bis as adopted in 1998, (1996). Доступно на: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/19-04970_ebook.pdf (30.12.2021)
13. Uniform Customs and Practice for Documentary Credits, Supplement to UCP 500 for electronic presentation (eUCP), Version 1.0, UCP 500 for electronic presentation (eUCP), version 1.0.
14. Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (UCP 600), Supplement for Electronic Presentations (eUCP), Version 2.0, The new ICC eRules (eUCP Version 2.0 & eURC Version 1.0).

Интернет извори:

1. Акредитиви. Доступно на: <https://www.procreditbank.ba/akreditivi/> (15.12.2021.)
2. Документарни акредитиви. Доступно на: <https://www.hbor.hr/naslovnica/hbor/akreditivi/> (15.12.2021)
3. Документарно пословање – акредитиви и гаранције (2017). Доступно на: <http://api.nlb.me/files/1490886140-bijela-knjiga-januar-2017.pdf> (14.12.2021.)
4. Документарни инкасо. Доступно на: <https://ipf.rs/dokumentarni-inkaso/> (02.01.2022.)
5. International Trade Finance Services. Documentary Letters Of Credit - A Practical Guide. Доступно на: https://instruction2.mtsac.edu/rjagodka/Importing_Information/Letter_Of_Credit_Guide.pdf (11.12.2021.)
6. ICC Trade Register Dashboard. Доступно на: <https://iccwbo.org/publication/icc-trade-register-report/> (05.01.2022.)
7. Кредитно писмо. Доступно на: <https://www.procreditbank-kos.com/srb/klijenti-biznisa/kredit/trgovinsko-financiranje/kreditno-pismo/> (25.12.2021.)
8. Међународни трговински термини *INCOTERMS* 2010. Доступно на: <https://spedicija-beograd.com/blog/pariteti-isporuke-skracenice-incoterms/> (30.12.2021)
9. Међународни документарни акредитив. Доступно на: <https://slidetodoc.com/meunarodni-dokumentarni-akreditiv-js-uvod-dokumentarni-akreditivi-spadaju/> (15.12.2021.)
10. Налог за отварање акредитива. Доступно на: <https://cdn0.erstegroup.com/> (10.12.2021.)

11. Налог за отварање документарног акредитива. Доступно на: <https://cdn0.erstegroup.com/> (10.12.2021)
12. Налог за отварање акредитива. Доступно на: <https://www.otpbanka.rs/> (10.12.2012.)
13. Објашњење начина преноса новца у међународном платном промету за физичка лица. Доступно на: <https://nbs.rs/sr/ciljevi-i-funkcije/zastita-korisnika/naknade-ino/doznake-objasnjenje/> (03.01.2022)
14. Основни појмови управљања ризиком и континуитетом пословања. Доступно на: <https://www.cert.rs/files/shares/Osnovni%20pojmovi%20upravljanja%20rizikom%20i%20kontinuitetom%20poslovanja%20lat.pdf> (21.12.2021.)
15. Паритет испоруке *INCOTERMS* 2020. Доступно на: <https://www.biljanatrifunovicifa.com/2020/09/paritet-isporuke-incoterms-2020/> (30.12.2021)
16. Правни портал (2015). Примена узанси и њихов однос са Законом о облигационим односима. Доступно на: <https://www.pravniportal.com/primena-uzansi-i-njihov-odnos-sa-zakonom-o-obligacionim-odnosima/> (17.11.2021)
17. Судска пракса – Sirius. Доступно на: <https://sirius.rs/praksa/n9r2Bg> (25.12.2021)